

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

УІТ

**ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«НАУКА ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ
ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»**



2 листопада 2015 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**МАТЕРІАЛИ VI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»**

*Харків
2015*

УДК 340.12.001
ББК 67.0
П 78

Відповідальні за випуск:

О.О. Нанарова – член Секретаріату Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

П 78 Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції». – Х.: Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – Харків: 2015. – 239 с.

Тези друкуються мовою авторів у авторській редакції.

Адреса редакційної колегії: вул. Пушкінська, 77, к. 116, Харків, 61024, України.

УДК 340.12.001
ББК 67.0

**© Асоціація
випускників
Національного
юридичного
університету імені
Ярослава Мудрого**

Гончаренко Володимир Дмитрович
д.ю.н., професор, завідувач кафедри історії
держави і права України та зарубіжних
країн
НЮУ імені Ярослава Мудрого

РЕГЛАМЕНТИ ВИЩИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД НЕП (1921-1929 рр.)

В період нової економічної політики (неп) вищими конституційними органами влади Української СРР (УСРР) були Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад (ВУЦВК), Президія ВУЦВК. Порядок роботи цих органів визначався відповідними регламентами. Регламенти кожного з зазначених органів мав свої особливості.

Робота кожного з шести Всеукраїнських з'їздів Рад, які відбулися в період нової економічної політики, будувалася, виходячи з вимог його внутрішнього регламенту, який приймався на кожному з Всеукраїнських з'їздів Рад окремо. Всі шість регламентів, прийнятих відповідними Всеукраїнськими з'їздами Рад, містив лише мінімум процедурних правил, виконання яких забезпечувало ефективну роботу багатолюдного державного органу, яким був Всеукраїнський з'їзд Рад. Так, наприклад, на IX Всеукраїнському з'їзді Рад (травень 1925 р.) був прийнятий такий (типовий для всіх Всеукраїнських з'їздів Рад, що відбулися за часів неп) регламент: "Звіт уряду - 2 години. Доповідачам - 1 година. Співдоповідачам - 20 хвилин. Заключне слово доповідачу - 20 хвилин, співдоповідачу - 10 хвилин. Виступаючим в порядку обговорення - в перший раз 10 хвилин, вдруге - 5 хвилин. Слово для пропозицій "за" і "проти" - 5 хвилин. Слово до порядку - 3 хвилини. Слово з особистих питань в кінці засідання - 3 хвилини. Пропозиції вносяться виключно записками. Слово просити записками. З'їзд працює з 9 до 2 годин і з 5 до 8 годин вечора". Таким чином, регламент IX й інших Всеукраїнських з'їздів Рад містив лише основні правила, що регламентували порядок засідань вищого органу влади УСРР. Він не був, так би мовити, зводом положень, які б відповідали на всі питання процедурного характеру. Наприклад, регламент не містив правил стосовно порядку і способів голосування при прийнятті тих, або інших рішень. Простота регламенту Всеукраїнського з'їзду Рад має своє пояснення. З'їзди збиралися відносно рідко. У першій половині 1920-х років міжз'їздовський термін складав 1 рік. У другій половині 1920-х років він був збільшений до 2 років. Сам з'їзд працював декілька днів. Тому мав детальний регламент роботи цього органу не було потреби. Всеукраїнський з'їзд Рад виконував роль директивного органу влади і дуже рідко приймав законодавчі акти, що вимагало ретельного обговорення проектів цих актів. Резолюції і постанови, які приймали Всеукраїнські з'їзди Рад в період неп, були актами правовими і ненормативними за своїм характером. Вони мали програмний характер для законодавчих органів УСРР, перш за все Всеукраїнського ЦВК та Президії ВУЦВК.

В період нової економічної політики у період поміж Всеукраїнськими з'їздами Рад верховним законодавчим, розпорядчим та виконавчим органом Української СРР був Всеукраїнський ЦВК. Згідно законодавства, ВУЦВК відбувався сесіями черговими та надзвичайними. При цьому чергові сесії належало проводити не менше ніж три рази на рік. Нова економічна політика вимагала здійснення Всеукраїнським ЦВК значної нормотворчої роботи. А це вимагало ретельної регламентації проведення сесій ВУЦВК та діяльності самих членів ВУЦВК. З цією метою друга сесія Всеукраїнського ЦВК п'ятого скликання при йняла 8 травня 1921 р. "Положення про Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет", яка складалася з таких частин: 1) Права і обов'язки членів ВУЦВК. 2) Сесії пленуму ВУЦВК. 3) Регламент засідань пленуму ВУЦВК. Накоплений у першій половині 1920 рр. досвід функціонування Всеукраїнського ЦВК знайшов своє відображення у прийнятому 12 жовтня 1924 р. третьою сесією ВУЦВК восьмого скликання "Положенні про Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (ВУЦВК)". Цей нормативний акт містив низку регламентних правил, у тому числі тих, які стосувалися порядку організації роботи сесій ВУЦВК. Так, згідно зі статтею 13 Положення, усі питання, що розглядалися на сесіях ВУЦВК, розв'язувалися відкритим голосуванням та звичайною більшістю голосів. Для кворуму ж засідання сесії ВУЦВК потрібна була наявність не менше однієї третини членів ВУЦВК. У Положенні вперше ретельно визначався правовий статус Голови Всеукраїнського ЦВК і Секретаря ВУЦВК, так як від їх діяльності багато в чому залежало належне функціонування ВУЦВК. Положення про ВУЦВК 1924 р. містило розділ, присвячений організації та діяльності комісії ВУЦВК (яка тимчасових, так і постійних). Регламентація роботи зазначених комісій впливала позитивно на якість тих питань, які розглядалися

комісіями при підготовці питань, що розглядалися і вирішувалися сесіями ВУЦВК. Всеукраїнський ЦВК працював сесійно. А це означає, що він не був постійно діючим органом.

В період між сесіями ВУЦВК функціонувала Президія ВУЦВК, яка мала конституційний статус вищого законодавчого, виконавчого та розпорядчого органу влади Української СРР. На відміну від Всеукраїнського з'їзду Рад і Всеукраїнського ЦВК Президія ВУЦВК працювала постійно. Результатом її діяльності була велика кількість правових актів в галузі державного, господарського та соціально-культурного будівництва в період нової економічної політики. При цьому значна частина прийнятих Президією ВУЦВК нормативних актів затверджувалася сесіями ВУЦВК. Такий порядок був передбачений Положенням про ВУЦВК 1924 р. і більш ретельно регулювався спочатку "Наказом про порядок роботи Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету", затвердженням постановою ВУЦВК від 30 липня 1925 р., а потім новим "Наказом про порядок роботи Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету", затвердженням постановою ВУЦВК від 6 лютого 1929 р. Наведені "Накази" були, по суті, розгорнутими регламентами, які забезпечували функціонування вищого органу влади УСРР, який працював на постійній основі. Так, "Наказ" 1929 р., що узагальнив значну практику діяльності Президії ВУЦВК в період нової економічної політики, складався з 70 статей і включав наступні розділи: Розділ I. Про склад Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. Розділ II. Про відомства, установи і осіб, що мають право подавати справи на розгляд Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. Розділ III. Порядок подання справ до Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і складання порядку денного засідань Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. Розділ IV. Порядок скликання й ведення засідань Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. Розділ V. Про протоколи засідань Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. Розділ VI. Порядок виконання постанов Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. Розділ VII. Порядок розгляду Президією Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету протестів і скарг, що надійшли до неї.

Таким чином, в період нової економічної політики був накопичений значний досвід нормативного закріплення порядку роботи найвищих представницьких органів влади УСРР, що давало можливість оперативно вирішувати завдання, що на них покладалися конституційним законодавством, яке визначало правовий статус Всеукраїнського з'їзду Рад, Всеукраїнського ЦВК, Президії ЦВК.

*Андросова П.А., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України, 1 курс, 10 група*

Особливості статусу «правозахисника» у Великобританії XIX ст.

XIX століття було століттям розквіту Великобританії. Вона була політичної імперією, яка контролювала великі території у світі. Це дало значний вплив на розвиток права Англії, яке базувалося загалом на прецедентах. Прецедентне право Великобританії почало розвиток ще в XI ст, а саме у XIX ст. стався переломний етап у його розвитку. Яскравими представниками правозахисників Англії XIX ст були: Джон Ельдон Горст, Артур Келлі, Уільям Гарроу.

В той час діяльність адвокатури Великобританії регламентувалася різноманітними правовими джерелами. Вона формувалася протягом століть і нині функціонує на ґрунті королівських хартії, окремих парламентських актів, урядових постанов, правил, прийнятих керівними органами адвокатських організацій, судових рішень, юридичних традицій та правових звичаїв. У 1845 році професійна організація юристів Англії й Уельсу (яка зараз має назву «Товариство юристів Англії та Уельсу») отримала Королівську хартію, що уповноважила його правом встановлювати стандарти поведінки і освіти юристів. Керівним органом Товариства є Рада, повноваження якої полягають у регулюванні діяльності правозахисників. У Раду входять з 75 адвокатів, обраних із соліситорів по округах.

Характерним для англійської адвокатури XIX ст. був поділ правозахисників на дві групи: адвокатів - баристерів (barristers) і стряпчих - атторнеїв (attornies) і соліситорів (sollicitors). Інститут соліситорів виник приблизно у XII столітті. Сторони, які брали участь у судовому розгляді, потребували «повіреного», який міг би виконати функції перекладача. На початку XIX століття термін «повірений» був замінений терміном «соліситора», і з 1825 р. вони були об'єднані в Юридичне товариство. Вагово те, що соліситори та баристери мали право виконувати функцію захисту в кримінальному процесі. Зазвичай, соліситором може стати особа, яка має юридичну освіту, пройшла рік юридичної практики і склала відповідний іспит. Соліситори мали обмежене право на публічні виступи у судах, вони в

основному зустрічаються із клієнтами, підозрюваними чи обвинуваченими, діють від їхнього імені, допомагають збирати докази на їх користь. Баристери - це адвокати, що мали право виступати у судах усіх інстанцій, зараз їхня робота контролюється Генеральною радою колегії адвокатів. У справах, до яких залучено як соліситора, так і баристера, із підозрюваним, обвинуваченим та підсудним дозволяється спілкуватися лише соліситору. Якщо ж у баристера виникає потреба в такому контакті, побачення можуть здійснюватися лише з присутністю соліситора. Таким чином, суворі вимоги до баристерів були гарантією їх об'єктивності у справі. Ще була інша категорія адвокатів – аторней. Це – у Великобританії представник особи при здійсненні угоди чи іншого акта поза суду. В Англії до 1873 атторнеями називали нижчу категорію адвокатів. Згідно з англійським Актом про відправлення правосуддя (1873), всі особи, допущені до ведення справ у судах, крім баристерів, були переіменовані у соліситорів.

Діяльність адвоката є дуже різноманітною. Він виступає суб'єктом надання правової допомоги, яка включає низку таких видів діяльності:

- 1.Захист прав і законних інтересів обвинуваченого.
2. Представництво фізичних і юридичних осіб у суді .
- 3.Надання консультацій з будь-яких правових питань.
- 4.Складання документів правового характеру.
- 5.Правове забезпечення господарської діяльності.

Ті повноваження та види діяльності, які здійснювали адвокати Великобританії якісно їх відрізняли від адвокатів країн континентальної Європи: окрім звичайних функцій представництва та захисту осіб англійські адвокати могли здійснювати функції обвинувачення у кримінальних справах від імені держави та приватних осіб. Також важливим були інші різноманітні види діяльності адвокатів, а саме приймання участі у політичному житті, здійснення викладацької діяльності в учбових закладах. Важливою думкою дослідника англійського права Р. Уолкера є те, що будь-яка інформація, отримана їм від його клієнта у будь-якій формі має відповідати принципу таємності , навіть якщо вона викриває злочин, скоєний його клієнтом.

Можемо зробити висновок, що серед європейських країн якісно відрізнялись функції та результати діяльності саме англійських правозахисників. Їх активна участь у досудовому слідстві на стороні обвинуваченого давала змогу більш об'єктивному та всебічному розгляду судової справи, також їх фахове представництво надійно захищало обвинуваченого та урівноважувало публічне обвинувачення із захистом підсудного, що було дуже прогресивним для судової системи того часу.

Артеменко Денис Сергійович, студент 1 курсу 4 групи ШКОП НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Особливості суспільного ладу за Веймарською конституцією

Веймарська конституція - це перша демократична конституція Німеччини, яка була створена в ході революції 1918-1919 років. Була прийнята Національними зборами 31 липня 1919 року у місті Веймарі, набрала чинності 11 серпня 1919 року. Конституція містила в собі дві частини – Устрій і завдання імперії, Основні права і обов'язки німців. В ній налічувалося 181 статтю. З прийняттям Веймарської конституції, форма правління в Німеччині змінилась на республіканську, яка діяла на засадах демократії і федералізму. Веймарська конституція формально діяла і після приходу до влади Адольфа Гітлера 30 січня 1933. Однак, фактично вона здебільшого не діяла та не застосовувалась. Веймарська конституція повністю втратила чинність лише з переходом влади до Контрольної ради 5 червня 1945 року.

Суспільний лад- це організація і діяльність суспільства, передбачені та гарантовані Конституцією або законом.

Видатною особливістю цієї Конституції у сфері суспільного ладу було те, що вперше виникли демократичні відносини у соціумі, що значно вплинуло на розвиток суспільства та економіки держави.

Завдяки демократизації, відбувалось «пом'якшення» суспільних відносин. Люди отримували більше прав та свобод, ніж при монархічній формі правління, проводилась децентралізація, але певні сфери діяльності та життя суспільства — громадянство, зовнішні відносини, поштова, митна і телеграфна справа, оборона та інші — регулювалися виключно законодавством імперії (ст. 6). Обставини революційного тиску створили умови включення до конституції значної кількості прав і свобод буржуазно-демократичного характеру: рівність чоловіка і жінки, недоторканість особи і житла тощо. У статті 153 йдеться про те, що конституція повинна служити загальному благові. Конституція передбачала свободу пересування, недоторканість житла, таємницю листування, свободу віросповідання, особи,

друку, слова, мітингів, зборів, спілок та громадського самоврядувань. За Веймарською конституцією вводилось всезагальне обов'язкове і безкоштовне шкільне навчання. Особливе увагу конституція приділяла створенню робочих рад на підприємствах і в округах. Робітничі ради підприємств - представницькі органи, функцією яких був захист соціальних і господарських інтересів робітників та службовців. Робітники і службовці мали можливість на рівних правах разом з підприємцями брати участь у встановленні розмірів заробітної плати та умов праці, а також і в господарському розвитку організації підприємців і робітників. Були узаконені 8-годинний робочий день, право на укладення колективних договорів, введення допомоги по безробіттю, виборче право.

Рівень демократизму документа визначався змістом розділу про гарантії особистих та громадянських прав і свобод німців. У цьому розділі наголошувалося, що чоловіки і жінки мають однакові громадські права та обов'язки на усій території Німецької республіки.

Веймарська Конституція набула дуже великою важливості завдяки створенню умов для демократизації суспільства конституційним шляхом. Цей документ наділив громадян Німеччини широкими правами та свободами, що зіграло дуже велику роль у розвитку не тільки держави, а ще й Європейських країн.

*Бабенкова Анастасія Олегівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Інститут
підготовки кадрів для органів юстиції
України, 1 курс, 10 група*

Становлення права Візантійської держави

Право Візантійської імперії представляє собою систему норм, що сформувалася внаслідок поєднання класичного римського права із правовими звичаями грецьких провінцій. Цей процес відбувався шляхом адаптації візантійськими юристами римського права стосовно до нових потреб суспільства, внесення при цьому змін і вставок (інтерполяцій) у класичні тексти римських юристів.

На формування Візантійської держави значно вплинуло те, що на протигагу теорії східної деспотії візантійська політична думка, слідуючи античній традиції, виробила ідею громадянського суспільства як політичної спільноти співгромадян та ідею безпосереднього «народоправства», тобто участі громадян у всіх сферах суспільного життя. Грецька ідея таксіса (ідеального громадського порядку) була сприйнята у Візантії в якості ідеї держави як ієрархічно побудованого об'єднання всіх його членів, кожен з яких у відповідності зі своїм уявленням має певні права та обов'язки. Християнізація імператорської влади у Візантії виробила уявлення про державу як найбільш наближеному до небесного ідеалу зразку.

Методом внесення інтерполяцій до класичних текстів римських юристів візантійці готували ґрунт для проведення великомасштабних кодифікаційних робіт. Не випадково саме у Візантії, в середині VI ст., під керівництвом видатного юриста Трібоніана була здійснена всеосяжна систематизація римського права, підсумком якої з'явився Звід законів Юстиніана (*Corpus juris civilis*). Ця кодифікація аж до XI ст. залишалася не тільки найважливішим джерелом діючого права Візантії, але й була тим фундаментом, на якому остаточно сформувалася її правова система. Це правове джерело містило 160 конституцій, що регламентують життя візантійського суспільства. Хоча в кодифікації Юстиніана намітився деякий ухил у бік класичного римського права, в ній повною мірою проявилися тенденції, властиві посткласичному періоду, що отримали подальший розвиток на наступних етапах історії візантійського права. Ці тенденції знайшли своє вираження насамперед у відомому спрощенні, "вульгаризації" римського права під впливом пізньоевстичного (так званого греко-східного) права.

Візантійські юристи на відміну від своїх класичних попередників, уникали дефініцій і що використали казуїстичний стиль викладу, прагнули нерідко до спрощень, до прояснення термінів, до вироблення простих і зрозумілих визначень. Так, у заключній (50-й) книзі Дигест введені спеціальні титули (16 і 17), де дається тлумачення слів і основних понять. Визначення термінів було особливо живим у навчальній літературі, в тому числі в Інституціях Юстиніана.

Звід законів визначав суть права як невіддільну частину християнської релігії, що проповідувала єдність, рівність і справедливість. Імператор охороняє право, а значить, його влада божественна. Сам збірник був важкий для сприйняття візантійськими судами і вимагав подальшого роз'яснення, чим займалися такі юристи, як, наприклад, Феофан.

На формування візантійської правової системи значний вплив вчинили і правові звичаї, особливо поширені в східних провінціях. Звичайне право з властивим йому примітивізмом підривало логічну стрункість системи римського права, спотворювало ряд його інститутів, але внесло до нього життєво

важливий струмись, що відображав розвиток нових суспільних відносин: общинних і феодальних. З пізногрецького права в Звід законів Юстиніана перейшов такий інститут, як *емфітевзис*, нові форми усиновлення та еманіпації підвладних осіб і т.д.

Під впливом східного права було введено письмове діловодство і судочинство, що спричинило за собою скасування старої системи позовів та затвердження *екстраординарного (лібеллярного) процесу*.

Ряд інтерполяцій, внесених до Зводу законів Юстиніана, походив не з юридичної практики, а відбивав поширені у Візантії ідейні течії (платонізм, стоїцизм, християнство).

Особливо помітним в кодифікації Юстиніана був вплив християнства. Так, Інституції та Кодекс безпосередньо відкривалися зверненням імператора до Христа, а в самих законодавчих актах містилися численні посилення на священні книги. Деякі правові інститути починають трактуватися в чисто релігійному дусі, так, шлюб вже розглядається як "*божественний зв'язок*" (*nexum divinum*).

Під впливом християнства в раціоналістичну схему римського права вносяться і деякі етичні конструкції. Так, Юстиніан в Дигестах поряд з поняттям права (*jus*) використовує традиційне поняття "правосуддя" (*justitia*), але тлумачить останнє як "справедливість", причому в дусі християнської моралі. Він включає в звід законів конструкцію *природного права (jus naturale)*, але трактує її не в тому сенсі, як її розуміли класичні юристи III ст., а як право, встановлене божественним провидінням.

У візантійських судах застосування кодифікації Юстиніана наражалося на великі труднощі. Ряд її положень застарівав, але головне - вона була занадто складною і недоступною для населення імперії. У зв'язку з цим в VI-VII ст. для практичних цілей візантійськими юристами склалися спрощені коментарі до законодавства Юстиніана на грецькій мові у вигляді парафраз (переказів), індексів (показчиків), схолій (навчальних приміток). Широку популярність здобули Парафрази Інституцій Юстиніана, складені на грецькій мові для студентів-юристів Феофаном, а також Схолії Стефана, включали знаменитий Індекс до Дигест Юстиніана. Візантійські юристи на підставі витягів з кодифікації Юстиніана становив практичні збірники, що містили переліки і зразки договорів, формуляри позовів і т.п.

В цей же час у Візантії був прийнятий ряд нових імператорських законів, де під впливом розвитку общинних порядків частіше сприймалися норми звичаєвого права. Таким чином, проявилася одна з характерних тенденцій розвитку візантійської правової системи, а саме прагнення імператорської влади консолідувати все право в писаному законі.

Становлення права Візантійської держави можна охарактеризувати, як процес пристосування класичного римського права до місцевих потреб населення, що полягало у поєднанні римської правової думки із сталими правовими звичаями античності. Візантійські кодифікації права утворювалися як наслідок таких процесів і є прикладом успішного переформування класичного права Риму, що знайшло своє відображення в кодифікації Юстиніана, отримало більш повний розвиток в подальшій історії візантійського права.

*Баласанян Ельміра,
студентка 1 курсу, 14 факультету. 15 групи
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Релігійні канони, як право Арабського Халіфату

Халіфат, як середньовічна держава склався в результаті об'єднання арабських племен, центром розселення яких був Аравійський півострів. Характерною рисою виникнення державності у арабів у VII ст. була нова світова релігія - ісламу.

Пошуки нової істини і нового бога пов'язані перш за все з ім'ям Мухаммеда, який проголосив необхідність встановлення культу єдиного бога — Аллаха і нового суспільного порядку. Заклики раннього ісламу до соціальної справедливості викликали невдоволення племінної купецької знаті «одкровеннями» Мухаммеда. Це змусило його втікати з групою найближчих послідовників у 622 р. з Мекки в Ясриб, де йому вдалося заручитися підтримкою різноманітних соціальних груп, збудувати першу мечеть, визначити порядок мусульманського богослужіння. Досить швидко Мекка усвідомила вигідність ісламу: оскільки Мухаммед визнавав Кабу, як святиню, вона набула статусу ісламського релігійного центру. Мекканська знать, а також більшість арабських племен повернулися в іслам. Так, відбулося об'єднання арабів. Мухаммед став главою Арабської держави і засновником мусульманської віри. У 632 році Мухаммед помер, і влада перейшла до його "заступників" - халіфів.

Консолідація арабських племен у межах ісламської держави завершилася в перебігу завойовницьких воєн, які тривали з 633 по 751 рік. До складу халіфату увійшли Аравія та завойовані країни: Сирія, Ірак, Магриб, Єгипет, Іспанія, Іран, Середня Азія, Афганістан, Північна Індія, Азербайджан, Вірменія, Грузія, Крит, Кіпр. Як усі великі імперії давнини, Халіфат не був цілком централізованою державою. Для областей, які входили до нього, це мало різні наслідки. Якщо Сирія, Ірак, Єгипет, Північна Африка були цілком

арабізованими, то інші країни, що прийняли іслам, зберегли свою мову та культуру, а Вірменія і Грузія - християнство.

Основні положення ісламу викладені у священній книзі мусульман - Корані (після смерті Мухаммеда), сунна - збірник переказів про вчинки і виречення Мухаммеда, що містить норми сімейно-спадкоємного і судового права; іджма - рішення, винесені авторитетними мусульманськими правознавцями, фетва - письмовий висновок вищих релігійних авторитетів за рішеннями світської влади щодо окремих питань громадського життя.

Першочерговим завданням ісламу було залучення до цієї релігії нових народів, переважно мирними засобами. Але проти тих, хто не хотів сповідувати іслам, оголошувалася священна війна - джихад. Разом з релігійними догматами запроваджувалися нові закони та державні структури.

Моральні норми Корану застерігають від поганих вчинків для власного блага людини, від її деградації і саморуйнування. У цьому полягає вища мудрість. «Він дарує мудрість кому захоче, а той, кому дана мудрість, нагороджений великим благом» (Св. Коран, 2:269). Коран і приклад Мухаммеда регламентує повсякденне життя мусульман, яке повинне бути скромною, чистою і охайною. Він повинен дотримуватися посту, не їсти свинину, не вживати алкогольних напоїв. Розлучення вважаються огидним гріхом. Мусульманин, це людина, яка вірить у єдність і могутність, здійснює добрі справи і вчинки.

Віра в Іслам підрозділяється на шість пунктів:

1. Віра в Бога
2. Віра в ангелів
3. Віра в Коран (Мусульманин вважає Коран як книгу божественного одкровення)
4. Віра і знання релігії Іслам і його пророка Мухаммеда.
5. Віра в загробне життя.
6. Віра в долю.

Іслам забороняє :

- * Заборонені глузування та знущання над людьми.
- * Заборонено мусульманину злословити, висміювати іншого і вишукувати недоліки в іншого.
- * Іслам засуджує підозрілість і недовіру один до одного
- * Ісламом відкидається наклеп і хула. «І нехай одні з вас не паплюжать за очі інших» (Сура «Кімнати», аят 12).
- * Заборонено звинувачення цнотливих мусульманок в розпусті, бо в цьому - великий шкоду їхній репутації, для репутації їхніх сімей і небезпека для майбутнього їх.

*Баллоут Діана Аліївна, студентка 1 курсу
Інституту підготовки кадрів для органів
юстиції України НІОУ імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ МУСУЛЬМАНСЬКОГО ПРАВА

Мусульманське право (шаріат) - складне соціальне явище, яке справило великий вплив на історію розвитку держави і права багатьох країн Сходу. Іслам - є однією з трьох найпоширеніших світових релігій, що має своє коло прихильників практично на всіх континентах світу та, мабуть, найбільш близько стикається з державою і правом. Це не тільки одна з найстаріших і найбільш поширених в світі релігійно-правових систем, а й значна частина світової правової культури. В останні роки мусульманський фактор у світі значно посилюється, ця релігія набула світового значення, отже, актуальність вивчення даної теми полягає у її практичному значенні та серйозному впливі майже на всі сфери громадського життя.

Виникнення ісламу серед арабів-кочівників Аравійського півострова пов'язано з пророком Мухаммедом (571-632 рр.. нашої ери), який у своїх публічних проповідях виклав цілу систему релігійних і правових поглядів. Інша частина юридично значущих норм склалася в результаті життєдіяльності, поведінки Мухаммеда. Його головною пророчою місією було те, щоб люди визнали єдиного бога - Аллаха, в ім'я якого і почав закликати припинити існуючу між племенами роздробленість та об'єднатись у єдиний народ. Прості люди підтримали нові ідеї Мухаммеда, але багата верхівка та знать Мекки виступили проти пророка. Тому, він був вимушений тікати до Медіни. Через декілька років після хіджри (переїзду Мухаммеда з Мекки до Медіни) іслам почав також поширюватися на нові території. Джихад (священна війна) вважається важливим обов'язком мусульман, однак він має різне тлумачення. В ісламі існує точка зору, що священна війна стає обов'язком лише тоді, коли на громаду мусульман хто-небудь нападає. У супротивника в будь-яких випадках заборонено вбивати жінок і дітей, а дорослих чоловіків встановлено обертати у військовополонених. Після смерті пророка Мухаммеда його діяльність

продовжили найближчі сподвижники "праведні" халіфи Абу-Бакр, Умар, Алі, та Осман. Завдяки цим халіфам були завойовані величезні території: Близькій і Середній Схід, Північна Африка та деякі інші райони.

Головними джерелами мусульманського права є Коран - священна книга мусульман; Сунна - священне передання ісламу, викладене у формі розповідей про вчинки й висловлювання пророка Мухаммеда, приклади з його життя, його слова й оцінки з різних питань віри й життя; збірки хадисів - перекази про вчинки і слова Мухаммеда, його найближчих родичів, а також сподвижників; іджма - загальна згода мусульманської общини у якихось питаннях; першоджерела з фікху - ісламської доктрини про правила поведінки мусульман, створені у різних ісламських релігійно-правових школах. Коран - слово Бога, послане пророку у результаті одкровення. Він включає 114 глав (сур), які діляться на 6236 віршів (аятів). Коран написаний арабською мовою, він складався як діалог між Аллахом і Мухаммедом, та між Аллахом і людьми. Багато сур у Корані являє собою конкретні тлумачення, дані пророку в тих чи інших ситуаціях.

Якщо порівнювати мусульманське право з континентальним та загальним, то можна побачити багато відмінностей. Континентальні європейські юристи під нормою права розуміють припис конкретного історичного законодавця, а мусульманські правознавці під нею мають на увазі правило, адресоване мусульманській громаді Аллахом. Це правило ґрунтується тільки на вірі, тому його не можна змінити чи скасувати, воно повинно, безумовно, виконуватися. Іслам, на відміну від християнства або іудейства, ніколи не зазнавав переслідувань з боку держави. Більш того, став основою створення арабської держави, чим і пояснюється швидкість зростання авторитету і пануючого становища у суспільстві. Тому, іслам і до наших днів загалом зберіг ті форму і зміст, які надав йому Мухаммед. Існує низка принципів шариату, таких як рівність серед мусульман, братерство, яке зобов'язує багатих допомагати бідним, справедливість, свобода, що обумовлюється, насамперед, дозволом для "невірних" зберігати свою релігію тощо.

Мухаммед - історична особа, і незалежно від того, вірити в його богообранність чи ні, не можна не визнати, що він входить у невелике коло історичних діячів, які безпосередньо втрутилися в хід історії. На сьогодні, у 28 країнах іслам визнаний державною або офіційною релігією, та слід сказати, що норми шариату не втратили свою актуальність. Зараз нерідко можна почути в ЗМІ про ісламський фундаменталізм, тобто прагнення мусульман, вдаючись до насильства, змусити суспільство і владу прийняти їх програму. Проте з такою точкою зору важко погодитися. Можна стверджувати, що ні одна традиційна релігія не вчить злу. Зло у світі відбувається лише від людей, які спотворюють ідеали цих релігій або користуються ними для досягнення своїх власних цілей. Войовничі риси ісламу безумовно існують, але вони утворилися історично і аж ніяк не є його головною характеристикою.

Отже, можна побачити, що Мухаммед зробив те, чого найбільше потребували сучасні йому араби - він об'єднав їх, дав їм зрозуміле і доступне кожному віровчення, що вказувало на пряму застосування внутрішньої енергії суспільства. Нині зростає кількість держав, у яких ідеї, принципи та конкретні приписи ісламу тією чи іншою мірою мають вплив на регулювання соціальних процесів. З цього випливає те, що, незважаючи на "постійну незмінність" своїх головних джерел, мусульманське право може успішно пристосовуватися до змін сучасного життя, зберігаючи при цьому роль головного соціального регулятора. І на закінчення необхідно сказати, що іслам є однією з великих світових релігій з своєю неповторною культурою, філософією та своєрідним сприйняттям.

*Банги Михайла Миколайовича, студента 1 курсу
16 групи, Інституту підготовки кадрів для органів
юстиції України, Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Кастовий поділ Стародавньої Індії

Каста - спадкові замкнені групи людей, які зв'язані традиційними професіями і займають певне місце в соціальній ієрархії. Кастовий поділ суспільства був характерним для багатьох держав стародавнього світу. Вони є відображенням загальної тенденції розвитку стародавньої історії: у Вавилоні – авілум та мушкенум, в Афінах – епатриди, геомори та демігури, в Римі – патриції та плебеї, в Китаї – сюцая, цзюйчжень, цзиньши тощо. Проте в Індії, на відміну від інших держав, де каста відносно швидко «розчиняються», наслідки кастового поділу помітні і на сучасному етапі розвитку держави. Кастова система в Індії перетворилась на соціальну систему і стала важливим елементом індуїзму.

Каста в Індії виникли більш ніж 4 тисячі років тому, в період розкладу первісно-общинного ладу і утворення класового рабовласницького суспільства. Основою створення і існування каст був

суспільний розподіл праці. Кастовий устрій суспільства, враховуючи кастові монополії на професії, було освячено і закріплено релігією – індуїзмом. Змістом життя індууса було терпеливе і точне виконання кастових обов'язків, в тому числі і професійних, що винагороджувалось його народженням в майбутньому житті уже в більш високій касті.

В стародавній Індії існувала система варн, яку часто називають кастовою. Хоча їх часто ототожнюють, але варто зазначити, що каста і варна це далеко не одне і те саме. Остаточна каста оформилась тільки в Середньовіччі і існують і сьогодні. До каста входять представники однієї професії, що стала спадковою. Варна ж інститути соціальні. Варна була результатом розвитку суспільної нерівності: основним в системі варн є відмінність людей у правах та обов'язках у відношенні до рабовласницької держави. Утворення ж каст було результатом розвитку розподілу праці і головним для каст є їх місце в економічному житті суспільства.

У Стародавній Індії населення поділялося на чотири замкнені варни - брахмани, кшатрії, вайшії та шудри. Варто зазначити, що спочатку в Індії існувала система з класичним на той час поділом на стани: жерців – брахманів, воїнів – кшатрії та вільних людей – вайшіїв. Але внаслідок підкорення та асиміляції аріями місцевого населення в суспільстві з'являється великий прошарок людей, які, з одного боку, не були рабами чи чужинцями, а з іншого за своїм походженням не належали до жодної із трьох варн. Їх віднесли до четвертої варни – шудри. Це був найнижчий стан слуг. Згодом існування варн було закріплено в пам'ятці права Стародавньої Індії – Законах Ману.

Крім вищезгаданих каст, У Законах Ману є відомості про недоторканих, які фактично становили найнижчу, п'яту варну. Імовірно, вони поповнювалися нащадками від «неправильних шлюбів», вигнанням із своєї варни. За Законами Ману їм належала праця гробарів та катів. Вони жили поза селищами, а будь-яке спілкування з ними суворо заборонялось. Система варн охоронялася державою та релігією і перехід з однієї варни до іншої був суворо заборонений. Адже зрозуміло, що для державної еліти дана система поділу населення була дуже вигідною, тому що вона в основному захищала їхні права. А релігійне закріплення кастової системи унеможливило вірогідність бунтів нижчих каст, адже даний поділ шудри і вайшії вважали даним богом і будь-яке посягання на нього означало те ж саме, що піти проти бога. Існувала у Індії і певна система заохочень. Тому, що в наступному житті навіть шудра може переродитись у вищій касті. Народження у певній варні залежало від карми – результату поведінки у минулих існуваннях. Тому, якщо поведінка шудри буде сприятливою, то в майбутньому він може народитись у брахманом чи кшатрієм.

Отже, кастово-варний устрій є важливою ознакою Стародавньої Індії, яку необхідно враховувати, характеризуючи суспільне життя даної країни. До важливих причин того, що кастовий устрій Індії має найбільш завершений характер і пережитки поділу населення на варни помітні на сучасному етапі є релігійне закріплення варного устрою і його суворий захист державою. Хоча зрозуміло, що такий поділ суспільства загальмовував розвиток економічних відносин всередині країни. Адже кастова система унеможливила можливість матеріального збагачення представників нижчих каст.

Хоча, Конституція Індії 1950 року і визнала вірність всіх каст, але на практиці залишки даної системи зберігаються і зараз. І, на мою думку, це негативне явище, бо дана система є несправедливою по своїй суті. Адже вона ігнорує багато природних прав людини. Тому боротьба з залишками кастового устрою є важливим завданням сучасного уряду Індії.

*Безменська Анастасія Олександрівна,
студентка 1 курсу ІПКОО
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Особливості кримінально-процесуального кодексу Наполеона

Відомий французький філософ і соціолог ХХ століття Жорж Сорель одного разу сказав: «Я не можу собі уявити іншу таку країну, де б цивільне право настільки глибоко проникло в звичаї і стало б невід'ємною частиною духовного життя, світу почуттів і літератури всіх націй, як Франція». Аналізуючи Францію у період революції, можна сказати, що чинне законодавство тогочасного судочинства зазнало кардинальних змін. Перш за все, це було внесення змін в кримінальне право та перебудова його згідно з новими уявленнями про злочини і покарання. Вже існуючий Кримінальний кодекс (1791 р.) потребував радикальних змін, оскільки був прийнятий у революційній обстановці і виявився недовготривалим. Більш точним і юридично правильним був Кримінально-процесуальний кодекс Наполеона, який потім слугував прикладом для багатьох країн (колоній Франції), а найголовнішим є те, що і на сьогодні він залишається основою сучасного цивільного права. Тому я вважаю, що вивчення та дослідження особливостей кодексу є насправді дуже актуальним в наш час.

Одним з визначних явищ знаменитої кодифікації французького законодавства під егідою Імператора Наполеона з п'яти Кодексів було прийняття у 1810 р. Кримінально-процесуального кодексу, який називався Code d'instruction criminelle – Кодекс кримінального розслідування. Наполеон усвідомлював незавершеність цього, створеного за його безпосередньої участі, Кодексу, тому не дав йому свого імені і передбачав зі збігом часу та накопиченням досвіду змінювати його, для чого був прийнятий спеціальний закон, яким Касаційному суду приписувалося щорічно вносити в Державну Раду подання щодо його потреб та недоліків. Таким чином, можна сказати, що Кодекс мав як свої переваги, так і недоліки. Він охоплював не всі можливі питання у сфері кримінального права. Наприклад, не були визначені форми вини, нічого не говорилося про давності, про сукупності злочинів. У КК згадувався замах, але він повністю прирівнювався до закінченого злочину, якщо злочинне діяння переривалося не з волі лощера.

Структура Кримінального кодексу 1810 р., хоча і була більш складною, але в принципі відповідала структурі КК 1791 р. Короткі попередні положення, а також книги перша і друга були присвячені загальним питанням покарань, їх видам кримінальної відповідальності. Вони представляли собою своєрідну *загальну частину* Кодексу, в якій викладалися основні поняття і принципи кримінального права. У третій і четвертій книгах містився конкретний перелік злочинних діянь і визначалися у кожному окремому випадку вид і міра покарання (*особлива частина*). Безпосереднім взірцем і орієнтиром для творців кодексу Наполеона стали роботи французьких юристів XVII і XVIII століть, а вже у становленні загального французького цивільного права важливу роль відіграли відомі вчені-юристи (Дюмелен, Кокій, Ф. Буржон, Будинки, Ж. Потье, К. Олів'є) та практики (судді, адвокати, королівські чиновники). Французьке цивільне право створювалося в основному практиками, що не запобігли рецепцію римського права і зберегли більшу частину національного звичаєвого права (кутюми). Також його було засновано на громадських ідеалах Просвітництва, як його розуміли Дідро, Вольтер і Руссо: індивід з народження володіє невід'ємним правом на свободу совісті, свободу віросповідання, свободу на здійснення економічної діяльності. Це право ґрунтовно зруйнувало старий соціальний правовий порядок. Укладачі кодексу Наполеона зайняли більш збалансовану позицію в сфері індивідуальних громадянських прав.

На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що Кримінально-процесуальний кодекс Наполеона є важливим джерелом права. Насамперед він поєднав у собі основи римського та німецького права, основною метою якого було поширення одного джерела права на всій території Франції. Основною його особливістю було те, що він ґрунтувався на буржуазному принципі рівності всіх громадян перед законом, закріплював основні положення буржуазної законності. Сам Наполеон добре розумів історичну значущість своєї правової діяльності. На думку французів, саме його кодекс є філософським каменем, і, таким чином, національна гордість за цивільний кодекс стала характерною рисою юридичного способу мислення французів.

*Булгаков Артур Олександрович,
Асистент кафедри історії держави
та права України та зарубіжних країн
Національного юридичного Університету
імені Ярослава Мудрого*

Становлення правової регламентації охорони земель в заповідниках і рекреаційних зонах

Особливими об'єктами, які заслуговують на окрему увагу для вивчення являються землі, що мають статус рекреаційної зони та заповідника. Саме віднесення цих земель до повної охорони має важливе значення для держави та суспільства, в цілому.

Саме землі рекреаційного призначення мають унікальні особливості для лікування, оздоровлення та відпочинку людей. Будь-який негативний вплив на дані території можуть нести в собі катастрофічні наслідки та повністю знищити особливо цінні землі.

Щодо земель, які мають заповідний характер, то вони в першу чергу направлені на збереження всього природного комплексу на певній території. Вони піддаються певній консервації задля збереження унікальної ландшафтної зони, що має особливу цінність.

Розуміння необхідності особливого підходу до заповідників в 1883 році висловив В.В. Докучаєв в своїй книзі «Русский чернозем», де він зазначив, що вони необхідні для об'єктивного вивчення ґрунтів і закономірностей їх розвитку, але за умови повного їх виключення з господарського обороту.¹

¹ Василий Васильевич Докучаев. В.В. Докучаев. Русский чернозем. Придесловие - 31 окт. 1883г. Из-во ОГИЗ-СЕЛЬХОЗГИЗ, 1936, с.558

Законодавче закріплення норм, що визначають ці об'єкти зі спеціальним статусом почалося в радянський період. Так, першим документом, що відокремив особливо цінні землі, як окремих об'єкт став Декрет про Землю, який закріпив основні приписи охорони такої категорії: «Земельные участки с высоко - культурными хозяйствами: сады, плантации, рассадники, питомники, оранжереи и т.п. не подлежат разделу, а превращаются в показательные и передаются в исключительное пользование государства или общин, в зависимости от размера и значения их». Дане положення стає визначним для створення окремих актів, які направлені на забезпечені режиму особливої охорони до таких територій.

Першим спеціалізованим актом став Декрет СНК «Про лікувальні місцевості загальнодержавного значення»² від 20.03.1919 року. Дається визначення «лікувальна місцевість» загальнодержавного та місцевого значення. Загальнодержавний статус закріплюється постановами Народного Комісаріату Охорони Здоров'я, яка визначала дані ділянки, які мають важливе значення за складом і цілющими властивостями своїх мінеральних джерел і мають постійно забезпечений приплив води або запаси мінеральних грязей в достатній кількості. Лікувальні місцевості місцевого значення закріплювались в керівництві і спостереженням Народного Комісаріату Охорони здоров'я та передаються Народним Комісаріатом Охорони здоров'я у відання і управління Медико-Санітарних Відділів відповідних місцевих органів. Вказані землі, парки, степові водні простори передаються із ведення Наркомзему у відання Наркомату охорони та його закладів. Постановою Народного Комісаріату Охорони Здоров'я «Про визнання за деякими лікувальними місцевостями загальнодержавного значення та про поширення на них дії декрету від 4 квітня 1919 р.»³ від 29.05.1919 року було визначено 30 лікувальних місцевостей загальнодержавного значення.

Прийняття даних актів свідчило про особливу увагу та стурбованість за стан земель та їх майбутнє для укріплення держави. Ці акти регулювали частину питань, які увійшли до ЗКУ з комплексним врегулюванням всіх питань.

Першими актами, які започатковували процес створення перших заповідників були: Декрет РНК УСРР від 3 квітня 1919 р. «Про оголошення частин колишнього маєтку Фальцфейна «Асканія-Нова» і «Слізаветфельд» народно-заповідним парком»,⁴ декрет РНК УСРР від 8 лютого 1921 р. «Про Асканія-Нова»⁵, постанова Української Економічної Ради від 11 лютого 1922 р. «Про державний рибний заповідник «Антоніна»⁶. Вони стали відправною точкою збереження і відтворення унікальних природних багатств.

Білий Артем Олександрович, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України, 1 курс, 10 група

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНІВ МАНУ

Стародавня Індія мала специфічні риси розвитку, які знайшли відображення у низці особливостей індійського права. Ці особливості проявилися, насамперед, у джерелах права, серед яких особливе місце займають дхармашастри – збірники релігійно-моральних і правових розпоряджень, правил (дхарм). Так у період від II ст. до н.е. до II ст. н.е. виникла велика література – Закони Ману.

Закони Ману – найбільш відоме джерело законодавства Стародавньої Індії, яке можна порівняти за рівнем розвитку юридичних політичних конструкцій із законодавством значно пізніших періодів. Вони складаються із 12 глав, але правовий зміст міститься у IV, VII, VIII і X, хоча й тут він переплітається з релігійними і моральними міркуваннями. Написані Закони Ману у вигляді двовіршів для полегшення їх запам'ятовування.

Актуальність даної теми полягає у тому, що індійське суспільство на сучасному етапі свого розвитку, як і II ст. до н.е. до II ст. н.е. поділяється за кастовим устроєм, тобто, у Законах Ману були

² Собрание узаконений и распоряжений правительства за 1919 г. Управление делами Совнаркома СССР М. 1943 стр. 320-322.

³ Собрание узаконений и распоряжений правительства за 1919 г. Управление делами Совнаркома СССР М. 1943 стр. 415-416.

⁴ Про оголошення частин колишнього маєтку Фальцфейна «Асканія-Нова» і «Слізаветфельд» народно-заповідним парком: декрет РНК УСРР від 03.04.1919 р. // ЗУ УСРР. – 1919. – № 16. – Ст. 176.

⁵ Про оголошення «Асканія-Нова» державним степовим заповідником УСРР: декрет РНК УСРР від 08.02.1921 р. // ЗУ УСРР. – 1921. – № 2. – Ст. 48.

⁶ Про державний рибний заповідник «Антоніна»: пост. Укр. Економ. Ради від 11.02.1922 р. // ЗУ УСРР. – 1922. – № 7. – Ст. 114.

викладені деякі положення на які спирається держава XXI століття. Поділ людей на певні класи, належність до яких визначає подальшу роль людини у суспільстві, зберігся у сучасній Індії з часів створення Законів Ману, хоча на даному етапі розвитку індійського суспільства він втрачає свою значимість.

Шастри свідчать, з одного боку, про майнове розшарування у Давній Індії, а з іншого – про досить суворе збереження общинних, кастових, патріархальних, великосімейних зв'язків.

Задовго до створення Законів Ману в Індії вже розуміли різницю між власністю і володінням. Закони вказують сім можливих способів виникнення права власності: успадкування, дарування, купівля, завоювання, лихварство, виконання роботи, а також отримання милостині.

Серед основних видів власності виділяють землю. Земельний фонд країни складала земля царські, общинні та приватних осіб. В общинному землеволодінні знаходилися пасовища, іригаційні спорудження, шляхи та інше. Приватне селянське землеволодіння було пов'язане з широкими правомочностями: продажем, здачею в оренду, даруванням землі. Про це свідчать положення шастр (Закони Ману, VIII, 248-266), які присвячені спорам між громадами та общинниками-селянами про межі: земельні ділянки, межові знаки, колодязі, канали тощо. Ціна за землю була фіксована, але не заборонялося при цьому й надбавка до цієї ціни, яка йшла вже не продавцю, а разом із податком – до царської скарбниці. Особлива зацікавленість скарбниці в обробці землі, й тим самим в одержанні податку, виявилася й у наданні можливості кожній людині обробити будь-яке занедбане чи покинуте власником поле.

Тісний зв'язок права з релігією і мораллю визначив, напевно, головну характерну рису давньоіндійського права, яка проявлялася у відсутності чіткої диференціації злочину і гріха. Основа їх розмежування не характер самого правопорушення, а вид і міру покарання за нього. В одному випадку це штраф, тілесне покарання, в іншому – спокута. Так, до великих гріхів у Законах Ману віднесені такі діяння, які спричиняли ритуальну нечистоту винного і необхідність тяжкої спокути – зокрема, вбивство брахмана, пияцтво, крадіжка, перелюбство з дружиною вчителя, а також співтовариство з грішником (Закони Ману, XI, 55). Говорячи про злочин за давнім правом, слід, зазначити, що саме поняття злочину для розглядуваного періоду можна застосувати лише умовно, - тому що на той час не проводилося чітких розмежувань між деліктом і злочином. Існували такі види злочинів: злочин проти особи, злочин проти майна, злочин проти сім'ї та моралі, злочин проти держави. Покарання залежало від важкості злочину і соціального положення злочинця. Убивця уникав від покарання, якщо убив, захищаючи себе, при охороні жертвних дарунків і при захисті жінок або брахманів (Закони Ману, VIII, 349). При цьому не мало значення, чи був убитий вчителем, дитиною, старим чи навіть брахманом (Закони Ману, VIII, 350). Особливо каралися злочини, які зачепали інтереси царя чи храму. Закони Ману наказували страчувати без зволікання тих, хто грабував царський склад, арсенал чи храм (Закони Ману, VIII, 280).

Суд і процес зазвичай проходили колегіально. Судовий процес мав в основному змагальний характер. Потерпілий або кредитор повинні були привести відповідача до суду разом із свідками. Свідками виступали рівні: жінки щодо жінок, чесні шудри – щодо шур і т.д. У разі якщо свідки належали до різних каст, перевага надавалася свідченням брахмана. Тільки за відсутності належних свідків дозволялося приймати свідчення дитини, старого, учня (стосовно вчителя), родича, раба та жінки). Існували також випробування вогнем, водою, принесенням клятви. Закони Ману вимагали у сумнівних випадках наявності речових доказів. З цього видно, що норми родового ладу у Стародавній Індії поступалися більш цивілізованим.

У Законах Ману не було чіткого визначення того, що саме законодавець розумів під покаранням, якими були цілі застосування покарання. Головною метою було жорстоке розпорядження, щодо покарання. Погрози у Законах Ману викладалися навіть у самій загальній, декларативній формі, не поєднаній із конкретною санкцією. У Законах Ману розрізняється проста і кваліфікована страта або заміщення її штрафом. Вичерпного переліку покарань немає, царю пропонувалося приборкувати беззаконня трьома способами: ув'язнення, заковування у кайдани і різними видами тілесних покарань.

Таким чином, можна зробити висновок, що в індійському суспільстві часів Законів Ману на першому плані був варновий розподіл суспільства, вагомим є спроба систематизувати норми права, завдяки яким зменшуються правопорушення та злочини. Велика кількість норм спрямована саме на охорону власності. Існування системи штрафів та покарання вказує на спроби запровадження правосуддя. Отже, Закони Ману – своєрідний взірць країн Стародавнього Сходу.

ОСОБЛИВОСТІ РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ З БОКУ ДЕРЖАВИ ЗА ЗАКОНАМИ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ

На привеликий жаль, расистські тенденції вирішення політико-соціальних питань існують в сучасному світі. Попри всі намагання світової спільноти та демократичних сил зупинити даний процес, питання на разі є досить актуальним, хоча, як покаже історія, і залишалося таким протягом всієї історії існування людства та держави в цілому.

Саме тому дослідження даної теми буде актуальним на сьогоднішній час. З одного боку воно доводить на прикладі Третього Рейху можливі тенденції виникнення расової дискримінації за несприятливих політичних, економічних та ідеологічних умов. З іншого боку воно демонструє вплив держави на процеси розкладу демократичного суспільства: підбурювання реваншистських настроїв населення та реалізації обмеження прав меншостей.

Для аналізу я вирішив обрати расові закони Третього Рейху (1933-1939рр.), які відбили на історію Німеччини, Європи та всього світу величезний вплив. Вони є найяскравішими доказами співучасті та закріпленні державою всіх законів проти людяності та людства.

Нас цікавить саме вплив держави на формування обмежувальної політики шляхом реалізації нею дискримінаційного законодавства. Такими ж методами керувався й об'єкт дослідження – Третій Рейх, і його закони становлять для нас правову цінність.

Найбільшою помилкою, з якою можна зіткнутися при дослідженні даної теми, є думка, що саме після приходу в Німеччині до влади нацистів, розпочалися утиски щодо місцевих меншостей (євреїв та циган). Насправді ж тенденція формувалася ще задовго до даної події і причому на державному рівні.

Так звані «Арійські параграфи», перші німецькі расові, здебільшого антисемітські, законопроекти щодо обмеження почали з'являтися вже наприкінці 19 століття і знайшли прихисток у багатьох тогочасних німецьких спортивних клубах, сільськогосподарських громадах, братствах, тощо. Більшою ж мірою вони були реалізовані в програмах та постановвах тогочасних німецьких партій (як приклад, Німецькою соціалістичною партією в 1889 році).

Після повалення імперії та встановлення Веймарської республіки, параграфи були частково забуті, а сама молода республіка дотримувалася демократичних цінностей і впливала примусом щодо будь-яких антидемократичних сил, особливо проти нацистів та комуністів. Населення за тогочасної Німецької держави саме ініціювало демократію. Нацисти не могли використати антисемітизм задля отримання переваг під час виборів, тому й відклали нагальні питання расистської політики до встановлення повного контролю над державою.

Проте, як нам відомо, Гітлеру та його поплічникам вдалося захопити владу, тим самим очоливши державу в 1933 році. Починаючи з цієї дати саме держава стає ініціатором проведення в країні всіх дискримінаційних заходів та підштовхує населення для участі в них.

Відразу ж в 1933 році були відновлені «Арійські параграфи», які були доповнені нацистськими змінами. Расистські закони 1933 року здебільшого мали антисемітський характер, адже в них прописувалося, що євреї позбавлялися таких прав, як: бути юристами, бути лікарями, приймати участь в державному відділі культури, одружуватися з чистокровними німцями, тощо. Закони мали обмежувальний характер і ще не закріплювали переслідування неарійців, адже німецьке суспільство ще не було підготоване до запланованих Третім Рейхом радикальних змін у расовому питанні.

Піком же расової політики вважається видання нацистами Нюрнберзьких законів 1935 року. До їх складу входило два основні закони: «Закон про громадянство Рейха» та «Закон про охорону німецької крові та німецької честі». Дані закони містили безліч статей, що закріплювали в країні нерівність так званого арійського та неарійського населення. Що цікаво, закони мали зверхній характер, тобто саме держава насаджувала принципи расової дискримінації тим прошкарам населення, які ще не піддалися на провокативну політику Третього Рейха.

Пізніше Нюрнберзькі расові закони були посилені шляхом реалізації урядом Німеччини численних розпоряджень. Сучасні науковці, що досліджують дану тему, стверджують, що розпорядження були більш жорстокими навіть за самі закони, хоча й базувалися на них. Всього було тринадцять розпоряджень, які були реалізовані в період з 1933 по 1943 роки. Всі ці расистські документи стали основою для Ванзейської конференції, що остаточно закріпила расизм на державному рівні.

Отже, Третій Рейх насаджував політику нетерпимості щодо інших народів попри певний спротив самого населення Німеччини. Це доводить те, що тотальний дискримінаційний рух можливий лише зі

згоди, сприяння та насадження даної політики державою. Саме за участі держави даний рух стає системним, а не одиничним як за участі лише певних груп населення країни. На жаль, в сучасному світі можна спостерігати ситуації, коли до влади приходять радикально-націоналістичні групи, які проводять дискримінаційні дії. Саме тому, ми повинні керуватися моделлю Третього Рейха задля попередження даної ситуації в будь-якій державі.

*Бражник Володимир Олександрович
студент 1 курсу 4 групи Інституту
підготовки кадрів для органів прокуратури
України НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ “ВЕЛИКОЇ ДЕПРЕСІЇ”

Цей історичний термін має багато особливостей. З’ясуємо найважливіші особливості цього терміну. Велика депресія — загальносвітова потужна економічна криза, яка розпочалась восени 1929 року та тривала до кінця 1930-х років. У різних країнах “Велика депресія” мала різні наслідки, проте найпомітнішою була проявлена в Сполучених Штатах Америки. На прикладі цієї країни ми розглянемо найцікавіші особливості цього періоду.

“Велика депресія” майже повністю зруйнувала економіку Америки. Спад розвитку був у досить великих масштабах. Промисловість почала зменшуватись з 1930 року, її кількість на всю країну сягала 80% до цього такого ще не було, а в 1932-1933 року її кількість сягнула 50% і промисловість перейшла з кризи в затяжну депресію. Це призвело до закриття заводів, фабрик, шахт, виробництв. З цього виходить великий ріст безробітних що сягнув 15 мільйонів осіб. Також криза супроводжувалась обвалом біржі, який почався через Маржинальні позики(сенс позики в тому, що людина сплачує лише 10% від загальної вартості, тобто це були акції в борг). Після цього брокери почали масово вимагати гроші за акції. Для того, щоб не сплачувати борг люди почали масово позбуватись акцій. Через це почалось закриття банків, що призвело до знеціненням валюти. Задля зупинення кризи уряд США на чолі з Гобертом Гувером затверджує закон про мито. Сенсом цього закону було те що він підвищував ціни на імпорт, сприяючи розвитку американського виробництва і подальшому розвитку економіки, проте на справі це не дозволило подолати кризу, а лише пришвидшило темпи розвитку Депресії. Спад в агропромисловому секторі зумовила спекотна та суха погода, яка трималася щонайменше 3 місяці. Багаті фермери теж мали проблеми падіння економіки та надвиробництва в сільському господарстві призвело до падіння прибутків та їхньому банкрутству. Люди, які були змучені кризою і почали впадати в “економічну депресію” не могли купувати собі достатню кількість продуктів, щоб прохарчуватися та їхня працездатність впала в декілька разів. Для Сполучених Штатів Америки Велика депресія мала пагубний характер, адже одразу декілька факторів вплинули на її економіку.

Міжнародна торгівля під час Депресії переживала скрутні часи. Багато економістів стверджують, що різкий спад в міжнародній торгівлі після 1930 року спричинив посилення депресії, особливо в країнах, які значною мірою залежали від зовнішньої торгівлі. Більшість істориків і економістів вину за поглиблення депресії покладають на американський закон Смута –Хоулі про мито (прийнятий 17 червня 1930 року), який значно знизив рівень міжнародної торгівлі. У відповідь цей закон вплинув на загострення митної політики в інших країнах. У той час, коли зовнішня торгівля в США була невеликою часткою загальної економічної активності і була зосереджена лише в декількох галузях, таких як сільське господарство, в інших країнах вона розвивалася і відіграла значно більшу роль.

Отже, “Велика Депресія” 1930-х років мала глобальний характер. Це пояснюється тим, що було криза охопила практично всі галузі виробництва та сфери економіки. Цей період характеризується економічним крахом Сполучених Штатів Америки, внаслідок чого рівень експорту значно знизився. Особливо це проявлялося у виробництві військової техніки, якої у США після закінчення Першої світової війни накопилось в надлишку. Проблемаю залишалася її реалізація за кордон. Відповідно до закону Смута – Хоулі імпорт всіх продуктів зменшився у декілька разів. Впродовж 1930-х років після падіння економіки в Сполучених Штатах Америки, “Велика депресія” почала поширюватись у інших країнах світу. Внаслідок такого поширення відбулося падіння світової економіки

ОСОБЛИВОСТІ СТАЛІНСЬКОЇ КОНСТИТУЦІЇ

Конституція СРСР 1936 року, тобто Сталінська Конституція була прийнята 5 грудня 1936 і діяла до 1977 року.

Восени 1935 року Центральний виконавчий комітет СРСР створив Конституційну комісію під головуванням Сталіна і 12 підкомісій. 12 червня 1936 проект Конституції був опублікований і обговорювався протягом півроку. Незважаючи на свою назву, основним автором конституції був Микола Бухарін, якого пізніше репресували. На меті автори мали відображення важливого історичного етапа – становлення соціалізму. В обговоренні Конституції вперше брало участь 75 млн чол., було внесено 2,5 млн пропозицій, доповнень, поправок.

Конституція проголошувала перемогу соціалізму в СРСР, що означало заборону приватної власності на виробничі засоби, перемогу соціалістично–виробничих відносин. Документ забезпечував принципи соціалістичного демократизму у державному будівництві, принципи соціалізму в соціальному і національно-державному устрої СРСР, визначала нові демократичні принципи виборчої системи (ввела систему прямих, рівних і загальних виборів при таємному голосуванні) і побудови вищих і місцевих органів державної влади, затвердила соціальні свободи і права громадян СРСР, розширила представництво у верховному органі влади всіх союзних і автономних республік, автономних областей і національних округів. Політична надбудова була приведена у відповідність з економічним базисом соціалізму. Вперше в історії СРСР Конституція надавала фактично рівні права усім громадянам. Наприклад, загальне, рівне і пряме виборче право при таємному голосуванні, право на працю і відпочинок, матеріальне забезпечення у старості та хвороби, свобода совісті, слова, друку, зборів і мітингів. Проголошувалися недоторканість особи і таємниця листування. Земля, яку займали колгоспи, передавалася їм у довічне використання. Усі природні багатства, усі види транспорту і банки оголошувалися народним надбанням. Вводився принцип відкритості судових процесів, підтверджувалися права звинувачених на захист. До конституції 1936 р. вперше увійшло положення про Комуністичну партію як керівне ядро всіх громадських і державних організацій. Це повною мірою відповідало дійсності. Партапарат являв собою нервовий вузол тоталітарної держави, і в руках генерального секретаря зосередилася небачена в історії повнота влади.

Законодавчою владою була оголошена двопалатна Верховна Рада СРСР, але в перервах між її сесіями – Президія Верховної Ради СРСР. Конституція зазначала неможливість одноосібної президентської влади створення «колективного президента» в особі Президії Верховної Ради.

Рада народних комісарів оголошувалася вищою гілкою виконавчої влади, яка була підзвітна Верховній Раді.

На думку вченого Косіцина: партія здійснила заходи щодо подолання наслідків культу особи в усіх областях партійної, державної та ідеологічної роботи, дотримання лєнінських норм і принципів партійного життя. Були розширені права союзних республік, країв і областей у вирішенні питань господарського і культурного будівництва, права керівників підприємств. Все це призвело до активізації соціально-політичного і духовного життя в країні, поліпшення роботи всіх ланок партійного, радянського і господарського апарату. Ще більше зміцнів і розвинувся радянський суспільний і державний лад, зміцніла соціально-політична й ідейна єдність робітників, селян, інтелігенції, ще тісніше стали взаємовідносини народів Радянського Союзу, їх згуртованість навколо лєнінської партії.

Конституція СРСР 1936 р. проголосила, що економічну основу СРСР становлять соціалістична система господарства і соціалістична власність на знаряддя і засоби виробництва. Ця економічна основа утвердилася протягом перехідного періоду як результат повної ліквідації капіталістичної системи, господарства, скасування приватної власності на знаряддя і засоби виробництва і знищення експлуатації.

Лише Верховна Рада могла вносити зміни до Конституції, за умови підтримки більшості голосів. Неоднократні внесення Конституції були пов'язані із структурними змінами в СРСР.

Описані права і свободи в Конституції 1936 р. носили лише формальний характер. В реальному житті за невелику критику сталінської влади особа могла отримати вирок у вигляді довгого терміну ув'язнення або розстрілу. В системі Народного Комісаріату Внутрішніх Справ діяв спеціальний відділ, працівники якого регулярно без будь-яких санкцій займалися перечитуванням листів підозрілих, на їх думку, громадян.

Стан дотримання радянської законності гарно характеризує навіть сам факт невиконання органами радянської влади норм тогочасної радянської конституції, яку навіть прибічники радянщини оцінюють як найдемократичнішу конституцію того історичного часу, яка була прийнята 1936 р. в тоталітарному СРСР. Насправді, Сталінська Конституція була прийнята з метою пропаганди. Тобто, проголошення і показ своєму народові та всьому світові демократичних прав і свобод радянських громадян, які майже не дотримувалися і не виконувалися у реальному житті.

*Вакуліч Софія Георгіївна, 1 курс 16 група
Інститут для підготовки кадрів для органів
юстиції України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

«Особливості правового статусу якобінського клубу»

Клуб якобінців — це дискусійний клуб, діяльність якого охоплює часи Великої французької революції. Якобінцями називали членів даного клубу. Він був заснований під назвою бретонського клубу у Версалі. Клуб якобінців зібрав довкола себе представників багатьох регіонів Франції. З часом був перейменований у Товариство друзів Конституції. Члени клубу відіграли значну роль у розвитку подій Французької революції, а саме: вони очолювали Комітет громадського порятунку. Даний комітет проводив політику революційного терору. Відомо про таких членів Комітету громадського порятунку як: лікар Кабаніс, вчений Ласепед, літератор Марі-Жозеф Шеньє, Шодерло де Лакло, живописці Давид і Карл Верне, Лагарп, Мерсьє. 12 листопада 1794 року Клуб припинив своє існування.

Я впевнено переконана, що прокладений якобінцями шлях до поставлених ними цілей, був сповнений вагомою та наполегливою працею на благо народу, про що нас інформує автор підручника з історії держави та права зарубіжних країн К.Г Федоров: «Якобінці прийшли до влади в найкритичніші дні Республіки. П'ять іноземних армій увірвалися в країну. Селянство, яке тривалий час хиталося між революцією і монархією, рішуче підтримало якобінців». Далі автор звертає увагу саме на прийняття якобінцями Конституції: «24 червня Конвент урочисто схвалив текст найдемократичнішої Конституції Французької республіки і поставив його на всенародне обговорення. Якобінська Конституція могла вступити у дію лише після того, як збереться новий законодавчий корпус, до якого не міг бути обраний жодний з депутатів діючого Конвенту. Ця Конституція так ніколи і не була проведена в життя, бо складна зовнішня - політична обстановка не дала змоги ввести її в дію».

Також, я спостерегла важливу інформацію, а саме те, що якобінці добились того, щоб у Конвенті було проведено відкрите голосування. Кожний депутат особисто виходив на трибуну й публічно оголошував свою думку. На виконавчу раду, з двадцяти чотирьох чоловік, покладалась функція державного управління. Цей орган міг діяти лише на основі законів і декретів і був підзвітним Законодавчому корпусу. «Феодалний режим повністю знищується», - саме під таким гаслом діяла якобінська диктатура.

В.П Глинаний відмітив: «Виконавча рада була вищим урядовим органом республіки. Правлячу владу в системі революційної диктатури якобінців здійснював Комітет суспільного порятунку. Роль цього комітету особливо зросла коли місце лідера якобінців посів М.Робесп'єр. Складна політична ситуація змушувала комісарів Конвенту брати на себе, іноді, й безпосередні адміністративні та організаційні функції – видавати обов'язкові розпорядження, командувати військовими частинами і т.п. Одну з вагомих особливостей правового статусу якобінців зазначили О.А. Житков разом з Н.А. Крашенінніковою: «Найбільш показовим прикладом революційного напору якобінців може слугувати їх аграрне законодавство».

Я розділяю думку автора Макарчука В.С., який запевняє: «Важливим досягненням Комітету суспільного порятунку стало створення, в найбільш стислі строки, могутньої республіканської армії. Посаду офіцера, і навіть генерала, міг посісти будь-який талановитий виходець з народу».

З опрацьованих мною джерел, я відмітила те, що Автор Маймескулов Л.Н, В.В Россіхін, Д.А Тіхоненков розповідають: «Не будучи партією в сучасному розумінні, Якобінський клуб мав, тим не менш, гільчасту організацію. Штабом якобінців був Паризький якобінський клуб, на місцях діяли секції клубу. Рішення Паризького якобінського клубу приймалися місцевими відділеннями. Не будучи формально державною установою, Паризький якобінський клуб, відіграв колосальну роль у управлінні революційною Францією. Засідання клубу відбувалося кожного вечора. Тут приймалися рішення, щодо всіх важливих питань, а на наступний день ці рішення надходили до державних органів – Конвент, Комітети суспільного порятунку та суспільної безпеки». Важливе значення автор надає таким словам: «В

якобінському клубі суворо дотримувались принципу рівності, тут не було «начальства», не було міністрів, генералів, комісарів, - всі були рівні».

Багато відомих істориків ділились своїми думками, щодо діяльності клубу якобінців і я вражена їхніми влучними висловлюваннями.

Російський історик Кареев писав: «Не створивши жодних знахідок, союз якобінців і санкюлотів сприяв лише порятунку того соціального ладу, який був створено Установчим зборами й остаточно консолідований імперією Наполеона».

В промові 1791 року, щодо виборчого права Робесп'єр сказав: «Хіба для того, щоб потрапити під ярмо грошової аристократії, народ зламав ярмо аристократії феодальної? Настав час заявити, що система виборів, проти якої ми боремося, виключає дев'ять десятих націй».

Яскравим прикладом свідомості кожного якобінця можна назвати такий вислів Сен-Жюста: «Треба думати про те, щоб наповнити зрадниками не тюрми, а гроби!»

Висновок: Я свідомо того, що прихід до влади якобінців відіграв важливу роль в період Французької буржуазної революції. На мою думку, ця тема є актуальною, бо ж саме якобінці діяли так, як ніхто не в змозі був поступити, перш за все, завоювавши довіру людей. Щодо вищезазначених мною особливостей, підсумовую: «Якобінці, прийшовши до влади, зробили колосальну роботу, а саме: створили, і у 1793 році прийняли нову Конституцію, проголосили встановлення революційного порядку. Їхні спроби встановити диктатуру – яскравий приклад того, що вони опирались на народ, дозволяючи продавати землю емігрантам, впроваджуючи закони та декрети.» Я зрозуміла, що саме завдяки тому, що в революції брали участь народні маси, вона містила в собі вагоме значення для усіх подальших подій не лише у Франції, а й в інших країнах. Головною метою революціонерів було подолання «буржуазної демократії», яка включала в себе незаконність влади, корупцію, за часів «буржуазної революції». Якобінці рішуче виконували все, аби подолати дану проблему. Щодо революційних традицій, які сформувались в ході революційного руху, я з впевненістю можу стверджувати, що саме вони відіграли важливу роль в революційних рухах наступних поколінь.

Васильєв Денис Андрійович, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого Інститут для підготовки кадрів для органів юстиції України, 1 курс, 16 група

«Особливості правового статусу чоловіка в Римі»

Почнемо з того, що правове становище чоловіка в Римі було досить специфічним, бо він відігравав дуже велику правову роль у родині. Його потужна правоздатність регламентувалась Законами 12 Таблиць. Згідно цим законам чоловік наділявся наступними правами: правом на ініціювання розлучення з дружиною, якщо вони знаходяться в браку з накладання руки, здійснювати будь-які насильницькі заходи, щодо членів родини без відповідальності за це, право на продаж дітей у рабство, а також всиновлювати дітей з метою експлуатації, право виступати єдиним суб'єктом передачі майна, право отримувати та володіти майном всіх членів родини, на мою думку, найстрашніше те, що він міг вбити дитину-виродка без всякої на це відповідальності. Але на чоловіка, як главу родини, теж накладався певний обов'язок такий, як майнова відповідальність за делікти всіх членів родини.

Як ми можемо побачити, правове становище інших членів родини було набагато меншим ніж становище чоловіка і тому родина попадала під жорстоку владу чоловіка, який виступає в ролі представника родини. Відомо, що в Римі була встановлена патріархальна система, і саме через це основним спадкоємцем та главою родини міг бути лише чоловік. Це ще одна підстава для дискримінації особи жіночої статі.

Багато філософів та вчених вважають, що таке правове становище чоловіка є невірним, тому що кожна людина, незалежно від статі, кольору шкіри, майнових ознак, соціального статусу, повинна бути рівною та не піддаватися дискримінації. На мою думку, це визначення розділять не лише професійні науковці, а й звичайні люди, тому що римський правовий статус чоловіка суперечить сучасним нормам, де свобода та незалежність людини є найвищою цінністю в будь-якій державі світу.

Якщо спиратися на мою точку зору щодо цього питання, то я теж вважаю, що безмежна влада чоловіка в римській родині є протиправною та нелегітимною з боку римського населення. Звісно, римський чоловік особисто не винен у своєму домінуючому становищі, і тому, на мою думку, вся проблема міститься в самих Законах 12 таблиць, які закріплюють протиправні повноваження чоловіка.

Насправді існують багато чинників, щодо утворення саме такої структури сімейних відносин. Можливо тому, що основними джерелами правових норм були правові звичай, традиції, релігійні норми,

які будувалися на жорстокості через свою первобутність. А можливо тому, що існував патріархальний лад.

Мені здається, що було би краще частково обмежити правоздатність чоловіка для забезпечення рівноправності у родині. По-перше, це змогло б поліпшити правове становище інших членів родини. По-друге, зменшити смертність через вбивство або віддання дітей та жінок у рабство. По-третє, сприяло б матеріальному розвитку родини через те, що кожна особа могла би мати свою особисту власність, яка за римським законодавством віддавалася чоловіку.

У висновку хотів би сказати, що правовий статус чоловіка в Римі, за законами 12 таблиць, був протиправним та нелегітимним, тому що порушувалися майже усі права інших членів родини. На мою думку, закони 12 таблиць не є прикладом шлюбно-сімейних відносин через наведені мною аргументи.

Васильєв Євген Олександрович
*доцент кафедри історії держави та права
України і зарубіжних країн
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЗМІНИ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ

Пожвавлення економічної активності в СРСР наприкінці 1980-х років вимагало створення нормативно-правових актів, що регулюють зовнішньоторговельну діяльність. Першими такими актами стали Постанови Ради Міністрів СРСР від 19 серпня 1986 №991 «Про заходи щодо удосконалення управління зовнішньоекономічними зв'язками» та №992 «Про заходи щодо удосконалення управління економічним і науково-технічним співробітництвом з соціалістичними країнами». Передбачалось створення в об'єднаннях, підприємствах та організаціях фондів валютних відрахувань для фінансування експортно-імпортних операцій. Зміни не призвели до заміни бартерних операцій грошовими розрахунками, однак було значно розширено коло організацій, що отримали право займатися бартерними операціями.

В результаті загальносоюзного процесу перебудови держава поступово втрачає монопольне право на зовнішньоекономічну діяльність. Одними із перших суб'єктів, які здобули право на самостійну зовнішньоторговельну діяльність, стають виробничі кооперативи. Законом СРСР від 26.05.1988 №8998-ХІ «Про кооперацію в СРСР» [1] кооперативи були наділені правом участі у зовнішньоекономічній діяльності, нагромадженні валютних ресурсів на основі принципів валютної самокупності і самофінансування. Кооперативи, що здійснювали виробничу діяльність, та їх об'єднання набували право безпосереднього здійснення експортно-імпортних операцій.

Постановою Ради Міністрів СРСР від 2 грудня 1988 р. №1405 було суттєво розширено коло учасників зовнішньоекономічних відносин. Право здійснення експортно-імпортних операцій було надано всім державним підприємствам, виробничим, кооперативним та іншим організаціям, продукція або послуги яких володіють конкурентоспроможністю на зовнішньому ринку [2]. Засобами регулювання зовнішньої торгівлі в цей період стають реєстрація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, квотування та ліцензування зовнішньої торгівлі, а також декларування товарів, що переміщуються через митний кордон.

Все ще зберігались обмеження посередницьку діяльність у зовнішній торгівлі, передбачені п. 8 Постанови Ради Міністрів СРСР від 7 березня 1989 р. №203. Спільні підприємства, міжнародні об'єднання та організації, створені на території СРСР, мали право експортувати тільки вироблену ними продукцію й імпортувати продукцію тільки для власних потреб. Виробничі кооперативи та їх об'єднання могли експортувати тільки продукцію власного виробництва, не маючи права займатися скупкою товарів з метою їх подальшого перепродажу [3].

Закон УРСР від 03.08.1990 №142-ХІІ «Про економічну самостійність Української РСР» [4] визначав основними цілями економічної самостійності республіки, зокрема, зростання національного багатства, досягнення передового технологічного рівня виробництва на принципах децентралізації власності і роздержавленні економіки, повної господарської самостійності і свободі підприємництва усіх юридичних і фізичних осіб у рамках законів Української РСР. В основу економічної самостійності мали бути покладені принципи самостійності регулювання грошового обігу та захищеності внутрішнього ринку.

Українська РСР за Законом від 03.08.1990 мала право самостійно здійснювати керівництво зовнішньоекономічною діяльністю, зокрема встановлювати перелік товарів, вивезення і ввезення яких регулюється квотами і ліцензіями. Згідно ст.14 Закону УРСР від 03.08.1990 №142-ХІІ «Про економічну

самостійність Української РСР» основним видом відповідальності, що мав застосовуватись за порушенням економічної самостійності Української РСР та інтересів юридичних і фізичних осіб, були економічні санкції [5].

Концепція переходу Української РСР до ринкової економіки від 01.11.1990 р. [6], вперше сформулювала принципи зовнішньоекономічної діяльності: пріоритетність у зовнішньоекономічних відносинах міжнародних угод та норм міжнародного права; взаємовигідність міжнародних економічних відносин; рівність можливостей всіх господарюючих суб'єктів вступати в зовнішньоекономічні зносини відповідно до законодавства УРСР.

Закон УРСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» [6] передбачав остаточне скасування державної монополії у сфері зовнішньої торгівлі, рівність всіх суб'єктів господарювання у зв'язках з іноземними партнерами. Законом були враховані основні положення Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 р., яка набула чинності в УРСР з 1 лютого 1991 р. [7], та Конвенції про право, що застосовується до договорів міжнародної купівлі-продажу товарів від 22.12.1986 р. [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон СРСР від 26.05.1988 року №8998-ХІ «Про кооперацію в СРСР» // Відомості Верховної Ради СРСР. – 1988. – № 22. – Ст. 355.
2. Постановление Совета Министров СССР від 02.12.1988 №1405 «О дальнейшем развитии внешнеэкономической деятельности государственных, кооперативных и иных общественных предприятий, объединений и организаций» // СП СССР. – Отд. 1. – 1989. – № 2. – Ст. 7.
3. Постановление ЦК КПСС и СМ СССР от 07.03.1989 № 203 «О мерах государственного регулирования внешнеэкономической деятельности» // СП СССР. – Отд. 1. – 1989. – №16. – Ст. 50.
4. Закон УРСР від 03.08.1990 №142-ХІІ «Про економічну самостійність Української РСР» // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – №34. – Ст.499.
5. Концепція переходу Української РСР до ринкової економіки від 01.11.1990 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 48. – Ст. 632.
6. Закон УРСР від 16.04.1991 № 959-ХІІ «Про зовнішньоекономічну діяльність» // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – №29. – Ст. 377.
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – №1/ – Ст. 116
8. Розенберг М.Г. Контракт международной купли-продажи. Современная практика заключения. Разрешение споров. – М.: Международный центр финансово-экономического развития, 1996. – С. 209-220.

Вербієць Вікторія Сергіївна, НІОУ імені Ярослава Мудрого, студентка, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України, 1 курс, 15 група

МУСУЛЬМАНСЬКА РЕЛІГІЯ ТА МУСУЛЬМАНСЬКЕ ПРАВО, ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ

Сьогодні мусульманське право відіграє особливу роль. Адже ми знаємо, що багато з науковців звертаються до цієї теми тому, що недостатньо досліджень релігійної правової системи, зокрема мусульманської. Мусульманське право на пряму зв'язане з мусульманською релігією (ісламом). Вона наймолодша релігія світу. Нині мусульманське право охоплює своєю дією значну кількість осіб і є однією із тих правових систем, що продовжують інтенсивно розвиватися.

Важливе значення відіграє мусульманське право для людини, яка його сповідує. Кількість людей, які сповідують іслам збільшуються з кожними роками. Ось навіть в Україні за різними даними, складає від 0,5 млн. до 3 млн. осіб, а в Європі їх налічують близько 50 млн. Про таке стрімке зростання мусульман потрібно розуміти, що триває тенденція розвитку світу. Розвиваються різнобічні погляди на життя.

Науковці, які вивчають мусульманське право, звертають увагу на тому, що шариат регулює в однаковій мірі всі аспекти життя кожного мусульманина, включаючи релігійний культ, право, політику. Р. Давид, підкреслює що об'єкт мусульманського права невід'ємно пов'язаний з мусульманською релігією. А. Массе найповніше сформував думку, що Фіхх включає головні норми, а саме: релігійні, правові, моральні норми і звичаї. В врешті Фіхх «охоплює цілком всі обов'язки, що закони Корану

накладає на мусульманина в його потрійній якості — віруючого, людину і громадянина теократичної держави».

Слово «іслам» перекладається як «віддання себе Богу», «покірність», «підпорядкування» (законам Аллаха). За шариатською термінологією іслам - це повне, абсолютне єдинобожжя, підпорядкування Аллаху, Його наказам і заборонам; відсторонення від багатобожжя і додання співтоваришів Аллаху. Головна догма ісламу полягає в монотеїзмі. Мусульманське право охоплює всі сфери суспільного життя, а тому включає не тільки правові приписи, але і мотиви, правила дотримання постів, подачі милостині, здійснення паломництва тощо. В такому значенні — це єдина ісламська система соціально-нормативного регулювання, яка містить і правові норми, і неправові регулятори (релігійні, моральні, звичаєві). Таким чином, можна вважати, що мусульманське право — це лише частина релігії ісламу.

На жаль, у науковій літературі не створено єдиного визначення мусульманського права. Науковці, які досліджували це питання намагались створити визначення мусульманського права виходячи з характерних для нього рис.

До прикладу, Л. Р. Сюкіяйнен повідомляє існування мусульманського права як системи, яка об'єднує низьку норм, що мають підтримку держави та суспільства лише панівного класа. К. Цвайгерт і Х. Кетц визначили його по – іншому : “Ісламське право (шаріат) є сукупністю норм або правил, здобутих з божественного відкриття, якими зобов'язаний керуватися віруючий мусульманин, якщо він хоче правильно виконувати свій релігійний обов'язок”. За енциклопедичним довідником “Правові системи країн світу” мусульманське право розглядається як одна з основних правових систем сучасності, як комплекс соціальних норм, фундаментом і головною складовою частиною якого є релігійні установлення і приписи ісламу, а також органічно пов'язані з ними і пройняті релігійним духом моральні та юридичні норми.

У найзагальнішому вигляді мусульманське право можна визначити, як релігійно-правову систему, що регулює суспільні відносини всередині громади, яка сповідує іслам.

Характерні ознаки мусульманського права:

1. Нерозривний взаємозв'язок права й ісламу. Мусульманське право, на відміну від національних правових систем, є не самостійною системою норм, а складовою частиною ісламу. Ця релігія містить, по-перше, теологію, яка встановлює догми й уточнює, в що мусульманин повинен вірити, по-друге, — шаріат, який наказує віруючим, що вони повинні і що не повинні робити. Шаріат у перекладі з арабської мови означає “шлях прямування” і є сукупністю правил поведінки, які називаються мусульманським правом. Той, хто порушує приписи шаріату, є не просто правопорушником, а відступником ісламської віри, який буде покараний Аллахом.

2. Регулювання мусульманським правом суспільних відносин тільки між мусульманами. Персональний характер його дії означає, що воно поширюється тільки на осіб, які сповідують іслам.

Отже, поняття мусульманської релігії та мусульманського права взаємопов'язані. Мусульманське право не є самостійною системою, а частиною ісламу. Носить персональний характер, що торкається кожної особи, яка сповідує іслам. З розвитком модернізації суспільства кількість осіб, які сповідують іслам збільшується.

Власенко Сергей Иванович

*к.ю.н., доцент кафедри історії державства
і права України і зарубіжних стран
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПО ДОЛЖНОСТИ, ВЗЯТОЧНИЧЕСТВО В УКРАИНЕ (ПО МАТЕРИАЛАМ 20-Х ГОДОВ XX СТ.)

В первые годы советской власти пролетариям и крестьянству большевики ненавязчиво внушили, что взяточничество, которое стало процветать среди новой (народной) бюрократии, это пережиток буржуазного прошлого и по мере изменения социально-экономических условий удастся искоренить такое общественно опасное деяние. Время шло, условия менялись, а зло побороть не удавалось. Именно поэтому в советской правовой науке долгое время взяточничество рассматривалось как преступление отдельно взятого чиновника и тем самым выводилось за рамки политической и социально - экономической системы.

При диктатуре большевиков взяточничество приобрело массовый характер, что и вынудило Ленина уже 8 мая 1918 г. провести через СНК РСФСР декрет "О взяточничестве". В нем был очерчен круг лиц, несущих ответственность за получение взятки. Ими были те, кто состоял на государственной или общественной службе". Декрет так же установил и меру наказания - лишение свободы на срок не

менее пяти лет с исправительными работами.

Учитывая то, что взяточники, как правило, были членами партии и над ними висел ореол святости, виновным в большей степени считался дающий взятку. Если к противоправному деянию чиновника подтолкнул классово чуждый элемент, то в отношении последнего нужно было применять не только лишение свободы с принудительным трудом в наиболее тяжелых и неприятных условиях, но и конфискацию имущества

Напрашивается вопрос, почему уже в первые месяцы советской власти борьба со взяточничеством приобрела столь важный и острый характер. Государственный переворот 1917 г. привел к резкому увеличению численности управленцев, контролеров и распределителей. По некоторым данным в царской России корпус государственных служащих состоял из 253 тысяч человек, в то время как на территории империи проживало 174 миллиона граждан. К 1921 году только в советской России бюрократический аппарат насчитывал 5,7 миллионов при 61 миллионе жителей. Это яркое подтверждение вывода Н.А.Бердяева о том, что "диктатура пролетариата, усилив государственную власть, развивает колоссальную бюрократию, охватывающую, как паутина, всю страну и все себе подчиняющая. Эта новая советская бюрократия, более сильная, чем бюрократия царская, есть новый привилегированный класс, который может жестоко эксплуатировать народные массы."(1)

Переход к новой экономической политике раскрыл грандиозные перспективы обогащения, как для частных, так и для чиновничества. Государство, наделив бюрократию распределительными и разрешительными функциями способствовало, с одной стороны, процветанию взяточничества, а с другой - повело с данным видом преступления битву не на жизнь, а на смерть. В эту борьбу были втянуты граждане, средства массовой информации и, естественно, вся правоохранительная система диктатуры пролетариата - суды, милиция, прокуратура и ВУЧКа.

В 20 -е годы XX ст. частник, появившийся на рынке, быстро находил "слабые места" в хозяйственном механизме республики (такowymi практически всегда оказывались продажные чиновники) и тем самым отрицательно "воздействовал" на его работу. В газетах того времени можно было часто встретить сообщения о привлечении к уголовной ответственности взяточников, разных частных подрядчиков, а также лиц, осуществляющих свою коммерческую деятельность под ширмой государственных учреждений с целью получения налоговых льгот, установленных для госучреждений, утаивающих действительные размеры доходов и земельных наделов(2).

Результаты хозяйственно - экономических процессов начала 20-х годов свидетельствовали, что, как правило, хищения бюджетных средств тесно переплетались со взяточничеством и другими должностными преступлениями. За взятки частники добивались заключения убыточных для республики договоров, выделения в больших объемах средств на восстановление того или иного объекта или просто присваивал их без выполнения оговоренных работ и т.д. Подобного рода деятельность чиновничества порождала недовольство в рядах простых граждан. Именно поэтому, в 1922 г. центральная власть обязала трибуналы ужесточить меры наказания за должностные преступления и применять к виновным исключительную меру наказания - расстрел, хотя еще в 1921 г. из всех осужденных за взяточничество только 4,8% были приговорены к высшей мере наказания, а 65,7% - к лишению свободы.(3)

Следует отметить, что в начале 20-х годов большевистская партия и правительство республики, как и в предыдущие годы, большие надежды по борьбе с должностными преступлениями возлагали на работников ЧК-ГПУ Украины. В этой структуре было много, по сравнению с милицией, профессионалов и лиц, преданных коммунистическим идеалам. Реально понимая, что уровень раскрываемости должностных преступлений зависит от правовой базы, в начале июля 1921 г. Совнарком Украины принял постановление, в котором был дан исчерпывающий перечень должностных преступлений, а так же содержалось требование расследования подобного рода преступлений в срочном порядке с последующим рассмотрением дела по месту совершения преступления (4). (ЧК в 1921 г. имела право внесудебной репрессии).

Для более эффективной борьбы с должностными преступлениями Совнарком Украины разработал и утвердил 30 июля 1921 г. постановление "Об усилении охраны трудящихся от административного произвола" и возложил на органы ЧК обязанность принимать жалобы граждан на неправомерные действия как должностных лиц, так и государственных органов (5).

После реорганизации Всеукраинской ЧК в Госполитуправление расследование преступлений по должности было передано так называемым народным следователям. Уже к концу 1923 г. стало понятно, что, как само расследование, так и судебное рассмотрение погрязли в "неслыханной формальности и волоките". Между моментом выявления преступления и вынесением приговора проходила вечность, в результате чего сам процесс утрачивал значимость. Зачастую это приводило к совершению новых преступлений в тех же ответственных органах(6).

Производимые органами ГПУ следственные действия по должностным преступлениям

рассматривались органами прокуратуры как дознание и передавались для расследования народным следователям. Подобного рода несогласованность тормозила процесс расследования и существенно удлиняла его срок. Председатель Объединенного госполитуправления Ф.Дзержинский был вынужден решать эту проблему на заседании Политбюро ЦК РКП(б). Его предложения сводились к следующему – предоставление чекистским органам права следственных действий по данным преступлениям, сведение формальностей в работе следственных органов до минимума ибо "только быстрая, непосредственно следующая за раскрытием преступления репрессия, ударяющая в голову расхитителей и расточителей, не закапывающаяся в бесчисленное количество мелких сошек, может дать возможность действительной, продуктивной и реальной борьбы с должностными и хозяйственными преступлениями"(7).

Некоторые исследователи утверждают, что коррупция стала проблемой только в конце XX -начале XXI века. Приведенный материал свидетельствует о том, что на протяжении XX века она, зародившись в таких объемах благодаря Великому октябрю, никуда в Украине не девалась. В последнее время коррупция перестала наносить только социально-экономический вред, а наносит вред и политический. Именно поэтому справиться с коррупцией довольно сложно, особенно в тех случаях, когда в ее искоренении не заинтересованы так называемые правящие элиты.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Н.А.Бердяев. Истоки и смысл русского коммунизма. Москва. Наука. 1990.
- 2.Голос труда (Одесса)1922. 10 октября
- 3.Коммунист (Харьков).1922. 14 мая.
- 4.СУ УССР.1921.№ 13.Ст.383.
- 5.Там же. № 14.Ст.408.
- 6.См. Дзержинский Ф.Э. Избранные произведения. М.1977. Т.1.
7. Там же.

Воронова Марія Юрївна,

*аспірант наукової спеціальності 07.00.06. –
історіографія, джерелознавство та спеціальні
історичні дисципліни
Національного університету «Острозька
академія»*

ПРАВОВІ ТЕКСТИ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ СКАНДИНАВІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ОМЕЛЯНА ПРІЦАКА

Однією з домінуючих категорій скандинавської культури Середньовіччя є право. Зведення законів, якими користувалися на тінгах були зафіксовані у письмовому вигляді уже після прийняття християнства у цьому регіоні. Тінг – давньоскандинавські урядові збори, які склалися з вільних чоловіків країни або області. Тінги зазвичай мали не лише законодавчі повноваження, але й право обирати вождів або королів (конунгів). Середньовічні скандинавські правові тексти, як джерела до вивчення проблеми походження Русі використовував у своїй роботі О. Пріцак.

Передувала таким дослідженням праця у центрах давньоскандинавських досліджень та з колекціями рукописів, а саме у бібліотеках Копенгагена, Рейк'явіка, Стокгольма, Уппсали, Гетінгена, на семінарах зі скандинавістики в університетах Гамбурга та Мюнхена. Також Омелян Пріцак проводив дослідження, працюючи у бібліотеці Гарвардського університету, де йому допомагали колеги та спеціалісти в цій галузі Е. Гауген та Т. Андерсен. Сьогодні у Меморіальному кабінеті-бібліотеці О. Пріцака у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» з-поміж колекції стародруків є два видання, присвячені історії, географії та староскандинавським писемним джерелам, які були використані для написання праці вченого «Походження Русі».

Основна мета дослідження середньовічних скандинавських правових текстів полягала у тому, щоб з'ясувати, чи існували в них згадки і які саме про Русь та східноєвропейські країни.

Одразу слід зазначити, що аналізуючи ці тексти, О. Пріцак не простежує в них спадкоємність від усного права епохи вікінгів. Протягом тривалого часу після прийняття християнства усна культура продовжувала домінувати над писемною, тому люди, які займалися фіксацією законів, надавали великого значення збереженню традицій правової культури попередньої епохи. Це виявилось у стилі написання, де, окрім звичайного прозового викладу, часто зустрічаються алітерації (стилістичний прийом, який полягає у повторенні однорідних приголосних звуків задля підвищення інтонаційної виразності вірша, для емоційного поглиблення його змістового зв'язку), які були так характерні для скальдичної поезії. Ще одним джерелом правових відомостей є королівські та родові саги, де ретельно

описані різного роду правові казуси та прецеденти. Таким чином, ігнорування вищенаведених фактів призводить до неповноцінного дослідження середньовічної скандинавської правової традиції та її впливу на законотворчість на Русі.

Результатом наукових пошуків О. Прицака у цій галузі став окремий розділ у першому томі праці «Походження Русі». Він поділив скандинавські закони епохи Середньовіччя на три групи: провінційні, муніципальні, дружинні.

Відомо чотири провінційних закони Норвегії: Закон Гулатінгу, Закон Фростатінгу, Закон Боргатінгу та Закон Ейдсватінгу. У Законі Гулатінгу О. Прицак виявив згадку про Візантійську імперію. Пункт 47 другого параграфу закону стосується регулювання питань, пов'язаних із правом власності у зв'язку з перебуванням за межами Норвегії, а саме у Grikland (Грецькій/Візантійській імперії).

Серед шведських провінційних законів вчений дослідив окремо правові тексти свеїв та гаутів. На територіях свеїв були кодифіковані Закон Даларни, Упландський Закон, Закон Сьодерманланду, Закон Вестману, Закон Гельсінгланду. Відомі чотири провінційні закони гаутів: Закон Вестер-Йотланду, Закон Естер-Йотланду, Закон землі Веренд, Християнський Закон. У пункті 20 сьомого розділу Закону Вестер-Йотланду знову йдеться про право тимчасового володіння майном особи, яка відправилася до Візантійської імперії.

Під час дослідження провінційних законів острова Готланд (Gotalagend) та Данії (Закон Сканії та Закон Зеланду) О. Прицак не виявив у жодній з існуючих версій згадок про Східну Європу.

Найдавніше зведення ісландського провінційного закону Gragas містить деякі відомості про Східну Європу, зокрема вчений виявив їх у першій та останній частинах закону (загальна кількість частин – 15). Так, у частині 15 мова йде про церковну десятину на майно особи, яка відправилася займатися торгівельною діяльністю в Гарди (Русь). Це було нововведення порівняно з іншими країнами регіону, де у випадках таких мандрівок ніяка плата не стягувалася.

Муніципальні закони середньовічних країн Скандинавського півострова ґрунтуються на «Законі острова Бірка». Він регулював в основному питання пов'язані з міжнародною торговою діяльністю, а назву свою отримав від поселення Бірка – найвідомішого та найбільшого осередку торгівлі VIII – X століть. Лише тут О. Прицак із посиланням на Адольфа Шюка зазначає, що основи цього правового акту були закладені ще в епоху вікінгів. У тексті цього закону є дуже важлива згадка про Русь як одну з торгових зон того часу.

Дружинні закони або закони гїрду збереглися найгірше. Перший Закон гїрду було проголошено Канутом Великим в XI столітті для своєї армії, а у XIII столітті було складено норвезький Закон гїрду. Обидва вони є важливими джерелами для дослідження структури середньовічного скандинавського суспільства. В той же час згадки про Східну Європу у цих актах відсутні.

Таким чином, О. Прицак дослідив правові тексти Скандинавії епохи Середньовіччя, прослідкувавши час та обставини їхнього виникнення. Він виявив у них окремі важливі згадки про Східну Європу. Однак ці фрагменти є лише свідченнями торгових контактів скандинавів з Руссю, але ніяк не сприяють у вирішенні питання походження держави, а також не дають змоги визначити ступінь норманського впливу на її законотворчість.

Гаража Михайло Геннадійович, студент I курсу 4 групи Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Вплив «Білль про права» на Америку

Важливу роль у кожній державі відіграє Конституція, як основний закон будь-якої демократичної держави, яка виступає гарантією стабільності державного і суспільного ладу, захисту прав і свобод людини і громадянина. Сполучені Штати Америки є першою державою, яка впровадила у життя режим конституціоналізму. У 1787 році Конституція США була прийнята і передана в Континентальний конгрес, який в подальшому направив її в законодавчі збори штатів для ратифікації. Саме після цього конституціоналізм отримав всесвітнє признание і поширення.

Проблема в тому, що у Конституції 1787 року був відсутній розділ, присвячений правам та свободам людей та громадян, який є основою будь-якої Конституції, як основного закону держави. Вона визначала структуру органів державної влади, їх поділ на гілки, їх взаємозв'язок на основі механізму «стримувань-противаг». Нею також визначався порядок внесення змін до Основного закону. Проте Декларація Незалежності 1776 року містила ідеї закріплення прав та свобод людей і громадян, тому вже

під час ратифікації штатами Конституції постійно підіймалося питання, щодо необхідності доповнити ухвалений текст положеннями про громадянські права.

Першим, хто виступив за доповнення тексту Основного закону відповідними положеннями був Джеймс Медісон, який вніс пропозицію Першому конгресу федерації прийняти створений ним проект загальнофедерального білля. Він мав закріпити права громадян на федеральному рівні, тим самим стати гарантією їх захисту від зловживань з боку державних органів. У 1789 році конгрес прийняв 10 поправок до конституції, які були запропоновані штатами, якими було проголошено свободу слова, друку, зборів, совісті, право на недоторканість особи, житла і т. д.. У 1791 році вони були ухвалені більшістю штатів і отримали назву «Білля про права».

Усі десять пунктів "Білля про права" зіграли велику роль для подальшої історії США і мали велике значення для розвитку світового конституціоналізму, але я б хотів приділити увагу наступним поправкам.

На мою думку, вагому роль відіграє п'ята поправка, яка забезпечувала недоторканість особи, захист її свободи і приватної власності. Жодна людина не може бути позбавлена життя, свободи чи власності доти, доки не було постановлено законного судового рішення, ухваленого більшістю присяжних. Ця поправка, також, встановлює заборону притягнення до відповідальності за одне і те ж саме діяння двічі, право не свідчити проти самого себе. Дана поправка стала основою для сучасних правових принципів, на яких ґрунтується вся світова система права, як то презумпція невинуватості, недоторканість права власності, свобода від самовикриття тощо.

У першій поправці закріплюється свобода слова, совісті та друку. Люди отримали конституційне право на мирні збори, можливість звертатися до уряду з петиціями. Зі змісту поправки випливає неприпустимість створення державної релігії, віротерпимість і відокремлення церкви від держави. У судовій практиці затвердився принцип, згідно з яким словесне вираження думки втрачає конституційний захист, якщо воно поєднується з неприпустимою дією.

Десята поправка закріплює один з основних принципів державного устрою: повноваження, не надані за Конституцією Сполученим Штатам і не заборонені для окремих штатів, зберігаються, відповідно, за штатами або за народом. Поправка підкреслює делегований характер повноважень Союзу і головний принцип розмежування повноважень між Союзом і штатами, а також непорушність залишкових прав суб'єктів федерації.

У «Біллі про права» закріплювалися основні демократичні права і свободи політичного характеру. Народу гарантувалася громадянська і особиста недоторканість.

Так, у запеклій боротьбі лише після прийняття Білля про права у 1791 році була остаточно ратифікована конституція США. Однак, офіційною датою прийняття конституції вважається 17 вересня 1787 року. Не дивлячись на обмовки і недомовки, прийняті в 1791 році 10 поправок до конституції мали колосальне прогресивне значення, як для самих Сполучених Штатів Америки, так і для всієї світової спільноти.

*Герасимова Ганна Володимирівна,
студентка факультету підготовки кадрів
для органів прокуратури України НІОУ ім.
Ярослава Мудрого*

ПЕРША «НЕПИСАНА» КОНСТИТУЦІЯ АНГЛІЇ

Завдяки могутній силі королівської влади в Англії було становлено загальнодержавну правову систему раніше ніж в інших державах. Перша спроба систематизувати закони була зроблена в 1198 головним суддею Англії Ранульфом Гленвіллем у трактаті «Про закони Англії». У 18 столітті Г. Брактон у праці «Про закони і звичаї Англії» розглянув загальне право. Згодом починається розвиток єдиної правової системи, загальної для всієї країни.

Метою дослідження є комплексний аналіз розвитку права в Англії, який передбачає дослідження Великої хартії вольностей, як першої «неписаної» конституції Англії.

Велика хартія вольностей була підписана 15 липня 1215р. Хартія вміщувала 63 статті, які були розміщені без певної системи. З 63 статей Хартії, що регулювали відносини англійського монарха з його підданими, 30 виражали інтереси баронів, 7 — рицарства і фрігольдерської верхівки, 3 — городян. Усі статті умовно поділяють на три групи:

1. Статті, що стосуються матеріальних інтересів різних соціальних груп населення (ст. 1, 2, 9, 13, 15, 18).
2. Статті, що реформують державний механізм англійської держави (ст. 12, 14, 61).

3. Статті, що встановлюють принципи діяльності судово-адміністративного апарату (ст. 17, 20, 21, 39, 40).

Необхідністю прийняття єдиного загальнодержавного закону, який би регламентував суспільні відносини, було зумовлено, по-перше, як необхідний захід боротьби з існуючим беззаконням, по-друге, створити передумови для подальшого утвердження свободи і панування закону в житті суспільства.

Юридичним джерелом Хартії можна вважати, насамперед, феодалний звичай, а також Хартію Генріха I. Основою для Хартії 1215р. були так звані Баронські статті. Оригінальний текст Хартії викладено латинською мовою, без підрозділу на статті, які не мають чіткої системи викладу.

Варто наголосити, що Хартія містила низку статей, які мали на меті обмеження свавілля короля, надання окремих привілеїв лицарству, певним категоріям купців, верхівці вільного селянства; закріпила основні, хоча й елементарні, права людини.

Ст. 39 Хартії проголошувала, що жодна вільна людина не буде заарештована чи ув'язнена, чи позбавлена володіння, чи якимось іншим шляхом знедолена без наявності на те законного вироку, згідно із законами країни.

Король зобов'язувався дотримуватися феодалних звичаїв у стосунках з васалами; не втручався у юрисдикцію феодалних курій.

Таким чином, можна стверджувати що Велика хартія вольностей, яка діяла на території Англії, була прогресивним документом, яка містила низку статей, що зумовили подальший розвиток права.

Проведений аналіз основних концепцій розвитку права в Англії свідчить про високу правову культуру, усвідомлення необхідності дотримання норм права для регулювання суспільних відносин і становлення державності.

*Глинська Ольга Володимирівна,
Студентка 1 курсу 4 групи ШКОП
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Особливості вирішення проблем в агропромисловому комплексі за «Новим курсом» Рузвельта

«Новий курс» - економічна політика Франкліна Рузвельта, в основі якої знаходилося декілька реформ, які були спрямовані на стимулювання економіки для подолання Великої депресії. «Новий курс» був спрямований на допомогу США у виході з кризи, що припала на 30-ті роки XX століття.

Вважаю необхідним звернути увагу на заходи, що були здійснені Рузвельтом, в аграрному секторі. Нормативною основою даної реформи є закон про регулювання сільського господарства, ухвалення якого спричинило початок загального страйку незадоволених фермерів. Метою прийняття його прийняття було пом'якшення тяжкого становища національної економіки шляхом підвищення купівельної спроможності сільського господарства.

У 1933 році була установа Асоціація з регулювання сільського господарства – орган, що мав право встановлювати та регулювати обсяги виробництва, а також контролював ціни на сільськогосподарську продукцію.

Подолання кризи перевиробництва стало основним завданням держави у агропромисловому корпусі. Фермерам було запропоновано зменшити обсяги виробництва у їхніх господарствах, що у свою чергу дало б можливість виробляти необхідну кількість продукції без будь-яких надлишків. Для того аби попередити появу проблем та розорення фермерів, було впроваджена система заохочення, у межах якої було надано премії та компенсації. За припущенням уряду зміни мали проявитися здебільшого на макрорівні, що сприяло би зменшенню товарної продукції, що виробляється великими господарствами, та закріпленню стабільності у цінній політиці. Таким чином, ідея виправдала себе, адже даний крок сприяв збільшенню доходів фермерів.

В результаті проведеної реформи посівні площі були скорочені, що потягло за собою зменшення обсягу продукції, а прибуток фермерів на 1936 рік виріс у 2 рази порівняно з 1933 роком. Згідно з «Новим курсом» Рузвельта держава скуповувала сільськогосподарську продукцію, переважно зерно та бавовну, з метою її переробки та збереження на складах до тих пір, коли вона стане потрібною.

Як і передбачалося, у найбільшому вигрaші опинилися ті господарства, що займали перші позиції в обсягах виробництва до початку економічної кризи. Насправді, вони могли би і без наданих премій та компенсацій скоротити своє виробництво, при цьому не зазнавши істотних збитків. Що ж стосується дрібних фермерів, то вони прикладали серйозні зусилля аби не втратити своє господарство. Уряд передбачив можливі наслідки скорочення обсягів продукції та зазначив у законі положення, згідно з яким фермерська заборгованість була значно зменшена.

У 1933-1935 рр., коли положення погіршилось, уряд шляхом проведення емісії казначейських квитків державних акцій на суму близько 3 млрд. доларів надав дешеві кредити фермерам, чим зміг попередити процес масштабного розорення їхніх господарств. Строки повернення боргу банкам були відстрочені, а фермери могли отримати субсидії – виплати, що надавалися за рахунок державного бюджету.

Отже, поставлені Рузвельтом задачі були не лише виконані, але й перевиконані, а результати дивують і сучасних вчених. Активна політика державного втручання за «Новим курсом» Франкліна Рузвельта дала можливість США подолати економічну кризу, вирішивши низку проблем в агропромисловому комплексі.

*Деркач Павло Олегович, Національний
Юридичний Університет імені Ярослава
Мудрого Інститут підготовки кадрів для
органів юстиції 1 курс 10 група*

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ІНСТИТУТУ “ПРАВЗАХИСНИКА” В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Нам відомо, що вперше адвокат, в сучасному розумінні цього слова, з'явився ще в Римі. А потреба в появі адвокатури як специфічної сфери діяльності була пов'язана з ускладненням суспільних відносин, бо пересічний громадянин не міг самостійно захистити свої права в суді, за причиною недостатньої освіти.

Спочатку цим терміном визначали рідних та близьких позивача, які надавали йому підтримку в суді.

Згодом характеристик сучасного адвоката набув патронат, в енциклопедичному словнику наводиться уривок з римського літопису: "хто захищає будь-кого в суді, якщо він оратор, той зветься патроном". Патронат був привілеєм патриціїв, які знали судовий закон і процес, а також вели справи безкоштовно.

Слід зазначити, що патронат був прямою аналогією родинного захисту в суді, бо клієнт, обираючи собі патрона (кровного жителя Риму) приписувався до його роду, навіть міг носити ім'я роду патрона. Цей союз вважався священним, в наслідок чого ні клієнт, ні патрон не могли позиватися чи свідчити один проти одного. Клієнт мав ставитися до патрона з повагою та усіляко допомагати йому у разі потреби, наприклад, сплачувати викуп у випадку, якщо хтось з родини втрапив у полон, обдаровувати дочок приданим та інше. Також цей союз вважався спадковим, у випадку, коли клієнт не мав спадкоємців, то майно переходило патрону. У свою чергу, патрон мав захищати свого клієнта в суді, як власного родича.

Не існує однозначної теорії щодо виникнення патронату, проте, сформовано декілька версій:

Античні автори стверджують, що даний інститут був запроваджений Ромулом. Згідно його теорії, люди поділялися на патронів і клієнтів (покровителів і підпорядкованих).

Інші вважають, що патронат сформувався ще до створення Риму (як наслідок необхідності іноземців бути під заступництвом якогось громадянина). Якщо брати до уваги фрагменти праць таких мислителів як Діонісій, Галикарнаський та Плутарх, то моментом виникнення інституту адвокатури слід вважати VIII століття до н.е.

Пізніше усі вище перераховані теорії спростують Брант та Драммонд. Адже, в період монархії та ранньої республіки аж до III віку, якщо патрон не був також жрецем-понтифіком, то він просто не міг володіти кваліфікованим рівнем знань законів, у зв'язку з таємним зберіганням законів понтифіками.

Таким чином, до III століття до н.е. патрони просто не могли надавати кваліфікованого захисту (не відповідали вимогам юридичної і адвокатської діяльності). З цієї ж причини патрони не могли проводити правове консультування, обґрунтовувати закони. А якщо патрон і був понтифіком, то в нього було пряме зобов'язання зберігати закони в таємниці.

Тобто, в будь-якому разі патрон не міг надавати юридичну допомогу. Після падіння монополії понтифіків у кінці IV століття до н.е. доступ до знань був вільним і необмеженим. А починаючи з III століття до н.е. патрон почав виступати судовим оратором (вважався судовим захисником інших). Усе це свідчить, що саме з III століття до н.е. патрон почав надавати саме кваліфіковану юридичну допомогу.

Із розвитком римської держави, патронат розпався, і вивчення права стало можливим для кожного. Тоді розвиток професії адвоката пішов двома шляхами: Одні особи, які не володіли ораторськими здібностями, зайнялися наданням юридичних порад. Їх називали юрисконсулами. Зазвичай це були патриції, вони брали участь в укладенні договорів, давали поради адвокатам, які були погано

ознайомленні з правом. Через те, що ця праця була безкоштовною і несла велику користь-вона стала почесною у суспільстві.

Інші особи, які, навпаки, володіли ораторськими здібностями зайнялися судовим представництвом та продовжували називатися патронами. Вони нерідко зверталися за допомогою до юрисконсулів, бо мали за мету не оволодіння законодавством, а ораторським мистецтвом.

За часів імперії римська адвокатура зазнала певних змін:

- відбулося обмеження адвокатської професії як вільної;
- адвокатура вводилася в рамки державної служби(за кодексами Юстиніана);
- кандидат на посаду адвоката мав закінчити спеціальний (п'ятирічний) курс в одній із юридичних шкіл та скласти іспит; - дисциплінарний нагляд за адвокатами здійснював правитель провінції-встановлена спеціальна присяга, що проголошувалася перед кожним судовим засіданням;
- адвокатська діяльність заборонялася суддям та намісникам провінцій.

Отже, варто зазначити, що розглянувши історію становлення та розвитку інституту правозахисника в стародавньому Римі можна зробити висновок, що форми організації та принципи адвокатської діяльності тих часів мають значний вплив на устрій адвокатури у державах Західної Європи.

*Димитрова Надія Іванівна, студентка
1 курсу 16 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Особливості « Декларації незалежності США»

Досліджуючи історію виникнення та розвитку сучасних держав, очевидним є те, що кожна з них пройшла особливий шлях до розбудови державності: одні утворювалися шляхом об'єднання, другі – розпаду більш великих, треті виборювали своє право на незалежність, будучи у статусі колонії тощо. Проте, з точки зору права, юридичні передумови розбудови державності досить схожі. В історії державності досить часто використовується такий акт, як декларація, який посідає особливе місце серед джерел права та заслуговує детального вивчення.

Цікавою є структура Декларації незалежності США. Так, виклад її положень можна охарактеризувати як, що проголошення незалежності – вимушений крок, відповідь на політику короля Великобританії, яка призводить до постійного погіршення становища штатів. Юридично, «Декларація» являє собою самостійний документ. Однак політичні та юридичні принципи закладені в ній, стали цим революційним лозунгом, під яким було завершення визволення з-під британського гніту.

У тексті декларації незалежності США проголошувалося заяву про свою незалежність тринадцяти колишніх британських колоній від метрополії. Цікаво, що схожою є аргументація Богдана Хмельницького щодо необхідності розбудови козацької держави. Повсюди дата цієї події значиться як 4 липня 1776, хоча це зовсім не так. Насправді ж, постанова про незалежність від Англії на два дні раніше прийняли члени, так званого, Другого континентального конгресу. Буквально наступного дня після цієї знаменної події рішення про відділення від Англії було надруковано в пресі, а ще трохи пізніше, 3 липня, декларацію прийняв конгрес. Декларацію про незалежність США 1776 офіційно проголосили 8 липня, з балкона Будинку незалежності. Слово «незалежність» там взагалі не вживається. Сухою юридичною мовою її назва звучить, як «Одностайна Декларація тринадцяти Сполучених Штатів Америки».

«Декларація незалежності» стала основоположним документом, з якого почалося конституювання американської державності і принципи якого склали визначальні елементи нового державного і правового укладу.

Декларація незалежності не тільки пояснювала причини, що спонукали американців до відділення від метрополії. Це був перший в історії документ, що проголосив принцип суверенітету як основи державного устрою. Її формулювання стверджували за народом право на повстання і повалення деспотичного уряду, проголошували основні ідеї демократії - рівність людей, їх «невід'ємні права, серед яких право на життя, свободу і на прагнення до щастя». Декларація стала не тільки «свідомством про народження» нової держави, але і визнаною пам'яткою американської літератури.

Підписання декларації мало свої наслідки. Люди боролися за незалежність і ця боротьба вимагала неабияких жертв від американського народу. Припинився англійський експорт, що перед війною становив річно 4 млн 200 тис. ф. Внутрішні ціни на початок 1777 р. вирости у чотири рази. Значна частина населення, щодотримувалася про-англійської орієнтації, була вимушена, кидаючи майно, переселятися до метрополії чи у Канаду.

Підтверджувалася та істина, що за свободу і незалежність доводиться платити. Історичним відлунням тих подій є державний прапор США: нині, на ньому зображені 50 зірок, плюс сім червоних смуг і шість білих, що символізує перші 13 штатів, що підписали Декларацію.

Крім того, цікавий факт, який я вичитала в одному он-лайн журналі: виходець з України, єврей за національністю, який на той час жив і працював у США при дворі конгресу, члена якого брали конституцію, підсунув конгресменам дуже цікаву грамоту. Замість декларації про незалежність Америки конгресмени не дивлячись підписали «Unites states of Жмеринка». Перекладаючи на українську: Американські штати Жмеринки! Помилку, звичайно через кілька днів помітили, виправили - того єврея пожурили, але не вигнали. Таким чином, перша підписана декларація незалежності США 1776 р була зовсім не така, як нам навчали. Сувій «Жмеринки» досі зберігається в одному з музеїв України.

Аналізуючи наукову літературу щодо питань про «Декларацію незалежності США», я виявила, що деякі вчені не вважають її джерелом права ні для федерального уряду, ні для Верховного Суду, ні для інших державних установ. Деякі навпаки, визнають її чинною і кажуть, що вона виступає джерелом американського права і законодавства. Думка дійсно спірна, але декларація незалежності ніколи не була юридичним документом у власному розумінні слова і не входить у корпус чинного американського права, але її приписи мали великий вплив на весь хід розвитку американського конституціоналізму, політичну та правову свідомість американського народу. На мою думку, її не треба уникати, а навпаки спиратися на неї при прийманні нових законів та рішень. Для американців – це державне надбання. На сьогоднішній день вона зберігається в Національному архіві в м. Вашингтон у контейнері з куленепробивного скла, що заповнений інертним газом. Це показує наскільки цінною для них є «Декларація». Кожен народ повинен знати свою історію і поважати вчинки своїх предків, а тим паче, коли вони боролися за краще майбутнє і в цій боротьбі зазнавали великих матеріальних та людських втрат.

*Дубина Володимир Анатолійович, студент
4 групи, 1 курсу, ШКОПу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА «НОВИМ КУРСОМ» Ф. РУЗВЕЛЬТА

Більшість країн за свою історію переживали як періоди підйомів, так і падінь. Коли держава знаходиться в стані занепаду, постає найголовніше питання: як вийти з кризи та як відновити показники у всіх сферах життя суспільства. На цьому етапі визначну роль відіграє ефективність механізму державного управління та його здатність подолати деструктивні тенденції.

Саме тому дослідження такого досвіду буде актуальним завжди. З одного боку це дозволяє виділити та систематизувати методи вирішення проблем, а з іншого - не повторювати помилок, які відбувались в державному управлінні.

Для аналізу я вирішив обрати період глобальної кризи 1929-1933 рр., яка розпочалась у США та отримала всім відому назву «Велика депресія». Вона не тільки глибоко потрясла світову економіку, а й негативно позначилась на світовій політиці.

Криза в рамках дослідження цікавить нас в аспекті шляхів її подолання, які запропонував президент США Франко Рузвельт. Особливу увагу я хочу приділити соціальному забезпеченню за «Новим курсом». Адже майже всі заходи, які були спрямовані на подолання кризи, мали соціальний аспект. Відбудова промисловості і введення «кодексів чесної конкуренції», серія законів щодо регулювання фермерського господарства - всі вони мали потужну соціальну складову.

Першими заходами, які стосувались соціальної сфери, були: організація спеціальних трудових таборів для безробітної молоді, широкий розвиток громадських робіт по всій країні і, нарешті, фінансова допомога штатам для надання прямої матеріальної підтримки голодуючим сім'ям безробітних.

31 березня конгрес США прийняв Закон про створення таборів для безробітної молоді (СКК). Цією програмою створювалась мережа робітничих таборів з військовою дисципліною, де безробітна молодь отримувала одяг, житло, харчування, медичне обслуговування та грошове утримання до 30 дол. на людину в місяць. В результаті існування Громадянського корпусу через нього пройшло більше 3 млн. чоловік.

Наступним важливим моментом було прийняття закону щодо відновлення промисловості. В соціальному аспекті він є важливим, адже містив положення щодо визнання за робітниками права на об'єднання у профспілки, на укладання колективних договорів та фіксації мінімального рівня заробітної плати та максимальної тривалості робочого тижня.

Ці події охоплювались часовими рамками так званого «першого етапу» курсу. Хоча взагалі народом зміни були сприйняті позитивно, але слід зазначити, що значна частина залишалась незадоволеною. Адже, багато безробітних все ще залишались поза системою урядової допомоги. Саме тому, в 1935 році було прийнято пакет робітничого і соціального законодавства.

Першим документом був Національний акт про трудові відносини (закон Вагнера), який остаточно закріплював вже існуючі права. Федеральним законом про соціальне страхування було закріплено два типи страхування: система пенсій за віком та допомоги по безробіттю. Умови та норми пенсійного забезпечення були єдиними на території всієї країни. Пенсійний вік становив 65 років. Щодо страхування з безробіття, то воно будувалось на федерально - штатній основі. Коло тих, хто мав право на отримання допомоги, її розмір, терміни, виплати визначались законодавством штатів.

Другий етап «Нового курсу» також ознаменувався й продовженням розширення масштабів громадських робіт. Було створено Адміністрацію з реалізації громадських робіт. Щодо слід зазначити, ця організація займалась не лише капітальним будівництвом, а намагалась надавати роботу безробітним й у менш масштабних проектах.

Третій етап «Нового курсу» розпочався після блискавичної перемоги Ф. Рузвельта на виборах. В 1937 році він намагався провести через конгрес закони, щодо відновлення федеральних стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого тижня, про виділення асигнувань на будівництво дешевого житла. Вони не отримали схвалення. Але вже в наступному році президент переконав уряд у своїй правоті, і державний орган дав свою згоду на проведення подальших соціальних реформ.

Ф. Рузвельт приділив увагу громадським роботам для безробітних, які розвивались і під час попередніх етапів. Найбільшим здобутком було прийняття актів трудового законодавства. Введено в дію закон «Про справедливі умови праці». Федеральному уряду надавалось право встановлювати мінімальну погодинну ставку заробітної плати і максимальну тривалість робочого тижня. Законом остаточно було заборонено працю дітей до 14 років.

Отже, положення «Нового курсу», які стосувались соціального забезпечення були достатньо ефективними та прогресивними. Дослідження проблем історії США в 30-тих роках минулого століття набуває не лише наукового, а й громадського й політичного звучання зараз. Саме тому при вирішенні проблем країни, які на жаль, існують на цьому етапі розвитку України, слід намагатись використовувати прийоми та шляхи «Нового курсу» Ф. Рузвельта з максимальною адаптацією до сучасних умов економічного та соціального буття.

*Жеба Євген Олександрович, студент
факультета підготовки кадрів
для органів юстиції України НЮУ імені
Ярослава Мудрого, 1 курс, 15 група*

Цивільний процес у Стародавньому Римі

З історії Стародавнього Риму нам відомо мало прямих фактів про галузь цивільного права. Одним з тих, хто займався вивченням стародавнього цивільного процесу в Римі був римський юрист II ст. Гай, який опублікував свої думки стосовно цього питання в четвертій книзі своїх Інституцій, що дійшла до нас.

З джерел цього історика нам відомо, що найдавнішою формою цивільного процесу в Римі був легісакційний процес. Цей процес має таку назву тому, що форми процесу були створені законом, або тому, що в них претензії сторін, які спорять, повинні бути передані словами того закону, на який вони посилаються. Але якщо зміст та формулювання не відповідають закону, то це могло спричинити втрату процесу.

Хочеться зазначити, що легісакційний процес відзначався обтяжливим формалізмом, складною процедурою, носив яскраво виражений становий характер, був розрахований на досить обмежений господарський оборот.

У початковий період римської державності більшість судових справ розглядалися у приватному порядку, а римська юстиція ґрунтувалася на легісакційному судочинстві. Відокремлювалося 2 стадії: ін юре та ін юдицію. Опишемо дві головні форми легісакційного процесу. Хід справи у суді залежав від дій позивача і відповідача.

Ін юре – перша стадія легісакційного судочинства. Процес розгляду спору починався звертанням позивача зі своєю вимогою до претора. Спеціально встановлена форма звертання зобов'язувала позивача

починати її словами закону, на який він посилався за для підтвердження своїх вимог. 6+Найменший відступ від форми звертання призводив до втрати права на позов - процес припинявся. На цій стадії розгляд справи проводився магістром (звичайним претором). Позивач заявляв про свої претензії. А відповідач між погодитися або не погодитися з ним. У тому разі, якщо обидва учасники доходили згоди, то справа припинялася.

Ін юдицію - друга стадія легісакційного судочинства. На даному етапі відбувався розгляд справи суддею по суті. Цей етап міг початися не раніше 30 днів після закінчення першої стадії. За цей строк відбувався збір доказів та допит свідків. Суддя на власний розсуд розглядав справу та оголошував усне рішення, яке не підлягало оскарженню.

Існувало 5 легісакційних формул :

- 1) із внесенням застави – учасники судочинства, які відстоювали свої права на річ вносили на користь суду певні застави. Сторона , яка програвала справу втрачала свій вклад на користь казни;
- 2) із накладанням руки – позивач перед судом накладав на відповідача руку. За певних обставин рішення суду давало право позивачеві тримати відповідача у себе вдома як заручника до двох місяців, потім боржника мали право продати або стратити;
- 3) із заставою – позивач, прагнучи виконання зобов'язань , брав з відповідача заставу;
- 4) під умовою – після завершення першої стадії відповідачеві надавався місяць для заперечень;
- 5) з призначенням судді – обидві сторони були згодні призначити особливого суддю (претора) , який формулював предмет спору для затвердження мирної угоди.

У другому періоді республіки швидкими темпами розвивається внутрішня і зовнішня торгівля, відбуваються значні зміни в господарському житті країни. Пожвавлення виробництва, торгівлі, лихварства зумовлює зростання кількості майнових спорів, які потребували негайного і ефективного вирішення. Зрозуміло, що легісакційний процес із своїм надзвичайним формалізмом уже не міг задовільнити потреби економічної практики. Життя вимагало від судочинства більш гнучкої форми діяльності.

І тоді на зміну легісакційному процесу прийшов формулярний. У ньому істотно збільшилася роль претора, та зросло значення першої стадії судочинства. Найголовнішим у формулярному процесі було те, що тепер претор, даючи позовний захист, не повинен суворо дотримуватись вимог старого цивільного права стосовно викладу суті позову в точних словах закону.

Отже , проаналізувавши інформацію стосовно цивільного процесу, можна дійти висновку, що у різні періоди існування Римської імперії формувалися різні цивільні процеси. Найвідоміші з яких легісакційний та формулярний. У них багато спільного, але з розвитком Риму вносилися зміни за для покращення життя суспільства. У складніших випадках необхідно було стисло викласти в формулі факти й обставини, якими позивач обґрунтовував свої вимоги, не маючи часу на всі формальності. І саме тоді формулярний процес змінив легісакційний.

*Зайва Юлія Русланівна,
студентка 4 групи, I курсу, ІПКОПу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЖІНОК В РИМСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Статус жінки – це питання, яке залишається актуальним вже багато століть. Історично склалось, що в прекрасної статі був обмеженим доступ до різних сфер суспільного буття. Але часи змінюються, тому й трансформуються уявлення. Зараз ми можемо спостерігати активну участь жінок в політичному, економічному, соціальному житті країн. Саме тому, на мою думку, досить цікавим та актуальним є ретроспективний аналіз інституту правового положення жінки.

Без перебільшення можна сказати, що Римська імперія відіграла важливу роль у розвитку людства. Саме за часів цієї цивілізації відбувалось становлення великої кількості соціальних, економічних, політичних інститутів. Досить чітко було проведено межу між статусом жінки та чоловіка, визначено співвідношення їх прав.

Некоректно було б говорити про повну безправність жінки за часів Римської імперії, але обмеження були досить серйозними та помітними. Не відмовляючи жінці у правоздатності, римське право все-таки не дає їй реалізувати свою дієздатність у повному обсязі.

Головна роль жінки за часів Римської імперії – підтримка добробуту сім'ї, виховання дітей. Але, слід зазначити, що не завжди вони вели закритий спосіб життя. Римські жінки досить часто ходили в гості зі своїми чоловіками, відвідували публічні місця.

З інших позитивних моментів необхідно відмітити те, що надзвичайною повагою користувались матері сімейства, які називалися матронами. На вулиці чоловіки поступалися їм дорогою, на похоронах виголошувалися хвалебні промови, як і на похоронах магістратів. Більше від інших шанувалися матрони, які мали лише одного чоловіка.

Особливий статус мали також так звані весталки. Патриціанські незаймані жриці, що підтримували невгасимий вогонь у храмі богині домашнього вогнища Вести. Такі жінки звільнялися від влади батька, мали право заповіту. Під час суспільних ігор вони займали почесні місця. Що цікаво, на суді свідчення весталок мало величезне значення, адже їх клопотання майже завжди приймалися в увагу імператором. За образу весталки була передбачена страта. В правовому аспекті незвичним був такий факт: якщо весталку випадково зустрічав засуджений злочинець, він підлягав звільненню. Жінки цієї групи мали право бути похованими в місті Римі, що було особливим привілеєм.

Статус жінки в римському праві слід розглядати в декількох аспектах: у сфері публічного права, крізь призму приватного права і в межах сімейного права.

Найбільше права жінки зазнавали обмежень у публічному праві. Жінки не мали права виступати у якості державних службовців, працювати у сенаті, позбавлялись можливості участі у нормотворчості, навіть якщо вони є вільнонародженими та повноправними.

Приватноправові відносини змінювались у єдності з соціокультурними та економічними періодами. Ці етапи стали ключовими в переході правового становища жінок від недієздатності в архаїчні часи до її дієздатності в часи пізньої республіки та імперії. Жінки обмежувались у правах також і у приватноправових відносинах. Вони перебували під патронатом батька, або чоловіка. З часом межа між жінкою та чоловіком в цивільноправових відносинах зникає.

У сфері приватноправових відносин значення статі зникає ще у період юстиніана. Статус жінки у шлюбно-сімейних відносинах є не менш важливим. Вступивши у шлюб жінка знаходилась у владі власного чоловіка, проте після смерті вона мала право на спадок на рівні з дітьми підпадаючи під опіку старшого сина. Правова активність жінки була більшою у шлюбі без чоловічої влади. Дружина мала право мати певний громадянський статус чоловіка; мати право власності; вимагати повернення майна; мала право на половину скарбу, знайденого чоловіком. Права та обов'язки чоловіка, що перебував у шлюбі також є свідченням соціального та економічного захисту жінки. У період шлюбу чоловік повинен бути вірним дружині та утимувати її відповідно до розміру приданого, оплачувати витрати на похорони дружини, що не залишила спадку.

Така частина римського сімейного права, як розлучення та шлюбнорозвідна ініціатива також заслуговує на увагу. За часів імператора закон був спрямований проти розлучень, що відрізняє його від класичного законодавства. Якщо чоловік був винен у скоєнні вбивства, отруєння, освернення могил, то дружина мала право на розлучення.

Отже, можна зробити висновок про те, що право Римської імперії в частині статусу жінки було досить прогресивними на той час. При цьому воно зазнавало трансформацій. Пізніші етапи існування Римської держави характеризувались більшим спектром прав жінок. Безсумнівно є те, що положення щодо правового статусу жінок в Римській імперії, були основою для розвитку цього інституту в межах континентального права Європи в майбутньому.

Захарченко Назар Сергійович, студент I курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕЙМАРСЬКОЇ КОНСТИТУЦІЇ

В період часу з 6 лютого 1919 року по 21 травня 1920 року Веймарськими Національними Зборами завершено процес становлення державної влади перехідного часу (від монархії до буржуазно-демократичної республіки) з дотриманням установчої функції. Але ще задовго до цього в країні відбувалася підготовка до створення нової Конституції. Так, 15 грудня 1918 року уряд Фрідріха Еберта доручив розробку конституційного проекту спеціальній комісії на чолі з професором публічного права Берлінської торгової школи, видатним юристом та політиком Гуго Прейсом. Велике значення в розробці нової Конституції відіграв видатний німецький правознавець та соціолог, історик та економіст Макс Вебер. Саме він обґрунтував необхідність введення міцної президентської влади для Німеччини після повалення монархії. Комісія по розробці нової

Конституції розробила декілька проектів Основного закону і лише четвертий був прийнятий Національними Зборами 31 липня 1919 року та підписаний президентом Ебертом та членами уряду. В результаті було прийнято нову Конституцію Німеччини, яка увійшла в історію під назвою Веймарська Конституція чи Конституція Веймарської республіки 1919 року.

Веймарську Конституцію 1919 року розглядають як першу демократичну Конституцію Німеччини. Відповідно до традицій конституційного права Німеччини вона складалася з невеликої преамбули, двох частин та 181 статті. Перша частина, яка мала назву «Будова і завдання імперії», містила в собі 7 розділів: Імперія та області (19 статей), Рейхстаг (20-40 статті), Президент імперії та імперське законодавство (41-49 статті), Рейсрат (статті 60-67), Імперське законодавство (68-77 статті), Імперське управління (статті 78-101), Юстиція (статті 102-108). Частина друга називалася «Основні права та обов'язки німців» та включала в себе 5 розділів: Окрема особа (статті 109-118), Громадське життя (статті 119-134), Релігія та релігійні суспільства (статті 135-141), Освіта і школа (статті 142-150), Господарське життя (статті 151-165), а також «Перехідні та заключні положення» (статті 166-181).

Конституція визнавала верховну владу за народом – всіма чоловіками та жінками, які досягли 20-річного віку та мали право голосу. Вона виражала компроміс між різними політичними партіями та соціальними верствами німецького суспільства того часу та об'єднала в собі німецьку державну традицію з республіканською формою правління. Не дивлячись на те, що було збережено попередню назву держави «Німецька імперія», Конституція 1919 року оголосила її республікою. Так, стаття 1 законодавчого акту закріпила республіканський устрій, незважаючи на слово «рейх», яке повинно було підкреслити правовий зв'язок Веймарської Німеччини з кайзерівською імперією, а також принцип народного суверенітету – «Німецький рейх являється республікою».

Принцип народного суверенітету, закріплений у Веймарській Конституції, реалізовувався як шляхом безпосередньої демократії – через референдум, так і через представницькі органи – рейхстаг та рейхсрат. В законодавчий орган – рейхстаг – депутати обирались загальною, рівною та таємною подачею голосів, чоловіками та жінками, які досягли 20-річного віку, строком на 4 роки.

Законодавча ініціатива належала депутатам рейхстагу, уряду, рейхсрату, 1/10 частини громадян Німеччини, що мають право голосу. Юридично законодавчий орган республіки був однопалатним, а фактично роль верхньої палати відіграв рейхсрат, який мав право накладати вето на закон, прийнятий рейхстагом. В ситуаціях, коли сторони не змогли знайти спільне рішення, президент протягом трьох місяців міг винести питання на всенародний референдум. Якщо він цього не робив, то закон вважався не прийнятим.

Виконавча влада Веймарської республіки була представлена рейхспрезидентом та урядом на чолі з рейхсканцлером.

При розгляді громадянських прав, Веймарська Конституція проголошувала рівність всіх перед законом, рівні права чоловіків та жінок. Затверджувались свобода особистості, слова, друку, зборів та об'єднань, віросповідань, а також недоторканість житла, таємниця листування. Передбачалось створення демократичної системи соціального страхування, в тому числі страхування по старості, втраті працездатності, безробіттю. Цей комплекс прав та свобод доповнювався введенням обов'язкового 8-річної безкоштовної шкільної освіти та безкоштовного забезпечення підручниками.

Конституція гарантувала захист як державної, так і приватної власності. Але при користуванні приватною власністю слід було враховувати громадські інтереси. Для цього на законодавчому рівні було дозволено створювати приватні підприємства.

Насамкінець слід зазначити, що Веймарська Конституція юридично закріпила висновки революції та народження республіки. Вона була орієнтована на перетворення Німеччини в демократичну державу з розвинутим громадянським суспільством. Основний Закон Німеччини 1919 року закріпив демократичні права та свободи громадян, непорушність та невідчуження приватної власності. Однак, в повній мірі Конституція не була реалізована через економічну кризу та відсутність необхідного рівня політичної культури.

Касьяненко Діана Ігорівна
*студентка 1 курсу, 3 групи, Інституту
підготовки кадрів
для органів прокуратури України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ В КРАЇНАХ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ (ІНДІЯ, ЄГИПЕТ, КИТАЙ, ВАВИЛОН)

Судовий процес у всіх країнах Стародавнього Сходу мав обвинувально-змагальний характер, а також характерною рисою було те, що в судочинстві не проводилося відмінностей між цивільними і кримінальними справами.

У Стародавній Індії Законами Ману було передбачено, що суд і процес, як правило, проходили колегіально. Свідками виступали рівні: жінки щодо жінок (VIII, 68), чесні шудри — щодо шудр і т. д. У разі, якщо свідки належали до різних каст, перевага надавалася свідченням брахмана (VIII, 73). Існували й ордалії (VIII, 114, 115) - випробування вогнем, водою, принесенням клятви. Оцінюючи показання свідків, суддя повинен був стежити за їх голосом, рухами, жестами тощо. Закони Ману вимагали у сумнівних випадках наявності речових доказів.

За Законами Хаммурапі у Вавилоні судді заборонялося скасовувати своє рішення під загрозою штрафу у 12-кратному розмірі від суми позову та зміщення зі своєї посади (ст. 5). Очевидно, це застереження мало запобігати хабарництву, а також постійному поновленню судового процесу. Суддя не завжди міг виявити істину. В такому випадку вдавалися до ордалій — суду Божого. Так, ст. 2 передбачала, що звинувачення у сумнівному випадку «перевірялося» водою. Звинуваченого кидали у річку. На відміну від варварської Європи, де невинний «мусив» йти на дно (вважалося, що вода — чиста субстанція і грішника не приймає), тут смерть звинуваченого підтверджувала його провину.

Головою судової влади в Єгипті вважався фараон, фактично суд над вищими чиновниками здійснював візир-джаті. Вищою судовою установою були так звані шість палат (в період Давнього царства), які саме і очолювалися візиром. У період Нового царства судова влада здійснювалася особливими судовими колегіями-кенбетами: центральною (30 членів), окружними, міськими. Незважаючи на те, що суддя вважався жерцем богині істини Ісіди, хабарництво було досить поширеним явищем. За хабар відпускали злочинця та призначали на посади.

У Вавилоні, Єгипті, Індії судова справа починалася з подачі позовної заяви і свідчення в суді позивача, потім відповідача, якого потерпілий, як правило, мав сам доставити до суду. Виключення робилося для особливо небезпечних злочинців, розшук і арешт яких були справою царських чиновників. У Китаї справа могла починатися не тільки із заяви, але і з доносу в повітову управу або окружне управління. Докази суду в давньосхідних країнах, як правило, представляли самі позивач і відповідач. Важливим засобом доведення були показання свідків. З метою забезпечення правдивості свідчень, використовувалася клятва.

Майже в усіх давньосхідних державах важливу роль при вирішенні майнових справ відігравали такі докази, як письмові документи. Відмінна особливість документу — його формалізм, що поєднувався з діловою стислістю. Щоб виключити можливість внесення будь-яких змін, на правовий документ ставилася печатка. З метою правильного його складання видавалися юридичні довідники, в яких приводилися практичні приклади їх складання.

Згодом, з'являються елементи так званого розшукового процесу, коли держава починає відігравати більш активну роль у виявленні та затриманні злочинців, їх звинуваченні в суді. У Китаї та Індії з цією метою використовувались спеціальні агенти, система кругової поруки тощо. Основним доказом стало визнання обвинувачуваного, а для цього застосовувались тортури. Розслідування карних злочинів свідчить про застосування тортур у судах у тому випадку, «якщо злочинець був викритий, але відмовлявся визнати себе винним, або якщо злочинець міняв своє свідчення в ході дізнання». Діяв принцип презумпції винуватості обвинувачуваного. Гарантією від зловмисного застосування тортур, биття палицями було покарання слідчого каторжними роботами за смерть обвинувачуваного.

Судова справа вважалася закінченою після видачі суддею рішення, яке він не міг змінити. В Єгипті, наприклад, воно оголошувалося без мовив. Суддя безмовно прикладав до лоба тієї сторони, на чию користь вирішена справа, зображення істини, яке він носив на шії. Рішення суду про страту приводилося у виконання негайно і публічно.

Таким чином, у країнах Стародавнього Сходу судді зобов'язувались: шукати істину; справедливо визначати предмет позову; ретельно оцінювати показання свідків, враховувати час, місце, обставини конкретного правопорушення; брати до уваги належність учасників процесу до певної варни, касты.

Сторони особисто повинні були з'явитися на судовий розгляд і довести свої вимоги. Поширеними видами доказів були: показання свідків, судові клятви, письмові документи, ордалії тощо. Пізніше з'явилися елементи розшукового процесу. Це проявилось у тому, що держава почала відігравати активнішу роль у виявленні та затриманні злочинця, використовуючи з цієї метою спеціальних агентів, а головним доказом стало особисте зізнання обвинувачуваного. Звичайно, з метою його отримання широко почали вживатися тортури.

Кирсанова Марина Леонідівна, студентка 1 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України НЮУ імені Ярослава Мудрого

СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ ПАРИЗЬКОЇ КОМУНИ

Вивчення діяльності Паризької комуни є актуальною сьогодні. Про це свідчить часте підняття цієї теми науковцями. Тема «Паризька комуна» вивчається одразу декількома взаємопов'язаними науками. В основному матеріал, викладений у підручниках, носить загальний характер, а в багаточисельних монографіях з цієї тематики розглянуті більш вузькі аспекти. Проте необхідний сучасний погляд з цього питання. Значимість та недостатнє її вивчення визначають безсумнівну актуальність цієї теми.

Паризька Комуна 1871 року - перша пролетарська революція, програмним документом якої стала Декларация «До французького народу». Цей уряд проіснував в Парижі 72 дні (18 березня — 28 травня).

Складне соціально-економічне становище у Франції зумовило проведення реформ. Адже велика кількість безробітних, як результат, бідність великої частки населення була сигналом до змін.

Одним із перших декретів (16 квітня 1871 р.) був декрет про кинуті і недіючі майстерні. Відповідала за його створення Комісія праці, яка й безпосередньо розробляла його. Він передбачав передачу певної частки промисловості у розпорядження робітничих колективів. Для цього була створена загальноміська комісія, основна діяльність якої ґрунтувалась на заснуванні третейського суду. Він визначав розмір відшкодувань, які мали сплатити робочі асоціації колишнім господарям

На мою думку, визначальним заходом Паризької комуни була реформа у системі народної освіти, яка характеризувалася безкоштовністю, обов'язковістю, демократичністю, різносторонністю, доступністю. Завдяки цьому заходу були створені всі умови для навчання всіх верств суспільства, що дає змогу характеризувати позитивну діяльність комуни в сфері освіти.

Зміни торкнулись й роботи бібліотек, художніх музеїв, театрів. Ці заклади передбачалося передати у відомство Комісії освіти.

У травні побачив світ декрет про умови праці робітників, що виконують замовлення Комуни. Саме Комісія праці і обміну була відповідальна за його створення. Після прийняття цього декрету, виконавчі певних видів праці мали укласти договір з робочими корпораціями. Це стосувалося тих робіт, котрі замовлялися Комуною. Особливість цих угод полягала в тому, що в них прописувалась мінімальна відрядна й поденна заробітна плата. Її розглядала й погоджувала Комісія праці і обміну й Комісія фінансів. Саме створення таких «колективних договорів» стало підґрунтям для заснування інституту трудового права капіталістичних країн.

Відповідно до декрету від 18 березня став неможливий розпродаж речей, які були закладені в ломбардах. Передбачалося їх повернення власникам. Це стосувалося не всіх речей, а лише тих, які були оцінені у суму до 15 франків.

Важливою соціальною реформою була заборона виселення з квартир жильців за несвоєчасну сплату квартирної плати. Я гадаю, вона значно полегшила життя людей, бо через важку ситуацію всередині країни багато з них просто не мали коштів на існування. Комуна не зупинила свою діяльність на цьому, адже через деякий час заборгованість була повністю ліквідована у період з 1 жовтня 1870 р. по 1 червня 1871 р. Влада не залишила в біді й мешканців, чие житло постраждало внаслідок постійних обстрілів. Вони могли розпоряджатися порожніми квартирами буржуазії, які були викуплені державою. Після того, як комуна прийшла до влади, вона видала декрет про регулярну виплату утримання національним гвардійцям. Також, вона не оминула уваги й жителів, які знаходились у скрутному становищі; передбачалося виділення 1 млн франків для розподілу між ними.

Декрет від 27 квітня відміняв довільні штрафи і утримання із заробітної плати робітників. Передбачалася виплата заробітної плати усім працівникам, незалежно від того, на підприємстві якої форми власності вони працюють: приватної чи суспільної. Всі вирахування, які були вироблені господарями з 18 березня 1871 р., пропонувалося повернути робітникам. Була можливість навіть притягнення до судової відповідальності тих господарів, котрі не виконали чи якоюсь мірою порушили цей декрет.

Незважаючи на те, що комуна проіснувала недовгий час, проте вона зробила великий внесок в історичний досвід розвитку демократії, надала підґрунтя для створення нових правових інститутів. Здійснюючи революцію, комуна вирішила загальнонаціональну проблему – звільнила територію Франції та внесла по-справжньому демократичні ідеали в суспільство.

*Клименко Кристина Вікторівна, студентка
Інституту підготовки кадрів для органів
прокуратури України НЮУ ім. Ярослава
Мудрого*

«Особливості реформ Сервія Тулія»

Реформи Сервія Тулія є справжнім революційним явищем в історії Стародавнього Риму, що зруйнувало первіснообщинний лад, родоплемінну організацію суспільства і стало останнім етапом у процесі становлення державності.

У першу чергу необхідно звернути увагу на передумови прийняття реформ. З 754 р. до н.е. розпочинається царський період Стародавнього Риму, що характеризувався процесами розкладу первіснообщинного ладу у племен, а також постійною боротьбою між плебеями і патриціями, зумовлену тим, що патриції вважалися повноправними громадянами Риму, які мали привілейоване становище, займали виборні посади. У той час як патриції були пригнічуваним класом, що був позбавлений важливих політичних прав. Внаслідок загострення цих протистоянь, Рим опинився під загрозою справжньої громадянської війни.

Вихід з цієї ситуації знайшов Сервій Тулій, шостий рекс за римською історичною традицією (578 – 534 рр. до н.е.), шляхом прийняття реформи, що проводилася як військова, однак, мала величезні соціальні та політичні наслідки та зіграла важливу роль у становленні римської державності.

Перша частина реформ стосувалася розподілу суспільства за майновою ознакою. Особливістю було те, що Сервій Тулій розподілив усе вільне чоловіче населення Риму – і патриціїв, і плебеїв - на п'ять розрядів. Так, до першого розряду увійшли найбагатші, що мали у своїй владі майно у розмірі 100 тис. мідних асів, до другого – ті, чиє майно оцінювалося у 75 тис., до третього – 50 тис., до четвертого – 25 тис., до п'ятого – 12,5 тис. асів. Умовно можна виділити шостий розряд, до якого ввійшли громадяни, що мали менше 12,5 тис. асів, вони отримали назву пролетарів.

Перший розряд виставляв 10 центурій вершників та 80 центурій піхотинців; другий, третій та четвертий розряди - по 20 центурій піхотинців, а останній розряд - 30 центурій піхотинців. Пролетарі виставили одну незброєну центурію. Таким чином, із 193 центурій найбагатші становили 98, тобто більшість. Це мало важливе значення, тому що таким чином було започатковано типову класову державу з майновою нерівністю, де найбагатші отримали всю повноту влади.

З цього випливає, що реформа мала ще й велике політичне значення. Усі центурії набули статуси не тільки військових, але й політичних одиниць. Тепер утворювали новий вид народних зборів – центуріатні коміції, що набули ознак повноцінного державного органу, адже їх рішення набували сили закону.

Другою важливою особливістю реформ було проведення поділу населення за територіальним принципом. Так у Римі було утворено 4 міських і 17 сільських територіальних округів – триб. У трибу входили і патриції, і плебеї, що несли однакові обов'язки і були підпорядковані її старості. Саме це свідчить про появу територіального принципу, що посилив процес послаблення кровноспоріднених зв'язків, які лежали в основі первіснообщинної організації.

Отже, реформи мали важливе соціальне і політичне значення, яке полягало перш за все в тому, що було збережено мир, плебеї отримали доступ до влади, також було закладено основи нової організації римського суспільства, започатковано типову класову державу, розпочато процес послаблення кровноспоріднених зв'язків. Також, реформи Сервія Тулія сприяли створенню потужної, навченої армії Стародавнього Риму, що дозволило їй проводити успішну загарбницьку політику.

*Клюба Роман Павлович, студент 1 курсу
Інституту підготовки кадрів для органів
юстиції України НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОВІТІВ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Римське право – є унікальним в своєму роді. Вони має безліч своїх особливостей. Не виключенням є й цивільне римське право, а саме заповіти, які теж мали чимало особливостей.

У римському праві заповіт трактується як розпорядження власника своїм майном на випадок смерті. Таким власником у римській класичній сім'ї був домовладика. Лише він міг розпоряджатись сімейним майном, з чого можна зробити висновок, що заповіт - це одностороннє волевиявлення, в силу якого можуть виникнути права та обов'язки для інших осіб – спадкоємців, або ж це одностороння угода, що може реалізуватися лише при умові, що особи, зазначені в заповіті в якості спадкоємців, виразять свою волю щодо прийняття спадщини.

Також, варто зазначити, що заповітом в римському праві визнавали не всяке розпорядження особи своїм майном на випадок смерті, а лише таке, яке містило призначення спадкоємця, і це призначення мало бути на самому початку заповіту.

Однією з особливостей римських заповітів було те, що заповіт не був договором, тому що вираження волі спадкоємця має місце не при вчиненні заповіту, а тільки після смерті заповідача, як самостійний акт. односторонній характер заповіту проявлялося також у праві заповідача в будь-який час змінити або скасувати заповіт. Власник майна мав право сам визначити, до кого і в якому обов'язку після його смерті повинне перейти майно.

Слід додати, що заповіт мав юридичну силу при наявності певних умов:

1. Укладення у встановленій формі – у присутності семи свідків (у деяких випадках – восьми). Свідками могли бути тільки вільні та дієздатні особи. Свідками жінки, глухі, німі, сліпі; особи, над якими заповідач мав батьківську владу; спадкоємці, їх друзі; марнотрати; особи, позбавлені заповідальної правоздатності. Для письмових заповітів встановлювалися особливі вимоги щодо їх складання. Так, заповіт, як правило, повинен був укладатися особисто заповідачем і підписувався ним власноручно у присутності семи свідків. Якщо заповідач не міг підписати заповіт, то запрошували восьмого свідка, який підписував заповіт і вказував, що він це робить за дорученням заповідача. Свідки засвідчували заповіт своїми підписами та скріплювали печатками. Усний заповіт оголошувався у присутності восьми свідків мовою, зрозумілою для всіх. Крім того, в окремих випадках допускалося складання заповіту у спеціальних формах. Так, військовослужбовці (солдати) могли здійснити заповіт під час служби, походу без будь-яких формальностей. Під час епідемії не вимагалася присутність при укладанні заповіту всіх свідків разом.
2. Активна заповідальна правоздатність (*testamenti factio activa*). Її не мали недієздатні (душевновхворі, малолітні, марнотрати), особи, засуджені за деякі злочини.
3. Призначення спадкоємцем особи, яка має пасивну заповідальну правоздатність (*testamenti factio passiva*). Це здатність особи бути спадкоємцем. Наявність такого виду правоздатності вимагалась у трьох випадках: безпосередньо під час укладання заповіту, смерті заповідача та прийняття спадщини.

Отже, можна дійти до висновку, що особливості римського приватного права – це чіткість визначень і висока юридична техніка. Не варто також забувати, що взагалі римське право послугувало флагманом, еталоном для багатьох європейських країн і України в тому числі.

*Колеснік Владислав Олександрович,
Студент 1 факультету, 4 групи, 1 курсу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Особливості узуфрукту за Цивільним кодексом Наполеона

Цивільний кодекс Наполеона 1804 року досить детально врегульовує питання реалізації речових прав. До числа основних речових прав згідно з Цивільним кодексом Франції відносять зокрема так зване розчленування права власності, або речові права на річ, яка належить на праві власності іншій особі. Таке речове право надає своєму носієві частину правомочностей, що складають у сукупності повне право власності. Зокрема, до такого роду речових прав належить узуфрукт.

Узуфрукт згідно зі ст. 578 Цивільного кодексу Наполеона, є користування речами, власність на які належить іншій особі, так само, як ними користується сам власник, але з обов'язком зберігати сутність речі. Узуфрукт встановлюється законом або волею людини (ст. 579 Французького ЦК), тобто за договором або заповітом. Законодавство детально регламентує зміст, об'єкти, термін дії та порядок припинення узуфрукту (статті 580—582, 595, 599 ФЦК та ін.) [1, с. 65-66].

Узуфрукт – це довічне речове право, носій якого має право користуватися річчю, що належить іншій особі і отримувати з неї вигоди на таких же засадах, на яких отримувала б з неї вигоди інша особа,

але під умовою збереження призначення речі. Узуфрукт може бути встановлений довічно, на певний строк або за умови, настання якої припиняє право узуфруктуарія (особи, яка має узуфрукт). Узуфрукт, як правило, є довічним і виникає найчастіше у зв'язку з отриманням спадщини. Так, у Франції до дружини (після смерті чоловіка) зазвичай не переходить право власності на майно, але якщо воно перейшло до іншого родича, то дружина має узуфрукт, тобто право довічного користування майном і вилучення з нього доходів, з тією, однак, умовою, щоб не зменшувалася його вартість. Після її смерті майно переходить до власника. [2, с. 97].

Узуфруктуарій повинен піклуватися про майно, що знаходиться в його користуванні і не має допускати його псування і знецінення. Він зобов'язаний підтримувати майно в належному стані, проводити необхідний ремонт і т. д. Майно повинно використовуватися за його господарським призначенням.

Французькі законодавці виділяють наступні права власника: власник може розпоряджатись річчю, він може продавати, заповідати або, якщо мова йде про нерухомість, віддавати в заставу, але його правонаступники, покупці, законні спадкоємці, кредитори повинні будуть дотримуватися права узуфруктуарія, в чому мало зацікавлений сам власник; виконати матеріальні дії, необхідні для збереження речі, наприклад, ремонт, реконструкцію зруйнованої будівлі; зажадати ліквідації узуфрукта, якщо узуфруктуарій зловживає своїм правом користування; власник має право на продукти, узуфруктуарій користується тільки плодами, на відміну від узусу, який, як особистий сервітут, являє собою форму користування чужою річчю більш обмеженого обсягу.

За своїм змістом узуфрукт наближається до спадкової оренди дореволюційного періоду. Узуфруктарій не був абсолютним власником, але міг здати свій узуфрукт у наймання іншій особі продати його чи навіть поступитися ним безоплатно, а також передати його у спадок. При цьому власник відповідно до статті 599 Кодексу не міг завдавати шкоди правам узуфруктарія, що гарантувало охорону його прав від посягань власника речі. Узуфруктарій володів своїми правами довічно «... у чистому вигляді, чи на строк, чи під умовою» (стаття 580 Кодексу). Узуфрукт міг бути погашеним на випадок природної чи громадянської смерті узуфруктарія, із завершенням строку, на який було встановлено узуфрукт, у разі об'єднання (з'єднання) узуфруктарія і власника в одній особі, внаслідок не користування цим правом протягом 30 років або повної загибелі речі, на яку було встановлено узуфрукт (стаття 617). Якщо узуфруктарій свідомо допускав істотне погіршення (чи пошкодження) речі, він також міг бути позбавлений свого права (стаття 618). [3, с. 93].

Таким чином, Цивільний кодекс Наполеона 1804 року, який, до речі, є нині чинним, досить детально врегульовує питання реалізації речових прав. Одним із речових прав, яке передбачається ним і було запозичене ще з римського права, є узуфрукт. Узуфрукт згідно зі ст. 578 Цивільного кодексу Наполеона, є користування речами, власність на які належить іншій особі, так само, як ними користується сам власник, але з обов'язком зберігати сутність речі.

Список використаної літератури

1. Кісанов Д. Рецепт інституту речових прав за Французьким Цивільним Кодексом у ЦК України. – Юридична Україна. – 2013. – № 6. – С. 65-69.
2. Рыжик А. В. Ограниченные вещные права (узуфрукт) во Французском гражданском кодексе / А. В. Рыжик // Государство и право. - 2012. - N 12. - С. 96-100.
3. Савельев В. А. Сервитуты и узуфрукт в римском классическом праве / Савельев Вячеслав Александрович // Журнал российского права. - 2011. - N 11. - С. 92-102.

*Копійка Аліна Володимирівна,
Студентка I курсу, Інститут підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ГОМСТЕД-АКТУ

Важливу роль у Громадянській війні в США (1861-1865) відіграло аграрне питання, тому що воно було тісно пов'язано із рабовласницьким устроєм держави. Цей зв'язок більшою частиною полягав у тому, що значна частина рабів була зайнята в сільському господарстві. На мою думку, для того, щоб вирішити це питання, треба було вирішити проблему земель на Заході та ліквідувати рабів та рабовласників, як класи суспільства. Саме це потрібно було вирішити в ході громадянської війни.

Важливим фронтом боротьби між Північчю і Півднем стала економічна сфера. Впливова частина буржуазії Півночі була зацікавлена в рабовласницькому устрої, оскільки вони отримували значну частину прибутку з експлуатації рабів. В основному, більша частина населення кваліфікувалась на

вирощуванні бавовни, яка продавалась закордон. Підтвердження цього є те, що головним споживачем американської бавовни була Англія.

Раби були найбільш знедоленою частиною населення, що зумовлювало постійні повстання, заговори та масові втечі з місця плантацій в усіх штатах Півдня. Влада зазвичай приховувала такі виступи, але тільки за час Громадянської війни було відомо про більше ніж 25 таких виступів.

Для того, щоб мати перевагу, з'явилась необхідність ведення війни радикальними методами. Для здійснення цієї мети треба було звільнити рабів та поповнити резерв армії ними, а також задовільнити їх вимогу щодо створення закону, який би зміг надати їм право власності на землю. Такий закон був прийнятий на першому етапі війни та отримав назву «Акт про гомстеди».

Акт про гомстеди був прийнятий Конгресом США 20 травня 1862 р. Цей закон постановив, що кожна особа, яка є головою сім'ї, є громадянином Сполучених Штатів Америки, ніколи не брала участі в війні проти США і не допомагала їх ворогам, має право з 1 січня 1863 р. вступити в законне володіння землею. Тобто кожний громадянин, який вніс 10 доларів, міг отримати ділянку в 65 га на Заході країни.

По закінченню п'ятирічного терміну проживання на цій території, людина становилась повноправним власником цих земель. Також було визначено, що особи, які служили в армії чи флоті США як добровольці, теж мали право отримати безкоштовну ділянку. Приблизно сорок відсотків людей, що подали свої заяви, змогли отримати землі та стати власниками. За час дії акту, землі отримали близько двох мільйонів чоловік. Акт був відмінений у 1976 році, окрім штату Аляска, де він був скасований в 1988 році.

Проблема рабства відігравала центральне значення в ході громадянської війни. Оскільки більша частина бойових дій проходила на території Півночі, де проживало близько чотирьох мільйонів рабів. Закон наніс значний удар по рабовласництву, так як він закрити шлях рабовласників на «вільні» землі Заходу.

Акт був одним із найбільш значущих і стійких заходів, прийнятих Лінкольном під час свого президентства. Економічна, політична та соціальна стабільність, яка була породжена прийняттям закону зумовила основу процвітання США у двадцятому столітті. Гомстед-акт став основою для прийняття попередньої прокламації про звільнення рабів.

Отже, особливе значення Гомстед-акту полягає у тому, що він створив власників із незможних людей. Прийняття цього закону визначило підсумок боротьби за вирішення аграрного питання. Закон про гомстеди дав стимул для участі народних мас у громадянській війні. Він підняв бойовий дух армії, яка складалася переважно з фермерів і робітників. Тому прийняття гомстед-акту дало значний поштовх для подальшої боротьби значної частини населення за свої права та свободи.

*Коришун Анастасія Григорівна,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого Інститут для підготовки
кадрів для органів юстиції України,
1 курс, 16 група*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВИХ ЗМІН У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ ЗА «НОВИМ КУРСОМ» Ф.Д.РУЗВЕЛЬТА У США

За оцінкою міжнародного агентства «Fitch» довгостроковий кредитний рейтинг України в іноземній валюті був знижений до рівня С, що значить «дефолт неминучий». У зв'язку з чим, набирає актуальність пошук шляхів виходу з фінансової кризи. Отож, на сьогодні у центрі наукового інтересу знаходяться особливості змін у фінансовому секторі за «Новим Курсом» Ф.Д. Рузвельта у США. Ці питання досліджували такі вчені, як: В.С. Васильєв, С.В. Іванов, В.І. Лан, В.Л. Мальков, М.М. Яковлев, та ін.

Першочерговим завданням першого періоду «Нового курсу» в 1933 р. стало збереження і в перспективі зміцнення фінансово-економічної системи корпоративного капіталу США, у взаємодії з яким Ф. Д. Рузвельт бачив єдиний шлях зміцнення засад капіталістичного ладу. Отож, такі дії є правильними у стані економічної кризи та пов'язаним з цим наростаючим соціальним невдоволенням. Економічну політику «Нового курсу» того часу спрямували на відновлення повністю пригніченої банківсько-фінансової системи. На виконання цієї політики Конгресом було прийнято Надзвичайний банківський закон, який дав президенту широкі повноваження у фінансовій сфері, було накладено тимчасовий арешт на рахунки всіх банків країни задля їх повної ревізії. Після проведення перевірки їх кредитоспроможності Міністерство фінансів підтвердило дозвіл діяльності переважно великих банків, що призвело до припливу в них вкладів, поповнених новими кредитами Реконструктивної фінансової

корпорації. Значне число невеликих банків припинило своє існування. Вважаємо, що підтримка банківської сфери є важливою складовою відновлення фінансової економічної системи, більш того, ці заходи підвищують рівень фінансової платоспроможності населення, дозволяють зробити банківську систему більш надійною, позбавившись від дрібних некредитоспроможних банків.

Наступним кроком було видання президентом наказу про встановлення абсолютного контролю над золотом, яке було в обігу. Його експорт було заборонено. Вся золота валюта громадян, що перевищувала 100 дол. підлягала обов'язковій здачі резервним банкам, які увійшли до Федеральної резервної системи (далі – ФРС). Ці заходи призвели до стрімкої девальвації. Урядом до кінця 1933 р. здійснено чималі закупівлі грошового металу на зовнішньому ринку. Внаслідок припливу в державу золота зменшилася його ціна на внутрішньому ринку. Девальвація долара сприяла зміні розподілу доходу на користь промислового капіталу замість позикового. Такими діями було попереджено масове банкрутство в кредитній сфері, зменшено заборгованість монополій уряду, посилено експортні можливості США. Примусове вилучення золотої валюти у громадян може привести до соціального незадоволення, але процент населення, який має таку валюту дуже малий, а позитивний ефект від девальвації з розподілом на користь промислового перевищує ризики соціального колапсу.

Ні один з банків не мав право мати золотого запасу, крім банків ФРС. Гарантією цього стало встановлення кримінальної відповідальності. Разом з цим, було дозволено випускати нові гроші, що не забезпечені золотом. Таке рішення спричинило різкий інфляційний стрибок. ФРС отримала широкі повноваження, в тому числі: право змінювати розміри внесених у неї грошових резервів, регулювати процентні ставки за банківськими вкладами, тощо. Тобто, була сформована система регулювання банківської діяльності. Вважаю, що створення подібного органу з наділенням його надзвичайними повноваженнями дозволяє прийти до впорядкування фінансової системи.

ФРС того часу набула реальних можливостей визначати усю кредитно-фінансову діяльність банків США, що було обґрунтованим рішенням. Державою було взято на себе зобов'язання здійснювати страхування депозитних вкладів банків. У 1934 р. були створена Федеральна корпорація страхування вкладів, а потім - Федеральна корпорація страхування позик і заощаджень, що мали на меті відновлення довіри до банків, захист банківських вкладів населення. Це стало причиною зростання обсягів припливу коштів на рахунки банків, крім того запобігало їх банкрутству. До початку 1934 р. орієнтовно 80% всіх банків США застрахували власні депозити. Отож, страхування вкладів є ефективною мірою, що робить банківську систему надійною в очах пересічного вкладника.

З ціллю припинення спекулятивної діяльності фондових бірж у 1934 р. прийнято Закон про обіг цінних паперів, на основі якого створено Федеральну комісію з цінних паперів і бірж (надалі – ФКЦПБ). Відповідно до закону передбачалося надати всім учасникам ринку рівні умови, які гарантували б вільний доступ до найважливішої інформації про функціонування компаній. ФКЦПБ було наділено правом реєстрації усіх цінних паперів, що випускались в обіг. Власне, припинення спекулятивної діяльності фондових бірж є одним з пріоритетних завдань держави та створення ФКЦПБ дозволило вирішити це питання.

Таким чином, заходи, впроваджені Ф.Д. Рузвельтом за «Новим курсом», є радикальними, але правові зміни за «Новим курсом» Ф.Д. Рузвельта призвели до стабілізації банківської та фінансової системи. Неминучість дефолту в Україні потребує рішучих дій та деякі ідеї «Нового курсу» можуть бути використані у сьогоднішні.

*Кохан Андрій Степанович, студент 1 курсу,
4 групи, ППКОПу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Вплив буржуазної революції в Англії на суспільний лад в Шотландії

На початку XVII ст. панівними в Англії залишалися феодальні відносини. Але все ж таки цей період знаменується активним формуванням нових, капіталістичних. Передусім проявами цього розвитку було створення мануфактурного виробництва, розвиток торгівлі, поширення товарного сільськогосподарського виробництва.

З одного боку, з проникненням капіталістичних елементів в село розпочався розвиток капіталістичної оренди і появи класу капіталістичних орендарів. З іншого — капіталістичні відносини спричинили появу сільських робочих батраків. Дворянство Англії розкололося на дві групи, одна з яких — «нове дворянство» — вступила в союз з буржуазією.

Швидкими темпами збільшувався прошарок найманих робітників внаслідок обгороджування, що провадилося новим дворянством. В подальшому наймані робітники знаходили роботу на мануфактурах, у копальнях, портах.

Поряд з суспільно-економічними передумовами значну роль у буржуазній революції Англії відіграли політичні тенденції у суспільстві.

У 1603 р. зі смертю королеви Єлизавети припиняється династія Тюдорів. В цей час Англія хоча і вийшла в лідируючі позиції в світі, але при цьому перед країною постав не простий вибір подальшого політичного курсу. Зважаючи на те, що у Єлизавети не було близьких родичів, вона заповіла престол Якову – сину Марії, яку вона стратила. Але політика Якова I викликала невдоволення більшості громадян. Все більше зростали протиріччя монархії та парламенту.

У 1625р. престол посів Карл I. Він був послідовником абсолютистських ідей батька, який постійно намагався обмежити права парламенту.

Безпосереднім поштовхом до початку англійської буржуазної революції стало шотландське загальнонаціональне повстання 1637-1638 рр., яке спалахнуло після спроби англійського абсолютизму посилити контроль над Шотландією, яка на той час зберігала повну автономію. Перш за все посилення контролю проявлялось у спробі ввести «церковну одноманітність». Це повстання потягло за собою війну Шотландії з Англією. Та ця війна не знайшла значної підтримки ні у населення, ні у парламенту. Всі опозиційні до короля сили були на боці Шотландії.

Ресурси Карла I швидко вичерпались. З метою дістати згоду на збирання нових податків для ведення подальших військових дій він змушений був 1640 р. скликати парламент.

Та парламент виставив королю ряд вимог, які довелося виконати. Надзвичайні суди і корабельний податок було скасовано. Король зобов'язувався скликати парламент не менше ніж через три роки. Парламент не надав своєї згоди на очолювання армії королем, яка вирушала на придушення повстання в Ірландії. В іншому випадку король міг використати ці війська проти парламенту.

Очевидно, що на початку XVII ст. економічний і політичний розвиток країни гальмувався середньовічними правилами й регламентаціями, але перетворення вже були неминучі.

Серед основних вимог буржуазної революції слід виділити відстоювання ідей вільної конкуренції і вільного підприємництва, які повинні були стати невід'ємною частиною нових капіталістичних відносин.

Природньо, що довготривала боротьба монархії та парламенту позначилась на суспільному житті Англії, Шотландії та Ірландії.

Перша громадянська війна закінчилась поразкою короля. Після декількох військових поразок королівської армії Карл I втік до своїх союзників шотландців, але ті за значний грошовий викуп видали його парламенту.

Після поразки монархії основна боротьба в усіх прошарках суспільства Шотландії зосередилася між групами так званих пресвітеріан і індепендентів.

Індепенденти були прихильниками більш радикальних дій Олівера Кромвеля, який очолив військові сили парламенту, після поразки Карла I здійснив каральні походи в Шотландію, яка визнала своїм королем Карла II, сина страченого Карла I.

Ці дії не просто відбилися у суспільному житті Шотландії, але й започаткували основи колоніальної політики Англії. В результаті цього Ірландія та Шотландія остаточно були приєднані до Англії.

Через нестійкий політичний режим, народні заворушення, вимоги демократичних реформ привели буржуазію та дворян до думки про необхідність реставрації монархії. Переворот організував командувач англійських військ у Шотландії генерал Монк, який відновив правління династії Стюартів.

Буржуазна революція стимулювала розвиток громадської думки у Шотландії та становлення великої кількості політичних і суспільних діячів.

Шотландський філософ, історик та економіст Девід Юм, розмірковуючи про відносини громадян із суспільством та державою, твердив, що вони визначаються корисністю, примножують добробут суспільства та держави і покликані забезпечити політичну стабільність.

Найбільшим захисником і активним пропагандистом ринкових відносин був шотландський економіст і філософ Адам Сміт, котрий стверджував, що саме ринок звільнив людину від принизливої системи залежності феодалізму.

Спираючись на його погляди, держава мала виконувати функцію арбітра, а також вживати ті суспільно необхідні господарські заходи, які не під силу приватному капіталу.

Отже, як в самій Англії, так і в Шотландії внаслідок революції встановився новий економічний і суспільно-політичний лад, що є історично значущим моментом. Революція проголосила свободу торгівлі та підприємництва. Політичним фактором став початок формування в Англії правової держави та громадянського суспільства, в процесі якого Шотландія займала важливе місце.

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМ СОЛОНА І КЛІСФЕНА

Афінська держава і право – класичний зразок стародавньої демократії, заснованої на приватногосподарських відносинах (античний спосіб виробництва). На її формування, як демократичної держави значний вплив мали реформи Солон та Клісфена, тож мета цього дослідження – це розгляд найважливіших реформ, які позитивно вплинули на економічний та культурний прогрес країни, стали базою подальших реформ, школою демократії для майбутніх поколінь. Отже, актуальність вивчення даної теми полягає у її практичному значенні та впливі на розвиток не тільки Афін, а й інших держав того історичного періоду.

У VI ст. до н.е. складається вкрай складна обстановка, адже Афіни роздирали протистояння між аристократією, що зосередила у своїх руках владу, та народом. Для пом'якшення соціальної напруги і консолідації вільного населення в єдиний панівний клас були потрібні глибокі перетворення. Початок їм поклав Солон в 594 році до н.е, вперше за всю історію Афін обраний архонтом не з числа аристократії, а з демосу.

Перш за все, Солон провів боргову реформу – сисахфію, за якою було анульовано борги бідняків, домігся звільнення тих, хто вже потрапив у рабство за борги, і заборонив надалі робити позики під заставу особистої свободи, вжив заходів, щоб повернути на батьківщину тих, хто був проданий за межі Аттики. Сейсахфія розчистила ґрунт для подальших реформ, вона була єдиною радикальною мірою Солон в іншій реформаторській діяльності він виявляє схильність до «золотої середини». Солон установив свободу заповітів, запровадив нову, єдину для всіх племен монету, нову систему мір і ваги, заборонив на деякий час вивозити продовольство з країни, крім олії, заохочувався розвиток ремесел, видав закон проти неробства. Важливе значення мала, також, цензова реформа, за якою був поділ усього вільного чоловічого населення Афін на 4 розряди за майновим критерієм (1 мєдимн = 50 кг або літрів сільськогосподарської продукції): а) ті, хто одержували зі своєї землі не менше 500 мєдимнів (пєнтаксіомєдимни). Вони утворили важко озброєну піхоту; б) у кого прибуток не менше 300 мєдимнів (вершники), зараховувались до кінноти; в) ті, у кого прибуток не менше 200 мєдимнів (зєвгіти), служили в піхотному ополченні; г) всі інші (фєти), служили в легкоозброєній піхоті і на флоті.

Цей поділ мав політичне значення, оскільки кожному розряду надавали певні права. Бути архонтом, членом Ареопагу могли тільки особи з першого розряду. Особи з четвертого розряду не могли бути обрані на жодну посаду, а тільки брали участь у Народних зборах. Солон запровадив раду чотирьохсот, до якої щорічно обиралися з громадян перших трьох розрядів по 100 чоловік від кожної філи. Рада чотирьохсот готувала справи для їх подальшого обговорення на Народних зборах. Створення і розширення прав народних зборів, що стали головним законодавчим і контролюючим органом Афін, значною мірою сприяло демократизації суспільного і політичного ладу. Збори і рада відтіснили на другий план ареопаг та колегію архонтів. Був створений суд присяжних – гєлієя, до якого входили громадяни всіх чотирьох розрядів у кількості 6 тисяч чоловік. Велика кількість членів суду присяжних свідчить про демократичні прагнення Солона, бажання забезпечити участь простих людей у діяльності органів влади. Солон анулював надто жорстокі Закони Драконта (окрім деяких постанов про вбивство), прийняв закони, щодо політичної активності громадян, фізичного виховання молоді, проти марнотратства жінок та інші.

Значення реформ Солон вагоме, адже він розпочав еру політичних революцій, які давно назрівали в Афінському суспільстві, остаточно ліквідував первіснообщинний лад, фактично створив Афінську державу. Але їх компромісний характер перешкодив вирішенню гострих суперечностей, викликали незадоволення, як серед аристократії, так і серед демосу. У подальшому це вилилося в протистояння між євпатридами і народом, яке закінчилось встановленням у 560 р. до н.е тиранії Пісістрата.

З іменем Клісфена пов'язана подальша демократизація афінського політичного ладу. У 509 р. до н.е. ним була здійснена низка реформ, які призвели до остаточної ліквідації залишків родового ладу і формування афінської демократії. Був запроваджений територіальний поділ на 10 округів філ, які в свою чергу, поділялись на тритії, а ті – на демі, що усунуло всяке значення родоплемінного поділу для державної організації. Органами управління територіальними одиницями були народні збори(агора), колегія трьох епімелетів. Демами управляв демарш(староста), який обирався щорічно. Клісфеном утворено нові державні органи Раду п'ятисот, до складу якої обирались по 50 чоловік від кожної з 10 філ

(Рада чотирьохсот була ліквідована), та колегія десяти стратегів (по одному стратегу від кожної філи). Такі органи, як: Гелія, Ареопаг, Колегія архонтів продовжували діяти. Для того, щоб зберегти новий порядок від замахів на нього з боку ворогів, був введений остракізм (суд черепків). Остракізм був формою таємного голосування, при якому кожен голосуючий писав на черепку ім'я людини, що здавалась йому небезпечною для існуючого ладу. За більшості голосів таку людину виганяли з Афін на 10 (пізніше на 5) років без позбавлення громадянських чи будь яких майнових або спадкових прав.

Законодавство Клісфена відіграло велику роль в історії Афінського полісу, як кінцевий етап перетворень, розпочатих Солоном. Значення реформ цих правителів в історії Афінської держави вагоме, адже вони сприяли становленню афінської рабовласницької державності республіканського типу, завершили більш ніж столітній період гострої боротьби між родовою аристократією і демосом.

*Кравцова Лілія Віталіївна, НЮУ ім.
Ярослава Мудрого Інститут підготовки
кадрів для органів юстиції України,
1 курс, 10 група*

ПРЕТОРСЬКЕ ПРАВО ЯК ОДНА З ГОЛОВНИХ ГАЛУЗЕЙ РИМСЬКОГО ПРАВА

Римське право - величезний спадок античної цивілізації, який став основою правового життя сучасного світу. Загалом воно було засноване на приватній власності, на відміну від правових систем стародавніх країн, які базувалися на адміністративному та кримінальному праві.

Необхідність вивчення та дослідження даної теми зумовлено тим, що цивільним правом регулюються всі відносини пов'язані з володінням і розпорядженням речей та їх використанням, а преторське право було однією з найпрогресивніших течій римського приватного права.

Саме діяльність преторів у Римській державі змогла створити такі норми, які пройшли крізь горнило законодавства інших держав і змогли пережити творців цього права і саму державу, в якій вони були створені.

У 368 – 266 році до н. е. була встановлена посада претора. У 242 р. до н.е. була введена посада претора peregriniv. Вони діяли у контакті, особливо в спорах, в яких предметом спору був громадянин Риму. З часом кількість преторів збільшилася до 8, а при Цезарі до 16. Громадянин Риму, який досягнув 40-річного віку і працював на посадах, які нижчі за преторську, міг стати міським претором або претором peregriniv. Претори у Стародавньому Римі наділялися майже необженою адміністративною владою (*imperium*) і могли видавати постанови – едикти(*ius edicendi*), які були загальнообов'язковими і в яких містилися вказівки, за яких обставин буде надаватися судовий захист, керувати судочинством та призначати покарання. Деякі едикти мали на увазі якийсь окремих, конкретний привід і тільки для нього призначалися, - так звані *edicta repentina*. Інші, навпаки, мали на увазі визначити програму преторської діяльності на весь його посадовий рік і містили тому ряд загальних правил: при таких - то умовах я, претор, насилля не терпітиму (*vim fieri veto*), договір не визнаю (*non animadverto*), змушу повернути захоплену річ і т.д. Такий едикт є постійним, з окремими випадками не пов'язаний (*edictum perpetuum*). Саме в таких едиктах згодом сформувалася адміністративно-судова практика преторів. Едикти міського претора та претора peregriniv писалися на дерев'яній дошці білими або червоними літерами і виставлялися на форумі, де проходив суд. Преторський едикт обмежувався одним роком. Цицерон дав йому назву «Закон на рік». Але так було в теорії. На практиці ж всякий новий претор зберігав, за усталеною традицією певну частину едикту, що зробилася загальновизнаною частиною римського права, а також те, що вважав перевіреним і виправданим. Якщо ж він знаходив потрібним додати що-небудь «від себе», то звертався до того нового, що витікало із судової практики, прецедентів, ділових відносин, едиктів свого колеги по справах peregriniv, до своїх власних поглядів на право. Особливістю є те, що в ієрархії чинів претор стояв нижче консула, проте не підкорявся йому, бо, за загальним порядком, жодна римська магістратура не втручалася в справи іншої. Правотворчість преторів призвела до формування поряд із квіритським правом двох нових правових систем – преторського права та права народів. З часом ці правові системи стали частиною римського цивільного права.

Преторское право - *ius honorarium (praetorium)* виникає як природний результат поглиблюючої невідповідності між збільшеною діловою активністю і старими, архаїчними формами правового регулювання, висхідними до Законів XII таблиць.

Спочатку ціллю преторських заходів була виключна допомога законному (цивільному) правопорядку і заповнення його прогалин або, висловлюючись словами джерел, - «*juris civilis adjuvandi vel supplendigratia*» - заради підтримання і доповнення цивільного права. Сам претор вирішував на власний розсуд, що таке правопорядок, а що ні. Істотні реформи преторів вносились дуже рідко в область

права, але, з часом, претори виступили з відкритими коректурами - *juris civilis corrigendi gratia* – заради виправлення цивільного права - там, де потреби суспільства «переросли» старі норми цивільного права. Звичайно, відмінити закон претор не був у змозі - *praetor jus tollere non potest* – претор не може скасувати закон – але, здійснюючи свій обов'язок підтримувати суспільний правопорядок, в деяких випадках, він міг наказати приватним особам щось інше, на протигагу закону. Закон, таким чином, відможевуся, робився менш ефективним.

Преторське право є наслідком позову, тому що базується на обіцянці дати позов і на виконанні цієї обіцянки. Отже, преторське право є наслідком позову: особа має право тому, що їй дається позов, а не позов дається тому, що має право.

У преторському праві існувало три види позовів:

1. віндикаційний (від лат. *vindico* – захищаю, заявляю претензію, вимагаю) – позов неволодіючого майном власника до незаконно володіючого невластника з метою відновлення порушення володіння майном шляхом його вилучення. Об'єктом: індивідуально-визначене майно, яке існує на момент подання позову. Предметом: вимога позивача до відповідача про повернення майна з чужого незаконного володіння;
2. негаторний – позов, який спрямовано проти необгрунтованих претензій третіх осіб на чужу річ. Об'єктом: усунення триваючого правопорушення, що збереглося до моменту подання позову до суду. Предмет: позову є вимога позивача про усунення з боку відповідача будь-яких перешкод у здійсненні ним права користуватися чи розпоряджатися власним майном;
3. прогібиторний – позов, який усував перешкоди для нормального використання власником своєї речі. Об'єкт: усунення невизначеності відносин права власності позивача щодо індивідуально-визначеного майна. Предметом: вимога позивача про визнання його права власності на майно.

Діяльність преторів була формою вдосконалення, оновлення й оздоровлення досить прогресивно, яка виконувала функцію правового регулювання майнових відносин у Римі під час республіканського періоду.

Кодифікація преторського едикту була першою великою кодифікацією римського права після Законів XII таблиць. Після цього правотворча діяльність претора та інших магістратів припинялася, а суперечливість цивільного і преторського права стала втрачати своє значення.

Цивільне і преторське право взаємодіяло між собою: деякі правила цивільного права відтворювалися в едиктах, і навпаки, досягнення преторського права преходило в область цивільного. Імператорські конституції і рескрипти, розвиваючи цивільне право, йшли іноді шляхом запозичень з преторських едиктів. Процес такої взаємодії захоплював різні інститути права. У деяких областях права, на ґрунті преторських едиктів, склалися цілі нові інститути. Так, поруч з квіритською власністю виникла, так звана, бонітарна. В інших інститутах, завдяки преторським едиктам, переутворювався зміст інститутів цивільного права.

Отже, головним рушієм розвитку римського цивільного права був розвиток економічних відносин та потреб господарського обороту великої держави, а саме діяльність преторів, оперативне вирішення проблем без бюрократичних перешкод була головним засобом задоволення цих потреб.

Крамной Александр Станиславович
Студент Института подготовки кадров
для органов юстиции Украины
1 курс 10 группа
НУЮ им. Ярослава Мудрого

ОСОБЕННОСТИ АНГЛОСАКСОНСКОЙ СИСТЕМЫ ПРАВА

Англосаксонское, известное также как Общее право – второй распространенный вид системы права на нашей планете. Его используют такие страны, как США, Канада, Австралия, Новая Зеландия, Великобритания и государства Британского содружества.

В отличие от стран с романо-германской правовой системой, где основным источником права есть закон, в странах англосаксонской правовой системы главным источником права является судебный прецедент, т.е. нормы, созданные и описанные судьями в заключительных решениях их дел. До реформы 1873—1875 гг. в Англии присутствовал дуализм судопроизводства: кроме судов, использовавших «общее право», был суд лорда-канцлера, пользовавшийся «правом справедливости». Реформа соединила их и создала единую систему прецедентных прав, которые в последствии значительно упростили процесс и процедуру суда.

Судьи англосаксонского права не осуществляют решений общего характера, рассчитанных на использование в будущем. Они рассматривают конкретные споры, которые касаются только судебного дела. Такой подход упрощает нормы англосаксонского права и делает их более гибкими и менее абстрактными, нежели романо-германская система права, но в это же время оно делает право более архаичным и менее определенным на конкретные вещи. Благодаря «общему праву» и «праву прецедента» различие права и закона несет более точно-выраженный характер, чем различие права и закона у континентального права.

Более того, в англосаксонском праве нету деления права ни на публичное, ни на частное. Здесь оно разделено на «общее право» и «право справедливости». Нет точного деления права на отрасли, так как суды в праве разбирать разные категории дел, будь то публично и частноправовое — торговое, гражданское и уголовное или из-за отсутствия кодексов, склонных к европейскому типу.

В англосаксонском праве существует два вида норм. Делятся они на законодательные и прецедентные. Законодательные показывают поведение общего характера, которые достаточно схожи с романо-германской системой права. Прецедентные — это конкретная часть судебного решения по определенному делу, которое произошло ранее. Английские юристы относят к прецедентной норме (известное как «ratio decidendi») юридическое заключение по делу и мотивировку решения — аргументация. Эти два элемента представляют точную суть решения. Остальную часть обычно называют как «попутно сказанное» (оно же «obiter dictum»). Оно лишь показывает убеждающий характер и не является обязательной для судов. На практике довольно сложно отличить «obiter dictum» от «ratio decidendi». Для таких случаев разработано множество методов различения, но не все из них эффективны в достаточной мере.

Прецедентное право, которого нет в континентальном праве, требует от судьи признать и принять обстоятельства рассматриваемого дела сходными с ранее решавшимся делом, поэтому из-за данного подхода зависит применение той или иной нормы прецедентного права. Судья может найти схожесть обстоятельств даже тогда, когда на первый взгляд ее нет. Хотя из-за этого действовать судье намного тяжелее, поскольку самих прецедентов намного больше, чем законов. Проблема отношений между законом и судебной практикой в Англии носит достаточно специфический характер. Существует и ныне действует принцип, благодаря которому закон может отменить прецедент, а при коллизии (т.е. «стычки») закона и прецедента приоритет остается за законом.

Прецедентные нормы права представляют собой казусы, которым свойственна своя структура и зачастую свое особое содержание. Взаимосвязь данных элементов англосаксонского права в силу некоторых событий носит в основном не логически-рациональный, а традиционно-исторический характер. Так, естественно-эволюционным путем в сфере «права справедливости» появились споры, касающиеся недвижимости, так же отношения доверительной собственности, дела о торговых товариществах, о банкротстве и о наследовании имущества.

В сферу «общего права» попали уголовно-правовые дела, договорное право, институты гражданско-правовой ответственности и другие. Но несмотря на это четкого раздела нет и сейчас отдельные понятия и институты переходят из одной сферы в другую либо становятся общими для обеих сторон. Это связано прежде всего с использованием прецедентов «общего права» и прецедентов «права справедливости» одними и теми же судьями, которые хотят их сближения для создания единых понятий.

Поэтому, можно сказать, что специфика англосаксонского права состоит в отсутствии нормированных отраслей права и наличии в качестве источника права огромного количества судебных решений — прецедентов, которые являются образцами схожих дел. Кроме «общего права» в структуру англосаксонского права входят статутное право (законодательство) и «право справедливости».

Кривченко Тетяна Василівна, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України, 1 курс, 10 група

Формування правосвідомості. Заборони і табу в первісному суспільстві.

Метою цієї роботи є аналіз формування правосвідомості в первісному суспільстві. Вплив Законів Хаммурапі на зародження права.

Формування правосвідомості відіграло важливу роль у зародженні держави, суспільних відносин, та насамперед формування права на певних етапах людського життя. Проблема співвідношення права та людини є одна з найголовніших у зоні соціокультурної антропології. Це передбачає глибоку

характеристику правової свідомості суспільств. Джерелами наукових знань та гіпотез з цього питання є певні історичні свідчення, а також праці науковців з юридичної антропології.

Право через людину та її свідомість інтегрується в суспільство, перетворюється в суспільну потребу. З цього ми можемо зробити висновки, що право є невід'ємною частиною суспільства. Однак, мушу зазначити, що дії будь-якої особистості залежать від рівня розвитку розумових здібностей, окремих якостей психології. Власне, у регулюванні соціальних відносин, конфліктів, непорозумінь через відкриття традиційних для суспільства методів і полягає правосвідомість первісного суспільства. Основна форма вираження звичаїв були мононорми, які встановлювали найраціональніші варіанти поведінки людини у соціальних ситуаціях, які склалися стихійно та повторювалися не одноразово, таким чином, увійшовши у звичку. Усі ці норми виражали колективну згуртованість первісного суспільства, у якому окрема особа узагалі не мислилася у відриві від свого роду. Мононорми підтримувалися авторитетом предків, суспільною думкою, усілякими табу. Значну роль у житті первісного суспільства займали міфи і легенди, які наводили приклади правильного і забороненого поведіння. З розвитком економіки, появою розшарування у соціумі - люди виходять на новий ступінь розвитку правовідносин. З появою класового суспільства звичаї вже не в силі забезпечити регулювання економіки, порядок і стабільність у суспільстві через те, що вони були недостатньо забезпечені. На зміну безроздільній залежності особистості від суспільства приходять відносини взаємної залежності членів суспільства, в яких дуже важко віднайти компроміс.

Правові норми, на відміну від звичаїв, закріплюють чітко визначені зобов'язання, дозволи, обмеження і заборони фіксуються в письмовій формі. Також, змінився порядок забезпечення дії законів, якщо раніше контроль за їх дотримання покладалася на суспільство, то зараз за цим стежать відповідні органи держави. Для вирішення суперечок створюється спеціальний орган - суд. У цілому ж, зародження права стало засобом розв'язання соціальних конфліктів і протиріч, найбільш ефективним регулятором суспільних відносин.

Яскрава постать в історії - знаменний законодавець Стародавнього Сходу цар Хаммурапі. На відміну від своїх попередників, він намагався надати своєму царюванню риси законності. Тому, і було створено найдавнішу та найвідомішу кодифікацію, яка називається Закони Хаммурапі, в яких написав: "Майбутнім часам навіки! Цар, що буде в країні, нехай дотримується справедливих слів, що написані мною на моєму обеліску, нехай не змінює він судових рішень країни, нехай винищить в країні своїй беззаконних та лихих, нехай дасть благословенство своїм людям". Ці закони регулюють відносини в різних сферах життя. Правосвідомість особистості в правовому суспільстві значною мірою обумовлено пануючими в суспільстві ідеями прав особистості, правовим статусом, рівнем правореалізації в даному суспільстві. У Законах Хаммурапі відображені основні риси стародавнього примітивного права:

1. Переважання кримінально-правових норм над цивільно-правовими, жорстокий і примітивний характер покарань.

2. Казуїстичність (кожна норма регулює конкретні правові відносини, а загальних норм немає).

3. Наявність великої кількості прогалин у праві.

4. Зв'язок з релігією.

5. Порівняно низький розвиток юридичної техніки.

Закони Хаммурапі були досить жорстокими до правопорушників, саме це, на мою думку, дало змогу уникнути правового нігілізму, тобто усвідомлене ігнорування вимог законодавчих актів для власної вигоди. Це допомогло уникнути хоч не повністю, а лише частково такі наслідки, як юридична відсталість, правова невихованість основної маси населення.

Отже, ми можемо зробити висновки, що належна правова обізнаність населення - умова формування правосвідомості суспільства. Без цього компонента не може бути повноцінне панування права, правових законів, їх верховенства. Зміцненню правових начал допомогли б планомірні перегляди локальних актів, програми реалізації законів. Успішне існування суспільства можливе лише за умови вільного розвитку індивідів та їх асоціацій.

*Лаликін Юрій Олегович,
Студент 1 курсу 04 факультету
НЮУ ім.Ярослава Мудрого*

Тема: «Арктика як фактор міжнародної політики кінця XX початку XXI ст.»

У післявоєнні десятиліття під егідою ООН розгорнулася складна робота, спрямована на визначення границь територіальних вод, виняткової економічної зони й континентального шельфу Арктики. Дані події нерідко йменують переділом або «другим переділом» Арктики. Відбулися три Конференції ООН по

морському праву. Остання з них, що тривала з 1973 по 1982 рік, розробила й представила Конвенцію ООН по морському праву, що підписали 157 держав. Прийняття й реалізація зазначеного документа принципово змінили геополітичну ситуацію в Арктиці. Національні інтереси стали в такий спосіб узгоджуватися із усталеними міжнародними нормами. Хоча це й не вирішило всіх існуючих питань. Двухсотмильні зони були встановлені п'ятьма державами, що мають арктичне узбережжя, але по лінії їх розподілу виникли неузгодженості й суперечки між Канадою й США, Канадою й Данією, Норвегією й Росією. Спроби вирішення цих суперечок затяглися на наступні десятиліття й аж до сьогодення.

Зазначимо, що міжнародне право не дає змоги чітко визначити статус арктичних територій, адже географічне поняття «Арктика» на карті не фігурує, а натомість існує Північний Льодовитий океан. А юридичним підґрунтям для розв'язання територіальних суперечок між державами в питанні визначення морських кордонів є Конвенція ООН з морського права від 1982 року. Спираючись на положення Конвенції від 1982 року та з огляду на терміни, визначені ООН, приарктичні держави активізували наукові дослідження в регіоні для обґрунтування належності підводних арктичних хребтів до власних володінь.

Початок XXI століття, і особливо останні роки, характеризувалися різкою актуалізацією теми Арктики у світовій політиці, істотною зміною геополітичної ситуації тут. Це було обумовлено низкою факторів. По-перше, нічийність і неоформленість у юридичному відношенні величезних океанських територій, континентальних шельфів (за винятком того, що регулюється Конвенцією ООН по морському праву від 1982 року). І це в ситуації, коли тут зосереджені величезні природно-сировинні й насамперед нафтогазові ресурси (за різними оцінками, від 20 до 26% світових запасів нафти й газу), в умовах зростаючого попиту у світі на енергоносії, а також інші корисні копалини й біоресурси. По-друге, в умовах зміни клімату й танення льодиків Арктики виникають не тільки сприятливі умови для видобутку тут корисних копалин, але величезні комунікаційні можливості. Мова йде про полегшення руху й у перспективі можливості безкриголавної експлуатації Північного морського шляху й Північно-Західного проходу, розвитку повітряних сполучень, а також інших транспортних комунікацій і коридорів приарктичної зони. По-третє, Арктику нерідко називають свого роду «кухнею світової погоди», а зміни клімату й танення льодиків створюють не тільки нові можливості, але й величезні ризики, що стало предметом світової повістки обговорення й здійснення комплексу мер для недопущення можливої глобальної катастрофи. По-четверте, арктичний регіон має важливе воєнно-стратегічне значення, що буде неухильно зростати в майбутньому.

На моє переконання, можливо констатувати, що комплекс зовнішньополітичних заходів провідних країн світу щодо освоєння Арктики на початку XXI ст. відзначається кількома характерними рисами, зокрема, активізацією дослідницьких та природоохоронних дій на теренах Арктики з метою встановлення певних обмежень для економічних діяльності опонентів; поживавленням в колі країн «арктичної п'ятірки» військово-політичної активності, як в області Арктики, так й прилеглих територіях, з метою забезпечення своєї присутності та контролю за перспективними напрямками економічної діяльності; розширення переліку країн зацікавлених в розподілі природних та транспортних ресурсів арктичної зони, що відобразилось на формуванні нових полюсів сили.

Арктика привертають все більшу увагу як з боку основних регіональних гравців і від світу в цілому. Тут зосереджені величезні природні багатства, на яких раціональне використання майбутнє всього людства залежить від багатьох чинників. Регіон також може перетворитися на транспортний коридор світового значення. В той же час, Арктика має більш ніж кілька проблем пов'язані, насамперед, з екологією, невирішених територіальних спорів, а в деяких випадках згубно положення корінних народів. На жаль, різні міжнародні суб'єкти все ще воліють конкурувати, а не співпрацювати в цьому регіоні. Сторони часто намагаються вирішити проблеми не політичними і правовими засобами, але від сили.

*Левенець Аліна Андріївна,
студентка I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПОСТАТЬ В ІСТОРІЇ. ВІНСТОН ЧЕРЧИЛЛЬ – ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ

Особистість, яка пройшла тернистий і довгий, нелегкий та цікавий шлях в сфері політики, завжди крокувала до своєї мети, ніколи не зважала на слова та думки інших, завжди залишаючись при своїй позиції.

Державний діяч Великої Британії, письменник, найбільш відомий як прем'єр-міністр цієї країни у роки Другої світової війни, лауреат Нобелівської премії з літератури 1953 року «за неперевершеність

історичного й біографічного опису, за блискуче ораторське мистецтво, з допомогою якого відстоювалися найвищі людські цінності», і був першим, кому надали звання Почесного громадянина США – Вінстон Черчилль. За даними опитування, проведеного у 2002 році мовною компанією BBC, Вінстон Черчилль був названий найвидатнішим британцем в історії.

Починаючи свою кар'єру, Вінстон Черчилль володів знаннями військової справи (що мало неабиякий вплив при веденні війн). Яскравим відбитком в подальшому стало його відмінне володіння ораторським мистецтвом, він мав великий потенціал та запас енергії, котрих вистачить йому до кінця життя. І що не мало важливо, його пам'ятають як майстра влучних висловлювань, які цитують і дотепер у всіх країнах світу.

В період між двома світовими війнами він багато часу приділяв живопису та літературній творчості. Розкритий в ньому художній талант вражав навіть найвимогливіших знавців живопису. Талановита людина – талановита у всьому! Створенні ним полотна, які він підписував ім'ям «Чарльз Морін», були виставлені в Парижі. Їх охоче купували колекціонери, справжні поціновувачі мистецтва за досить високою ціною.

Більшість його картин не раз були продемонстровані на щорічних виставках Королівської академії мистецтв, що є не мало важливо, але живопис не захоплював Черчилля так, як захоплювала література. Література була для його натхненником у роботі та своєрідним заспокійливим після важкого робочого дня. У 1923-1929 роках він створює чотирьохтомну працю «Світова криза», що представляла собою блискуче написану історію перших повоєнних років. Книга мала величезний успіх серед читачів. Наступний твір – шести томна біографія великого предка Черчилля названа «Мальборо: його життя і час». Робота над нею зайняла шість років, 1933-1938 роки. Він також пише автобіографічну книгу «Мої ранні роки», де описує один з періодів його власного життя. Перші здобутки, переживання та враження. У той же час було б невірним вважати, що Черчилль повністю відходить від політичних справ, адже політика була його основним і найважливішим покликанням серця. Як у своїх виступах у парламенті, так і в різного роду публікаціях він закликає англійських і зарубіжних політиків надавати всіляку підтримку такій найважливішій міжнародній організації, як Ліга Націй, а починаючи з 1932 року намагається пробудити в умах своїх співвітчизників і громадян усього світу свідомість тієї величезної небезпеки, яка виходить від нацистської Німеччини.

Навесні 1940 року він зробив найважливіший у його політичному житті крок, вирішивши продовжувати війну проти Німеччини і вступити в союз з СРСР і Сполученими Штатами Америки. Цей крок врятував Англію від розгрому і дав можливість закінчити війну в рядах переможної антифашистської коаліції. Це був найвищий триумф Черчилля як державного діяча.

Його успіх пояснювався тим, що в силу сформованих обставин його дії в той період найкращим чином відповідали національним інтересам Англії, інтересам її народу і підтримувалися народом.

В Англії виник єдиний фронт, в якому народ об'єднався для відсічі смертельного ворога, а Черчилль перетворився на лідера консервативної партії, в національного військового лідера. Заслуги Черчилля у Другій світовій війні стали можливі тому, що його політика спиралася на підтримку англійського народу. Його заклик до опору фашистським агресорам не дав би ніякого результату, якби англійський народ не відповів на ці заклики самовідданою працею.

Непохитна рішучість, мужність і завзята воля англійського народу до перемоги над фашизмом, виявлені у роки Другої світової війни, - ось дійсне джерело слави Вінстона Черчилля як військового лідера, але війна в Європі закінчується і захоплені англійці возвеличують Черчилля як свого національного героя, який вніс великий вклад для перемоги над нацистською Німеччиною. Політична кар'єра Черчилля на цьому досягає свого кульмінаційного етапу

Якби Черчилль не залишився в пам'яті людства як найвидатніший політик ХХ століття, все одно він би отримав безсмертя як талановитий письменник, публіцист, історик.

Звісно не обходилося без певних негативних аспектів і моментів в політичному житті. Але навіть у тому випадку, якби його державна і літературна діяльність не забезпечили йому настільки помітного місця в історії, вдячні нащадки згадували його хоча б за те, що він залишив після себе таку чудову пам'ятку, як Черчилль-Коледж в Кембриджському університеті, заснований ним у 1960 році.

Отже, здобутки Черчилля є прикладом багатогранного та успішного життя особистості, яка стала своєрідним відбитком в історії людства та політичному житті.

Черчилль є однією з найвідоміших історичних постатей. Я вважаю цю людину однією з найвидатніших політиків у світі за всю історію людства. У нього можна багато чому навчитися. Приміром, в дитинстві Черчилль був вельми незграбний і заїкався, а увійшов в історію одним з кращих ораторів світу. Також політичний досвід стане в нагоді у сучасному світі.

В.Черчилль досяг політичного олімпу у найнеспокійніший час за весь період Другої світової війни. Його вміння вести переговори, проявляти терпимість до інших держав багато в чому йому

допомогли привести Великобританію і весь світ до перемоги. Так і зараз, досвід Черчилля може вельми полегшити життя політикам багатьох країн.

Левицький Павло Павлович, студент I курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України НЮУ імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН В ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ В НОВОМУ КУРСІ Ф. РУЗВЕЛЬТА

Актуальність теми даного дослідження полягає в тому, що світова економічна криза та прихід до влади Ф. Рузвельта мали ключову роль у подальшому соціально-економічному розвитку США та держав Західної Європи, що у свою чергу має дуже вагомий вплив на історію цих країн.

У 20-ті рр. у в Нью-Йорку проходила найбільша в світі фондова біржа, на якій відбувся справжній бум, викликаний спекулятивним підвищенням курсу акцій. Коли ж ця спекуляція досягла найвищого розмаху, активно почали знижуватися акції, що й спричинило глибоку економічну кризу. Внаслідок цієї кризи, почалось масове безробіття, знизилась соціальне забезпечення населення, різко впав розвиток промислового виробництва. В результаті, почалися масові рухи, які вимагали негайного державного регулювання в соціально-економічній сфері, яке за часи президентства Гувера не відбувалося.

Спробою виходу з кризи, пом'якшення соціально-економічного становища та напруженості в суспільстві та державі стала політика Франкліна Делано Рузвельта, який склав присягу президента 4 березня 1933 року, в той час коли банківська система та вся економіка була на межі краху.

Рузвельт закрав усі банки держави, а потім, отримавши від Конгресу необхідні повноваження, здійснив екстрену програму порятунку банківської системи, допомагаючи одним банкам і ліквідуючи інші. Для того, щоб припинити спекуляції з вкладами та необґрунтовані надання кредитів компаніям, власниками акцій яких виступали самі банки, були розділені депозитні та інвестиційні функції банків. Після цього, було проведено перший етап банківської реформи, складовою якої стало страхування дрібних і середніх депозитів до 5 тис. долларів.

Для того, щоб стабілізувати грошову систему, був заборонений вивіз золота за кордон, було проведено конфіскаційний обмін золота на паперові гроші, було здійснено девальвацію долара, укрупнена банківська система, в результаті чого найбільші банки США змогли отримати з бюджету значні кредити та субсидії. Оздоровлення промисловості покладалось на спеціально створену установу - Національну адміністрацію відбудови промисловості. Відповідно до закону про відновлення національної економіки від 16 липня 1933 року вся промисловість була розділена на 17 груп, діяльність кожної групи регулювалися складеними в терміновому порядку нормативно-правовими актами - так званими кодексами чесної конкуренції, які визначали квоти продукції, що випускається, розподіл ринків збуту, ціни, умови кредиту, тривалість робочого часу, рівень зарплати і т. д. Не останньою мірою президента Рузвельта стало скасування сухого закону, якою поклала початок тимчасова легалізація виготовлення та продажу алкогольних напоїв у березні 1933 р. спеціальним актом, слідом за яким була прийнята двадцять першого поправка до Конституції США, яка скасувала раніше прийняту вісімнадцятого поправку. В результаті, бюджет отримав доходи від нової галузі законного бізнесу, а президент - додаткову підтримку виборців.

10 березня Рузвельт прийняв рішення, щодо встановлення державного контролю над золотим запасом країни, золотом, яке перебувало в обігу на внутрішніх та зовнішніх ринках. Завдяки цьому рішення, золото не витікало за кордон і не відбувалося зосередження в приватних руках заради спекуляції. Обов'язковій здачі резервним банкам, які входять у ФРС, підлягала вся золота валюта громадян, що перевищує 100 долларів. Всім банкам, крім ФРС, заборонялося мати золотого запасу, що гарантувалося застосуванням заходів кримінальної відповідальності. Уряд США отримав можливість змінювати курс долара у відповідності до золота. Було створено законодавчі можливості для тотального державного втручання в банківську сферу, що регламентували діяльність банків держави після вимушеної перерви.

Завдяки законам, що регулювали діяльність банків 1933 р. були створені в 1934 р. Федеральна корпорація страхування вкладів (ФКСВ), а потім Федеральна корпорація страхування позик і заощаджень (ФКСС), покликані відновити довіру до банків, повернути банківські депозити населення.

Закон 1933 р. передбачив страхування вкладів для всіх банків - для федеральних банків це страхування стало обов'язковим, для банків штатів - добровільним.

У тісному зв'язку з банківсько-грошовими заходами були створені закони, щодо впорядкування операцій на фондових біржах. У 1934 р. був прийнятий Закон про обіг цінних паперів, на підставі якого була створена Федеральна комісія з цінних паперів і бірж (ФКЦББ). Завдяки цьому правовому акту було

передбачено рівні умови для всіх учасників ринку торгівлі та можливість надання доступу до інформації про діяльність різних компаній. ФКЦББ отримала право реєструвати абсолютно всі цінних паперів, що випускаються в обіг. Вона, також, строго стежила за наданням інвесторам всіх цікавлять їх відомостей про діяльність компаній і підприємств.

Отже, можна дійти висновку, що основою політики Ф. Рузвельта, що отримала назву «Нового курсу», стала ідея активного державного регулювання, спрямованого на зміни в соціально-економічній та банківській сфері. Його політика зберегла США від тотального краху в економічній та фінансовій сфері та допомогла перебороти економічну кризу загалом.

*Лісогорова Катерина Миколаївна,
к.ю.н, доц. кафедри історії держави і права
України та зарубіжних країн
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Страховання від вогню в УСРР у 1920-х рр.

В 20-х роках ХХ століття в УСРР була прийнята ціла низка нормативно-правових актів, які регламентували процес здійснення страхових операцій. Страховання від вогню було одним з поширених видів майнового страхування в цей період. Це пояснювалося тим, що основними будівельними матеріалами були дерево, солома, тобто легкозаймисті предмети. Страховання від вогню передбачало не тільки безпеку від останнього, а також і від удару блискавки, від вибуху, навіть якщо все це не супроводжувалося появою полум'я. Крім того, страхувалися особливо небезпечні предмети - порох та інші вибухові речовини, а також такі цінні предмети, як золото.[1,с.121].

Законодавство передбачало здійснення операцій по страхуванню від вогню як в обов'язковому, так і в добровільному порядку.

У 1922 р. обов'язкове окладне страхування від вогню було введено в Харківській, Полтавській, Чернігівській, Київській, Катеринославській та Подільській губерніях, Одеській, Донецькій та Волинській губерніях.

Представники комнезамів, райвиконкомів виступали з доповідями на робітничих, селянських зборах і конференціях щодо пропаганди страхування. З ними тісно співпрацювали окружні та дільничні страхові агенти. [2, с.9].

Райвиконкоми й сільради також здійснювали нагляд за своєчасною здачею страхових платежів.

При затвердженні плану сільськогосподарського страхування на 1924-1925 рр. Рада Народних Комісарів СРСР і Рада Праці й Оборони СРСР зазначали важливе значення для підтримки стабільності й розвитку селянського господарства проведення не тільки страхування від вогню, але також страхування посівів від градобою, худоби від падежу.

Однак, пізніше було прийнято рішення щодо збереження обов'язковості страхування від вогню, а страхування посівів та худоби пропонувалось здійснювати лише в тих випадках і в тих губерніях, де на це буде згода більшості сільських громад. [3,с.178-179].

Окладне страхування від вогню в сільській місцевості в Україні на 1924 – 1925 рр. встановлювалося зі значними змінами в порівнянні з 1923 р.: були знижені страхові платежі, збільшено відсоток найбільшнього населення (з 3% до 10 %), яке могло бути повністю звільнено від сплати страхових внесків, тобто їх будівлі були застраховані безкоштовно. Були встановлені пільги для сільського населення, звільненого повністю або частково від сплати єдиного сільськогосподарського податку. [4,с.8].

Що стосується міського обов'язкового окладного страхування від вогню в Україні, то всередині 1920-х років воно здійснювалось у розмірі 50 % дійсної вартості будівель, але не більше 2500 руб. для житлових будівель й 500 руб. для нежитлих. Усе це повинно було полегшити процес проведення страхування для власників будівель, бо при бажанні вони могли застрахувати своє майно шляхом добровільного страхування. Страховий період та термін сплати страхових платежів були такими ж, як і щодо сільського обов'язкового страхування.[4, с.9]

Відповідно до постанови Ради Праці й Оборони СРСР на території Союзу РСР, (як і в Українській РСР) вводилося і на 1925-1926 бюджетний рік сільське обов'язкове окладне страхування від вогню [5,ст.464]. Населенню, також, в цей період надавалися певні пільги, щодо окладного сільського страхування будівель від вогню с. Так, найбільшні і розорені стихійним лихом сільські господарства, а також добровільні пожежні організації, що страхували службові будівлі, звільнялися від внеску страхових платежів повністю або частково.

Щодо обов'язкового окладного страхування в містах на 1925 -1926 рр., то воно також встановлювалося Радою Праці й Оборони СРСР спеціальною постановою [5,ст.465].

Плани страхування від вогню були розроблені й на наступні 1927- 1929 рр.

Упродовж 20-х років ХХ століття спостерігалось поступове зростання чисельності страхових операцій від вогню в основному в обов'язковій формі. Натомість добровільне страхування не набуло такого поширення, оскільки викликало недовіру населення, щодо можливості держави нести відповідальність за взяті на себе зобов'язання.

Список літератури: 1.Словарь страховых терминов / Под ред. С.А. Рыбникова и В.С. Гохмана. – М.: Изд. Главн. правл. гос. страхования. – 1925. –145с. 2. Державний архів Харківської області.–Ф.Р–203.–Оп.1.–Одзб.–1004.–С.1–9. 3. Обзор деятельности Совета Народных Комиссаров СССР, Совета Труда и Оборона за второе полугодие (апрель – сентябрь) 1923 – 1924 гг.– М.: Информ. бюро упр. делами Совнаркома и СТО СССР, 1925. – 240с. 4. *Легздинг*Н.Я.Государственное имущественное страхование на Украине. – Х.: Укргосстрах, 1924.– 24с. 5. СЗ СССР. –1925. –№ 63.

Мамаєв Ілля Олександрович,

студент 1 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України НІОУ імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ НАПОЛЕОНА

Кодекс Наполеона (або Цивільний кодекс Франції)- це звід цивільного законодавства, що був розроблен та прийнят за ініціативою Наполеона Бонапарта у 1804 році. Актуальність його дослідження полягає в тому, що він був першим правовим документом подібного типу європейської буржуазної епохи, відіграв революційне значення у становленні багатьох сучасних правових систем та продовжує діяти й розвиватися у низці держав.

Цивільний кодекс закріпив досягнення Великої французької революції, що мала на меті змінити абсолютну монархію, побудувати нове демократичне суспільство та продвинути прогресивні ідеї. Після прийняття, кодекс був поширений на французькі колонії, і ще на майже всі європейські держави, завойовані Наполеоном або ж ті, які вступили із ним альянс (це були Італія, Голландія, Бельгія, герцогство Варшавське, Вестфальське царство та інші). У ХІХ столітті на базі французького кодексу були розроблені цивільні закони молодих країн у Центральній Америці. Цивільний кодекс працює з деякими змінами не тільки у Франції, а й в Бельгії, Люксембурзі та Домініканській республіці, залишаючись основою сучасного цивільного права.

Слід відзначити те, що документ відрізнявся точністю юридичних формулювань, чіткістю трактування основних понять і інститутів цивільного права. Він налічував 2281 статтю і містив в собі вступний титул і 3 книги. Структура кодексу спиралась на схему побудови інституцій римського права: особи, речі, спадкування і зобов'язання. У сучасному праві це одержало назву «інституційність»

У першій частині розглядаються акти громадянського стану, такі як шлюб, розлучення, опіка, усиновлення. Проголошуються ідеї громадянської рівності та свободи. Визначаються норми правоздатності та дієздатності осіб, яка залежала від віку (стаття 488 визначала повноліття у 21 рік. Після досягнення повноліття, особа визнавалася «здатною до всіх дій цивільного життя»), здоров'я (стаття 489 передбачала позбавлення дієздатності осіб, що страждали «недоумством , божевіллям або сказом »). Також можна вважати, що дієздатність залежала і від статі (правила Кодексу про шлюб містили певні обмеження прав дружини).

Друга частина висвітлювала речові права. Дореволюційні принципи передбачали поділ майна на родове та набуте. Виходячи із неактуальності такої концепції, Кодекс Наполеона закріпив розподіл майна на рухоме та нерухоме. Головною темою другої книги можна назвати інститут власності. У ньому ми спостерігаємо відмову від феодальних уявлень. Значною помилкою і мінусом кодексу в цій частині можна назвати те, що він надавав великого значення приватній власності, але абсолютно не регулював спільну.

Третя частина "Про різні способи, якими набувається власність" була найбільша за обсягом і містила у собі інформацію про те, яким чином майно може бути подароване, передано, успадковане тощо. Кодекс встановлював, що «Власність на майно набувається шляхом успадкування, шляхом дарування між живими, за заповітом і в силу зобов'язань». Принципи спадкування зробили великий крок вперед, в порівнянні з багатьма іншими дореволюційними законами. Наприклад, була запроваджена чітка система пріоритетності спадкоємців, що передбачала їх розподіл по чергах:

1) діти та інші нізхідні

2) привілейовані Родичі по бічній и вісхідній лінії

3) непрівілейованих вісхідні

4) непрівілейованих бічні

Спадкоємці кожної черги закликалися до спадкування лише за умови відсутності спадкоємців попередньої черги. Велику частину третьої книги займає зобов'язальне право. Зобов'язання були традиційно поділені на договірні і позадоговірні, але пріоритетною підставою для претензій на власність вважався письмовий договір, що був укладений з дотриманням усіх умов, встановлених законом.

В XX-XXI століттях кодекс зазнає ряд істотних змін. В 1945 році була створена комісія з 12 членів, що до 1954 року розробила проекти вступної і першої книг про фізичних осіб і сімейне право, а до 1961 року- проект другої книги про спадкове право та даруванні. До кінця XX століття первісну редакцію зберегло не більше половини статей.

Понад 100 статей втратило силу, близько 900 були викладені в новій редакції і приблизно 300 нових статей було включено. 36 титулів Кодексу, прийнятих при Наполеоні, були доповнені новими; зокрема, в 1971 році в Кодекс був включений титул «Про договір підряду на капітальне будівництво», в 1976 році- «Про угоди щодо здійснення спільних прав», в 1998 році- «Про відповідальність за шкоду, заподіяний недоброякісною продукцією». Закони 2006-2009 років внесли відчутні зміни в норми Кодексу про акти громадянського стану, шлюб та сім'ю. Великих змін зазнала й третя книга, зокрема були змінені норми спадкування, договорів тощо.

Отже можна стверджувати, що Кодекс Наполеона зробив великий внесок у розвиток не тільки французького, а й світового цивільного права. Він закріпив такі загальні цінності, як рівність, справедливість, економічна свобода, недотронкість приватної власності, спадкування та сім'я. Кодекс послугував повштохом до розпаду старої, неактуальної системи європейського цивільного права, а чіткість його написання дозволяє назвати цю працю літературним шедевром. Сам Наполеон казав: «Моя справжня слава не в тому, що я виграв сорок битв: Ватерлоо зітре пам'ять про всі ці перемоги. Але що не може бути забуте, що житиме вічно, - це мій Цивільний кодекс».

*Мананкова Ірина Валеріївна,
НЮУ ім. Ярослава Мудрого, студентка,
Інститут підготовки кадрів
для органів прокуратури України,
1 курс, 4 група*

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОЇ СИСТЕМИ 1875 РОКУ В АНГЛІЇ

Наприкінці XIX століття в Англії відбуваються серйозні зміни у законотворчій, виконавчій та судовій владі, парламенті та уряді. Невпорядкованість судової системи, нечіткість порядку апеляцій, призвели до необхідності реформи громадянської юстиції. Початок реформи було покладено перетвореннями 1850-х років.

Етап судової реформи зазвичай пов'язують з консервативною партією. В Англії у 1888 році була проведена реформа місцевого самоврядування у графствах. Вся адміністративна влада у графствах біла передана виборним радам. Судова реформа 1873-1875 років мала важливу роль та спричинила синтез загальної системи королівських судів із судом лорда-канцлера. Вони були об'єднані в єдиний Високий суд. Він міг застосовувати норми як загального права, так і права справедливості. Згодом, "загальне право" та "право справедливості" було об'єднано в єдину систему прецедентного (суддівського) права.

Слід зазначити, що внаслідок судової реформи, проведеної лібералами, спростилась система вищих судових установ, що склалася ще при феодализмі. Вищі суди в Англії були об'єднані в єдиний Верховний суд, який об'єднував Високий суд та Апеляційний суд з цивільних справ. У системі англійського права не існує звичного поділу на приватне та публічне, цивільне та адміністративне, на імперативне і диспозитивне, і т.д. Право Англії поділяється на загальне і право справедливості.

Загальне право - тип права, в розвитку якого основна роль належить судовій практиці з вирішення кримінальних та цивільних справ. Загальне право в Англії було утворено на основі королівської влади. Крім того, воно з'явилося раніше, аніж в країнах материкової Європи. Це обумовлюється тим, що централізована монархія в Англії була затверджена раніше, ніж в інших країнах Європи.

Право справедливості - правові норми, що були утворені судами лорда-канцлера в процесі доповнення, а інколи й перегляду системи загального права. Лорд-канцлер в своїй діяльності завжди діяв стосовно конкретної особи, в результаті чого склалася певна система випадків, що започаткували інститути, серед яких інститут довірчої власності та ін.

Юрисдикція Палати лордів також зазнала деяких змін, через те, що її судова роль не відповідала складності та юридичності правових суперечок. У XIX ст. нерідко надходили пропозиції щодо

скасування судової функції Палати лордів. На початку це було здійснено у 1873 році за Законом про судоустрій, але палата продовжувала існувати окремо від Верховного суду. Згодом був знайдений компроміс: у винесенні рішень можуть брати участь тільки члени Палати лордів з юридичною освітою (1876 рік).

У 1879 році був створений Департамент публічних розслідувань, або служба генерального атторнея (прокурора). Департамент міг порушувати кримінальні переслідування у випадках особливо тяжких звинувачень. Через деякий час, компетенція Департаменту помітно розширилась.

Таким чином, можна сказати, що сформована в Англії в ХІХ ст. судово-правова система збереглась і до нашого часу. Вона чимало відрізнялася від історичної юстиції. Також була утворена єдина центрально-судова установа, яка мала широку компетенцію.

*Малихіна Анастасія Іванівна,
студентка I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ САЛІЧНОЇ ПРАВДИ

Салічна правда- це збірник ранньофеодального права із, так званих, «Варварських правд». Укладена у V-VI століттях за правління першого франкського короля- Хлодвіга. Салічна правда містила норми карого та процесуального права та регулювала внутрішньо- общинні відносини.

Одна з особливостей Салічної правди- це відсутність такого поняття, як єдина власність, але наявність великої кількості статей щодо неї. Вона відбила процес трансформації родової, общинної власності в індивідуально-родинну, феодальну приватну власність. У Салічній правді також вказано, що у франків зберігалася общинна власність на землю.

Більшість статей Салічної правди присвячених захисту прав власності щодо рухомих речей (викрадення худоби, рабів, човнів, дичини, самовільне користування чужим конем). Рухоме майно передавалося у спадок і могло вільно відчужуватися. Успадкування могло бути тільки за законом. Салічна правда не згадує про заповіти, але вводить інститут анатомії - майно віддавалося на зберігання третій особі (яка не була родичем тому, хто заповідав) із зобов'язанням передати його спадкоємцям.

В Салічній правді нічого не сказано про купівлю- продаж земельного майна, на відміну від інших законів.

Салічна правда є судебником, так як, її більша частина присвячена визначенню стягнень (покарань). Салічний закон був, в першу чергу, зібранням кримінальних покарань та переслідував подвійну мету: вони повинні були спокутувати провину злочинця для заспокоєння родичів потерпілого (щоб запобігти кровній помсті або саморозправі, зберегти дотримання суспільного порядку, що встановлений державою, тобто «королівський мир»). Тому, головуючим видом покарання став викуп (судовий штраф, композиція).

Французький історик Фюстель де- Куланж у своїй науковій праці «История общественного строя Древней Франции» зазначив, що Салічна правда- лише список викупних тарифів, оскільки це було найчастішим покаранням. Саме тому, цей збірник не може бути повним зібранням пануючих правових установлень, бо найпоширеніше покарання- грошове (в солідах, або дінаріях). Вергельд- ціна людини. Вергельд сплачувався усіма членами родини злочинця. Аналіз Салічної правди ще показує нерівність рабів і вільних.

Салічна правда першою говорить про наявність посадових осіб королівства. Саме вона й передбачала покарання й для королівських чиновників, що відмовлялися задовольнити вимогу вільної людини і застосувати владу до правопорушників, захищаючи певною мірою самостійність громади з боку королівських посадових осіб. Хоча разом з тим вона свідчить про значну роль органів общинного управління. Ще Салічна правда також говорить і про посилення влади королів. Король міг вторгтися у внутрішньо- общинні справи, в її поземельні відносини, дозволяти чужинцю селитися на общинній землі.

Одним із найтяжчих покарань вважалося вигнання з общини.

Можна також виділити такі групи злочинів:

- посадові злочини
- майнові злочини
- злочини проти моральності
- злочини проти правосуддя
- злочини проти особи

Необережність розглядалася як пом'якшуюча обставина і передбачала просте відшкодування збитків. Наявність умислу посилювала вину. Колективне вбивство також виступало обставиною, що посилює вину. В цьому разі призначалося максимальний розмір відшкодування родині вбитого.

Підбурювання до крадіжки каралося суворіше, аніж учинення злочину.

Салічну правду образно називають «Свинячим Кодексом», так як, у ній з усіма подробицями розглядалися випадки крадіжки різної худоби.

Салічна правда закріплювала обвинувачувально- змагальний процес. Він передбачав приватний розшук. Основні завдання позивача: виклик до суду відповідача та свідків, а також пошук доказів. Неявка до суду однієї зі сторін, або свідків каралася штрафом (поважною причиною вважалася лише королівська служба). Не допускалося представництво сторін. Система доказів включала: 1. інформацію свідків; 2. об'єктивні докази; 3. зуприяжництво; 4. ордалії.

Неправдиві свідчення, або ж відмова від свідчень каралися штрафом.. До зуприяжництва вдавалися тільки тоді, коли не було доказів, чи свідків. Свідчити могли тільки рівні проти рівних.

Саме Салічна правда з усіх «варварських правд» являє особливу цінність для історико- правової науки, тому що її зміст відображає соціально- економічні відносини й політичні процеси ранніх етапів розвитку класового суспільства держави і права.

Марокко Дарія Федоровна, НІОУ імені Ярослава Мудрого, студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України, 1 курс, 15 група

ОСОБЕННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ АМЕРИКАНСКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА В ПЕРИОД ПРЕЗИДЕНСТВА РОНАЛЬДА РЕЙГАНА

Каждое государство переживает свои успехи и падения в течении тернистого пути его исторического развития. Особую роль в таковой истории нередко играет глава государства. Примером данного суждения может служить институт президентства в Америке. Каждый президент Соединенных Штатов запомнился определенной политикой и согласно социологическим опросам лидирующую позицию занимает Рональд Рейган. Личность президента сравнивается с Маргарет Тетчер, которая также является «спорной» политической фигурой касательно эффективности политики внутри государства, а в особенности – реформирование в сфере экономики. Курс президента Рейгана вызывает как положительные, так и отрицательные отзывы, так что стоит выяснить, что же позитивного принесли реформы главы государства для стабилизации экономики в 80-е годы.

Началось все с затяжного кризиса, который берет свое начало еще в 73-74 годах двадцатого века. Нефтяное объединение ОПЕК значительно уменьшило масштабы своего производства и подняло цену на нефть почти на 8 долларов за баррель. Позже уже в 78-79 годах подъем продолжался – «черное золото» стоило уже почти двадцать долларов за баррель. Следствием этого стал постепенный обвал американской валюты на международном валютном рынке, и в 80-е Америка входила в кризисном положении. С того момента и берет точку отсчета самый авантюрный и успешный эксперимент в сфере регулирования экономики. Рейганомика базировалась на нескольких принципах, которые стоит рассмотреть поэтапно.

Во-первых, предусматривалось сокращение налогообложения корпораций и физических лиц. В 1981 году был принят закон о налогообложении, который постепенно уменьшал индивидуальный походной налог примерно на 23% , снижение максимальной налоговой ставки на доходы от капитала с 70% до 50% процентов, и уменьшение сроков амортизационных списаний, и увеличении налоговой ставки для инвесторов. В 1983 году закон дал первые результаты – значительно увеличилась конъюнктура рынка. Но ВВП (2,4% вместо 3,8%) и уровень производительности труда (0,9%) рос достаточно медленно и не соответствовал запланированным цифрам. Еще одним отрицательным фактом было то, что данное законодательство об уменьшении налогообложения привело к очередному экономическому спаду, который достаточно остро чувствовался в период кризиса. В течении 5 лет после проведения данной реформы поступления в государственный бюджет сократились на катастрофическую сумму – 750 миллиардов долларов.

Еще одним минусом было то, что постепенно увеличивался разрыв в уровне благосостояния разных слоев американского населения, который стал еще острее чувствоваться при сокращении социальных программ, которое является вторым принципом Рейганомики.

Принцип сворачивания социальных программ базировался на концепции нагромождения сбережений, чем противостоял кейнсианству с его ставкой на расходы (частные и государственные).

Данная концепция базировалась на предложении, и должна было сократить потребительский спрос. Такая реформа американского президента была направлена не на срочный, а на глобальный эффект. Сокращение социальных выплат сильно ударило по бюджету малоимущего населения Америки, практически лишило их средств для существования в один миг. Таким образом, эта доктрина была весьма эффективна для экономики и государственного бюджета в целом, но била по кошельку среднестатистического гражданина Соединенных Штатов. Такая политика априори не могла вызвать одобрение у населения. Принцип кнута и пряника (сокращение налогов) сработал не в полном объеме.

Третьим принципом было ужесточение кредитно-денежной политики государства и уменьшение директивного управления в сфере предпринимательства.

Существовали еще несколько двухсторонних факторов: увеличение военных расходов в противовес социальным само по себе отрицательно, но при этом было перевооружена американская армия и закреплена власть оборонного центра – Пентагона. Также при поощрении американского правительства закрепились «фритредерство», которое обусловило значительный приток иностранных инвестиций. При этом отрицательным было то, что иностранные вложения превысили заграничные американские активы.

В итоге, к 1989 году ВВП увеличился на 25% процентов по сравнению с 1979 годом, а это рекордные для того времени цифры. Была достигнута почти всеобъемлющая занятость населения. Уровень безработицы не составлял и 5 процентов, как и уровень инфляции. В три раза вырос уровень личного потребления. Американское государство успешно закрепились на международной арене сняв клеймо отстающего. Таким образом, Рейганомиксу принято все же считать удачным экспериментом хоть и с некоторыми минусами. Стабилизация экономики прошла весьма успешно.

МАТВЄЄВА ТЕТЯНА ОЛЕКСІЇВНА,
*Доцент кафедри історії держави і права
України і зарубіжних країн
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

БУНЧУКОВЕ ТОВАРИСТВО

Внаслідок національно-визвольної війни 1648-1654рр. виникла українська національна держава Гетьманщина. Суспільство було феодальним і складалося з класу феодалів та феодально залежних селян. Наблуженими до гетьмана, що належали до класу феодалів, були бунчукові товариші. Бунчуковий товариш – колишній чин в українському війську, начебто чиновника особливих доручень при бунчуку, за гетьмана, пізніше почесний військовий старшина, майор, не числиться в полку. Бунчужні товариші набиралися з синів генеральної старшини, визначених посад вони не мали. У походах бунчукові товариші перебували під командою генерального бунчужного, рангами вони вважалися трохи нижчими полковників і, при потребі заступали полковників у командуванні полком. Кількість їх не була визначена і цілковито залежала від гетьмана, який набирав їх із визначних козацьких родин.

Привілеї бунчукового товариша полягали в тому, що він перебував “В особливій гетьманській протекції”, звільнявся від юрисдикції місцевого суду і підлягав юрисдикції гетьмана та Генерального Військового Суду. Начальником бунчукових товаришів був генеральний бунчужний.

Бунчукові товариші по виборі слідували за гетьманом, виконували різні доручення і складали щось на зразок ад’ютантів. Одяг як генерального бунчужного, так і його товаришів складався з шуби, крикої оксамитом, а шовковий кафтан відрізнявся шитими на грудях золотими позументами.

Тобто, в Україні у 18 ст. створюється клас феодалів – так звана нова шляхта. Вона складається з нащадків старої української шляхти, реєстровців ще польських часів. Після 1654 року клас феодалів поповнився за рахунок козацької старшини. Було встановлено, що кожний, обраний на посаду в один із трьох урядів діставав шляхетні права. Так, у 18 ст. в Україні оформлюються старшинські династії, нова еліта феодального класу: Апостоли, Безбородьки, Гудовичі, Кочубеї, Милорадовичі, Полетики, Ханенки, Горлянки (Прилуцький полк), Галагани (Миргородський полк) тощо. Значна частина колишньої елітної верстви була знищена в період анархії.

Цей клас мав свою формальну організацію. Її створив І.Мазепа з метою зміцнення української державності, а також для власної надійної соціальної опори. Ця організація називалася “знатне військове товариство”. Складався клас нової шляхти з трьох розрядів, чи рівнів, кожний з яких наділявся відповідними привілеями і пільгами, і були покликані охороняти особисті і майнові права класу феодалів.

Вищий розряд – це бунчукові товариші. Бунчукове товариство перебувало безпосередньо в оточенні гетьмана – “ під бунчуком”, виконувало відповідальні і почесні доручення. Їхні посади і власність стають спадковими.

Бунчукові товариші звільнялися від місцевої судової юрисдикції та підлягали юрисдикції гетьмана та генерального суду. Поняття “бунчуковий товариш” не визнавалося у якості державної посади, то служили за власний кошт.

Другий розряд – військові товариші. Вони належали до кола генеральної старшини і генеральної військової канцелярії, перебували у їхньому відданні, виконували їхні доручення.

Тільки представники цих трьох розрядів призначалися на виші посади.

Третій розряд – значкове товариство, яке належало до полкового оточення. Його члени перебували у тому ж самому становищі, що й бунчукові, тільки при генеральних старшинах і полковниках. Існує думка, що значкове товариство – це лише одна з назв бунчукового. Внаслідок того, що товариства були створені спеціально для охорони особистих та майнових прав козацької старшини, як привілейованої верстви – загальна назва “Знатне Військове товариство”.

Бунчуковий товариш – почесне звання, яким українські гетьмани спочатку нагороджували синів генеральної старшини і полковників, а пізніше, з другої половини 18 століття це звання отримувала полкова старшина, яка виходила у відставку. Воно залишалося почесним до знищення малоросійських посад, з часом за нащадками бунчукових товаришів було визнане право на спадкове російське дворянство.

Перше згадування про цю верству відноситься до 1685 року. Існує думка серед вчених, що створив верству бунчукових товаришів І.Мазепа. Спочатку це були особи з близького оточення гетьмана. Вони не мали визначеної посади, але виконували почесні обов’язки – супроводжували гетьмана в походах під бунчуком (так виникає назва верстви), безпосередньо підкорялись генеральному бунчужному, брали участь у посольствах, виконували інші доручення гетьмана.

Їхнє становище, як і маєтності стають спадковими. З часом до цієї групи почали входити усі, хто раніше перебував у лавах генеральної старшини чи на посаді полковника.

Бунчуковим товариство, як знатне військове товариство було створено спеціально для охорони особистих та майнових прав козацької старшини, як привілейованого стану.

Бунчук – знак гетьманської влади, достоїнства гетьманів. Запозичен із Турції. В одному з універсалів гетьмана Самойловича містяться відомості про появу бунчукового товариства, коли гетьман, беручи під бунчук відставного полковника Прокопа Левенця і його сина Івана, каже, що вже і за його попередників водилося, що у військовий походи походжали під бунчуком гетьманським заслужені перед державою у Війську особи, вони приймалися під заступництво гетьманської влади.

Мазепа дуже цінував звання бунчукового товариша і тому нагороджував їм особливо заслужених козаків. Вступив слідом за ним на посаду гетьман В.Скоропадський, більш щедро роздавав це звання і число бунчукових товаришів у роки його правління досягло близько ста осіб. Утворилася група престижних людей, які не мали чітко визначених обов’язків, але користувалися особливими привілеями.

*Мельников Артём Александрович,
студент 1 курса Институт подготовки
кадров для органов юстиции Украины НЮУ
им. Ярослава Мудрого*

ВЛИЯНИЕ «БИЛЛЯ О ПРАВАХ» НА СОВРЕМЕННУЮ АМЕРИКУ

Актуальность данной темы состоит в том, что каждый человек должен знать конкретные правовые нормы, если человек не будет знать своих всех прав и полномочий, он не сможет жить жизнью на которую он имеет право и отстаивать свои права не понимая, когда их нарушают. На любом этапе развития человечества существовали законы по которым люди реализовали свои права и придерживались определенных норм поведения.

Для начала, я бы хотел рассмотреть историю возникновения “Билля о правах”. После того, как подписали Версальский договор Америка стала независимой и она оказалась в сложном положении. После войны были сложные экономические и финансовые проблемы и для того, чтоб был порядок в стране, была идея принять первые конституции. После того, как Конституция была написана, появились противники потому, что этот основной закон не гарантировал личной воли человека, и не защищал его права, как свободного гражданина. И таким образом, народ захотел изменений в главном законе страны. Результатом стало принятие Конгрессом десяти поправок к Конституции США в 1789 году. В 1791 году эти десять поправок были ратифицированы штатом и получили название “Билль о правах”.

В первой поправке речь идет о том, что Конгресс не вправе издавать законы, которые насаждают ту или иную религию или запрещающих ее исповедовать, а также, в ней записано то, что нет запрета на собрания граждан и преследования прессы.

Поправка вторая: для безопасности государства и хорошо организованного войска нет ограничений на право владения огнестрельным оружием.

Поправка четвёртая: население страны получает право на неприкосновенность частной собственности и теперь без весомых доказательств и ордера для обыска или ареста правоохранные органы власти не имеют права задерживать граждан или конфисковать их имущество.

Одной из значительных и весомых поправок была пятая, которая защищала граждан в судебных процессах, то есть никто не может быть обвинен, осужден, казнен или лишён имущества без решения коллегии.

Поэтому, «Билль о правах» имеет большое значение для США и ее народа. Поскольку, эти поправки защищают гражданские права человека, делают личность свободной и одновременно защищенной со стороны государства. Государство не вмешивается в частную жизнь человека, до того момента пока не стоит вопрос безопасности страны и ее целостности. Люди получили право на свободное вероисповедание, собрания, митинги, демонстрации, если нарушаются их права, которые записаны в главном законе. «Билль о правах» сделал человека свободным и защищенным, а это для личности много значит, поскольку она может полностью реализовать себя, открыть свой потенциал и приносить пользу не только себе или своим близким, но и обществу. По моему мнению, создатели «Билля о правах» стремились защитить независимость новообразованного государства через защищенность и полноправие граждан.

Анализируя десять поправок и исходя из исторического развития государства и общества США, можно сделать вывод, что «Билль о правах» сделал страну демократичной, общество свободным и защищенным. Однако, есть и негативные моменты, которые бы я отметил, а это право на владение огнестрельным оружием и что преступник может убежать в другой штат и не отвечать перед законом за совершенные противоправные действия, поскольку в каждом штате по-разному трактуют преступления и наказания за их совершение.

*Мисенко Марина Олексійвна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Інститут
підготовки кадрів для органів юстиції
України 1 курс, 16 група*

Правовий статус жінок у Стародавньому Вавилоні

Проблема правового статусу жінок була актуальною не тільки в Стародавньому Вавилоні, а й в інших країнах. Кожний день кількість праць і трактатів з історії держави та права збільшується, а також зростає роль досліджень з цього предмету, особливо тих аспектів, котрі цікавлять людство до сих пір. Одним із таких аспектів є правовий статус жінок, дослідження якого подовжуються на сучасному етапі.

Відповідно до вищесказаного, охарактеризуємо правовий статус жінок у Стародавньому Вавилоні, який впливає із законів Хаммурапі (законодавчий кодекс Стародавнього Вавилону). Шлюбно-сімейне право базується на патріархальному характері, але на відміну від інших держав, у вавилонян дівчина виступала як рівноправна сторона у шлюбі. Оскільки відсутність шлюбного договору чи його порушення визначали недійсність шлюбу (закріплено у ст.128 законів Хаммурапі). Насправді думка нареченої не бралася до уваги, лише згода батька та нареченого. Наречений здійснював викуп нареченої (тархатум), який дозволяв йому вважати дівчину своєю власністю. У суспільній свідомості вона залишалася володінням чоловіка, повинна була підкорятися йому, однак її не можна назвати повністю безправною. Оскільки:

1) хоча майном подружжя розпоряджався чоловік, але, якщо дружина отримала його в якості дарунка, то мала таке ж право управляти майном

2) якщо дружина не отримувала шлюбного подарунку, то могла стати спадкоємицею майна чоловіка на рівні дітей.

3) зберігала право на придане

4) мала право залишити дім чоловіка, якщо він був зайнятий у військових справах, тоді вона могла шукати прихистку у будинку батька або іншого чоловіка.

На відміну від чоловіка, який мав свободу у розірванні шлюбу, жінці важко було отримати розлучення тому, що їй обов'язково потрібно довести підстави, на яких можна отримати це право. А

підставами є перелюбство чоловіка, знуцання над дружиною та приниження з його боку (закріплені у ст. 142 законів Хаммурапі). Якщо їй не вдавалося довести, то її чекало покарання, жінку кидали у воду.

Жінка займала другорядне становище у сім'ї. Чоловік мав можливість продати дружину та своїх дітей у рабство (відпрацювання боргу строком не більше трьох років), застосувати фізичні покарання. Закони Хаммурапі передбачали різні види покарань у разі виявлення порушення дружиною подружньої вірності (ст. 143).

Більш того, чоловік мав право прогнати жінку без причини, та існували і вагомі на те причини. Однією з таких є безпліддя. У такому випадку дружина повинна надати рабину, яка народить синів, інакше чоловік міг привести наложницю, але вона не повинна зрівнюватися в правах із безплідною дружиною (ст. 144-145 законів Хаммурапі). Також статтею 146 передбачено накладання господинею на рабину рабського знаку, який відносить її до рабинь, у випадку, якщо рабиня почала зрівнювати себе в правах із господинею.

Однак, якщо дружина тяжко захворіла, то передбачається довічне утримання своєї дружини чоловіком (ст. 148 законів Хаммурапі).

Якщо жінка не згодна жити в будинку свого чоловіка, то він змушений відшкодувати їй її придане, яке вона принесла з будинку батька, і вона могла бути вільна (ст. 149 законів Хаммурапі).

Якщо дружина була побачена з іншим чоловіком, то їх повинні зв'язати і кинути разом у воду (ст. 129 законів Хаммурапі). Існують й інші злочини проти моралі, честі та гідності людини. Це такі як невірність дружини, її розпусна поведінка (ст. 129, ст. 133, ст. 143 законів Хаммурапі), згвалтування (ст. 130), втеча або викрадення заміжньої жінки і т.д..

У цивільно-правових відносинах жінка володіла повною дієздатністю.

Таким чином, проаналізувавши правовий статус жінки в Стародавньому Вавилоні, можна усвідомити, що він був кращим, аніж в інших країнах, але порівняно з чоловічою статтю є нерівним, оскільки жінка вважалася власністю чоловіка.

*Михалків Ірина Михайлівна, студентка
I курсу, 16 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Вплив «Працької весни» 1968р. на державний лад Чехословаччини

«Працька весна» або Чехословацька криза — це час демократичних реформ та політичної лібералізації в Чехословаччині у період з 5 січня по 20 серпня 1968, які призвели до введення в країну військ СРСР та країн Організації Варшавського договору (крім Румунії). Через наростаючий економічний спад й жорстке придушення інакомислення в компартії Чехословаччини (КПЧ) почав набирати оберти реформістський рух, головним гаслом якого стала побудова «соціалізму з людським обличчям». У квітні партія КПЧ взяла курс на демократичне оновлення соціалізму, включаючи обмежені реформи в економіці. Цей етап розвитку в історії Чехословаччини називають «працька весна». В період "працької весни" порушувалися питання про внутрішні зміни в суспільному процесі, які націлювалися на демократизацію режиму, свободу друку, економічні, ринкові реформи і захист національної незалежності. Члени інших партій і рухів тепер могли брати участь в управлінні державними справами, була відмінена цензура, стало можливим існування опозиції. Такі кардинальні зміни у Чехословаччині викликали обурення керівництва правлячої партії СРСР. У липні керівники компартій СРСР, Болгарії, Угорщини, НДР і Польщі застерегли лідерів Чехословаччини від проведення реформ, які, на їх думку, могли грозити «контрреволюцією». На радянсько-чехословацькій зустрічі, що проходила з 29 липня по 2 серпня в Чірна-над-Тисою, керівництво СРСР вимагало згорнути процес реформ. Але, оскільки політичний тиск з боку радянської влади нічого не дав, то 21 серпня на територію Чехословаччини були введені війська 5 країн — членів Варшавського договору. Керівництво компартії було заарештовано і відправлено в Москву. Почалося чищення лав КПЧ. Війська перебували на території Чехословаччини до 1990 року.

«Працька весна» суттєво вплинула на долю Чехословаччини. Керівництво КПЧ розробило «Програму дій» (план основних реформ), яка торкалася ряду важливих для країни питань.

По-перше, компартія в державі та суспільстві не повинна була відігравати керівну роль, оскільки правляча партія має впроваджувати свою владу спираючись на добровільну підтримку, завойовувати її своїми справами, а не насиллям.

По-друге, відмінювалася цензура, обмеження свободи слова, друку тощо.

По-третє, відстоювалося право свободи думки членів партії, яке тепер повинно було розглядатися вже не як право, а як їхній обов'язок.

По-четверте, проголошувалося, що влада не повинна зосереджуватися в руках однієї політичної партії, а має бути доступна всім політичним організаціям.

По-п'яте, задля гарантування рівноправ'я чехів і словаків повинен був відбутися перехід до федеративного устрою країни.

По-шосте, намічалось проведення ґрунтовної економічної реформи, яка мала децентралізувати економіку та запровадити ринковий механізм.

Програма дістала широку підтримку майже всіх верств чехословацького суспільства, але їй не судилося втілитися в життя.

Оскільки радянська влада остерігалася спроб Чехословаччини реформувати країну і вважала їх загрозою соціалізму, то 18 серпня нарада керівників п'яти країн ОВД вирішила покласти цьому край.

Отже, о 23 годині 20 серпня 1968р. війська п'яти держав-членів Варшавського Договору перетнули кордон Чехословаччини. Окупацію країни здійснювали 124 тисячі військовослужбовців і 500 танків. Союзні війська оперативно здійснили захоплення найважливіших стратегічних пунктів.

Дубчек (перший секретар Комуністичної партії Чехословаччини) повинен був прийняти важливе рішення: чехословацька армія була однією з найкраще вишколених та оснащених армій країн Організації Варшавського, але він наказав не чинити опору, це дозволило уникнути зайвих жертв. Та студентська молодь намагалася дати їм відсіч усіма можливими способами. За перші три дні окупації на вулицях міста загинуло близько 30 людей, а отримали поранення понад 300. 25 серпня було впроваджено загальнонаціональний одногодинний страйк протесту. На всій території Чехословаччини припинилася робота, вили сирени, гули дзвони. Таким чином народ виявляв протест проти небажаних гостей.

Тим часом, радянське керівництво розглядало способи «нормалізації» становища в Чехословаччині та умови тимчасового перебування радянських військ на її території. Спираючись на підтримку з боку СРСР, консервативні сили в КПЧ почали поступово усувати прихильників реформ від влади. «Програма дій», що була розроблена авторами «празької весни», так і не втілилась в життя; згодом був здійснений тільки один з її пунктів: ЧССР було перетворено на федерацію двох рівноправних республік — Чехії та Словаччини.

Як результат придушення «Празької весни», 72 громадянина Чехословаччини було вбито, поранені сотні. Двоє студентів, Ян Палах та Ян Заїц, з інтервалом у місяць у 1969 році здійснили самоспалення, протестуючи проти окупації. Тисячі кращих представників інтелігенції вирішили шукати притулку за кордоном.

Я вважаю, що хоча «Празька весна» була зламана, вона все ж таки залишила вагомий відбиток в історії, показала нам, що не підпорядкування і конкуренція, а свобода і солідарність повинні бути змістом суспільних відносин.

*Молошної Юлії Сергіївній, Національний
юридичний університет імені Ярослава
Мудрого, Інститут підготовки фахівців для
Державної виконавчої служби України,
1 курс 10 група*

Порівняльний аналіз виборчої реформи 1832 – 1867 р. в Англії

У першій половині XIX ст. в Англії назріла необхідність виборчих реформ, оскільки зі середньовічного періоду активне виборче право належало лише фригольдерами з доходом в сорок шилінгів на рік, тобто декільком відсоткам населення.

Специфічними рисами англійського виборчого права була відсутність чітко визначених виборчих округів, періодичності проведення виборів, тобто англійське виборче право залишалося за своєю суттю середньовічним. Основна маса депутатів нижньої палати Парламенту висувалася від маленьких міст і сіл, які отримали в давні часи з яких-небудь причин відповідні привілеї.

Велика кількість таких містечок вважалася «гнилими», оскільки вони були давно покинуті жителями, або там проживало лише кілька десятків громадян. Однак на той час більшість подібних невеликих містечок і сіл порівнювали з «кишенюковими», тому що перебували у власності великого землевласника. Користуючись правилами відкритого голосування власники землі просто наказували виборцям, за кого потрібно проголосувати, в іншому ж випадку їх чекало суворе покарання. Таким чином система виборів проводилася так, що депутати фактично призначалися великими землевласниками. Так в цьому ж складі нижньої палати 428 депутатів були заздалегідь призначені.

Саме тому, в 1832 році була проведена перша виборча реформа в Англії, яка поклала початок переходу від середньовічного принципу виборчого права до більш розвиненого – демократичного принципу представництва від кількості населення. Згідно з якою:

- було ліквідовано 56 "гнилих" містечок, які посилали по 2 депутата;
- 32 "кишенькових" містечка з населенням до 4 тис. осіб замість двох стали посилати по одному депутату;
- було звільнено 144 місця в парламенті та перерозподілено їх між графствами і містами;
- 42 міста отримали право посилати депутатів, серед яких великі торгово-промислові центри - Бірмінгем, Лідс, Манчестер, Шеффілд;
- було створено 22 нових виборчих округи, 14 з них - в індустріальних районах на півночі Англії;
- зниження цензу для виборців до десяти фунтів;
- виборче право отримали 376 тис. людей із 12 мільйонів населення.

Однак поряд з плюсами, у проведенні реформи були і суттєві мінуси. По-перше, збереження високого майнового цензу не давало можливості представникам середньої і дрібної буржуазії, а також робочому класу бути обраними до парламенту і отримати політичну владу. По-друге, все ще зберігалася велика невідповідність між міськими і сільськими округами. Парламент 1833 складався з 399 депутатів від міських виборців, і 253 депутати були обрані від сільських округів.

Отже, хоч у проведених реформах і спостерігалися як плюси так і мінуси, все ж таки вони мали величезне політичне значення, оскільки вони показала можливість проведення значних змін під впливом громадської думки.

Більш радикальна була виборча реформа 1867 року, адже на її проведення значний вплив мав рух чартистів 1830 - 1840 рр. У ході реформи ще 38 містечок було позбавлено представництва і, навпаки, збільшені квоти для великих міст. У графствах вводилися виборчі округи, які користувалися правом на власну квоту депутатських місць. Був знижений майновий ценз до 5 фунтів для власників або орендарів землі, а також надано виборче право власникам або орендарям житлових будинків. Збереглися цензи осілості і необхідність сплати податку для бідних. Проте в цілому кількість виборців була істотно збільшено. У соціальному відношенні право представництва отримали відтепер не тільки землевласники, а й заможні підприємці службовці, інтелігенція, робітники, міські торговці.

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що виборчі реформи 1832 - 1867 років відповідали здійсненню раніше заходам щодо демократизації політичної системи Англії і сприяли наділенню реальною владою представників буржуазного суспільства. Однак у виборчому праві залишилися феодальні пережитки: жінки не мали виборчих прав, деякі категорії осіб мали подвійне представництво. Ці недоліки були усунені в Англії вже в ХХ столітті.

Недашковська Маргарита Вадимівна,
*Студентка 1 курсу, факультет підготовки
кадрів для органів юстиції України НЮУ
імені Ярослава Мудрого*

Боротьба Франкліна Рузвельта з нелегальним бізнесом

« Головне - пробувати що-небудь », - Франклін Рузвельт.

Економічна криза 1929 – 1933 рр. з особливою силою уразила США: промислове виробництво знизилося до 56%, національний дохід скоротився до 48%, збанкрутувало 40% банків, 17 млн. осіб втратили робочі місця. За таких обставин на президентських виборах 1932 р. перемогу здобув Франклін Делано Рузвельт. Він висунув програму для подолання кризи, під назвою ‘Новий курс’. Значна частина реформ була спрямована проти біржових спекуляцій та численних тіньових угод.

Першим кроком реформ були спроби оздоровлення банківської і фінансової системи. Були введені ‘Банківські канікули’, які дозволили провести тотальну перевірку фінансового стану банківської системи. В країні було призупинено діяльність усіх банків, окрім тих, які змогли продовжити банківську діяльність. В 1933 р. виданий указ президента про установлення повного державного контролю над золотими виробами: заборонявся експорт і продаж золота, встановлювалася процедура обов’язкової здачі золотих виробів банкам. Обмін паперових грошей на золото було заборонено. Такий захід надавав уряду Рузвельта можливість припинити спекулятивну діяльність банків та встановити жорсткий контроль за їхньою діяльністю.

Уряд прагнув упорядкувати і спекулятивну діяльність фондових бірж, що процвітали в передкризовий період. У зв’язку з цим у 1934 р. був прийнятий Закон про обіг цінних паперів, на підставі якого була створена Федеральна комісія з цінних паперів і бірж. Закон 1934 р. передбачав надання всім

учасникам торгового ринку рівних умов. Було введено в різноманітних галузях промисловості кодексів чесної конкуренції, які фіксували ціни на продукцію, рівень виробництва, розділяли ринки збуту. По суті, був установлений тотальний державний контроль, який здійснювався Федеральною резервною системою, над фінансовим ринком і ринком цінних паперів.

16 січня 1920 р. в Сполучених Штатах Америки вступила в дію 18 – та поправка до конституції країни. Перший розділ проголошував: “Через рік після ратифікації цієї статті в Сполучених Штатах і на всій підвладній їм території забороняється вироблення, продаж, а також ввіз чи вивіз або перевезення спиртних напоїв для вживання”. Внаслідок цього розвивається нелегальний бізнес, яким займалися гангстерські угруповання та мафія. Вони ввозять контрабандний алкоголь, контролюють його продаж, організують підпільні клуби. У великих містах організовувалися цілі мафіозні клани, які контролювали виробництво і збут спиртних напоїв.

Особливо небезпечним злочинцем був Альфонс Габріель “Аль” Капоне – американський гангстер, який очолював кримінальний синдикат, що займався контрабандою. Капоне був організатором масштабного злочину. За його дорученням відбулося вбивство сімох осіб. Це сталося у 1929 р. на День святого Валентина.

Злочинність у США зростає у другій половині 1920-х і досягла свого максимуму у 1933-1934 роках. Кожного дня у США здійснювалося в середньому два напади на банки. Діяла банда “матінки Баркер”, а також численна кількість американських гангстерів, які дестабілізували становище в суспільстві.

Франклін Рузвельт проводив активну боротьбу з мафією. В першу чергу 5 грудня 1933 р. було введено 21 поправку до Конституції США, яка відмінила заборону на “сухий закон”. Внаслідок цього спекуляції мафії дещо послабилися. Але до того часу мафія уже встигла закріпити свої позиції, як в легальному, так і в нелегальному бізнесі.

Згодом, Рузвельт оголосив гангстерів “ворогами нації” й віддав ФБР наказ знищувати їх без судових рішень. Головна мета такого рішення полягала в тому, щоб продемонструвати могутність влади. 23 травня 1934 р. агенти ФБР випустили 167 куль в машину марки "Форд-Делюкс, в котрій знаходились Бонні Паркер та Клайд Берроу – відомі грабіжники. Автомобіль був виставлений на Всесвітній виставці у Чикаго – як символ того, що станеться з усіма бандитами.

Отже, можна зробити висновок. “Новий курс” - одна з найвідоміших і найефективніших реформ у світовій історії, яка вплинула не тільки на історію США, а й на історію розвитку всього світу. Франклін Рузвельт обрав досить ефективні методи для боротьби з мафією. Але вони не відповідають принципам розвитку демократичної держави, тому використовувати їх у сучасному суспільстві не є доцільно.

*Ніконова Анастасія Андріївна,
студентка 1 курсу, 1 факультету, 4 групи,
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Статус лорда-протектора

Статус лорда-протектора слід розглядати з двох різних аспектів, що знайшли своє відображення в історії Великої Британії. Первинне використання титулу лорда-протектора пов'язують з діяльністю членів королівської родини чи інших аристократів, які виконували обов'язки особистого регента, у випадках, коли англійський монарх був малолітнім чи з інших причин не міг виконувати свої повноваження самостійно. В ролі регента найчастіше виступали родичі або приближені дворяни.

У другому випадку протекторат - режим військової диктатури в Англії 1653-1659 року. Був установлений в Англії в 1653 року. Вся повнота влади передавалася О. Кромвелю, як лордові - протектору. Протектор був покликаний захистити нове дворянство і буржуазію, як від спроб реставрації з боку роялістів, так і від революційних виступів народних мас.

Депутиція, від імені якої говорив Ламберт запропонувала Кромвелю прийняти на себе титул та обов'язки лорда протектора Англії, Шотландії та Ірландії.

Олівер Кромвель володів деякими перевагами, що були притаманними раніше королям: він виконував обов'язки протектора довічно, мав титул високості та префікс «милістю Божою», призначав та усував державних чиновників, започатковував титули лордів (які республіка не скасувала), помилювання злочинців, йому надавалося право посвячувати в лицарі, мав право призначити свого наступника, причому вибір було зроблено на користь його сина, Річарда Кромвеля.

Оскільки протекторат не мав значної підтримки в суспільстві, то він змушений був зберігати в розмірах воєнного часу армію, що була його основною опорою. Результатом цього є запровадження у 1655 році особливої системи місцевого управління, країна поділяється на 11 військових

адміністративних округів на чолі з генерал-майорами, що, фактично, вони були протекторами в мініатюрі (командували міліцією округу, контролювали оподаткування, здійснювали нагляд за моральністю тощо).

Кромвель домагався визнати від парламенту в якості основного принципу протекторату одноосібне правління довічного глави держави, що обирається раз на три роки парламентом і принести присягу на вірність існував строю.

Частина депутатів відмовилися дати необхідну письмове зобов'язання, покинула парламент і роз'їхалася по домівках. Таке положення лорда-протектора мало чим відрізнялося від минулого положення короля.

Кромвель був фактично одноосібним главою держави, користувався необмеженою військовою владою і надзвичайними цивільними повноваженнями.

Виконавчу владу лорд-протектор повинен був здійснювати спільно з Державною радою, кількісний склад якої міг коливатися від 13 до 21. Призначення членів Державної ради значною мірою залежало від волі лорда-протектора.

Згідно з новою конституцією, прийнятої 16 грудня 1653 і названо «Знаряддям правосуддя», законодавча влада повинна була знаходитися в руках Кромвеля - лорда-протектора - і парламенту, що складався з однієї палати, а виконавча влада належала лорду-протектору і державному раді короля. Контроль над військовими силами належав лорду-протектору, спільно з парламентом, коли він засідав, або з Радою - в перервах між сесіями протектор і рада могли видавати законодавчі ухвали і ордонанси.

Також лорд-протектор мав право укладати міжнародні договори, здійснювати судові й адміністративні функції, видавав укази.

Перші кроки протектора були спрямовані до тієї ж мети під зовнішніми конституційними формами приховати панування армії, диктатури військового керівництва. Влада лорда-протектора була обмежена парламентом або - в перерві між її сесіями - Радою.

Але ні протектор, ні парламент не мали абсолютного контролю над військовими силами.

Протектор - один з трьох верховних органів (крім парламенту і ради). Їх влада не була точно координирована, не було прийнято ніяких постанов, щодо зміни «Знаряддя управління», якби на практиці виявилися якісь дефекти нової конституції.

Отже, протекторат Кромвеля виявився військово-релігійною диктатурою, яка трималася на авторитеті сили, пуританських уявленнях про життя та успіхах диктатора у зовнішній політиці, але надалі титул лорда-протектора був фактично скасований, адже син Кромвеля не зміг закріпити за собою статус протектора, що дало поштовх до відновлення монархії.

*Ольгинский Владислав Андреевич, студент,
I курса, 16 группы
Института подготовки кадров
для органов юстиции Украины
Национального юридического
Университета имени Ярослава Мудрого*

Билль про веротерпимость (1689): особенности

Англия больше всех стран продвинулась в защите религиозных прав и свобод своих граждан. Первым шагом в этом направлении было подписание Акта о веротерпимости. Акт о веротерпимости (Toleration Act) является документом, принятым Английским парламентом в 1689 году, целью которого было смягчить религиозную политику Стюартов по отношению к неконформистам (пресвитерианам, конгрегационалистам, баптистам, квакерам). Акт относится к отрасли религиозного права, которая на момент провозглашения этого документа являлась одной из основных отраслей, регулировавших общественные отношения в стране.

В эпоху, о которой идёт речь, столкновения на религиозной почве были очень жестокими, отмена дискриминации отдельных групп привела к снижению социальной напряженности в обществе, что в свою очередь положительно повлияло и на экономическое развитие страны.

Данный документ был провозглашен Вильгельмом III Оранским. Билль гарантировал религиозные свободы пресвитерианам, которые не признавали Англиканскую Церковь, в обмен на признание монархов, пришедших к власти в результате революции 1688 года, названной в последствии «Славной».

Билль распространялся на баптистов и квакеров. Так в 7 части по отношению к пресвитерам-баптистам отменялись карательные меры после подписания ими Тридцать девять статей (исключая 27-ю, объявлявшую законным крещение младенцев). А частью 10 квакерам позволялось вместо дачи

присяги, сделать торжественное заявление, которое по смыслу совпадало с текстом присяги, так как они отвергали возможность приносить какую-либо присягу вообще. Однако действие Акта не распространялось на католиков, так как присяга подразумевала отказ от пресуществования, и на крайних протестантов-антитринитариев.

Данная реформа была направлена на укрепление новой власти, завоевание поддержки среди всех слоев населения, так как из-за классового расслоения в обществе разные социальные группы объединялись только в религиозном поле. Яркий пример этому процессу тот, что до принятия данного документа, баптисты, находившиеся вне закона, насчитывали в своих рядах как простых ремесленников, так и представителей зажиточных слоев общества. Акт улучшил отношение общества к новой власти, однако данная реформа носила в определенной части популистский характер. От диссентеров требовалось заявить под присягой о признании монарха главой церкви, заявить об отказе от доктрины пресуществования и о вере в Святую Троицу. Диссидентским проповедником также требовалось подписать Тридцать девять статей. После завершения этой процедуры бывшим диссентерам позволялось проводить свои богослужения в разрешенных для этого местах, однако необходимым было уведомить местные власти о проведении таких богослужения, так как проведение данных обрядов без уведомления об этом властей и далее считалось вне закона. Пасторам же разрешалось проводить публичное проповедование после получения лицензии на это. Также тот факт, что они не признавали Англиканскую Церковь не освобождал их от выплаты десятины.

Несмотря на облегчение положения нонконформистов, они по-прежнему были лишены определенной части гражданских и политических прав: они не имели права являться судьями суда присяжных и не могли занимать государственные или приходские должности. Отмена всех дискриминационных норм произошла только в 1828-1829 годах.

Англиканская церковь сохранила своё господствующее положение, но многоконфессиональность получила официальное признание и была законодательно закреплена.

Таким образом, Акт о веротерпимости являет собой достаточно противоречивый документ, но это не помешало ему сыграть большую роль как в истории Англии, так и международной истории. Это один из трех наиболее важных документов Англии той эпохи. Он закрепил победу революции, и его можно ставить в один ряд с такими документами, как «Билль о правах» и «Актом о престолонаследии». Также он стал первым шагом к тому, что сейчас называется свободой вероисповедания и закреплено во множестве международных нормативно-правовых актах, таких как «Декларация прав человека и гражданина», в конституциях стран, которые поддержали эту декларацию, в том числе и в Конституции Украины (ст.35).

*Ольховік М. В., Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 1 курс, 10 група*

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ М. ТЕТЧЕР НА ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Великобританія - країна, яка є однією з найрозвиненіших держав світу. Економічний потенціал цієї країни формувався протягом сторіч. На ХХ сторіччя припадають одні з найвагоміших змін в економічній сфері, що являли собою посилення втручання держави в економіку.

У травні 1979 року до влади прийшов уряд консерваторів на чолі з Маргарет Тетчер. Ідея економічного лібералізму була основою їхньої політики. Одразу було проведено ряд реформ, які торкнулися усіх сфер господарського життя суспільства. Щодо питання в галузі фінансів, банківської справи і грошового обігу головним завданням було обмежити грошову суму в обігу.

Провідним напрямком діяльності уряду консерваторів стала боротьба з інфляцією. Головним інструментом боротьби був державний бюджет. Також, було змінено акцент із прямого оподаткування на непряме.

Антиінфляційна політика уряду Маргарет Тетчер мала позитивні результати. Темпи інфляції знизилися до 5% та досягли результатів, рекомендованих монетаристською школою в політекономії.

Починаючи з 1980 року уряд реалізував великомасштабну кампанію щодо денационалізації державних підприємств. Розглядалося два варіанти проведення приватизації: купівля акцій або ж безкоштовна роздача акцій робітникам. Другий варіант було відкинуто. Тому, курс було взято на продаж державних підприємств. Однією із характеристик було те, що у приватні руки продавалися переважно прибуткові підприємства (багаті родовища нафти, заводи, вугільні шахти тощо).

Під час приватизації уряд надав відповідні податкові пільги. Виросла сума кредитів, наданих банками промисловим компаніям. Стимулювання ділової активності приватних підприємців позитивно позначилося на загальному ході економічного розвитку Великобританії.

Уряд Маргарет Тетчер надав увагу і розвитку зовнішньоекономічній сфері англійської економіки. Вже у 1980 році було відмінено всі обмеження на експорт капіталу. 4/5 усього капіталу направлялася в розвинені країни з ринковою економікою (США, Канада, тощо). Завдяки цьому, Велика Британія у 1982 році, випередивши Нідерланди, стала найбільшим іноземним вкладником в американську економіку. Уряд Великої Британії, також заохочував вкладення іноземних капіталів у свою економіку. Провідне місце інвесторів у економіку Великобританії зайняли американські компанії. Крім того, можна відмітити успішність діяльності деяких країн, що розвиваються, з відносно високими темпами економічного зростання. Так, у народне господарство Великої Британії у 80-і роки успішно вкладали капітали Бразилія, Мексика, Індія, Сінгапур, Філіппіни.

Також, увага приділялася питанням зовнішньої торгівлі. Для забезпечення високого рівня конкурентоздатності англійських товарів на світових ринках, було проведено низку заходів, які були спрямовані на інтенсифікацію виробництва, зростання продуктивності праці, зменшення витрат на заробітну плату.

ВИСНОВОК: Отож, можна зауважити, що за правління консервативного уряду на чолі з Маргарет Тетчер в країні відбулося "економічне диво". Даний уряд прийшов до влади з чітко визначеною програмою дій для виведення Великобританії з соціально-економічного застою. Було проведено ряд радикальних заходів, які допомогли даній державі вийти з кризового стану та розпочати економічний підйом. Експерти, аналізуючи економічну ситуацію Великої Британії того періоду, припускають, що основним фактором підтримки, щодо високих темпів економічного розвитку країни в середині й кінці 80-х років виступало особисте споживання. Через зростання особистого споживання населення значно знизились темпи інфляції. Зросла продуктивність праці, скоротилось безробіття і значно розвинувся підприємницький рух. Також, відбулось зростання валового внутрішнього продукту, швидкий розвиток англійської промисловості, та не тільки непромислових галузей господарства: торгівля, зв'язок, транспорт, покращення показників стану фінансово-банківської сфери економіки. Отже, вже в середині 80-х рр. Велика Британія показала середні темпи економічного зростання, характерні для розвинутих країн та укріпила позиції Лондона, як одного з фінансових центрів світу.

*Паромова О.О.,
Студентка НЮУ ім. Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 1 курс, 15 група*

ОСОБЛИВОСТІ МАЙНОВОГО ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ

Держава Стародавній Єгипет зародилась на берегах Нілу в II половині IV тисячоліття до н.е. і маючи ідеальні умови для ведення господарства азійським способом виробництва розвинулась в аграрну деспотію. Вивчення таких стародавніх держав дає нам уявлення про розвиток суспільних відносин, державотворення. Утім, все це буде лише припущенням, адже древність їх позбавила нас можливості абсолютно точно визначити, що саме відбувалось тисячоліття тому. І лише пам'ятки писемності та прояви мистецтва дають змогу зазирнути в стародавній світ. Звісно, через це можна упустити деякі ключові деталі, що може призвести до розгляду не всіх головних особливостей, але, можливо, досить і того, що нам відкривається через призму бюрократизму і судових документів.

Серед форм власності можемо виділити царську, храмову, общинну та приватну і сімейну.

Згадуючи поняття майна абсолютно не припустимо не згадати суб'єктів цих відносин. Все населення Єгипту можна було підвести під поняття рабів, але з-поміж них виділялись знатні роди, жерці, писарі та чиновники, частина військових, ремісники, селяни та полонені. Таким чином більша частина населення називалась хемуу – царськими рабами – і вважалась службовим майном. Однак, лише полонені та селяни були рабами у звичайному розумінні. Крім цього були й приватні раби(баку), що становили частину особистого майна власника і могли бути куплені та продані.

Всі рухомі речі могли бути об'єктом приватної власності і вільно відчужуватися.

Вся земля належала фараону, який передавав її у тимчасове або постійне володіння сільським громадам, храмам, воїнам та чиновникам, за що міг вимагати виконання різних повинностей або ж в будь-який момент позбавити землі.

Це призводило до того, що храми могли володіти цілими областями і містами.

Результати праці селян(землеробів, рибаків та скотарів) належали фактичним володарям земель: знатним сім'ям, храмам або ж державі.

В період пізнього царства запровадилось декларування доходів і земля стала товаром: її могли купувати, продавати та здавати в оренду, але плата за її найм стала фіксованою(від 1/3до 5/6 врожаю при умові, що посівні матеріали надані орендодавцем).

Також майнові питання вирішувались за допомогою таких видів угод, як договори найму, позики, товариства та шлюбні контракти (мемфіський, фіванський і тд.).

Згідно з шлюбними контрактами майно подружжя могло бути як спільним, так і роздільним. В залежності від виду шлюбу жінка могла або ставати майном чоловіка і бути частиною спадщини свого сина та, відповідно, передавати всі права на майно чоловіку або ж зберігала повну самостійність мати і набувати знову всяке інше майно і бути співвласником у майні чоловіка. Деякі договори передбачали обов'язок чоловіка сплачувати дружині чи її батькові щорічне утримання.

Відсотки у договорі позову могли становити і 100%, та сума виплат за них не могла перевищувати суму боргу. Виключення становили державні та храмові кредити, в яких відсотки доходили навіть до 400% річних.

Майнове право Єгипту давало вказівки і на те, як розпорядитись власністю небіжчика. Його вдова вільно користувалася майном померлого чоловіка, але передавати іншим особам в дар чи як товар права не мала, так як воно потім передавалось їх дітям і рівних частках, якщо інше не прописувалось в заповіті.

Угоди, щодо знярядь праці (землі, рабів та худоби) підтверджувались контрактами, укладеними в суді та ритуалом, в якому брали участь і жрець зі свідками. В затвердженні договору грала роль його точність та наявність підписів свідків.

Викрадення храмового майна тягнуло за собою штраф у стократному розмірі, в той час, як звичайна крадіжка компенсувалась двома-трьома вартостями речі. Але, якщо викрадач сам повертав річ, то її власник мав сплатити 1/4 від її ціни.

Право власності Стародавнього Єгипту передовсім було націлене на захист державного та храмового майна, утім не оминало і звичайних жителів і заміжніх жінок в особливості. Отже, дане право хоча і не було досконалим, але все ж забезпечувало певний рівень захисту прав й згодом послужило основою для створення законів та кодексів більш пізніх держав.

Пастух О.В., Національний юридичний університет Імені Ярослава Мудрого, Факультет підготовки кадрів до Державної судової адміністрації, 1 курс, 16 група

Особливості кримінального процесу за Салічною правдою

Салічна правда – це збірник записів звичаєвого права салічних (приморських) франків . Цей збірник є найважливішим джерелом для вивчення господарського життя і суспільного ладу франків доби Меровінгів і частково Каролінгів .

Щодо особливостей кримінального права, в франків поступово зникають пережитки первіснообщинного ладу. Наприклад, звичай кровної помсти і таліон замінюються системою композицій – матеріальною компенсацією, спокутою шкоди, і штрафом (доволі значним за розміром) на користь потерпілого (або його родичів) і держави – одна третя всієї суми. За більшість злочинів накладалися високі штрафи на користь потерпілого, відповідно 1/3 всієї суми надходила в бюджет держави. У разі несплати штрафу винний віддавався головою потерпілому, допускалась, в деяких випадках кровна помста, або у справу втручався суд, який призначав покарання. Штраф був великий, і в багатьох випадках сплачувався родичами злочинця, а при отриманні штрафу сума могла ділитися між родичами потерпілого.

На мою думку, така політика в державі франків була доволі вдалою, адже за кожний скоєний злочин, злочинець повинен сплати відповідну кількість грошей і державі, що давало змогу їй в свою чергу вести вдалу економічну політику .

Варто відзначити, що члени роду могли себе звільнити від колективної відповідальності за своїх родичів, для цього необхідно було з'явитися в сотенні збори і в присутності тунгуна та присутніх, здійснювати церемонії, що розривають зв'язки з родовим колективом (розламати над головою 4 вільхових прута і розкидати їх в 4 сторони). Тобто, злочинець повинен нести за себе відповідальність, що є також відрізняло кримінальний процес салічної правди від інших правових збірників того часу .

Статті Салічної Правди визначають наслідки злочинних посягань виходячи з соціального стану потерпілого і злочинця, що відображає класове розшарування суспільства .

За законами Салічної правди призначався вергельд (штраф на користь рідних убитого). Його розмір визначався соціальним становищем убитого : за вбивство вільного франка -200 солідів, за вбивство вільного римляна – 100 солідів , за вбивство королівського охоронця – 600 солідів , за вбивство напіввільного літа 100 солідів , за вбивство римського колона - 63 соліда .

За вбивство раба платиться не вергельд, а вартість рада – 35 солідів його хазяїну . За вбивство жінки сплачувався потрійний вергельд , вагітної жінки вергельд в чотириразовому розмірі, також каралося викрадення жінки. За вбивство дитини, яка не досягла 12 років, злочинець повинен був сплатити потрійний вергельд .

Тобто, можна зробити висновок, що права жінок за Салічною правдою були захищені .

Розрізняють 3 види крадіжок :

1. На суму від 2 динарів і вище
2. На суму від 40 динарів і вище
3. Крадіжка із зломом або з підробкою ключів.

Узагальнююче кримінальне право , слід зазначити , що система злочинів Салічної правди включає :

- Порушення приписів короля
- Злочини проти особи
- Майнові злочини
- Злочини проти відправлення правосуддя

Тобто, Салічна правда формально визначила рівність усіх перед законом (закон охоплює дії усіх). Водночас Салічна правда закріплює сформовану суспільну нерівність і при визначенні наслідків злочинних зазіхань виходити із класового становища злочинця.

Таким чином, підкреслюючи основні риси кримінального права за Салічною правдою , слід виділити :

- Збереження пережитків первіснообщинного ладу
- Більш енергійний захист інтересів імущих
- Відсутність загальних принципів для кваліфікації злочинів і призначення покарань
- Надмірна тяжкість матеріального покарання
- Казуїстичність права

На мою думку, Салічна правда - це один з найважливіших документів, який мав значний вплив на формування сучасного кримінального права.

*Перепелиця Аліна Валеріївна,
студентка 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України НІУ
імені Ярослава Мудрого*

ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ЖАН-ЖАКА РУССО

Жан-Жак Руссо – один з найвідоміших французьких просвітителів, представників політичної думки, що жив в XVIII ст. У своїх політичних поглядах повністю розділяв думку Шарля Монтеск'є. Демократичні ідеї Руссо отримували захоплену оцінку в багатьох країнах, де розвивалася боротьба проти середньовіччя, феодального поневолення, абсолютних монархій. Саме ці ідеї були викладені в таких, як: «Міркування з питання: сприяло відродження наук і мистецтв очищенню моралі?» (1750г.), «Міркування про походження і основах нерівності між людьми» (1754р.), «Про політичної економії» (1755р.), «Про суспільний договір, або Принципи політичного права» (1762г.) Однією з центральних ідей французького мислителя було запобігання поділу суспільства на прошарки: бідних та заможних.

Сам Ж.-Ж. Руссо виступав не лише за інтереси вищої верстви населення, до якої входили купці і фінансисти, а також повною мірою захищав права та інтереси нижчого прошарку населення - загнoblених селян, ремісників, робітників.

Основою політичних міркувань Ж.-Ж. Руссо є ідея створення народного суверенітету як основний принцип республіканського ладу. Суверенітет народу, на думку Руссо, ніким не може бути представлений у законодавчій владі, адже закони мають ратифікуватися лише народом. Народні депутати, як він вважав, не можуть бути представниками народу, не можуть нічого остаточно

ухвалювати, без ратифікації народу будь-який закон є недейсним, він навіть не є законом. Отже, народ – єдине джерело і носій політичної влади.

Ідеалом політичної організації Ж-Ж. Руссо були невеликі за розміром держави-республіки, де можливе безпосереднє волевиявлення народу і контроль за діяльністю його представників. В першу чергу він мав на меті свободу від феодального поневолення і зрівняння громадян перед законом. Але паралельно він розуміє, що рівність і свобода можуть стати реальними лише в результаті корінних перетворень не тільки в правовій сфері, а також в соціальній і економічній сфері.

Насамперед, доводячи усе вищесказане, хоча звернутися до трактату Ж-Ж. Руссо «Чи може спільна воля помилятися». «...спільна воля незмінно направлена прямо до однієї мети і прагне завжди до користі суспільства, але із цього не випливає, що рішення народу завжди мають такий самий вірний напрям. Люди завжди прагнуть до блага, але не завжди бачать, в чому воно, народ не підкупиш, але часто його обманюють...»

Подібно до того, як природа наділяє кожному людину необмеженою владою над всіма членами його тіла, суспільна згода дає Політичному організму необмежену владу над всіма його членами, і ця влада, спрямовується спільною волею, носить, як він казав, ім'я суверенітету. Верховна влада, якою б необмеженою, священною, недоторканною, вона б не була, не переступає і не може переступити кордони загальних згод, і що кожна людина може цілком розпоряджатися тим, що йому ці згоди надали із його майна і його свободи.

«Про закон: (...)Коли весь народ виносить рішення, що стосується всього народу(...)тоді сутність того, про що виноситься рішення, має загальний характер так само, як і воля, що виносить це рішення. Цей саме акт я називаю законом(...)Законодавець – во всіх розуміннях людина незвичайна в Державі(...) Це посада особлива і вища...»

Виходячи з трактатів Руссо ми бачимо, що законодавча влада належить лише народу і може належати тільки йому. Але ж щодо виконавчої влади то навпроти-не може належати всій масі народу, так як ця влада виражається лише в актах приватного характеру. Отже, здавалося б, що не може бути кращого державного устрою ніж те, в якому законодавча влада пов'язана з виконавчою. Але саме при такому поєднанні виникало б, так кажучи, Правління без Уряду. Абсолютно неправильним було б те, що той, хто створює закони, виконував би їх.

Підводячи підсумок всього сказаного можу зазначити, що насамперед Ж-Ж. Руссо виступав різко негативно за нерівність між громадою, створення соціальних прошарків. Проте він не спромігся розмежувати залежність просвітництва й занепаду моралі, двох наслідків процесу диференціації суспільства, від залежності, де просвітництво було б причиною, а занепад — наслідком.

*Петрицька А.Р., Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 1 курс, 10 група*

Кримінальний процес за законами царя Хамурапі

Закони Хамурапі являють собою надзвичайно цікавий законодавчий пам'ятник. Це надзвичайно важливе джерело в історії держави і права стародавньої Месопотамії. У законах Хаммурапі регулюється цілий спектр правових відносин вавилонського суспільства, зокрема і **кримінальне та кримінально – процесуальне право**. На мою думку, **основною метою кримінального процесу** вавилонської держави за законами царя Хамурапі було викорінення зла та злочинності.

Кримінальний процес у Вавилоні здійснювався на основі судових рішень, які приймали відповідні покарання, щодо зазначених злочинів. Судовий процес був усним і справедливим, а також єдиним у кримінальних справах. Розпочинався кримінальний процес з ініціативи потерпілого. Позивач та відповідач мали особисто з'явитися на судовий розгляд. Суддя оцінював показання сторін і свідків за враженням від їхнього кольору обличчя, голосу, погляду та ін. Коли судді не могли вирішити справу шляхом раціональних засобів, вони вдавалися до ордалій (випробування, за яким підсудного кидали у річку, щоб довести його невинуватість або вину у скоєнні злочину). Під час розгляду справи у суді основними доказами могли бути: свідчення свідків, клятвинні вимови, письмові акти. Від судді вимагалось особистого вивчення та ведення справи. Суддя після прийняття рішення по справі не мав права його змінювати. Якщо ж він це робив, то мав сплатити штраф, який у 12 разів перевищував суму позову або ж взагалі мусив покинути посаду судді.

За законами царя Хамурапі розділялися норми, які регулювали кримінальний процес:

1) ст. 1-5, присвячені суду та судочинству. Вони скеровані проти пануючої системи підкупу суддів та свідків. Недобросовісні судді піддавалися кримінальному процесу – якщо суддя винесе вирок, ухвалить рішення, виготовить документ з печаткою, а потім змінить своє рішення, то йому слід буде сплатити штраф у 12-кратному розмірі, а також можливе було звільнення судді, з неможливістю знову сидіти з судьями у судді.

2) ст. 6-126, присвячені врегулюванню проблем власності, володіння, захисту. Кримінальний процес здійснювався різними способами, це могло бути: спалювання, по тій причині, якщо в домі спалахне вогонь і чоловік, прийшовши його гасити, зверне свій погляд на майно домохазяїна або візьме щось, то його слід було кинути у вогонь; відшкодування збитків, коли чоловік полінується укріпити греблю свого поля, і внаслідок того, що гребля не була укріплена ним, в його греблі станеться прорив і вода затопить польову ділянку – чоловік повинен відшкодувати погублений ним хліб; різні штрафи, якщо чоловік украде вола, чи вівцю, чи осла, то, коли це боже або палацове, він повинен віддати це в 30-кратному розмірі, а коли належить мушкенуму в 10-кратному; смертна кара наставала тоді, коли хазяїн речі не приведе свідків, які знають його річ - він брехун, зводить наклеп; коли чоловік украде малолітнього сина чоловіка та інші.

3) ст. 127-195 - різні злочини проти сім'ї, певний кримінальний процес встановлення покарання: кидання у річку, коли дружину застануть на ложі з іншим чоловіком; якщо дружина дасть умертвити свого чоловіка заради іншого чоловіка її саджали на кіл; або коли чоловік після смерті свого батька ляже в обійми своєї матері, то їх спалювали обох; якщо ж син євнуха скаже своєму названому батькові або названій матері: « Ти не мій батько» або « Ти не моя мати», то йому відрізали язика;

4) ст. 196-214 - норми, що передбачають злочини проти особи, її життя, честі і гідності. Кримінальний процес здійснювався такими способами як: відрізання пальців (якщо лікар зробить чоловікові тяжкий надріз бронзовим ножом, заподіє смерть цьому чоловікові); смертна кара (коли будівельник збудує чоловікові дім і зробить свою роботу німічно, так що збудований ним дім завалиться і заподіє смерть домохазяїну) та інші.

Основні принципи кримінального процесу Вавилону:

1) Принцип "залякування" проявлявся в згадці смертної кари, як покарання за злочин, більш ніж у 30 випадках.

2) Злочин можна було викупити штрафом, якщо закон передбачав цю можливість для тих чи інших певних випадків. Але це було вигідно для заможних людей, які, сплативши штраф за скоєний злочин, тим самим могли уникнути більш суворого покарання.

3) Покарання є відплата за провину, тому воно повинно бути по можливості "рівним" злочину: принцип таліона - відплата відповідно заподіяній шкоді (« око за око», «зуб за зуб»). Однак, даний принцип здійснюється тільки по відношенню до людей однакового суспільного становища.

4) Зберігався класовий характер покарання (колективна відповідальність громади за злочин, скоєний на її території; вигнання з рідної місцевості, санкціонований самосуд та ін.)

Таким чином, ми бачимо, що за законами царя Хамурапі кримінальний процес здійснювався у той час різними способами: широко застосовувалася кара на смерть, крім того здійснювалися спалювання, утоплення, посадження на кіл, розрізання на частини, відрубування ноги, руки, відрізання язика, носа, обернення в рабство, конфіскація майна, заслання, стягнення штрафів та інше..

Отже, підводячи підсумок усього сказаного вище, можна сказати, що закони Хаммурапі відіграли велику роль у формуванні тогочасного суспільства та права у стародавньому Вавилоні. Ця збірка дала нам змогу зрозуміти, як саме та за якими принципами відбувався кримінальний процес, та яку міру покарання призначали злочинцю за той чи інший вид злочину. Здійснення кримінального процесу за законами царя Хамурапі встановили засади майбутнього розвитку кримінального права загалом.

Петрова Валерія Олександрівна,
*студентка 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України НІУ
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ЯКОБІНСЬКОЇ ДИКТАТУРИ

Народне повстання 31 травня – 2червня 1793р. на чолі якого стояв повстанський комітет Паризької комуни, призвело до визначення жирондистів з Конверту і поклало початок періоду правління якобінців. Державна влада перейшла до рук вождів якобінців – невеликого політичного угруповання налаштованого на подальший рішучий розвиток революції.

За якобінцями стояли: дрібна буржуазія, селянство, сільська й міська біднота. Провідну роль у цьому блоці відігравали монтаньяри, дії яких відображали панівні бунтарські настрої мас.

У Франції в цей час були викорчовані залишки феодальної системи, проведені радикальні політичні перетворення, відведена загроза інтервенції військ коаліції європейських держав і реставрації монархії. Революційно-демократичний режим, що склався за якобінців, забезпечив перемогу у Франції нового суспільного і державного устрою.

Історична особливість цього періоду в історії французької революції полягала в тому, що якобінці не виявляли великої делікатності у виборі засобів боротьби зі своїми політичними супротивниками і не зупинялися перед використанням насильницьких методів розправи з прихильниками «старого режиму».

Комітет суспільного рятування, очолюваний Дантоном, почав проявляти нерішучість. Це сприяло конфлікту серед якобінців і між прибічниками Дантона і Робесп'єра. 10 червня 1793 р. Конвент переобрав Комітет суспільного рятування і Дантон був виведений із його складу. Керівництво отримав Робесп'єр і його прибічники.

В цей час приймаються рішучі дії до залучення народних мас, в першу чергу селян на бік революції.

Ідеологічним центром революції, її політичним штабом стає Якобінський клуб. Спочатку клуб мав загальнодемократичний характер, до його складу входили усі противники абсолютизму.

Найбільш показовим прикладом революційної напористості якобінців може служити їх аграрне законодавство. 10 червня 1793 р. був прийнятий Декрет, який повертав селянським общинам захоплені дворянством земельні угіддя і передбачав можливість поділу общинних земель. Поділена земля ставала власністю селян.

Важливе значення мав Декрет 17 липня 1793 р. «Про остаточне скасування феодальних прав», в якому йшлося про сеньйоральні платежі. Посадові особи, колишні сеньйори, які приховували такі документи були засуджені до 5 років тюремного ув'язнення. Внаслідок аграрного законодавства Конвенту селяни перетворювались на дрібних власників, вільних від пут феодалізму.

В новій Декларації прав людини і громадянина й у Конституції, прийнятій Конвентом 24 червня 1793 р. була виявлена політична рішучість і радикалізм якобінців, тут підкреслювалося, що всі люди «рівні за природою і перед законом». Кожному французу гарантувалася загальна освіта, державне забезпечення, необмежена свобода друку, тощо.

Якобінська Конституція відкинула принцип поділу влади, що суперечить ідеї суверенітету народу, яка виступає як єдине ціле. Вона прогнозувала простий і демократичний на той час устрій держави.

Після скасування поділу громадян на активних і пасивних, як несумісні з ідеєю рівності, Конституція практично узаконила загальне виборче право для чоловіків (з 21 року). Національні збори, що обиралися на один рік з ряду важливих питань міг лише пропонувати закони. Цей законопроект набував сили закону лише якщо через 40 днів після його надіслання до департаментів в більшості з них одна десята частина первинних зборів не відхиляла цей законопроект.

Виконавча Рада була вищим органом республіки. Вона мала склад з 24 членів обраних Національними зборами. У разі невиконання законів і декретів, а також у разі недонесення про зловживання відповідальність несла Рада перед Національними зборами.

Предбачена якобінською Конституцією система державних органів на практиці не була створена. У зв'язку зі складними внутрішніми і міжнародними умовами, Конвент був змушений відстрочити набуття Конституцією чинності. Будучи переконаними, фанатичними і безкомпромісними революціонерами, якобінці гадали, що остаточне придушення контрреволюції і зміцнення республіки в обстановці можуть бути здійснені лише шляхом встановлення режиму революційної диктатури.

*Подольская Анастасия Александровна
НЮУ имени Ярослава Мудрого
Студентка, Институт подготовки
Кадров для органов юстиции Украины
1 курс, 15 группа*

Брачно-семейные отношения по Законам 12-ти таблиц

Законы 12-ти таблиц – первая кодификация римского права. В таблицах уделяется большое брачно-семейным отношениям, так как в римском обществе человек обязательно принадлежал какой-либо семье.

Право Древнего Рима берет свое начало в священных законах римлян и традициях их быта. Разумеется, члены семьи были неравноправными (абсолютно все члены, а не только супруги). Присутствовали и большие различия внутри брачных институтов. Инициатором брака мог стать только глава семьи. Мужчина принимал решение о браке, а женщина даже не имела права давать согласие или отказываться, она просто становилась собственностью своего мужа. Если до этого ее домовладыкой был отец, то теперь муж (возможен вариант, когда домовладыкой был отец мужа, в случае, если муж еще не являлся самостоятельным). Для того, чтобы брак стал действительным нужно было провести специальные обряды, включая так называемое «наложение руки» на женщину. Именно поэтому эта форма брака, кстати древнейшая из форм в Древнем Риме, называлась *sum manu* (брак с наложением руки).

Были три варианта заключения этого брака. Как и во всем в Древнем Риме, для каждой социальной группы были разные формы бракосочетания. Например, патрицианство заключало браки в виде священной процедуры – конфарреации. Ее суть была в том, что жених и невеста преломляли священные хлебец. При этом должны были присутствовать домочадцы, главы семейств и верховный понтифик. Именно этот обряд и был передачей невесты в другой род, а именно принятием ее в другой род. Этот путь заключения брака был недоступен для плебеев, а позже, когда разносословные браки стали разрешены (ведь Законы 12-ти таблиц запрещали такие браки), то и для разносословных браков.

В случаях, когда брак при помощи обряда конфарреации был запрещен, осуществлялся обряд коэмпции. Коэмпция – это так называемая сделка купли-продажи между двумя мужчинами. Жених покупал невесту у ее отца.

Третий путь заключения брака *sum manu* был более простым и не требовал никаких специальных обрядов. Этот путь бракосочетания похож на закон о давности владения. Если женщина год жила у мужчины, она автоматически становилась его женой. Если она не хотела становится собственностью мужчины, ей нужно было на три ночи уйти из его дома (в дом отца). При браке *sum manu* муж мог выставить жену из дома – право на развод имел только муж. Жена в таком браке могла стать наследницей, но в самую последнюю очередь.

В таком браке жена становилась абсолютно чужой для своей старой семьи. Власть мужа над ней была такой же, как его власть над детьми. Если жена самовольно покидала дом мужа, он мог вернуть ее при помощи иска. Муж мог придать жену наказанию, продать, убить. Пока муж был жив, все имущество жены было его имуществом. К счастью, в Риме существовали обычаи и традиции из области семейных отношений, которые могли смягчить такое бесправное положение женщины: муж мог подвергать жену наказанием, только предварительно выслушав советы родственников по этому поводу.

Позже стал более востребован новый вид брака – *sine manu* (без наложения руки). Эта форма менее обделяла женщину в правах. Никаких специальных процедур для осуществления этого брака не было. Разница между браком *sum manu* и браком *sine manu* была в том, что в последнем невеста не становилась собственностью жениха. Она будто переходила под его опеку, но при этом все же оставалась подчинена отцовской власти. Было еще отличие, связанное с имуществом – приданое и другое имущество жены оставались в ее власти, но право управления имуществом принадлежало мужу, и ответственным за него тоже являлся муж. Также муж мог распоряжаться доходом, который приносила собственность жены. Прежние родственники женщины могли предъявить мужу иски по поводу злоупотреблений в управлении имуществом. Дарование вещей между супругами было запрещено. Третье отличие – развод являлся свободным. Но так как в Древнем Риме семье придавали огромное значение семье, то через некоторое время разводы стали контролироваться властью. А именно: когда браки «без наложения руки» узаконились, цензоры стали выносить порицание, когда развод был необоснованным. Это негативно влияло на политические права римлянина. Это не все особенности этого брака. Если муж умирал, женщина могла стать главой семьи, но почетный статус *mater familias* она приобрести не могла. Такое развитие событий было возможно только в браках *sum manu*. Рассмотрев право наследственности в браке *sine manu*, мы видим, что жена забирала свое при смерти мужа, но не могла получить его имущество.

Проанализировав всё вышеупомянутое можно сделать вывод, что в брачно-семейных отношениях в Древнем Риме по Законам 12-ти таблиц практически все права принадлежали мужчине. Жена была его собственностью. Такое положение женщин наблюдалось в большинстве стран на начальных этапах и развития. Поэтому, мы не можем осуждать римлян за такие законы, хоть они и не были справедливыми.

*Путря Вікторія Олегівна,
Студентка I курсу Інституту
підготовки кадрів для органів
юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

«Особливості державно-правових ідей Вольтера»

Актуальність даної теми полягає в тому, що Вольтер був видатною особистістю, його погляди відрізнялися від поглядів його сучасників, мали новаторський характер, були гуманними, поміркованими і поступовими, тому інтерес до даного мислителя виникає на кожному етапі історії людства, у всіх поколіннях.

Не претендування на владу, але зміни та реформи у тогочасному суспільстві та управлінні-ось яка була мета Вольтера та його однодумців. Зразком форми правління для мислителя була абсолютна монархія, але за умови, що монархом є особа, яка без зміни державної форми зуміє провести реформи в економічній, політичній, культурній сферах, модернізує усталений феодальний порядок, усуне його пережитки. «Найщасливіший час-це коли государ - філософ», - переконаний Вольтер. «Освічений монарх» повинен бути не лише мудрим та освіченим, але й таким, що прислухається до потреб своїх підданих, враховує інтереси всіх верств населення держави, є милостивим «Добрий король-це кращий подарунок, який небо може дати землі». Для встановлення капіталізму, на думку філософа, необхідно було реформувати всю систему, позбутися значного впливу наблизених короля і феодальної церкви.

Згідно з поглядами Вольтера первинною формою держави є республіка, а не монархія, яка виникає пізніше, після завоювання військовим вождем прилеглих територій.

Вольтер був противником церкви, духовенства та релігій «одкровення». Він вважав, що духовенство має надмірні привілеї, наполягав на передачі деяких її адміністративних повноважень державного чи місцевого значення (наприклад, реєстрація актів громадянського стану) органам влади або перетворення представників духовенства в звичайних чиновників.

Независник усіх феодальних інститутів, і всього, що з ними пов'язано, Вольтер вимагав скасувати селянські повинності феодалам. Вольтер був противником того, що в кожній провінції існували свої місцеві закони, які дуже різнилися, виступав за створення єдиної правової системи. Філософ вимагав, щоб за скоєння злочину наступала відповідна відповідальність, пропорційна злочину. Вольтер виступав за відміну смертної казни, особливо її проведення в центрі Франції привселюдно, а також суворих покарань, жорстоких і безглузких. Він розумів, що вживати заходи, щоб попередити злочин потрібно, але фанатизм і безглузда забобонність, переслідування людей через їх релігійне життя, блюзнірство, власні погляди на релігійні аспекти, відмінні від встановлених церквою, підозру у відьмацтві викликало у Вольтера протест і нерозуміння. Страта людей через визнання їх еретеками, безжальна безпідставна інквізиція, жадливі тортури обурювали Вольтера. Мислитель відстоював ідею реформування існуючого судочинства, особливо кримінального, яке базувалося на надмірному допущенні захисту в процесі розгляду справи. Він вимагав скасування продажу судових та адміністративних посад, а також відпущення гріхів за гроші через індульгенцію.

Вольтер був переконаний, що війна не може бути корисною для держави, вона приносить вигоду лише певному невеликому колу верхівки суспільства, тому не підтримував війну в будь-яких її проявах, незалежно за що чи проти чого боролися воюючі сторони. За це переконання влада оголосила його ворогом народу. Те, що європейці без найменшого докору сумління знищували корінне населення Нового Світу, вважав ганьбою для всього цивілізованого суспільства. Вольтер не був прихильником ідеї передачі влади в руки всього населення, вважав, що влада повинна належати певній верхівці суспільства, яка здатна розумно правити державою. Про можливість влади мас Вольтер висловлювався: «Коли чернь візьметься міркувати, все загине».

Хоча вольтерівські ідеї мали суто революційний характер, закликали до повалення феодального устрою і абсолютизму, та різка зміна устрою за допомогою революційного перевороту не знаходила підтримки у Вольтера, так як філософ вважав, що реформи повинні проводитися монархом поступово, враховуючи всі особливості і ситуацію в країні. Вольтер є одним із тих мислителів, які були переконані, що найголовніше - створити ті принципи, ідеї, закони, які б сприяли всебічному розвитку держави (принципи гуманності, майнової власності, свободи тощо), а форма управління державою, різноманітні інститути та процедури - річ другорядна.

Висновком може бути те, що Вольтер був одним із тих ідеологів, які визначалися незвичною на той час гуманністю і мудрістю. Його ідеї вплинули на подальшу історію всього суспільства, адже він закликав народи до модернізації устрою, повалення пережитків минулого, усіх феодальних порядків, спричиненої нею роздробленості, кріпаччини, свавілля королівської адміністрації та монарха, підготував підґрунтя для появи нових мислителів, розвинув політико-правове вчення. Вольтерівські думки знайшли відгук у серцях звичайних людей та видатних мислителів-наступників Вольтера, внесок якого у поваленні феодалізму й перемоги буржуазної революції не можна переоцінити.

*Расвська Вероніка Павлівна,
студентка Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
факультету підготовки кадрів до
органів юстиції,
I курс, 16 група*

ЗВІД ЗАКОНІВ ЮСТИНІАНА ТА ЙОГО ВТІЛЕННЯ У СУЧАСНОМУ ПРАВІ

Існування будь-якого суспільства неможливе без відносин між людьми, які виникають як на побутовому, так і на більш формальному рівнях. Важко уявити людські стосунки, не керовані жодними нормами. Право, як виборювані народом справедливі норми та соціальний лад, сягає своїм корінням у далеке минуле первісних жителів «Вічного міста» - саме так у I столітті до нашої ери назвав Рим поет Альбій Тибул.

В період ранньої античності, коли для будь-якої маленької держави було важливим питання збереження та зміцнення власної громади, Рим швидкими темпами перетворюється із ледь помітної плями на земній кулі на найбільшу та найорганізованішу державу свого часу. Поглинувши сусідні території та сформувавши з примітивного складу свого життя (завдяки радикальним змінам, таким як повалення старого патріархального ладу та заміна примітивного натурального господарства складними економічними відносинами) міцну, здатну до участі у міжнародних відносинах державу - Римську імперію. Саме економічні відносини відігравали найважливішу роль, адже Рим ставав як центром політичного життя світу, так і центром світового торгового обороту. Стрімкий розвиток унеможлилював існування держави без нових чітко визначених норм, які б регулювали усі сфери життя суспільства. «На її території безупинно зав'язувалися нескінченні ділові відносини, у яких брали участь торговці різних національностей; римські магістрати повинні були розбирати суперечки, що виникають з цих відносин, повинні були виробляти норми для вирішення цих суперечок. Старе римське національне право для цієї мети не підходило».

Саме так виникало те римське право, яке стало загальним правом для всього тогочасного світу, а пізніше - переживши занепад у період Великого переселення народів - воно знайшло остаточне завершення у відомому зводі - *Corpus Juris Civilis* імператора Юстиніана, і у такому вигляді було заповідано новому світу. Укладення зводу датується 528 - 534 роками за часів панування візантійського імператора Юстиніана I Великого. Структура зводу містить в собі Інституції, які склалися з чотирьох книг, розділених на титули; в основу їх змісту були покладені Інституції Гаю; Дигести або Пандекти; Кодекс Юстиніана та «Новели» Джерелом усього публічного і приватного римського права римський історик Тит Лівій назвав закони XII таблиць.

Із плином часу більшість статей втратило свою значущість і так і не відіграло вирішальну роль у формуванні сучасного права. Тим не менш, така галузь права, як цивільне право не може існувати без основи, закладеної Кодифікацією Юстиніана. Не можна забувати і про рецепцію римського права, яка пояснюється в науці як відновлення дії того нормативного, ідейно-теоретичного змісту римського права, що виявився придатним для регулювання нових відносин більш високого щаблю суспільного розвитку. Рецепцію римського приватного права визначають як його відродження, сприйняття духу і головних засад та основних положень тією чи іншою цивілізацією на певному етапі.

Найбільше втілення в Українському праві рецепція знайшла у спадковому праві, яке є ділянкою цивільного права, що визначає порядок переходу майна померлої особи до її спадкоємців. Основним типом спадкування було спадкування за законом, хоча вже закони XII таблиць, які регламентували спадкування за давнім цивільним правом, визнають спадкування за заповітом найзручнішою та переважною формою спадкування. З часом було введено таке поняття, як спадкоємці за законом першої та другої черги. Тим не менш, до часу правління Юстиніана римське спадкове право, особливо спадкування за законом, було доволі складним та заплутаним інститутом. У такому вигляді воно й було представлене в його кодифікації через те, що він не був на той час готовим реформувати спадкове право. Нарешті, у 529 році спадкове право було приведене до чіткої системи, тим самим завершивши становлення римського спадкування, створивши чіткий правовий інститут, в якому були враховані нові соціально-економічні умови римського суспільства. Так, всіх родичів померлого Юстиніан розділив на п'ять класів (черг), що зберіглося і до нашого часу.

Згадавши про рецепцію римського права, не можна залишити без уваги наукову школу у цій галузі, яка існує в нашій державі та є досить розвинутою структурою. Встановлення початку фундації школи рецепції римського права сміливо можна пов'язувати з творами Д.І. Азаревича та М.Л. Дювернуа, що із початку своєї діяльності спеціалізувались у галузі римського права, а Дмитро Іванович Азаревич навіть захистив у 1872р. магістерську дисертацію на тему «Про відмінності опіки та піклування за римським правом», яка дає нам можливість зрозуміти, що окрім спадкового, римське право знайшло відголоски у сучасному сімейному праві.

Враховуючи все вищезазначене, можна дійти до висновку, що римське право, яке було втілене у зводі законів Юстиніана, є фундаментальною ланкою формування сучасного законодавства та важливою і цікавою для юристів сферою вивчення, що ми можемо спостерігати, дізнавшись про роботу української школи рецепції права. Варто зазначити, що римське право складалося в умовах гострої соціальної боротьби і саме це сформувало такі його риси, як твердість правової регламентації та раціоналізм. Юстиніан дав необхідний поштовх до впровадження римського права в життя суспільства. Римське право (система його викладу) лежить в основі сучасних кодексів (особливо цивільних). Весь сучасний апарат цивільного права бере початок в римському праві, а деякі інститутів римського права рецепційовані сучасним правом практично без змін (напр., права власності, спадкове право). Теорія держави і права запозичила методи римського права в побудові теоретичних конструкцій. Саме з римського права запозичена сучасна система викладу права.

Реброва Юлія Владиславівна, студентка 1 курсу 16 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України НІОУ ім. Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ НАПОЛЕОНА

Досліджуючи історію розвитку держави та права зарубіжних країн необхідно звернути увагу на Кодекс Наполеона — масштабний кодекс цивільного права Франції. Введений указом Наполеона 21 березня 1804 року. Кодекс закріпив завоювання Французької революції, став першим подібним правовим документом європейської буржуазної епохи. Містить фундаментальні положення про право приватної власності, відшкодування збитків, договірне право та інше. Не дарма, значна кількість статей Кодексу за 200 років жодного разу не піддавалися поправці. Аби адаптувати кодекс до змін часу було ухвалено чотириста законів, але при цьому кількість статей в ньому збільшилася всього на дві.

Безсумнівно, вагомий внесок в розвиток держави та права зарубіжних країн зробив Цивільний кодекс Наполеона. Цей звіт законів відображав передові на той час принципи й норми буржуазного права і суттєво вплинув на цивільне законодавство багатьох країн. Мою думку з цього приводу поділяє К. Г. Федоров. Він висловлюється так: «Найвагомішою пам'яткою права Франції 19 ст. є Кодекс Наполеона. Найважливіший принцип буржуазного цивільного права – рівність осіб перед законом – був визнаний конституційним. Його зафіксовано особливо чітко і напевне.»

Цікавою є структура кодексу Наполеона. Особливість кодексу полягає у переплетінні кутюмного права з римським. Крім того, неможливо не звернути увагу на те, що статті кодексу короткі, місткі й красномовні. Мою думку з цього приводу розділяють такі автори, як Л.Н Маймескулов, В.В Россіхін, Д.А Тихоненков. Вони відмічають: «Головною особливістю кодексу стало переплетіння кутюмного і римського права. В основу Кодексу була покладена інституційна система, яка сходила до інституцій Юстиніана.»

Кодекс порушує настільки важливі питання розвитку цивільних відносин того часу, що несвідомо виникає думка про порівняння його з Конституцією. Як відомо, романо - германська правова сім'я є однією з найстаріших. Саме до неї відносять Цивільний кодекс Наполеона. На користь цього Н.М. Крестовська та О.Ф. Цвіркун зазначають: «Кодифікація цивільного права ,як і Конституція, мала згуртувати французьку націю, адже Цивільний кодекс не випадково називають другою або економічною конституцією країни». Також, вони наголошують: «Французький Цивільний кодекс 1804 р. є класичним зразком нормативно-правового акта в романо -германській сім'ї права».

Кодекс став зразком цивільного права і складовою Французької революції. До того ж, в ньому яскраво видно професійну руку юриста. Професор О.А Жидков спільно з Н.А Крашенінніковою пишуть: «В розробці Цивільного кодексу Наполеона брали участь такі видатні французькі юристи, як Порталіс, Тронше, Мальвіль та інші. Саме в Кодексі Наполеона цивільне право Франції знайшло своє класичне вираження. Тому, і сам Кодекс мав для своєї епохи революційне значення, відіграв виключно важливу роль в розробці і затвердженні багатьох принципів нового цивільного права ».

При створенні цього кодексу була використана, як тогочасна правова техніка, так і багатотисячолітні звичаї та традиції французького права. Поширення він набув ще й через зрозумілу мову викладення. М.М. Страхов сказав про це так: «Кодекс закріпив найважливіші завоювання Французької буржуазної революції, забезпечив захист приватної власності, інтересів буржуазії. Це був класичний кодекс буржуазного цивільного права. Дуже сприяла популярності кодексу його чітка і ясна мова, досконала юридична техніка».

Кодекс вплинув як на саму революцію, так і сформував свідомість громадян після неї. Схожу думку має автор Макарчук В.С: «Кримінальний, Цивільний і Торгівельний кодекси Наполеона творили новий державно-правовий механізм».

Цей звіт законів застосовувався не тільки на території Франції, а й у багатьох інших країнах. При цьому кодекс зазнавав незначних змін. Історик права У. Сігль писав, що цивільний кодекс був правом не всіх народів, але правом для всіх народів, адже буржуазія в різних країнах, приходячи до влади і прагнучи зміцнити своє панування твердим правилом закону, вводила, з тими чи іншими змінами, французький цивільний кодекс.

Висновок: Цивільний кодекс Наполеона посідає особливе місце серед джерел права та заслуговує детального вивчення. Я переконана, що він мав величезний вплив на розробку і кодифікування цивільного права в Європі та в багатьох інших країнах. Крім того, у розробці кодексу брав участь і сам Наполеон, що говорить про значення кодексу для державного управління. Розглядаючи цю тему, я удосконалила свої знання і дізналась, що цей кодекс був натхненним породженням Великої французької революції. Він закріпив проголошені природно-правовою доктриною цінності, які є невід'ємними правами особи. Кодекс відобразив тісне поєднання нового з традиційними правовими інститутами та став ядром французького цивільного права. Важливо звернути увагу на те, що саме Цивільний кодекс Наполеона став першим цивільним кодексом сучасного європейського права, з ухваленням якого почався процес розпаду всеєвропейського загального цивільного права. Не дарма Наполеон вважав, що його слава не в тому, що він виграв 40 битв, а в тому, що він затвердив Цивільний кодекс.

*Романік Дарина Олександрівна,
студентка 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Особливості громадянської війни в США у промисловому секторі

Проблема війни є актуальною в усі часи. Сьогодні ми живемо у мирі та спокої, не знаючи, чи не прокинемось завтра від гулу гармат та вибухів. Кожна війна несе за собою кров, втрати, скалічені життя – вона руйнує усе. Проте, з поміж усіх видів воєн найстрашнішою є громадянська, оскільки між собою воює один народ.

Громадянська війна - одна з найнебезпечніших кризово-конфліктних ситуацій, з якими доводилося стикатися суспільству. У порівнянні з іншими, вони багато в чому є закономірними. Їх загроза сигналізує про наявність серйозних політичних проблем всередині країни, які не завжди вдається вирішити мирним шляхом.

У XIX ст. відносини між північними та південними штатами Америки загострилися. Це пов'язано з існуванням двох суспільних систем всередині країни. Основою цих протиріч було питання про рабство, яке повністю відображало політичні та економічні інтереси плантаторів. Головною метою найагресивніших кіл Півдня було перетворення США в єдину рабовласницьку державу, але вони також не виключали бажання відділення від союзу для утворення самостійної держави.

Хоча промисловість США розвивалась досить стрімко, у першій половині XIX ст. вони залишалися здебільшого аграрною країною. Збільшення кількості міського населення, будівництво залізниць викликали швидкий ріст попиту на продукти сільського господарства, визначали його галузеву спеціалізацію. Поступово Північ та Центр стали житницею США. З 1840 по 1860 рр. заготівля пшениці збільшилась утричі. Роль фермерів у політичній сфері країни поступово зростала.

Для плантаторського Півдня був характерний інший тип економіки. Основою господарства після промислового перевороту стало виробництво бавовни (за першу половину XIX ст. воно зросло в 23 рази), а всі необхідні продукти поставляв ринок.

Оскільки рабовласницьке господарство характеризується цілковитою екстенсивністю, плантатори не використовували добрив для підвищення родючості землі, наслідком чого стало її виснаження. Щоб уникнути занепаду господарства плантатори безперервно збільшували числа рабів та масштаби посівних площ.

Незважаючи на існування офіційної заборони щодо работоргівлі, деякі штати США, у яких рівень родючості ґрунту був дуже низьким, почали спеціалізуватися на забезпечуванні робочої сили – рабів для південних штатів країни.

На Заході США знаходилися великі площі родючих незайнятих земель. Саме туди ринули фермери з Півночі та плантатори з Півдня. До середини XIX ст. проблема рабовласницьких плантацій або вільних фермерських господарств, яка раніше стосувалась лише Заходу стала практично основним соціально-економічним протиріччям у всій країні.

Рабовласники прагнули узаконити рабство по всій країні, а заодно позбавити конгрес права скасовувати або дозволяти його в якому-небудь штаті. Для досягнення своєї мети їм була необхідна підтримка Верховного Суду США. Проте, колитрапилася слухна нагода у вигляді справи "Дреда Скотта", Верховний Суд відхилив його позов, одночасно оголосивши неконституційним будь-який закон, що забороняє рабство.

На Півночі зосереджувалася значна частина людських ресурсів та промислового потенціалу США, коли на Півдні переважала військова сила та була встановлена диктатура рабовласників. Жителі Півдня розуміли, що добитися успіху їм допоможе лише швидка та рішуча перемога, якій певною мірою сприяли значні запаси озброєння та велика кількість кадрових офіцерів.

Початок «революційного» ведення війни спричинив її докорінні зміни на користь вільних штатів. Жорстокість порядків у тилу, заходи для покращення дисципліни, а також підвищення податків відіграли важливу роль, та вирішального значення набули закон про гомстед від 20 травня й акт про звільнення рабів від 22 вересня 1862 р.

Закон надавав право кожному громадянину країни, який не приймав участі в заколоті проти Сполучених Штатів, за умови, якщо він сплатив мито у розмірі 10ти доларів, зайняти гомстед - ділянку землі у 160 акрів (64 га) для господарської діяльності на вільних землях. Після п'яти років проживання на ділянці, її обробки і забудови вона безкоштовно переходила у власність громадянина.

Цей закон став радикальним вирішенням аграрного питання, яке у 1860 р. обіцяла Республіканська партія. Не зважаючи на відсутність безпосереднього впливу на військову сферу, він став надзвичайно важливим для значної кількості населення, у тому числі і для іммігрантів, підтримка яких була необхідною для здобуття перемоги.

Згідно до другого закону раби отримували волю з 1 січня 1863 р. Після його прийняття розпочались масові повстання, раби переходили на бік мешканців Півночі і ставали до лав федеральної армії.

Основним наслідком громадянської війни в США було скасування рабства. Щодо промисловості країни, то після подій 60-х років XIX ст. США зробили великий крок уперед. Велику роль для цього відіграло збільшення ємності внутрішнього ринку. Ще до початку 70-х років, промисловість Америки зуміла вийти на друге місце у світі після Англії. Жодній країні не вдавалось зазнати таких стрімких темпів розвитку, які показали США після Громадянської війни. Американська промисловість стала повністю самостійною. Усім стало це зрозуміло після Всесвітньої виставки 1873р. у Відні, коли США довели свою першість над Англією у промислово-технічному суперництві.

Росада Вадим Вікторович, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Інституту підготовки кадрів з органів юстиції України, 1 курс, 10 група

Права та обов'язки громадян за конституцією Японії 1889 року

Проект конституції був обговорений у Таємній Раді, а потім затверджений Імператором Японії 11 лютого 1889 року як «Конституція Великої Японської Імперії». Вона стала чинною з 29 листопада 1890 року і діяла до прийняття нової Конституції Японії 1947 року.

За своїм змістом Конституція поділялася Закон про імператорський дім та Конституцію Великої Японської Імперії. Вона складалася з 7 параграфів, 76 статей та Імператорського привілею.

Носієм суверенітету проголошувався Імператор Японії. Його розпорядження мали законну силу без ухвали Парламенту. При Імператорі встановлювалася Таємна Рада та Палата аристократії – дорадчі органи, члени яких приймали участь у вирішенні політичних питань, але перебували поза контролем громадян Японії.

Окрема глава конституції присвячувалася прав і обов'язків підданих (ст. 18-32). Саме інститування обов'язків громадян засвідчено тут чи не вперше в конституційному праві XIX ст. Піддані зобов'язувалися сплачувати податки і служити в армії (у віці старше 20 років). Загальногромадянського рівності як такого не проголошувалося. Рівність гарантувалося тільки щодо доступу до посад. Закріплювалися свобода пересування, особиста недоторканність, право на судовий розгляд, недоторканність житла, листів, власності. Ці свободи не були абсолютними, а врівноважувалися «точно визначеними законом випадками і заходами, які необхідно вжити для загального блага». З політичних свобод гарантувалися свобода віросповідання, слова, друку, зборів і спілок, петиції. Однак усі ці свободи не стосувалися загального статусу імператора і його прав, а також військових статутів.

Конституція проголошувала демократичні свободи і цивільні права для всіх японців. Перелом у правосвідомості і правовій культурі японського населення настає з кінця 60-х років XIX ст., коли спостерігається промисловий підйом, активно розвиваються капіталістичні відносини, встановлюються торгові зв'язки з іншими державами. На японську мову перекладаються французькі і німецькі кодекси, вивчається англійське право. Поставлене і поступово виконується завдання створення законодавчої системи на зразок розвинутих країн.

Конституційна доктрина передбачала безумовне перевагу національних і державних інтересів цивільним правам і свободам. Навіть недоторканність власності не вважалася абсолютною.

Згідно із Законом про вибори (1889 р.) виборчим правом користувалися чоловіки старше 25 років, які сплачують податок з майна, понад 15 ієн у рік. Були й інші обмеження для військовослужбовців, студентів, що проживають на місці не менш півтора років.

Основні соціально-економічні і політичні перетворення після Реставрації Мейдзі в Японії були:

а) завершення процесу об'єднання держави. Були ліквідовані феодальні князівства і створені префектури; формування централізованої держави - вирішальний фактор перетворення Японії в могутню світову державу;

б) скасування феодального ладу, феодальних прав князів і самураїв; указ 1869 р. зобов'язував феодалів передавати свої володіння імператорові;

в) скасування всяких державних обмежень на заняття і професії, також були ліквідовані цеховий лад, гільдії і клани;

г) була ліквідована станова нерівноправність у господарській діяльності, проголошена свобода торгівлі і пересування по країні;

г) був заснований новий становий розподіл суспільства. Якщо раніше станів було чотири, тепер стало три. Дворянство представляло вищий стан (у нього ввійшли колишні феодальні князі, придворна аристократія). Другий стан - дворянство (усі колишні самураї). І третій - стан простого народу. До нього віднесені інші прошарки населення, у тому числі торгово-промислової буржуазія;

д) були зняті усі внутрішні митниці, введена єдина грошова одиниця (ієна з золотим забезпеченням).

Новий політичний режим захищав інтереси поміщиків, хоча допускалася до влади і буржуазія. Вищі державні посади були надані придворній знаті. Реформи носили двоїстий характер і проводилися поступово. Феодальні елементи не піддавалися негайному руйнуванню, а пристосовувалися до нових умов господарювання.

Підводячи підсумок вищезазначеного матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Відбулася реформа освіти, законодавчих та судових органів;
2. Змінився адміністративно-територіальний устрій, замість князівств князівств з'явилися префектури;
3. Конституція закріплювала демократичні свободи і цивільні права для всіх громадян;
4. Під впливом європейців відбулися корисні зміни для суспільства. Зокрема розпочалося будівництво пароплавів, залізниць, почали використовувати пошту, телеграф, ввели обов'язкове початкове навчання.

Русінка Андрій Віталійович, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України 1 курс, 16 група

Виникнення держави франків

Сучасна західноєвропейська цивілізація визначила розвиток людського суспільства протягом останньої тисячі років. Саме тут була створена колиска людської цивілізації, письменності, культури тощо. Виникнення Франкської держави є дуже цікавою і необхідною для сьогодення, адже воно допомагає багатьом дослідникам визначити становлення багатьох сучасних країн, а особливо Франції. У цьому і полягає актуальність моєї теми.

Для Римської імперії 5 століття стало трагічним: економічна криза, масові виступи селян, рабів, міської бідноти - призвели до того, що могутня імперія не мала змоги надати допомогу своїм провінціям від загарблення. Ці події співпали з великим переселенням народів. Масова міграція охопила гунів, германців, слов'ян, арабів та сарматів. Кордони Риму постійно потерпали від нападів варварів. Саме це стало передумовою виникнення Франкської держави, яка на чолі з королем Хлодвігом (481-511) на початку 6 століття зайняли майже всю територію колишньої Римської провінції Галії. В основному германці були переважно скотарі, рибалки і мисливці, без розвинутого землеробства. Через 150 років землеробство стало основним заняттям. Землі було багато, таким чином виникло ремесло і ринки збуту.

Головна особливість франків, яка відрізняє їх від інших германських племен, те що вони не залишали насаджених місць, а постійно розширювали свої кордони. Саме король Хлодвіг поклав початок завойовницьким походам і згуртував франків у єдине міцне королівство, знищивши залишки Римської імперії в Галії. Він зарекомендував себе, як обдарований воєначальник.

Хлодвіг прийняв християнство за католицьким зразком, завдяки чому забезпечив собі підтримку духовенства і гало-римського населення в боротьбі проти інших германських племен.

Так, в результаті багатьох завоювань та підкорень виникло франкське королівство, яке перебувало на стадії ранньфеодального суспільства. Поступово влада франків поширилася на центральну Німеччину.

Після того, як франки вжились на новій території у них прискорився процес виникнення класового суспільства. Завойовницькі походи, які здійснювались державою, збагачували військову знать і остеронь залишали простий люд, адже перші отримували найкращі землі, худобу та інше майно. Незважаючи на це, прості франки залишались особисто вільними і розселялись по новій батьківщині сільськими громадами.

Позитивно на роль держави відіграв той факт, що гало-римська аристократія зблизилась із франкською знаттю. А саме, єдність класових інтересів спонукала цій події. Вона відіграла важливу роль

в створінні нової влади, завдяки якій можна було керувати новоствореною державою. Адже, попередня родоплемінна організація необхідних сил та засобів для реалізації цієї мети не мала.

Король і його найближчі помічники зосереджують в собі всю державну владу. Роль народу у вирішенні питань власної життєдіяльності значно зменшилась. Було створено так звану «публічну владу», яка не стосується простого люду, а складається з воєнних та навіть та примусових закладів, яких не було при родоплемінному ладі. Встановлення нової публічної влади було пов'язане з територіально-адміністративним поділом франкської держави, яка ділилася на паги, а вони в свою чергу на ще менші адміністративні одиниці сотень. Там король за наглядом і управлінням свого населення наставляв намісників.

Велика територія потребували постійного нагляду, таким чином, держава франків виникла у зв'язку з необхідністю утримання і управління завойованими кордонами.

Також, цікавим фактом є те що всі вчені ділять розвиток держави на два періодом: правління Меровінгів та Каролінгів. Під час правління Меровінгів знать втратила свій авторитет, виокремлюється соціальна ієрархія: служива знать (мали економічно-політичні важелі, отримували нагороди за військову службу), вільні общинники та раби. З метою залучення франкської знаті королі практикували широку роздачу земель.

У першій половині 8 століття один із представників династії Каролінгів майордом (старший сановник палацу часів Меровінгів) Карл Мартелла здійснив важливу реформу по укріпленню центральної влади. Сутність реформи полягала у тому, що колишнє дарування земель в повну власність скасовувалась. Важливим наслідком реформи стало формування особливої системи супідрядності феодалів.

Франкська держава по суті стала наступницею Західної Римської імперії та проіснувала з 486р.н.е..

Наше минуле загадкове і неповторне, багато в чому ще не розгадане. Саме тому, я вважаю, що цією темою має цікавитися кожен, а особливо ті, хто захоплюється історією держави і права зарубіжних країн.

Список літератури:

1. Джужа О.М. Істрія держави і права зарубіжних країн.
2. Г.І Трофанчук Істрія держави і права зарубіжних країн.
3. Макарчук В.С. Загальна істрія держави і права зарубіжних країн.
4. Бостан Л.М. Істрія держави і права зарубіжних країн.
5. Глиняний В.П. Істрія держави і права зарубіжних країн.
6. Хома Н.М. Істрія держави і права зарубіжних країн.

*Рябова Юлія Віталіївна, Національний
юридичний університет ім. Ярослава
Мудрого
Факультет юстиції, 1 курс 10 група*

Громадянська війна 1861-1865 рр. у США

На мою думку, тема є важливою, для вивчення обумовленості впливу чинників соціально-економічного життя на політичний розвиток країн на прикладі громадянської війни в США.

Причини війни:

- боротьба за землю в новоприєднаних штатах;
- ставлення до рабства;
- боротьба за ринки збуту для своїх товарів;
- боротьба за політичну владу представників Півночі й Півдня (Першим відкритим зіткненням став конфлікт 1818-1820 рр.). Він виник внаслідок вступу до Союзу нового штату Міссурі. На той час до складу США входило одинадцять рабовласницьких та одинадцять вільних штатів, до складу сенату входило двадцять два сенатори від південних та північних штатів. Штат Міссурі був рабовласницьким, саме тому, щоб підтримати та зберегти рівновагу до Союзу увійшов новостворений вільний штат Мен. Так було досягнуто історичної угоди – Міссурійського компромісу.).

Привід до війни:

- у 1860 р. президентом США стає Авраам Лінкольн- кандидат від республіканської партії, прихильник скасування рабства;

- правлячі рабовласницькі кола, пішли на сецесію, тобто на вихід с конфедерації. 20 грудня 1860 р. штат Південна Кароліна заявив про свій вихід із Союзу штатів, за ним відокремилася ще дев'ять рабовласницьких штатів;
- у лютому 1861 р. представники штатів, які вийшли із Союзу, зібралися у м. Монтгомері і утворили "Конфедерацію американських штатів", президентом став Джефферсон Девіс. Згодом була прийнята Конституція Конфедеративних штатів Америки, яка проголосила рабство негрів "оплотом цивілізації".

Наслідки громадянської війни:

- призвела до серйозних змін в економічній, політичній і правовій системі Сполучених Штатів;
- вся державна, політична, економічна влада в країні безроздільно перейшла до рук буржуазії;
- ліквідувала останні залишки докапіталістичних соціальних структур;
- прокламація про звільнення була найголовнішим політичним документом, який проголосив звільнення рабів;
 - остаточно вирішила завдяки Гомстед-акту аграрне питання шляхом передачі раніш націоналізованих земель північного заходу у власність фермерів (травень 1862 р. - кожний громадянин США сплативши невеликий реєстраційний збір, міг стати власником 160-акрів ділянки (65 га));
 - на Півдні не були повністю ліквідовані латифундії;
 - на Півдні протягом дванадцяти років жила низка заходів, що отримали назву «реконструкції Півдня»;
 - місце загальних судів зайняли військові трибунали;
 - з обох палат були виключені представники Півдня;
 - особам, що брали участь у заколоті, була заборонена політична діяльність;
 - негри після громадянської війни землю не отримали;
 - для забезпечення плантацій робочою силою, парламенти південних штатів видали постанови, які отримали назву "Чорних кодексів" ("Чорні кодекси" вводили своєрідну систему резервацій для негрів, яким заборонялося володіти землею і займатися будь-якою комерційною діяльністю. Їм залишалася можливість йти в служіння до білого господаря. "Чорні кодекси" позбавили негрів права на працю, свободу пересування, судовий захист, і на самозахист, негрів позбавляли права, навіть, на їхніх власних дітей);
 - 1865 р. конгрес прийняв XIII поправку до Конституції, відповідної до якої в Сполучених Штатах «не повинні існувати ані раби, ані підневільне слугування», скасована дія «чорних кодексів»;
 - 1865 р. конгрес, звільнений від заколотників, приймає XIV поправку до Конституції, що забороняла штатам приймати закони, які обмежують права і привілеї громадян США;
 - у виборах 1867 р. у конституційні конвенти південних штатів, неграм було надано право голосу;
 - здійснення програми по Реконструкції призвело до переходу влади в південних штатах в руки промислової буржуазії Півночі;
 - рішенням Верховного суду в 1868 р. федерація була проголошена непорушним союзом, право сецесії (виходу) було скасоване;
 - перемога Півночі призвела до зміцнення федерації, посилення президентської влади та авторитету Верховного суду США;

Громадянську війну в США зумовили протиріччя між промисловою Північчю, що, бурхливо розвивалася, та аграрним консервативним Півднем. Саме соціально-економічний потенціал регіону приніс перемогу Півночі. Внаслідок чого новий капіталістичний спосіб ведення господарства поширився на всю країну і був закріплений відповідними правовими актами. Які, в перспективі, призвели до демократизації американського суспільства та бурхливого економічного розвитку, що вивів країну в світові лідери.

*Самініна М.О., студентка 1 курсу 4
групи Інституту підготовки кадрів до
органів прокуратури НЮУ ім.
Ярослава Мудрого*

СИСТЕМА ПРОПАГАНДИ У ФАШИСТСЬКІЙ ДИКТАТУРІ

Найбільш ефективну і потужну пропаганду використовували нацисти. В результаті вони захопили владу в Німеччині. Спочатку використовувалася пропаганда, щоб дістати підтримку німців і досягти влади, пізніше - щоб отримати підтримку експансії, війни.

Причини, за якими ідеї нацистської партії настільки швидко знайшли відгук у серцях мільйонів німців, добре відомі. Розчарування в революції, депресія від поразки у війні, ненависть до тих, хто, на думку більшості німців, був винен у всіх їх бідах, вимагали виходу. Гітлер лише зумів спрямувати ці почуття у потрібному йому напрямі, показавши всім, кого і за що треба ненавидіти.

Одним з найбільш дієвих методів пропаганди стало використання нацистами розпливчастих надій, які певна частина німецького народу пов'язувала з ім'ям А. Гітлера. Нацистська пропаганда, спрямована Й. Геббельсом, зображувала А. Гітлера канцлером нового типу «последним оплотом против коммунистической опасности, последней надеждой крестьян и рабочих, защитником христианской религии», радателем національних інтересів.

Важливість пропаганди для нацистів підтверджує факт створення Міністерства громадської просвіти і пропаганди на чолі з визнаним майстром Йозефом Геббельсом. Геббельс займався практичним втіленням ідей Гітлера за допомогою слоганів, газет, журналів, плакатів, радіо, масових зборів, виступів. Радіо - основний засіб фашистів. Вже у 1940 році радіомовлення - більше 90 годин, а також захоплення всіх радіостанцій. Дослідники виділяють дві характерні ознаки такого підходу: принцип простоти і принцип розмаху і концентрації.

Таким чином, базою всієї журналістики були способи пропаганди і агітації. Принципи: люди «німецької крові» - вища раса; управління за принципом фюрерства; війна – благородна необхідність.

Виникнення культу злості, естетизація насильства і диктату – це було характерними рисами фашистської пропаганди, а також поширення легенд: міф «почвы, крови и расы», міф про «восточное недочеловечение», міф «расовой души». Все проходило під гаслом: «Одна імперія, один люд, один фюрер». Прийоми пропаганди: "пропаганда пошепки" через розпускання чуток, «промивання мізків». Гітлер: «Наш перший програмний пункт - ми не бажаємо брехати». Сресь у формі довірчих усних повідомлень, обдурення - спосіб умовляння, нездійсненні обіцянки навколо преси - ореол містичності, факти - сфабриковані методом повторення неправдивих матеріалів, демонстративне залякування.

Гітлерівці використовували у своїх злочинних цілях традиційну дисциплінованість німецького народу, яку вони перетворили на вимогу сліпого послуху і беззастережного виконання наказів фашистських «вождів». «Фюрер завжди правий», «Вірність і самозречення є твоїм вищим боргом», — так формулювала офіційна «Організаційна книга націонал-соціалістської партії», принцип вождизму, необхідність дотримання якого гітлерівці наполегливо переконували членів нацистської партії і усього німецького народу.

Слід зауважити, що не менш безсоромний і віроломний характер носила фашистська пропаганда серед жінок. Прагнути виключити жінок, тобто половину населення країни, з активного політичного життя, гітлерівці пропагували брехливу ідею про те, що єдиним покликанням жінки є відтворення «нордичної раси».

Зрештою, особливу увагу гітлерівці приділяли шовіністичної та реваншистської обробці молоді, а також її військової підготовки. Школярів з 10 до 15 років охоплювала нацистська організація «Юнгфольк», яка передавала їх потім в «Гітлерюгенд» або «союз німецьких дівчат», де юнаки і дівчата перебували до 18 років.

Таким чином, ця система дозволила гітлерівцям за короткий термін виховати багатьох молодих німців у дусі того, що грабіжницька війна є ніби найблагороднішою діяльністю людини, і тим самим підготувати необхідні людські кадри для майбутньої агресії.

Такі методи дій та структура апарату фашистської пропаганди. Як кривавий терор гітлерівців, так і фашистська пропаганда переслідували одну мету: створити всередині країни атмосферу, сприятливу для здійснення агресивних актів на міжнародній арені.

*Сытый Роберт Валерьевич, студент
1 курса, 16 группы Института подготовки
кадров для органов юстиции Украины
Национального юридического
университета имени Ярослава Мудрого*

Византия: брачно-семейные отношения и наследственное право (565–1453 гг.)

Сфера брачно-семейных отношений важна тем, что она не потеряет своей актуальности, пока будут существовать такие институты, как брак и семья. С данной сферой тесно связано наследственное право, ведь брак во времена Византии представлял собой договор, по которому муж и жена имели не только обязательства друг перед другом, но также и определённые (чаще наследственные) права.

Характеристику указанных отраслей права мы можем провести на основе двух базовых византийских правовых сборников, действовавших в период с 565 г. до 1453 гг.: Эклоги (726 г.) и Базилик (888—889 гг.).

Брак по "Эклоге" представлял собой союз мужа и жены, пользующихся равными имущественными правами. Однако, женщина, согласно христианской морали, должна была подчиняться мужчине [3, с. 522]. Брачный возраст составлял 15 лет для мужчин и 13 для женщин [1]. В «Эклоге» вошло неизвестное ранее византийскому праву обручение с 7 лет. Обручение считалось юридическим соглашением, являвшимся подготовительным этапом к заключению брака. Оно требовало формального согласия тех, кто вступал в брак. Договор мог быть как устным, так и письменным [1]. Обручение представляло собой форму религиозного обряда [2, с. 90]. Расторжение соглашения без уважительных причин влекло за собой уплату неустойки [1]. «Эклога» запрещала браки между близкими родственниками, а также между двоюродными братьями и сёстрами. Среди запрещённых браков фигурируют также брак между тёткой и племянником, дядей и племянницей. За заключение их предусматривались строгие наказания (наказание плетью) Этот же запрет удерживается и в Базиликах [1]. Современное законодательство во многом переняло эти положения с целью пресечь кровосмешение. В византийском законодательстве по сравнению с римским правом сократилось число законных поводов к разводу. Муж освобождался от жены по следующим причинам: если жена совершила прелюбодеяние; если она злоумышляла против мужа или же, будучи осведомленной, что другие злоумышляют против мужа, не предупредила его; если жена болела проказой [1]. 68 Равным образом и жена могла требовать развод по следующим причинам: если муж в течение трех лет со времени заключения брака оказывался неспособным к брачному сожителству; если он каким-либо образом злоумышлял против ее жизни или, будучи осведомленным, что другие покушаются на ее жизнь, не предупредил ее; и если он был прокаженным [1]. Вне этих перечисленных причин супруги не могли расходиться в соответствии с предписанием: «кого бог соединил, человек да не разделит» (что является прямой ссылкой на Евангелие) [1]. V и VI титулы Эклоги посвящены вопросам, которые связаны с наследованием [1]. Разграничиваются, согласно титулам Эклоги, два типа наследников: наследники по завещанию и наследники по закону. Наследники по закону получали право наследования в том случае, если отсутствовало завещание, выражавшее волю умершего [1]. Прежде всего, надо отметить, что права завещания лишались слабоумные; несовершеннолетние, то есть лица мужского пола в возрасте менее пятнадцати лет и женского в возрасте менее тринадцати лет; сумасшедшие; находящиеся в плену, глухие и немые от рождения. Однако те, кто у кого такой недостаток явился результатом несчастного случая, и кто знал грамоту, могли наследовать [1]. Завещания составлялись в устном и письменном виде при семи свидетелях (при отсутствии семи допускалось наличие пяти или трёх, однако завещание, сделанное в присутствии менее трёх свидетелей, действительным не считалось) [1]. Наследование без завещания происходило следующим образом: если кто-либо умирал и у него оставались дети или внуки, то все призывались к наследованию; если же у умершего оставались восходящие родственники, то они не могли наследовать при наличии детей и внуков (и наоборот). Далее устанавливалось 7 разрядов наследников, которым последовательно переходило имущество [1].

Можно сделать вывод, что отрасль брачно-семейного права в Византии находилась под влиянием христианской религии. Современная отрасль семейного права переняла ряд византийских положений, что ещё раз подчёркивает актуальность положений, разработанных ранее.

*Сіявін Владислав Валерійович,
студент 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СТАНДАРТИ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Тема юридичної освіти, її змін й нововведень, які були здійснені в Російській імперії під час проведення Судової реформи – малодосліджена. Як відомо, реформи Олександра II здійснили позитивний вплив на тогочасне суспільство. Не виключенням є і Судова реформа 1864 року. Саме зміни в юридичної освіти дали можливість підготувати цілу плеяду видатних юристів того часу. Вони влилися в ряди нової адвокатури, реформованого суду, системи державної влади. Отже, дослідження досвіду того часу дасть змогу отримати інформацію, яка може бути корисною для розвитку сучасної юридичної освіти.

Для початку потрібно звернутися до суспільства, яке існувало до реформ Олександра II. Особливістю суспільства того часу був низький рівень розповсюдженості юридичних знань серед населення, за виключенням людей з вищою юридичною освітою. Це пояснюється тим, що більшість населення не мало змогу отримати ґрунтовну освіту й nepовагою, якою користувалися тогочасні юристи серед населення. Nepовага, відсутність довіри до представників юридичних професій пояснюється корумпованістю тогочасної судової системи. Як писав в 1884 році публіцист І. С. Аксаков, згадуючи тогочасний корумпований суд «При одном воспоминании о нем волосы встают дыбом, мороз дерет по коже!».

Високий рівень корупції відрізняв не тільки тогочасний суд, а й систему стряпчих. Стряпчі були прообразом майбутньої адвокатури. Стряпчі (їх ще називали ходатаями й ябедниками). Дуже часто були людьми низької моралі, які не мали достатніх юридичних й практичних навичок. Вони використовували у своїй діяльності здебільшого не законні методи - хабарі. Але це пояснюється тим, що при тогочасній корумпованій системі, й негативному відношенні з боку влади, стряпчі не могли діяти відповідно до закону. Відношення до стряпчих з боку влади було вкрай негативним. Стряпчі перебували практично поза законом. Петро I вважав, що ходатаї ускладнюють діяльність суддів, імператриця Єлизавета Петрівна відала указ від 1752 року, яким поставила діяльність стряпчих майже поза законом.

Інститут ходатаїв був більш менш врегульований законом 14 травня 1832 року, який дозволив діяльність стряпчих, але лише у комерційних судах. Отже, існувала необхідність провести термінові зміни у судовій системі, й розповсюджувати юридичні знання серед населення. Юрист П. А. Муллов у своїй статті «О распространении в России юридических знаний» запропонував, в очікуванні майбутніх реформ, створити юридичне товариство. На майбутню організацію Муллов покладав різні завдання, а саме: надання юридичних консультацій бідному населенню, популяризація юридичної науки, проведення дослідження правових традицій, публікування наукових статей, надання матеріальної допомоги бідним юристам, створення бібліотек та ін. Центром товариства мав стати Санкт-Петербург, але в кожному великому місті повинне бути створене автономне відділення товариства. П. Муллов не тільки висунув цікаву ідею, а й передбачив майбутню появу такого товариства.

Щодо змін у юридичній освіті, вони були не менш значущими. Диплом випускника юридичного факультету відчиняв широкі двері для кар'єри. Молоді юристи ставали слідчими, адвокатами, прокурорами, судьями, державними службовцями. Кількість студентів юридичних факультетів збільшилася з 1062 у 1866 році до 2719 у 1872 році. Кількість студентів-юристів продовжувала зростати, й згодом досягла 40% відсотків від загальної кількості студентів. Зростала кількість кафедр. Були створені кафедри «Історія слов'янських законодавств», «Історія російського права», «Історія найважливіших іноземних законодавств, найдревніших й нових». Також з'явилися нові предмети «Церковне законодавство», «Історія філософії права», «Політична економія й статистика». Кількість кафедр й предметів на юридичних факультетах збільшилася вдвічі, й досягла максимальної кількості – 324. Студенти отримали можливість протягом кількох років здобувати якісну теоретичну освіту.

Дослідивши матеріал, тогочасної юридичної преси, можна зробити висновок, що в суспільстві другої половини XIX – початку XX століття існував конфлікт між юристами-теоретиками та юристами-практиками. Цей конфлікт полягав у тому, що теоретики й практики по-різному дивилися на викладання на юридичних факультетах, на завдання які стояли перед випускниками цих факультетів. Теоретики вважали, що головним завданням університету є підготовка студентів до наукової діяльності. На думку професорів, студенти повинні були після завершення навчання залишатися при університетах, й займатися теоретичною наукою. Вони казали, що головним обов'язком університету є підготовка нового покоління вчених. Щодо практиків, то вони вважали, що університет повинен приділити більше уваги підготовці студентів для майбутньої практичної діяльності, ніж для науки. Їхніми аргументами у цій суперечці було те, що лише одиниці випускників залишалися на кафедрі, та продовжували займатися наукою – а більшість йшла практикувати. Багато студентів йшли на факультети не за ради науки, а заради диплома, який гарантував можливість отримати посаду у адвокатурі, або в державній службі. А через погану практичну підготовку їх доводилося перевчати на місці, на що йшло кілька наступних років стажування.

Як висновок, можна зазначити, що викладання було теоретичним, йому не вистачало практики. Також, багато проблем залишилися не розв'язуваними. Але, в загалі, Судова та Університетська реформи Олександра II істотно покращили якість вищої юридичної освіти.

Розвиток банківських відносин у «Новому курсі» Франкліна Рузвельта

Початок правління Франкліна Рузвельта супроводжувався економічною кризою. Саме під час економічної кризи промислове виробництво в США скоротилося майже на 50%, найбільше постраждало автомобілебудування, випуск чавуну, добування нафти, вугілля. Скорочення виробництва призвело до масового безробіття. Люди були невдоволені рівнем життя, посилилась соціальна напруженість, різко зменшився природний приріст населення. Тодішній президент Герберт Гувер намагався стабілізувати ситуацію в країні, почав численні економічні програми, проте цього виявилось недостатньо. Герберт Гувер програв вибори демократові Франкліну Рузвельту, який вів активну політичну діяльність, у 1928-1932 рр. був губернатором штату Нью-Йорк. Ще тоді він сформулював думку про те, що саме держава відповідальна за долі своїх громадян. У своїй передвиборній програмі прагнув повернути увагу до «забутої людини» і мав на меті проголошення «Нового курсу»(під такою назвою увійшли в історію широкомасштабні реформи Ф. Рузвельта). Він запропонував взяти участь у створенні цих реформ найкращим вченим країни, таким як Реймон Молі, Рексфорд Гай Тагвелл та іншим. Ця програма змінила устрій державного апарату, змінила точку зору щодо соціального захисту населення. З одного боку економічна криза завдала багато шкоди громадянину, підприємцям, бізнесменам, а з другого боку впровадження «Нового курсу» доповнило законодавство США важливими законами і постановами щодо соціального захисту людини, її прав. Цей курс здійснювався протягом 1933-1938 рр. і проходив у два етапи.

Перший етап був пов'язаний, по-перше, з реформуванням фінансово-кредитної сфери(насамперед тому, що в ця сфера чи не найбільше постраждала від кризи: збанкрутували 135 тисяч фірм та майже 6 тисяч банків).

Другий етап «Нового курсу» передбачав прийняття законодавчих актів щодо соціального захисту населення, зокрема створення Федеральної надзвичайної адміністрації допомоги бідним і безробітним.

Ці акти були дуже важливими в той час, бо спостерігалось значне порушення соціальних прав людини в роки економічної кризи, більшість людей опинилися за межею бідності, почали виникати так звані «гуверовські містечка» - поселення безробітних на околицях міст)

Банківські відносини у «Новому курсі». Вже на другий день після інавгурації Ф. Рузвельт закрив усі банки в країні для проведення операції «примусового лікування». 9 березня 1933 року конгрес схвалив закон про надзвичайну допомогу банкам, який давав президенту широкі права щодо реорганізації банківської сфери. До банківської сфери були застосовані такі заходи:

- 1)призупинення діяльності усіх банків у країні
- 2)тимчасовий арешт на рахунки всіх банків країни
- 3)антимонопольні заходи
- 4)прийняття надзвичайного закону про банківську діяльність, який передбачав відновлення роботи певної частки великих банків і ліквідування дрібних банківських установ
- 5)прийняття закону про золотий резерв
- 6)абсолютний контроль над золотом
- 7)девальвація долара
- 8)прийняття закону «Гласса-Стігала»- полягав у поділі комерційних та інвестиційних банків
- 9)введення указу, за яким громадянам необхідно було здавати золоті запаси на суму від 100 доларів

Також, були створені Федеральна корпорація страхування вкладів та Федеральна корпорація страхування позичок і заощаджень, які були покликані на відновлення довіри банкам.

Таким було реформування банківської сфери, за яким слідували перші позитивні зрушення, такі як попередження масового банкрутства в кредитній сфері, посилення експортних можливостей. Рузвельт і надалі намагався стабілізувати і нормалізувати економічне та соціальне становище в країні.

Його реформи приймались швидко, бо він добре розумів, що був можливий подальший стрімкий розвиток кризи, тому одразу ж почав аналізувати і шукати методи боротьби шляхом впровадження і втілення нових ідей та законодавчих актів. Його реформи принесли в цілому гарні результати та основу для подальшого економічного розвитку

Отже, Франклін Рузвельт доклав чимало зусиль для виходу країни з економічної кризи. Його гасло, в першу чергу, полягало у ефективності і швидкості дій. На мою думку, він багато чого зробив для

країни. Його реформи сприяли розвитку країни, хоч на початку його президентства ситуація в країні буда досить важкою. «Новий курс» давав змогу реалізувати економічну політику, вивести її на новий рівень. Найбільш важливими були перші 100 днів його президентства, коли до Конгресу була внесена велика кількість законодавчих актів щодо оздоровлення банківської системи, соціального захисту населення. У ці дні була закладена основа для подальшого реформування усіх сфер у державі. Способи вирішення економічних, політичних, соціальних проблем Рузвельт мав знаходити миттєво, тому що часу на вдосконалення реформ не було.

Щодо розвитку банківської справи, то, дійсно, реформи Рузвельта сприяли піднесенню банків. Залишилось відносно менше банків, ніж існувало раніше, проте це були банки, які визнавались «здоровими» і у яких зріс обсяг активів. Позитивно вплинула і девальвація долара, яка сприяла розподілу доходу на користь промислового капіталу. Тобто дії, які запропонував у своїй політиці Рузвельт, не були марними і слугували поштовхом до виведення країни з кризи, хоча і повного здійснення його політики так відбулося. Програма державного втручання спрацювала, почав працювати соціальний захист, почалось відродження виробництва, відродження банківської системи.

*Сластьяникова Кристина Ігорівна
студентка 1 курсу, 16 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНОГО ЛАДУ СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ

Головною рисою суспільного устрою Стародавньої Індії є його варно-кастовий поділ, який є відображенням загальної тенденції її існування. Але якщо в античному світі ця становить досить швидко «розчиняється», то в Індії вона збереглась на століття.

Специфіка суспільного ладу Стародавньої Індії полягала в розподілі людей за варнами, що представляли собою замкнені групи, такий поділ людей мав місце в Стародавніх Єгипті та Ірані, але в Індії становна замкненість жителів набула найзавершенішої форми.

Рух народів, етнічна строкатість, часта зміна держав-гегемонів змушували панівний прошарок підтримувати станова солідарність. Посилення соціальної нерівності призвело до того, що знатні роди одних племен стали вважати знатні роди інших племен ближчими собі, ніж своїх незнатних одноплемінників.

Варново-кастовий розподіл має глибокі історичні корені, без з'ясування яких важко зрозуміти роль каст в Індії, а також розвиток всієї системи індуського права. Клас - варна - каста, співвідношення цих феноменів у їх історичному розвитку, одна з невирішених проблем сходознавства. У дослідженні цих проблем не останнє місце має бути відведено і юридичним категоріям, без урахування яких не можна зрозуміти і пояснити виникнення класів і форм залежності у Стародавній Індії.

Перша варна – найпривілейованіша – брахмани. У давніх джерелах брахман постає мало не божеством у людській подобі. Лише він міг визнавати волю богів, вивчати священні тексти, здійснювати жертвопринесення, обряд коронації правителя. Брахмани звільнялися від повинностей, навіть цар не міг розпоряджатися їхньою власністю. Також звільнялися від податків, тілесних покарань. Правителі залучали брахманів до розгляду судових справ, виконання різноманітних державних доручень, не пов'язаних з військовою справою.

Друга варна – кшатрії, «створені з рук бога». Вони становили основну частину верхівки чиновників: правителів, воєначальників, раджив. В їх руках була реальна влада – військова і матеріальна могутність. Майже всі царі були вихідцями із кшатріїв. Релігія зобов'язувала до співробітництва брахманів і кшатріїв. Царі – прибічники брахманів – переслідували кшатріїв. Доходило до кривавих міжусобиць. Правителі-кшатрії відповідали тим же. Посилення впливу буддистів послабило позиції кшатріїв. Багато з них покинули військову службу, перетворились на ремісників і крамарів.

Третя варна – вайш'ї, «створені із стегон бога», – до неї входили селяни-общинники і торгівці. Засобом їх існування були землеробство, скотарство, торгівля. Люди цієї варни були зобов'язані вправно і добросовісно працювати, примножувати своє майно, своєчасно і регулярно приносити жертви, бути покірними волі брахманів, своєчасно сплачувати податки, забезпечувати всім необхідним себе і членів вищих варн.

Четверта варна – шудри, «створені із ступнів бога». Вони не проходили обряду посвячення. Їхнім головним обов'язком було служіння «двічі народженим». Шудра повинен був харчуватися зі столу господаря, носити його недоношений одяг. Він не міг вивчати веди. Брахман за вбивство шудри ніс таке

ж покарання, як за вбивство kota або собаки. Шудри становили основну масу найманих людей, слуг, ремісників. Шудрі не можна було мати багатство, оскільки це могло «утискувати брахманів». За образу брахмана шудрі могли відрізати язика. Окремі представники цієї варни досягли матеріального благополуччя, переважно за рахунок торгівлі, ремесла. Шудри не були прикріплені до землі. Відомі випадки, коли шудра ставав воєначальником і навіть царем.

Давньоіндійська держава виникла як рабовласницька, тим не менш у праві відсутнє чітке протиставлення вільних і рабів. Каста затуляють собою класи. Це виражається в тому, що збірки законів набагато чіткіше говорять про відносини між кастами, ніж між класами, оскільки саме поділ суспільства на каста проголошується давньоіндійським законодавством основним розподілом людей, існуючим одвічно, і саме виклад прав і обов'язків каст є основним змістом давньоіндійських збірників законів.

Таким чином, своєрідна соціальна диференціація суспільного устрою Індії зберігається і в наш час. Складно оцінити доцільність і правильність такого підходу до розширення суспільства, оскільки подібна система має існування з самого зародження суспільного устрою цієї держави. Не маючи і не знаючи іншої варіації, можливість зміни не існує. Також особливо важливу роль відіграє релігійна приналежність стародавніх мешканців Індії, згідно з якою подібний підхід до поділу суспільства, вважається божественним. Такий підхід можна назвати структурованим, тому що певним чином скріплює індійське суспільство. Цікавий і той факт, що державу з подібним устроєм, ніколи не зачіпали великі соціальні потрясіння, а соціальна стійкість і одночасна адаптованість індійської громади, зробили її в певному сенсі «поза історичною». Отже, можна зробити висновок, що таке регулювання суспільного устрою приносить стабільність і впевненість жителям Індії в завтрашньому дні і досі, тому має визнання і у наш час.

*Смирнова Диана Сергеевна,
Студентка 1 курса Института подготовки
кадров для органов юстиции Украины
НЮУ им. Ярослава Мудрого*

Влияние Акта об устроении (или престолонаследии) 1701 года на государственный строй Англии

Почему в 1952 году владение тронем перешло к дочери Георга VI-нынешней королеве Великобритании Елизавете II? Давайте разберемся в том, что же послужило причиной для передачи трона дочери монарха? Ведь как правило главным наследником считался сын.

Итак, дело в том, что в 1701 году был принят Акт об устроении или престолонаследии. С началом действия этого закона закрепились кастильная система престолонаследия. Суть ее раскрывает то, что управление государством может переходить как к мужчине, так и к женщине. Но преимущество все же имел старший сын короля или королевы. Следующим за ним был второй, третий сын и т.д. по убывающей лесенке, минуя дочерей. Если вдруг монарх не имел сыновей, то трон переходил к дочерям по старшинству. Что и произошло в случае с королевой Елизаветой. Необходимостью принятия этого закона послужило отсутствие детей у принцессы Анны, дочери Вильгельма и Марии. И поэтому, следовало принять решение о том, кто станет следующим наследником престола. Закон не только установил порядок престолонаследования, но и содержал уточнения для законодательной и исполнительной власти. Обладатель короны должен присоединиться к Англиканской церкви и не иметь никаких связей с католицизмом. Это правило действует и поныне. Также, монарху было запрещено покидать страну без одобрения парламента. Вдобавок к этому король не имел права помилования в отношении лиц привлеченных к ответственности в порядке импичмента. Следовательно, королевская власть была ограничена в пользу парламента.

Следующие три положения имели огромное значение для развития конституционного строя Англии:

- Установление принципа(правила) контрассигнатуры, согласно которому акты, которые издавались королем по государственным вопросам не были действительны без подписи соответствующего министра т.е. члена Тайного совета(Privy Council). Через четыре года это правило было отменено, но впоследствии стало незаменимым и непременным элементом процедуры оформления правительственных решений.
- запрет на совмещение чиновной должности с депутатской в Нижней палате (Палата общин). В 1707 году этот запрет был отменен для ряда должностей(например, Министров).
- Установление принципа несменяемости судей. В соответствии с актом они выполняют свои обязанности до тех пор, пока "ведут себя беспорочно"(quamdiusebeneegeriunt). Отстранить их от должности можно только по решению парламента.

Это правило провозглашало независимость судебной власти от власти короля и подчиняло парламенту.

Таким образом, возросла роль министров, но парламент их мог привлечь к ответственности. Следовательно, этот акт положил начало ответственности кабинета министров перед парламентом. И из этого всего следует сделать вывод такой, что в Англии устанавливалась буржуазная Конституционная монархия, в которой главную роль играл парламент.

*Солодовник Анастасія Іванівна,
студентка 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України НІОУ
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ РЕСТАВРАЦІЇ МОНАРХІЇ БУРБОНІВ

Реставрація Бурбонів — відновлення влади монархів-представників династії Бурбонів у Франції період із 1814 по 1830 роки, що характеризується суперечливими наказами монархів, нестійкою політичною ситуацією країни.

Реставрація Бурбонів була викликана внутрішньою слабкістю та військовою поразкою Першої імперії Наполеона I. Саме ім'я Бурбонів нагадувало про дуже страшне минуле. Селянство та буржуазія, побоювалися втратити свої землі, які були придбані за часів революції. Бурбони тягнуть за собою повернення емігрантів, які вимагають свої володіння, землі та майно.

У 1814 р. на вимогу країн-переможців у Франції було відновлено династію Бурбонів. Але реставрація не означала повного відновлення існуючих раніше порядків і повернення Франції до старої абсолютної монархії.

Особливості політичного режиму у Франції після відновлення на троні династії Бурбонів були обумовлені глибоким ідейним розколом у суспільстві. Чисельно переважала «нація народного суверенітету», вихована на ліберальних і демократичних ідеях революції. Однак, порівняно нечисленні емігранти, як правило з середовища дворян і духовенства, прагнули реставрувати старий порядок.

Почалися масові розправи над учасниками революції і бонапартисти. Надзвичайні трибунали винесли більше 10 тис. Обвинувальних вироків за політичну діяльність. У департаментах, особливо на півдні Франції, відбувалися масові погроми і вбивства противників Бурбонів і протестантів.

Повернувшись до влади, Бурбони вважали за необхідне заснувати у Франції консервативний варіант конституційної монархії, здатний викоринити "революційну заразу" і відповідний їх власного розуміння державності. З цією метою вони використовували явно застарілі ідеологічні постулати, посилаючись на свої "історичні права", на королівський суверенітет, на божественний порядок. Реставрація монархії не означала відновлення абсолютизму. Рішення Віденського конгресу зобов'язували Людовіка XVIII запровадити конституцію.

4 червня 1814 р. король "дарував" французькому народу Хартію, згідно з якою за формою правління Франція ставала конституційною монархією.

Монарх наділив себе великими повноваженнями:

- 1) він був главою держави і головнокомандуючим армії;
- 2) йому були підпорядковані міністри, він призначав й усував чиновників;
- 3) без підпису короля не набирали чинності закони.

Парламент складався з палати перів та палати депутатів. Членів першої палати призначав король, до другої палати їх обирали в процесі двоступеневих виборів. Коло виборців обмежувалося високими віковими і майновими цензами. Як наслідок - до палати депутатів потрапили особи, що називали себе більш послідовними монархістами, ніж сам король. Зростання опозиції пояснювався тим, що велика буржуазія, цілком готова підтримувати уряд Людовіка XVIII, не хотіла переходу влади у руки старого дворянства і побоювалася, щоб крайності реакції не сприяли новим революційним вибухів.

Королівська Хартія 1814 року мала суперечливий характер. З одного боку, вона проголошувала низку ліберальних ідей, які на той час були дуже актуальні, але з іншої - повертала титули старому дворянству, яке вимагало за свої втрати, у роки революції, не малої компенсації. У Людовіка XVIII вистачило глузду для того, аби декларувати громадянську рівність, недоторканність особи, свободу друку та віросповідання. Конституція гарантувала також недоторканність приватної власності, зокрема й придбані в роки революції. Влада в країні фактично зосереджувалася у великих землевласників, дворян та верхівки буржуазії. Перед Францією відкривалася можливість еволюційного шляху політичного розвитку.

Режим Реставрації характеризувався союзом найреакційніших соціальних сил. Знову політичну

вагу стало набирати дворянство, відтісняючи стан підприємців. Бурбони прагнули відновити колишній абсолютистський порядок, однак зазнали поразки. В умовах наростання політичної кризи в 30-ті роки правляча верхівка спробувала посилити режим, видавши чотири надзвичайні ордонанси, які фактично відміняли Хартію (це і сприяло розгорненню революції 1830 року).

Після революції 1830 р. Франція набула не лише зовнішніх ознак парламентської монархії. Роль дворянства в політичному житті стала другорядною. Реальна влада остаточно була зосереджена в руках буржуазії. Також, результатом революції 27-29 липня 1830 р. стало остаточно повалення династії Бурбонів у Франції.

Правління Бурбонів не набуло бажаного результату, навпаки ситуація в країні ставала більш нестабільною, характеризувалась наростанням опозиційних настроїв та робітничого руху. Парламентська монархія Бурбонів була майже нікому не потрібна, бо люди, вже переживши відчуття остраху, схилилися до республіканської форми правління, яка давала набагато більше прав та свобод. Тому спроба реставрації Бурбонів зазнала поразки.

*Солонский Евгений Витальевич, студент
I курса 16 группы Института подготовки
кадров для органов юстиции Украины
Национального юридического университета
имени Ярослава Мудрого*

ВЛИЯНИЕ “БИЛЛЯ О ПРАВАХ” НА СОВРЕМЕННЫЕ США

Соединенные Штаты Америки обладают одной из наиболее зрелых политико-правовых систем в современном мире. Особенно интересным есть ранний период становления государства и права США. Интерес к идеям Американской революции и дискуссии вокруг них не слабеют как у самих американцев, так и во всем мире. Выразительный пример этих идей – Томас Джефферсон (1743-1826р). За характеристикой современного исследователя Б.Леви, он был самым одаренным государственным деятелем США.

Основная идея Джефферсона состояла в процессе самоуправления свободных людей и Билле о правах, интерпретированном независимым судом, который будет иметь больше доверия, поскольку будет определяться “ученостью и честностью” судей.

Следует заметить, что Билль о правах не был частью первой Конституции, подготовленной делегатами, среди которых было много юристов. Он был дополнен только через некоторое время спустя (первые 10 поправок), когда некоторые делегаты отказались подписывать Конституцию, если он не будет дополнен. Джефферсон писал из Франции, что нужно быть готовыми добавить некоторые исправления к Конституции, и ожидать, что их будет еще больше. И затем после принятия Билля о правах возникли обстоятельства, которые требовали его реализации. Именно так и развивалась политико-правовая сфера США в период возникновения и реализации Билля о правах Соединенных Штатов Америки.

Главной причиной возникновения Билле о правах стало отсутствие в Конституции статей гарантирующих гражданские права, что и привело ко многим политическим разногласиям. Гарантии прав на свободу, слова и печати, свободу собраний, прав на хранение и ношение оружия, на неприкосновенность личности и жилища, на справедливое отправление правосудия и введение суда присяжных. Эти статьи составили десять первых поправок к Конституции США, утвержденных конгрессом 25 сентября 1791 года. После ратификации этих поправок законодательными собраниями штатов с 15 декабря 1791 года, они стали составной частью Конституции США под общим неофициальным названием Билль о правах. Основным автором проекта был Мэдисон, но в подготовке и принятии документа важную роль сыграл, уже выше упомянутый, Томас Джефферсон. Его переписка с Мэдисоном оказала влияние на текст. Я считаю, что Конституция США, до дополнения поправок о гражданских правах, не включала в себя гарантий прав личности от федеральных властей, хотя и позиционировала себя как сильную федеральную власть. И создание Билля о правах положило начало такому пониманию, как демократия. Стоит отметить также и довольно разумную составляющую поправок, которые были дополнены к Конституции США, потому как особое место о правах занимает 1-ая поправка, провозглашающая свободу слова, печати и собраний. На ней базируются основные права граждан и политических объединений – партий, профсоюзов, ассоциаций и конфессий. Вот, к примеру, 2-ая поправка даже до сегодняшних дней остается противоречивой, вокруг нее идут многолетние споры, противники свободной торговли оружием добиваются ее отмены. 3-я поправка запрещает расквартирование солдат в частных домах без согласия хозяина в мирное время; она утратила свое актуальное значение. 4-я поправка гарантирует неприкосновенность личности и имущества, запрещая

обыски и аресты без предъявления ордера на арест, который может выдаваться только судебными властями при наличии "основательных причин". Существовало большое количество толкований 4-й поправки.

В 1928 году Верховный суд решил, что установление подслушивающей аппаратуры не противоречит ей, если при этом не происходит физического вторжения посторонних в жилое помещение; в 1967 году новым постановлением было запрещено несанкционированное подслушивание. 5-я поправка вводит суд присяжных, провозглашая, что "никого нельзя принудить при каком-либо уголовном деле свидетельствовать против самого себя или лишать жизни, свободы и собственности без надлежащего разбирательства". 6-я, 7-я и 8-я поправки касаются процедуры судопроизводства. Так или иначе, все эти поправки сделали весомое влияние на современную Америку. Даже история написания и размещения поправок была довольно насыщенной, например, знаменитая 1-ая поправка к Конституции США, на самом деле была не первой. Она шла третьей по счету, а первые 2 поправки были при ратификации забаллотированы.

Сейчас, наблюдая за такой мощной во всех смыслах и аспектах страной, как Соединенные Штаты Америки, можно заявлять, что Конституция США, созданная в 18-ом веке, и Билль о правах, который стал гарантией гражданских прав и свобод, внесли весомую роль в развитие практически эталонной демократии США.

То есть, принятие Билля о правах явилось несомненной победой американской демократии. В то же время, этот документ, как и сама Конституция, ничего не говорит о социально-экономических правах и свободах. Содержащиеся в Билле о правах краткие предписания получили подробнейшее истолкование в многочисленных решениях Верховного суда, детализированы в сотнях актов Конгресса. Билль о правах использовался при разработке Всеобщей декларации прав человека, принятой ООН 10 декабря 1948 года, и аналогичных документов, действующих во многих странах мира.

Прочитав статью магистра Университета экономики и права В.В. Воротинина, можно сделать вывод, что для Америки 18-го века, принятие Билля о правах было неким взглядом в будущее. Потому как Билль о правах содержит в себе общую декларацию прав человека, эхо которых дошло до современного политико-правового общества. И по сути Билль о правах, принятая в 1791 году имеет непосредственное влияние на современные Штаты, ведь практически эталонная демократия США – это заслуга Билля о правах: основных правах и свободах гражданина.

Каждый гражданин Соединенных Штатов Америки сейчас может свободно развивать свой бизнес, при этом имея правовую поддержку со стороны демократического государства. Американцы живут в настоящей свободной стране, в которой можно свободно выражать свои мысли и принимать участие в развитии страны, в которой честно заработанная частная собственность превышает всего. К примеру, даже представители правоохранительных органов не имеет право переступить порог дома обычного американца, исключением является только наличие соответствующих документов.

Билль о правах послужила фундаментальной частью современной демократии Соединенных Штатов Америки, которая является эталоном не только для стран третьего мира, но в целом – для многих!

*Степанюк Д. Р., студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції,
1 курс, 16 група*

ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ІЛОТІВ СПАРТИ

Досить цікавим, як на нашу думку, феноменом в історії держави і права античного світу є статус ілотів Спарти. Ілоти – поневолені жителі Лаконії та Мессенії, які вважалися власністю держави, тобто всієї спартанської общини. Специфічність їхнього правового статусу передусім полягає в тому, що вони одночасно мали риси і рабів, і кріпосних селян.

У першу чергу, слід звернути увагу на витоки терміну «ілоти». Різні джерела вказують на те, що походження цієї назви є неоднорідним. Давньогрецький письменник та географ Павсаній вважав, що слово ілоти означало «взяті в полон». Однак, грецький автор I століття до н.е. Страбон вважав, що цих підкорених мешканців, котрі перебували в підпорядкуванні в спартанців, слід називати гелейці, походзячи від міста Гелос, яким вони володіли. Ряд дослідників вважає етимологію слова неясною. Частина вчених прийшла до висновку, що всі версії усе одно тісно пов'язані з фактом завоювання. Проте, інші дослідники погоджуються з гіпотезою Едуарда Мейера, яка полягала в тому, що ілоти

потрапили в залежність від спартанців не лише через просте завоювання, а й через ряд більш складних економічних чинників.

Багато питань виникає при вивченні соціального та правового становища ілотів. Інформація, яка дійшла до нас від стародавніх авторів, є нечисленною й уривчастою, а твердження науковців суперечливими. Зокрема, дискусійним питанням залишається те, чи можна назвати ілотів рабами та який термін найбільш близький до їх положення. З цього приводу найбільш поширеними є дві точки зору.

Згідно першої, ілоти були рабами, але не конкретного власника, а всієї спартанської держави. Саме так часто визначають цю категорію осіб у довідниках і посібниках.

Водночас існує інша думка, згідно якої ілотів не можна вважати рабами у традиційному розумінні. Для вирішення цього питання О. А. Гушин запропонував порівняти ілотів з афінськими рабами V-IV ст. до н.е. При цьому, науковець відзначив, що їхній статус відрізняється від класичного статусу рабів античного періоду. Зокрема, ілоти належали всій спартанській общині, отже права конкретного спартанця на нього були обмежені. Він не міг звільнити або продати ілота. Каралося і погане ставлення до невільника, його вбивство вважалось гріхом. На відміну від рабів, ілоти користувалися певною господарською самостійністю. Вони могли передаватися в приватні руки для експлуатації, але лише у користування, а їх власником усе одно залишалася держава. Ілот, на відміну від повноцінного раба, не був повністю позбавлений властивостей суб'єкта права, він міг отримувати власність в дар від господаря та звертати своє майно в капітал.

А. В. Зайков теж підкреслює особливий, відмінний від рабів, статус ілотів. Учений наголошує на тому, що вони не були рабами приватної особи в точному юридичному розумінні цього слова, адже права спартіату були обмежені як щодо самого ілота, так і щодо вироблених ним продуктів. Також, вони не були і державними рабами, оскільки в ті часи цей термін мав інший, точно встановлений зміст. Водночас ілоти мали кріпосну залежність, яка, у свою чергу, мала колективний характер. Отже, колективне спартанське рабовласництво відрізнялося від класичного рабства, а за своїм економічним та соціальним становищем ілоти знаходилися на проміжному положенні між кріпаками та рабами.

Таким чином, вважаємо, що з правової точки зору ілотів не можна визначати рабами, оскільки останні були повністю безправними і цілковито залежали від конкретного господаря. Раба можна було продати, подарувати, безкарно вбити тощо. Він не міг мати цивільних прав. Водночас ілоти, не дивлячись на відсутність свободи, все ж таки мали певні права. При цьому важливо також підкреслити, що вони працювали на земельних наділах (клярах). Хоча їх використовували в якості прислуги, в релігійних обрядах та у війську, проте основною функцією була саме сільськогосподарська.

Отже, на підставі аналізу соціального та правового становища ілотів у Спарті більш точним вважаємо їх визначення не як рабів, а як поневолених селян, яким притаманні елементи рабського статусу.

*Стовбчата Юлія Олександрівна
студентка 3-го курсу спеціальності
"Правознавство"
Вінницького відділення
КФЕК НУ ДПСУ*

САЛІЧНА ПРАВДА - ПАМ'ЯТКА РАННЬОФЕОДАЛЬНОГО ПРАВА ФРАНКІВ

Поява у європейського населення держав, а також тісні контакти з романізованим населенням, яке вже мало писані закони, посприяли писемній фіксації норм звичаєвого права і в них. Так наприкінці 5 - на початку 9 століття з'явилися їхні судебники або записи звичаєвого права, які в медієвістині називаються "правдами". Із усіх варварських "правд" одним з найцінніших джерел як для історико-правової науки так і для вивчення господарського життя і суспільного ладу франків доби Меровінгів, і частково Каролінгів є "Салічна правда". Її зміст відображає соціально-економічні і політичні процеси ранніх етапів розвитку класового суспільства, держави і права. Салічна правда змальовує дуже архаїчні відносини в середовищі франків, які стоять на порозі класового суспільства. Це джерело свідчить про сильну майнову диференціацію, про початок розпаду родових і общинних зв'язків. У той же, час вона є найважливішим документом для вивчення майнових відносин ранньофеодального періоду, прав і обов'язків франків.

Салічна правда являє собою збірник ранньофеодального права. Її було укладено на рубежі 5-6 століть за правління Хлодвіга. Салічна правда регулювала внутрішньо-общинні відносини і в основному містила норми карного та процесуального права. Найбільшу кількість статей Салічної правди було

присвячено злочинам і покаранням. Під злочином розумілися образа, збитки заподіяні особі або майну. Можна виділити такі групи злочинів:

1. злочин проти особи (вбивство, образа словом чи дією, викрадення вільної людини);
2. майнові злочини (крадіжка, грабіж, підпалення, конокрадство, незаконне вторгнення на чужу ділянку);
3. злочини проти моральності (перелюбство, співжиття з рабинею);
4. злочини проти правосуддя (обмова, неправдиве свідчення, неявка до суду);
5. посадові злочини (перевищення повноважень графом, відмова від правосуддя, дезертирство).

Під покаранням розумілося відшкодування завданої шкоди або образи. Серед покарань виділялися штрафи, смертна кара, тілесні покарання. У Салічній правді штрафи майже повністю витіснили усі інші покарання. Головна мета штрафів - недопущення кривної помсти, самосуду. Покарання залежало від соціального статусу злочинця і потерпілого, тобто високий статус останнього посилював покарання. Наприклад, вергельд за вбивство вільного франка становив 200 солідів, за вбивство королівського дружинника - 600 солідів, за вбивство напіввільного літа - 100 солідів. Убивство раба розцінювалося як майновий збиток, тобто сплачувалася тільки вартість раба. За вбивство жінки сплачувався потрійний вергельд, вагітної жінки - у чотириразовому розмірі; потрійний вергельд справлявся за вбивство дитини, яка не досягла дванадцяти років, вбивство таємницею, вбивство зі спробою приховати сліди злочину.

Салічна правда закріплювала обвинувачення у обвинувально-змагальний процес. Він розпочинався на підставі приватного розшуку. Виклик до суду відповідача та свідків, а також пошук доказів були обов'язками позивача. Позивач самостійно формулював сутність обвинувачення. Відповідач повинен був висловити свої заперечення.

Система доказів при такому процесі включала: об'єктивні докази (політичні, королівська грамота на землеволодіння); інформацію свідків; суд присяжних; ордалії (суд Божий) - випробування за допомогою сил природи.

Свідчити могли тільки рівні проти рівних. Відмова від свідчення або неправдиве свідчення каралися штрафом і проголошувалися поза законом. До суду присяжних вдавалися у тому разі, коли були відсутні докази або свідки. Ордалії полягали головним чином у випробуванні вогнем, водою.

Щодо спадкового права рухоме майно син і дочка успадковували порівно. Але земля переходила тільки до сина. Тобто земля залишалась в одному і тому ж роді. За відсутності у померлого синів майно успадковують доньки, а коли їх немає, то брати чи сестри померлого, але не сусіди.

Стародавні звичаї у шлюбно-сімейному праві дозволяли укладання шлюбу через купівлю дружини, але не виключалась її крадіжка. Через купівлю чоловік набував владу над жінкою. Після його смерті ця влада переходила до свекра, тому що викуп давався ним.

У час Салічної правди ці звичаї вже відмирили. Місце викупної плати зайняли речі або гроші, які чоловік приносив дружині у вигляді ранкового подарунку. Вони залишалися у сім'ї. Дружина мала принести в дім чоловіка посаг.

Отже, Салічна правда - найважливіший правовий документ, джерело права раннього феодалізму. Розглянувши основні напрямки права Салічної правди ми з'ясували основні риси соціального і правового ладу Франкської держави, розкрили сутність злочинів і покарань. Аналіз статей Салічної правди дозволяє виділити основні риси ранньофеодальної держави франків: закріплює сформовану нерівність; дає поняття злочину; замінює кровну помсту, як пережиток первіснообщинного ладу, на систему штрафів; класифікує злочини.

Сухопар Анна Анатольевна, студентка 4 групи, 1 курсу, ІШКОПу НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Статус президента США за конституцією

Статус президента США по Конституції 1787 года, - был первым опытом строения исполнительной власти Соединенных Штатов Америки, страны – являющей в настоящее время лидером на мировой арене. Поэтому интересно и важно рассмотрение статуса исполнительной власти, ее строения и генезиса.

Проработав конституцию США 1787 года можно сделать вывод, что она наделяет президента США значительной властью.

Президент США по Конституции 1787 года - является главой исполнительной власти. Основной закон США объединил в его лице главу государства и правительства. Ему же предоставляется верховное командование Вооруженными Силами. Как глава государства, президент представляет Соединенные Штаты на международной арене, подписывает международные соглашения, осуществляет руководство

внутренней и внешней политикой государства. В качестве главы правительства, президент формирует его органы, назначает министров (с согласия сената), руководит работой федеральной исполнительной власти, может освободить от занимаемой должности любого члена правительства.

С целью создания противовесов законодательной и судебной ветвям власти Президент наделен некоторыми полномочиями, касающимися взаимодействия с ними. Так, в сфере судебной власти он имеет право отсрочки исполнения приговоров и право помилования за преступления, совершенные против США (за исключением случаев осуждения в порядке импичмента). Расширительно толкуя конституционное право помилования, Президенты закрепили за собой и право объявления амнистии. Кроме того, в соответствии с Конституцией (разд. 2 ст. II) Президент с совета и согласия Сената назначает судей Верховного суда США и иных федеральных судов. Таким образом установленные отношения между этими органами как в прошлом, так и сейчас имеют целью избежать узурпации власти со стороны какого-либо одного из названных органов.

Президент руководит огромным государственным аппаратом. Одновременно он несет ответственность за подготовку и исполнение государственного бюджета, по требованию (запросу) Конгресса представляет ему соответствующие документы. Он имеет право помилования, отсрочки приговоров, награждения медалями и другими знаками отличия (кроме орденов, так как их в США нет). Весь сложный процесс деятельности главы государства во многом опирается на его правотворческую деятельность, которая проявляется в издании им указов, директив и исполнительных приказов, как правило, носящих нормативный характер.

С учетом огромной значимости института Президента США в государственном механизме, Конституция устанавливает определенные гарантии его деятельности, прежде всего политической, материальной и личной независимости, защищенности. Правовым средством обеспечения политической независимости президента является отсутствие его политической ответственности перед кем бы то ни было, включая Конгресс. Конечно, реально политическая независимость не может быть полной, так как в своей деятельности Президент вынужден считаться с расстановкой сил и в обществе в целом, и в Конгрессе, и в своей партии. Юридически выраженная независимость может лишь смягчить реально существующий прессинг различных политических и социальных структур.

В качестве материальной гарантии статуса Президента Конституция США содержит положение о том, что за свою службу он получает вознаграждение и что оно не может быть изменено в течение периода, на который он избран. Причем в течение этого же периода Президент не может получать иного денежного вознаграждения из государственной казны: ни от федеральных властей, ни от штатов (разд. I ст. II Конституции).

Помимо установленного в твердой сумме жалования, составляющего ныне 400 тыс. долларов в год. Президент получает дополнительные выплаты на покрытие расходов, связанных с выполнением должностных обязанностей, в частности транспортных и представительских. Уходящим в отставку Президентам назначается пожизненная пенсия.

Таким образом, можем сказать, что президент США имеет очень обширные полномочия и играет очень важную роль в жизни государства. Однако его власть также ограничивается конгрессом и судебной властью для того чтоб не возникла узурпация власти. Также конституция гарантирует президенту защиту, благодаря которой он может выполнять свои полномочия.

*Танашикіна Марина, студентка Ік., Іф., Агр.,
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

СТАТУС, ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН ЗА ФРАНЦУЗЬКОЮ КОНСТИТУЦІЄЮ 1958 РОКУ

Складна ситуація всередині країни та зовнішньополітична криза, загроза початку громадянської війни послугували причинами для прийняття 1 червня 1958 року закону, відповідно до якого генерал де Голль наділявся повноваженнями з підготовки нової Конституції. За таких умов, центральною метою головного закону країни було забезпечення політичної стабільності в країні.

Схвалена народним референдумом 1958 року Конституція закріпила положення про статус Франції як неподільної, світської, демократичної і соціальної республіки та проголосила принцип народного суверенітету, який реалізовувався народом через його представників і на референдумі.

На відміну від попередньої, нова Конституція не містила розділу про правовий статус особи, передбачаючи порівняно обмежений перелік прав та свобод громадян, оскільки головну роль у закріпленні та врегулюванні правового статусу мешканців країни відігравали Декларація прав людини і громадянина 1789 р. та Преамбула до Конституції 1946 р., на які було посилення у самій Конституції.

Декларація містила в своєму складі коротку передмову та 17 статей. Вже у передмові йшлося, що представники французького народу закріплюють у цьому акті природні, невід'ємні права людини, а також засади, які необхідні для забезпечення конституції та дотримання прав кожного громадянина. Важливими були положення, що проголошували ідею рівності усіх людей у їх правах, а отже будь-які суспільні відмінності можуть бути лише для загальної користі. В Декларації знайшли своє закріплення і найважливіші постулати суспільства, дотримання яких є гарантом правової держави, серед них: свобода, власність, безпека та опір гнобленню.

Передбачалося, що Закон є вираженням загальної волі, а отже, всі громадяни мають право брати участь особисто або через своїх представників у його створенні. Оскільки, усі громадяни рівні перед законом, то вони ж мають і рівний доступ до всіх публічних посад, місць і служб. При цьому, слід зазначити, що такий рівний доступ обмежувався виключно здібностями кожної окремої особи.

Важливим кроком стало, також, визнання в Конституції свободи особи, совісті, слова та друку. Передбачався рівномірний розподіл податків між усіма громадянами на підставі вільної угоди, громадянам надавалося право вимагати звіт від посадових осіб щодо результатів їх діяльності. Цікавим є положення, що проголошувало власність священною і недоторканною, а тому ніхто не міг бути позбавлений її, крім випадків, передбачених законом.

Прогресивними стали статті, які забезпечували право французьких громадян на організацію професійних спілок та страйки, проголошували рівноправність жінок та чоловіків. Заборонялась дискримінація за мотивами національної приналежності, віросповідання та політичних переконань.

У законі містилися статті, щодо обмеження прав приватних монополій, а також гарантоване державою право кожному на матеріальне забезпечення, відпочинок, працю, безоплатну світську освіту усіх рівнів.

Отже, хоч сама Конституція 1958 року і не передбачала широкого кола прав, які б закріплювали статус особи, але додаткові акти, на які було посилання в ній, передбачали створення всіх необхідних умов, які б сприяли розвитку особи і сім'ї, підвищенню рівня життя, освітченості серед французів. Конституція, базуючись на принципі взаємності, надавала також виборче право громадянам інших держав Європейського союзу на виборах до своїх муніципальних органів.

*Ткач Катерина Олексіївна,
НЮУ імені Ярослава Мудрого Студентка 1
курсу, 4 факультету, 16 групи*

Національно-визвольний рух в Індії під проводом Махатми Ганді

Період після Першої світової війни, для Індії позначився переходом від діяльності порівняно нечисленних національно-патріотичних груп до масового національно-визвольного руху. Війна сколихнула спокійну та звичну для більшості індійців шкалу духовних цінностей та політичних орієнтацій. Антиколоніальний рух Індії у міжвоєнний період був представлений двома потужними політичними силами — Індійським національним конгресом (ІНК) та Мусульманською лігою. Під час війни колоніальна влада обіцяла надати Індії самоврядування. Та, сподівання індійців не виправдалися. Влада не надала Індії незалежності. Розбіжності всередині Національного конгресу та зміна методів боротьби, за досягнення єдності, і керівництва масовим рухом призвели до формування в партії двох основних фракцій. Тут на політичній арені і з'являється Махатма Ганді із ненасильницькою стратегією боротьби.

Однак, цей метод ненасильницької боротьби може бути застосований тільки тоді, коли народ зможе слідувати шляхом правди і ненасильства. А це насамперед вимагає, щоб всі люди ретельно проаналізували самих себе, знайшли власні недоліки, які і роблять можливим іноземне панування. Вони повинні потім очиститися, позбутися своїх вад і ясно висловити своє одностайне рішення стати вільними. Якщо правителі все ж не погодяться, будь-який зв'язок народу з урядом повинен бути перерваний, що автоматично паралізує цей уряд, машина якого зрештою рухається народом. Однак цей метод виявився далеко не легким. Проте за допомогою постійного застосування цього методу, незважаючи на переслідування і страждання, Ганді зрештою привів Індію до звільнення.

Рабіндранат Тагор писав про Ганді: «Махатма Ганді з'явився у порогів хатин тисяч знедолених, одягнений так, як вони, говорячи їхньою мовою.. Хто ще так само безроздільно приймає величезні маси індійського народу, як власну кров і плоть?» Ганді був абсолютно безкорисливий. Він любив подорожувати, виходив всю Індію пішки та знав майже всі мови Індії.

Один з найближчих учнів і соратників Ганді, глава Індійського національного конгресу і перший прем'єр-міністр незалежної Індії Дж. Неру стверджував: «Немає людини, здатної письмово відтворити

справжнє життя Ганді, якщо ця людина не так само велика, як сам Ганді. Написати біографію Ганді саме по собі важко; це завдання стає ще більш складним, оскільки його життя не віддільна від життя Індії протягом півстоліття або більше. Тим не менш, якщо й існують численні спроби написати про його життя, вони можуть бути успішними, проливаючи світло на деякі сторони його нечуваної діяльності, а також даючи іншим людям певне розуміння цього незабутнього періоду історії Індії».

На мою думку, величезну роль в здобутті незалежності Індії відіграв Махатма Ганді. Він боровся проти англійського панування, обмежуючи цю боротьбу винятково ненасильницькими формами, що і вирізняло його серед інших. Знайшов в собі сили, подолати розрізненість індійського народу, надихав народ Індії на те, що він повинен здобути незалежність у своєму серці, і тоді зовнішнє пригнічення буде безсилем. Більшість вважають, що Ганді є духовним вождем Індії. 30 січня 1948 р. було вбито видатного Мохандас Карамчанд Ганді. Хоча, з того дня минуло не більше чотири десятиліття життя, та інтерес до постаті Ганді не слабшає. Саме героїзм і самовідданості мільйонів індійців полягати велич і слава Ганді як його видатного лідера.

Ганді, порівнюючи з іншими відомими людьми, - не був народжений великим, але сам зробив себе таким за допомогою боротьби і експериментів, за допомогою двох якостей, які кожен з нас може все більш і більш розвивати в собі, як це зробив Ганді, а саме - любові до істини і любові до ближніх. Ганді може бути зразком і надією для всіх людей. Своїм життям він показав, що навіть у самому звичайному людині закладена здатність до вдосконалення, яка може творити чудеса, тобто те, що зазвичай вважається неможливим. Познайомившись з його довгим життям, яку сам Ганді правильно описує як серію експериментів з істиною, ми тепер спробуємо вивчити його філософію. Він на відміну від дуже багатьох моральних авторитетів і пророків ХХ століття, довів на практиці, що політична боротьба, яка базується на засадах чесності та самопожертви, можлива. Що твердження «Політика—це завжди брудна справа» не є аксіомою.

Товкач Аліна Олександрівна, студентка I курсу 16 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Вплив конфуціанства як релігійно-філософської течії на суспільний лад Стародавнього Китаю

Конфуціанство — філософське вчення мислителя Стародавнього Китаю Конфуція (Кун-цзи) і його послідовників, що на межі нової ери було перетворене на релігію. Спираючись на давні традиції, Конфуцій встановив, що ідеальна людина має бути чесною, відданою правителю, гуманною, мати повагу до старших, любов до оточуючих, скромною, справедливою, стриманою тощо. Проповідуючи ідеальні стосунки між людьми, в сім'ї та в державі, Конфуцій виступав за чіткий ієрархічний розподіл обов'язків між членами суспільства.

Професори Калінін Ю.А. та Харьковченко Є.А. в своєму підручнику «Рілігієзнавство»^[7] зазначають, що усі ці специфічні особливості системи цінностей, що склалися у Китаї за тисячоліття, передували епосі Конфуція, підготували країну до сприйняття тих принципів і норм життя, які назавжди увійшли до історії під назвою «конфуціанство».

Особливістю є те, що конфуціанство зароджувалось у непростий час — період осьової доби, під час якого людство переходило від міфологічного до філософського світосприйняття, від ранніх до розвинених цивілізацій. У філософському світогляді особі дозволяється мати власну думку, а це не властиво китайському менталітету, тому вчення Конфуція, в якому мораль посідала чільне місце, переважаючи над правом, поступалося легізму філософській школі, яка диктувала підкорення жорстким, а іноді і жорстоким законам. Згодом конфуціанство стало державною релігією, на що впливав прихід до влади династії Хань. З тих пір воно стало основною суспільно-політичною доктриною.

Вчення Конфуція за своїм характером етико-гуманістичне, тобто основною метою було доведення необхідності побудови людських відносин на ґрунті взаємної поваги та любові. Як батько в сім'ї має чинити навіть володар. Інтереси сім'ї конфуціанство ставить вище, ніж інтереси людини. Управляти

1. © Ю.А. Калінін, Є.А. Харьковченко. Редакція видань історично-культурної спадщини України. Редактор Л.Л. Ващенко .

державою почав Конфуцій, покликані благородні мужі на чолі з государем сином неба. Конфуцій розділяв думку підтримуючих правління знаті і не відміняв розмежування людей на вищих і нижчих. Конфуцій визначав благородних не за походженням, а за моральними якостями та знанням. Благородний муж — зразок моральної досконалості, людина, поведінка якої утверджує норми моралі.^[8] Істинність такої моральної вимоги обґрунтовується не посиланням на Бога чи Божу волю, а міркуванням корисності для суспільства. Принцип справедливості основа всіх справ. Людина, що прагне посісти бажане для себе місце, де б то не було: в сім'ї, суспільстві, на державній службі, повинна намагатися бути достойною його. Для того потрібно вдосконалювати свій характер, що потребує очищення серця, думок, розширення знань.^[3] На цих критеріях, на думку Конфуція, мав базуватися відбір на державну службу. Перенесений у сферу політики принцип «не роби іншим того, чого не бажаєш собі» має стати фундаментом всієї системи управління. Поняття патерналізму було покладено в основу його ідеальної держави. Патерналізм стверджує, що управитель повинен піклуватись про своїх підлеглих, як батько піклується про своїх дітей. Для того, щоб володар став батьком для підлеглих, він повинен мати високу мораль та рівень освіченості.

На думку Л.С. Переломова^[4], Конфуцій намагався з допомогою “ритуалу і церемоніалу” органічно поєднати суспільство з державою, адже, якщо всі керуватимуться однаковими морально-етичними нормами, то, по-перше, підлеглих та урядовців об'єднуюватимуть спільні цінності, а по-друге, на випадок порушення верхами давніх традицій, низи матимуть підставу виправити дії державних органів.

Важливе місце у конфуціанстві посідає поняття “лі”, що можна трактувати як ритуал, правило, церемоніал. Без нього неможлива держава, тому вчення Конфуція вимагає неухильного дотримання “лі”. Без “лі” немає відмінності між небом і землею, між правителями й підлеглими, верхами й низами, літніми й юними. “Лі” базується на усталених звичаях і традиціях. Це вказує на консервативність і патріархальний світогляд конфуціанства. Вчення Конфуція стверджує, що добровільне дотримання людиною ритуалів є набагато ціннішим і ефективнішим способом виховати в людині гідну поведінку, ніж не торкаючийся внутрішнього світу людини закон, що опирається на покарання.^[5] Таким чином у людей виховувалась модель поведінки, яка задовольняла правові норми, але керувалась мораллю, що є вимогою до всіх релігій, адже релігія — це додатковий, а іноді і основний, як у випадку з конфуціанством, інструмент для регулювання свідомості і вчинків людей. Це обумовлено тим, що ідеологічна переконаність набагато ефективніше керує вчинками громадян, ніж страх перед “кнотом” правоохоронних органів.

Отже, конфуціанство об'єднало в собі політичну і адміністративну систему, стало верховним регулятором економічних і соціальних процесів, основою китайського способу життя та принципом організації суспільства.

Використана література:

- 1) Історія світової культури. К., 1997.
- 2) Калінін Ю.А., Харьковщенко Є.А. Релігієзнавство. К., 1997.
- 3) Політологія: наука про політику. Горлач М.І.
- 4) Академічне релігієзнавство. За науковою редакцією А. Колодного.
- 5) Історія Давнього Сходу. Васильцев Л.Ц.

*Товстоляк Ганна Валеріївна
студентка 1 курсу, 4 групи, ІПКОП
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Особливості виборів Президента США

Виконавчу гілку федерального уряду очолює Президент США, який одночасно є главою держави і уряду. Його повноваження у сфері державної діяльності достатньо великі. Президент виконує важливу представницьку функцію, уособлюючи всю націю. Слід зазначити, що вибори президента США тривають

2. Історія світової культури. – К., 1997.

3. Політологія: наука про політику. Горлач М.І.

4. Академічне релігієзнавство. Підручник. За науковою редакцією професора А. Колодного. -К.: Світ Знань, 2000.- 862 с.

практично рік, а республіканці можуть офіційно розпочинати попередні вибори в рік, що передує року голосування.

Можна виділити три характерні риси виборів президента США:

Перша характеризується тим, що разом з президентом обирається і віце-президент США, завданням якого є функціонування уряду країни. У день виборів, вибірники голосують окремо за президента і Віце-президента, який виконує обов'язки президента, якщо його не вдалося обрати, або у випадку смерті президента.

Також, слід зауважити те, що президент і віце-президент не можуть бути мешканцями одного штату.

Друга риса виборів є виключною для Сполучених Штатів, і являє собою те, що вибори є не прямими, тобто президент США обирається штатами, в порядку визначеному Конституцією, а не народом безпосередньо. Громадяни, голосуючи, обирають колегію вибірників, голоси яких і вирішують, хто саме стане наступним президентом країни.

Вибірщики з усієї країни ніколи не збираються разом для голосування. До складу колегії входять 538 чоловік, з них 535 чоловік є представниками 50 штатів країни (за кількістю членів палат Конгресу США), а троє - представляють федеральний округ Колумбія, який не має своїх членів у Конгресі.

Члени колегії вибірників не можуть бути членами жодної з палат Конгресу США і перебувати на державній службі. Переможцем виборів буде той кандидат, який набере абсолютну більшість голосів (50% + 1 голос від загального числа виборців).

Третя особливість характеризується тим, що в рік виборів, у лютому - червні кожного високосного року в ряді штатів проводяться первинні вибори («праймеріз»), на яких виборці голосують за кандидатів у кандидати на пост Президента. На них виставляють свої кандидатури ті, хто прагне потім взяти участь у президентських перегонах.

Спираючись на Конституцію США, "жодна особа, крім громадянина за правом народження" не може бути обрана на посаду президента. Не може бути обрана на цю посаду будь-яка особа, яка не досягла 35-річного віку і не прожила протягом 14 років у Сполучених Штатах.

Перед вступом на посаду Президент складає присягу чи дає таку урочисту обіцянку: «Я урочисто присягаюся (або обіцяю), що буду сумлінно виконувати посаду Президента Сполучених Штатів і в повну міру своїх сил буду підтримувати, охороняти і захищати Конституцію Сполучених Штатів».

Отже, з цього можна зробити висновок про те що, вибори президента США являються не прямими, не загальними, не рівними, не забезпечують таємницю голосування виборців, Президент США обирається не в ході прямих загальнонародних виборів, а Колегією виборців. Також, в США особливо часто використовують для висунення кандидатів «Праймеріз». Переможці визначаються за мажоритарною системою відносної більшості, але ця система має певні недоліки, бо вона є несправедливою у відношенні до невливових політичних партій, а також негативно впливає на поведінку виборця. Умови на пост президента зазначені в Конституції США, за якими президентом може бути висунутий громадянин країни за народженням, який досяг 35 років і мешкає в США останні 14 років. Одна та й сама особа не може бути обрана Президентом «більш ніж два рази».

Толіона Володимир Віталійович, студент 1 курсу 16 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Особливості приходу Адольфа Гітлера до влади

Досліджуючи прихід Гітлера до влади в Німеччині треба розглянути основні передумови, що були необхідними для становлення диктатури та причини, які спровокували появу тоталітарного режиму в Німеччині. Також, я вважаю за потрібне висвітлити, які саме особливості супроводжували події захоплення Гітлером влади в країні.

Як стверджує Розанов Г. Л., автор книги "Німеччина під владою фашизму", встановлення в Німеччині фашистської диктатури стало проявом слабкості німецької імперіалістичної буржуазії. Ослаблена поразкою в Першій світовій війні, ударами революційного робітничого руху та економічною кризою, залутовавшись у внутрішніх і зовнішніх протиріччях, вона виявилася вже не в силах панувати старими методами.

Гітлерівці змогли прийти до влади насамперед тому, що робітничий клас - найбільш послідовний і сильний супротивник фашизму - в результаті проведення вождями соціал-демократичної партії і

профспілок політики класової співпраці з буржуазією виявився розколотим і внаслідок цього ослабленим перед обличчям реакції. Разом з монополістами і колишніми кайзерівськими генералами Носке, Еберт, Шейдеман та інші праві лідери соціал-демократії стояли біля коліски контрреволюційних банд, що виникли в ході Листопадової революції. Праві соціал-демократи протягом тривалого часу отруювали свідомість робітників опортуністичними теоріями, ідейно роззброюючи робітничий клас перед обличчям фашизму.

Інший не менш суттєвий фактор, що забезпечив гітлерівцям захоплення влади, полягав у необмеженій фінансовій та політичній підтримці нацистської партії всіма силами реакції в Німеччині – монополістами та юнкерами.

Відповідно до думки академіка наук Д. М. Проектора, автора книги «Фашизм: шлях агресії і загибелі», Гітлер і його партія висунулися на вістрі наступу реакції проти демократії. Перша в німецькій історії республіка загинула. Потужні консервативні сили, внутрішні та міжнародні, не могли допустити встановлення демократії в Німеччині. Така хитка ситуація в державі була ідеальною для приходу до влади Гітлера, оскільки останній зі своєю партією НСДАП заявляв про спроможність швидко підняти розорену державу на новий рівень. На парламентських виборах 1930 року партія Гітлера вперше заявила про себе на загальнонаціональному рівні. Вже на наступних виборах до Рейхстагу, які відбулися 1932 року, НСДАП набрала 14 млн. голосів, що свідчить про колосальну підтримку ідей Гітлера на початку його політичної кар'єри. Остаточно ж утвердитись у влади Адольфу Гітлеру вдалося в 1933 році, коли президент Пауль фон Гінденбург призначив його рейхсканцлером (фактично — прем'єр-міністром) Німеччини.

Томас Манн говорив у той час: «Це хіба по-німецьки? Хіба фанатизм, жахливе нерозсудливість, оргія заперечень розуму, людської гідності, духовної сутності дійсно притаманні якого-небудь шару душі германізму?».

Особливістю приходу нацистів до влади було те, що вони зустріли серйозний опір частини німецького населення. Лише в Прусії та кількох малих землях гітлерівці відчували себе більш-менш впевнено. В інших районах було інакше. У Баварії комуністи закликали молодих робітників роззброювати загопи СА і СС. КПГ висунула гасло боротьби з фашизмом: «Робітники на барикади!». Антифашистські виступи послідували в ряді інших земель. Це викликало у нацистів страх, і вони зважилися на крайні заходи. Увечері 27 лютого 1933 року запалав рейхстаг. Давно доведено, що підпал рейхстагу був підготовлений фашистськими ватажками як привід для знищення опозиції. Про це переконливо і сміливо було заявлено на лейпцігському процесі.

Як далі зазначає Д. М. Проектор помітною особливістю приходу Гітлера до влади було й те, що він мав багато прихильників власних експансістських настроїв і вірних сподвижників, які підтримували його мету щодо завоювання східного простору. Цю мету Гітлер сформулював ясно, точно, без жодних сумнівів. Бо вона визначилася, як ми знаємо, давно. І далі: його завдання - диктатура, підпорядкування політики та економіки підготовці війни, максимальне озброєння Німеччини в наступні п'ять-шість років і, нарешті, завойовницька війна.

Щоб правильно оцінити перші кроки приходу до влади нацистів, необхідно не випустити з уваги дві обставини. Перше: дійсно, завоювання «східного простору» становило зовнішньополітичне «надзавдання» німецьких фашистів. Друге: вони розуміли, що для вирішення цього «надзавдання» мало побудувати нові танки, літаки і створити численну армію, необхідно переробити свідомість населення.

Особисто я погоджуюся з думками вище наведених науковців, але хочу додати, що захоплення влади гітлерівцями свідчило не про силу німецької буржуазії, а про її слабкість: вона вже не могла володарювати методами старого парламентаризму та буржуазної демократії і тому звернулася до методів відкритого терору.

Значну роль в приході Гітлера до влади зіграли реакційні круги Сполучених Штатів і Великої Британії. Американські і англійські банки тресту вклали мільярди доларів у відновлення військово-промислового потенціалу Німеччини, маючи зважаючи на використовувати її в боротьбі проти Радянського Союзу. Великі американські монополісти, такі, як Морган, Дюпон, Рокфеллер та інші подавали підтримку гітлерівській партії.

*Фартушина Дар'я Костянтинівна,
студентка I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

СПІВВІДНОШЕННЯ ІНКВІЗИЦІЙНОГО ТА ОБВИНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСІВ У «КАРОЛІНІ» 1532 РОКУ

Найвідомішою правовою пам'яткою, яка висвітлює питання кримінального права та процесу середньовіччя, є загально-німецьке укладення 1532 року - так звана «Кароліна». Вона справила великий вплив на законодавство наступного часу, її норми мали керівне значення до кінця XVIII століття. Саме тому аналіз кримінально-процесуальних норм укладення та їх особливостей, який є предметом мого дослідження, необхідний для більш повного розуміння явища реформування судового процесу в середньовічній Німеччині, а також його вплив на становлення законодавства в Європі.

Питання про співвідношення інквізиційного процесу з обвинувальним у «Кароліні» з давніх давен є вихідним пунктом протиріч. Якщо почати з'ясування цього питання з аналізу тих законів, які були покладені в основу кримінально-судового укладення 1532 року, то перш за все, на мою думку, слід звернути увагу на Вормську Реформацію 1498 року та Бамбергське укладення 1507 року.

При зовнішньому розгляді обвинувальний процес дійсно перебуває ніби на першому плані, а інквізиційний розглядається побічно, в декількох статтях грає підлеглу роль. Таке сприйняття, однак, занадто поверхове. Характерно, що риси обвинувального процесу представлені лише на початковій стадії судочинства, коли заява позову з боку приватного або публічного обвинувача ще зберіглася як форма вступу в процес. Незважаючи на те, вдається чи ні обвинувачу зібрати всі докази провини проти обвинуваченого, «Кароліна», як і укладення Бамберга, на протигагу Вормській Реформації 1498 року роблять подальший перебіг всього процесу незалежним від характеру звинувачення. Це відображається в наступних моментах.

По-перше, у разі коли обвинувач зможе довести злочин і провину не особисто, а тільки за допомогою непрямих доказів (свідків), обвинувачений не ставав, як це визначала Вормська Реформація, за браком достатніх доказів вільним. Більш того, по-друге, тепер було потрібно, щоб влада взяла процес у свої руки і провела його далі так, щоб викрити обвинуваченого за допомогою інквізиційних методів розслідування. По-третє, укладення 1532 року робить все, щоб негативно впливати на приватного обвинувача, над яким висить «дамоклів меч» повного відшкодування збитків обвинуваченому, якщо не вдасться викрити його в злочині. Для цього він повинен надати поруку. Нарешті, роль приватного обвинувача настільки мала, що на його частку доводиться лише заявити позов і надати докази. При цьому він сам потрапляє під контроль суду: вказує свою адресу (ст. XVII), про нього знаходять необхідну інформацію, він же несе відповідальність за якість доказів (ст. XI, XII, XIV). І якщо його участь не є в даному випадку необхідною, він надалі виводиться з процесу. Таким чином, обвинувальним процес здається тільки на початковому етапі, згодом його характер різко змінюється.

Доказом тези про те, що процес в «Кароліні» не був обвинувальним, можуть служити і ще ряд положень. Як відомо, обвинувальний процес являв собою публічний спір між сторонами. Процес міг початися тільки за скаргою особи, яка причому мала право пред'являти або не пред'являти його на свій розсуд, могла навіть взяти назад вже пред'явлений позов. Позивач сам доповідав судді суть справи, називав кривдника, надавав докази. Рішення суду зводилося в більшості випадків до констатування вдалого чи невдалого виконання формальних правил однієї зі сторін і міг ґрунтуватися виключно на тих даних, які були представлені сторонами. Незважаючи на присутність в «Кароліні» ряду положень, запозичених з обвинувального процесу, ця форма тут має певні відмінності від так званого «класичного» його виду.

Відомо, що обвинувальний процес був усним, у «Кароліні» ж при визначенні кола учасників процесу велика роль відводиться фігурі судового писаря. Зазвичай обвинувальний процес характеризувався великою кількістю формальностей. З аналізованого тексту, який стосується саме цієї форми процесу, не видно такого глибокого формалізму, щоб назвати цю якість визначальною для характеристики процесу в Німеччині XVI ст. Далі, загальноновизнаним вважалося, що при обвинувальному процесі справу розглядав одноосібно суддя, але аналізуючи ст. XII, XIII «Кароліни», можна зробити висновок, що в процесі активну участь брали шефени, роль яких була дуже важливою, наприклад при оцінці поруки. Слід особливо сказати і ще про одну дуже важливу сторону обвинувального процесу – принцип гласності. Існуючі раніше уявлення про обвинувальний процес як гласний, тобто коли розгляд справи і винесення вироку здійснювалися при збігу певної кількості людей, не знаходять свого

підтвердження в аналізі статей. Можна також стверджувати, що «Кароліною» гласність передбачалася лише на стадії оголошення вироку, яка, по суті справи, була незначною для долі обвинуваченого.

Отже, з усього вищесказаного можемо зробити висновок: хоча на стадії «заяви» у кримінальному процесі «Кароліна» і зберігає елементи обвинувальної форми, надалі вони істотної ролі не грають, і процес відбувається за законами розшукового судочинства. По суті, елементи обвинувального процесу, що містяться в «Кароліні», мають лише субсидіарне (допоміжне) значення, будучи свого роду рудиментами старої форми. Така розстановка процесуальних форм зайвий раз підтверджує думку, що історично жодна з форм процесу не існувала в чистому вигляді. Подібний розподіл форм значною мірою є схематичним. Жива історична дійсність в ці схеми повністю, зрозуміло, не вкладається, тому подібне виділення процесуальних форм має умовний розподіл і може бути прийнято лише як засіб, за допомогою якого легше вловити специфіку і найбільш характерні риси даної системи кримінального процесу.

*Федіна Анастасія Олександрівна,
студентка 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ МІСТ-ДЕРЖАВ МАЙЯ

Розвиток могутньої цивілізації майя - це невід'ємна складова у всесвітній історії, адже ця цивілізація відображає одну з важливих форм людської дійсності, як феномен суспільного життя. Суспільно-економічна формація має структурно-змістовний аспект, котрий віддзеркалює структуру суспільства, механізм зв'язків між структурними елементами, яку роль виконує у життєдіяльності суспільства.

Майя – це індіанський народ, котрий проживав у Центральній Америці, на території, що лежала між Гондурасом і Мексикою. Вони створили одну з найбільш високорозвинених цивілізацій всього Стародавнього світу.

За періодизацією відомого фахівця у галузі давньомайської історії Р. Кинжалова історія майя поділяється на до класичний період (2000 рік до н. е. - 300 рік н. е.); класичний період (300 – 900 роки н. е.); після класичний період (900 – 1530 роки н. е.)

Держава майя займала величезну площу (325000 кв. км) з різноманітним рельєфом. Але цивілізація виникла не раптово, а розвивалася декілька століть. Населення, котре жило полюванням, поступово перейшло до осілого способу життя.

Держава формувалася в умовах жорсткої боротьби за владу, в перебігу якої приймалися різноманітні компромісні варіанти. За одним із них у владі щорічно змінювалися представники чотирьох головних народів, а саме підфратрій.

Високорозвинені індіанці створили процвітаючі міста-держави, що були побудовані лише за допомогою ручної праці. Міста були побудовані навколо головної площі, на якій піднімався храм у вигляді величезної ступінчастої піраміди з пласкою верхівкою і святилищем нагорі.

Майя - великі будівельники. Їхні ступінчасті піраміди, храми, палаци, скульптури пережили століття. Релігія була язичницька, саме тому храми будували на честь богів. Зовні храми були прикрашені різьбленням, а зсередини – настінним живописом на релігійні та історичні сюжети. Відмінною рисою монументальних творів майя були прикраси з нефриту, які було знайдено в тайниках, а також незвичайні статуетки, що свідчать про хист майстрів.

Культура була землеробська, переважала наявність значної кількості великих поселень-міст (більше 120). Великий прогрес центральноамериканських народів слід шукати у специфіці землеробства. Освоювалося інтенсивне землеробство, таке як іригація у засушливих місцинах, терасне землеробство у гірських районах. Поширювалася селекція сільськогосподарських культур.

Потрібно зазначити, що саме застосування високопродуктивних систем землеробства – це є ключ до походження цивілізації майя. Розвиток інтенсивного землеробства вимагав централізованого управління таким процесом. Мешканці перебували на стадії ранньокласового суспільства, влада у державі була публічно відокремлена.

В цивілізаційному розвитку суспільства, у близькій і віддаленій перспективі людина стає вищою цінністю і метою суспільного розвитку. А саме доколумбова Мезоамерика являє собою мозаїку народів, мов і культур, котра давно вже закарбувалася у скарбницю світової культури. Деякі культурні традиції стародавніх майя зберігають близько 2,5 млн. їхніх сучасних нащадків, які представляють більше 30 етнічних груп і мовних діалектів.

Отже, у розвитку цивілізації спостерігаються тенденції, котрі є характерними для розвитку окремих країн, регіонів, так і суспільства загалом. Державність майя, що склалася за умови ізоляції від європейсько-азійського світу, доводить спільність законів розвитку людської історії.

Федоров Станіслав Ігорович,
*Студент НЮУ ім. Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 1 курс, 16 група*

Зміни до конституції Японії після другої світової війни

Друга світова війна дуже позначилась на Японії. Поразка Японії призвела до серйозних наслідків таких як демократизації державного ладу Японії. Були проголошені основні буржуазно-демократичні права і свободи, скасовано фашистське законодавство, заборонені військові організації. Конституція 1947р. встановила парламентську монархію, чим повністю змінила положення імператора. Влада була передана парламенту, відповідальному перед ним кабінету міністрів і суду. Широкі права отримали місцеві муніципальні органи управління. Встановлена в 1947р. система державної влади діє успішно в Японії і по сей день. Тепер докладніше.

У 1945 Японія зазнала поразку у другій світовій війні і оголосила повну капітуляцію що в подальшому мало визначну роль у державному та правовому розвитку країни. У 1945 році США окупувала територію Японії. Фактично влада в державі перейшла до американської окупаційної адміністрації яку очолював генерал Макартур. Знищення колишнього режиму почалося з повної демобілізації японської армії та військових організацій. Був сформований новий уряд склад якого звичайно погоджувався з окупаційною адміністрацією.

Була сформована нова конституція Японії яка також була прийнята не без участі США і вступила у дію у 1947 році. Наслідками нової конституції стало впровадження в Японії ліберально – демократичної парламентської монархії. Роль імператора в державі значно змінилася. Тепер згідно конституції Японії імператор служив символом держави і єдності народу. Тепер статус імператора визначався виключно народом Японії який мав суверенну владу. Повноваження імператора суттєво обмежувалися. Він за поданням парламенту призначав примір – міністра; за поданням кабінету міністрів головного суддю за порадою і зі схвалення кабінету здійснює промульгації поправок конституцій, законів, урядових указів і договорів, скликання парламенту, розпуск палати представників, оголошення загальних виборів, підтвердження призначень і відставок міністрів, підтвердження загальних і приватних амністій, пом'якшення покарань. Парламент отримує законодавчу владу. Прем'єр - міністр як глава виконавчої влади мав широкі повноваження що до формування кабінету міністрів та впливав на політику кабінету. Він має повноваження призначати міністрів і може за своїм бажанням усувати їх с посади. Конституція закріпила принцип цивільного уряду. У післявоєнному уряді були відсутні посади військового і військово - морського міністрів і міністра внутрішніх справ. Частину функцій військового міністра і міністра внутрішніх справ тепер виконує міністерство у справах місцевого самоврядування, але воно не має повноважень що до керування поліцією, яка є самостійним відомством. Але незважаючи на це в Японії є сили самооборони це невеличка професійна армія яка спрямована лише на захист своєї території і не може бути застосована за межами Японії.

Судова систем в Японії - це організаційно - самостійна система. Міністерство юстиції немає повноважень, що до судової системи. У країні діє суди чотирьох рівнів:

1. Верховний суд - це вища судова інстанція і вищий орган який здійснює управління судовою системою. Крім розгляду кримінальних і цивільних справ він перевіряє чи не порушують закони конституцію, наказів або інших офіційних актів.

2. Вищі суди є суди апеляційної інстанції.

3. Місцеві суди. До повноважень яких належать усі кримінальні злочини, за винятком справ, за які передбачено покарання тільки у вигляді штрафу і нижче, а також справ повнолітніх правопорушників, що належить до повноважень сімейного суду.

Муніципалітет після конституції 1945р. здобув широкі права. У муніципалітетах місцевим законодавчим органом є муніципальні збори, очолюване головою. Керівництво виконавчою владою та представництво муніципалітетів здійснює її голова - губернатор (в префектурі) або мер (в муніципалітетах нижчої ланки). Глава муніципалітетів і муніципальні збори обираються на чотири роки шляхом виборів.

В цілому, на мою думку, конституція 1947 року позитивно вплинула на Японію. Довоєнна Японія представляла собою тоталітарну державу з ярко вираженим феодальним устроєм. А поразка у війні взагалі поставила Японію на коліна, цій країні потрібен був поштовх для виходу з кризи. І таким поштовхом стало ухвалення конституції. І тепер ми можемо спостерігати як Японія перетворилася на одну з провідних країн світу в області економіки та права.

*Харасик Н.О., асистент кафедри історії
держави
і права України та зарубіжних країн
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

СТАН БЕЗРОБІТТЯ В УСРР НА ПОЧАКУ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Після закінчення громадянської війни господарське життя країни перейшло на мирні рейки. Почалося відновлення народного господарства. Поступово відновлювалися та починали працювати заводи і фабрики. На підприємства поверталися робітники, демобілізовані із Червоної Армії. Однак зруйновані війною промисловість та транспорт не могли забезпечити усіх бажаючих робочими місцями. З цієї причини з кінця 1921 р., як вказувалося у спільному листі Наркомату праці, ВРНГ та ВЦРПС, безробіття стало зростати та швидко прийняло великі розміри. Узагальнюючи багаточисленні повідомлення місцевих партійних організацій, ЦК РКП(б) вказував, що на деяких категоріях робітників цей ріст безробіття відобразився дуже важко [1, с.18].

Загострення безробіття було пов'язане також з великим зруйнуванням виробничих сил у роки громадянської війни, технічною відсталістю промисловості, скороченням розбухлого державного апарату, збільшенням трудових ресурсів міста та ін. Все це накладало особливий відбиток на структуру безробіття в УСРР.

Скасування загальної трудової повинності було одним з найголовніших принципів перебудови регулювання трудових відносин. Після X з'їзду РКП(б), згідно постанові ВУЦВК від 27 квітня 1921 р. «Про ліквідацію Всеукрпромпраці та місцевих Комітетів праці та реорганізацію Управління Уповноваженого Народного Комісаріату Праці» були ліквідовані Всеукраїнський та місцеві комітети з загальної трудової повинності, з передачею усіх функцій і прав цих установ Уповноваженому Народного комісаріату праці та місцевим відділам праці. Також цією постановою вилучалися із видання Уккрадгоспа Укрбюро і його місцевих органів облік та розподіл технічних сил та передавалися до Управління Уповноваженого Народного Комісаріату праці та його місцевих органів [2].

Наявність безробіття належала до числа головних труднощів відновлення народного господарства, оскільки це гальмувало розвиток виробничих сил, погіршувало матеріальний стан робітничого класу, призводило до декваліфікації та розпилення деякої його частини. Держава вимушена була нести великі розходи на надання допомоги безробітним, замість того, щоб ці кошти направляти на розвиток народного господарства та культури. Безробіття наносило моральний збиток робітничому класу, негативно впливало на його трудову активність. Частина безробітних, особливо молодь, відчуючи матеріальну потребу, трудову невлаштованість, ставала на шлях злочинів, спекуляції, проституції.

На думку Суворова К.І., безробіття в СРСР носило не промисловий, а аграрний характер. Селянське господарство переважно було індивідуальним, відсталі форми ведення господарства, наявність примітивної техніки, а головне розшарування села на кулаків, середняків та бідняків. Сільське господарство не могло забезпечити задовільне існування бідняцької частини селянства. За даними Інформвідділу ЦК ВКП(б), у 1925 р. більше 59% батраків не мали господарства, а інша частина їх мала такі господарства, які не могли забезпечити засобів для життя. Багато середняцьких господарств були малопотужними. Завдяки цьому значна частина селян у середині 20-х років не могла знайти застосування своєї праці на селі. Для цієї маси людей, особливо в умовах, коли налагоджувалася робота промисловості, зростала заробітна плата робітників, привабливими центрами стали промислові міста. Крім того, напередні місяці поверталися робітники, які залишили міста під час громадянської війни [3, с.32-33]. Село було основним джерелом, звідки безперервно поповнювалися лави безробітних міста.

Два основні принципи були висунуті новим економічним курсом у галузі регулювання праці: раціональне використання робочої сили та забезпечення працівників матеріальними коштами, необхідними для нормальної виробничої діяльності. При обмеженості матеріальних ресурсів держави, здійснення вище названих принципів нового курсу неминуче призвело до вивільнення зі сфери

народного господарства значної кількості робочої сили, що залишилася без роботи. Це виявилось безпосереднім результатом того, що за часи війни та революції виробничі сили народного господарства були зруйновані у більшому ступені, ніж жива робоча сила, яка була створена економічним розвитком країни до війни. Робоча сила, таким чином, створила надлишок, який не міг бути поглинутий раціональним використанням її праці, завдяки браку матеріально-технічних коштів у народному господарстві.

Тому, потенційно безробіття мало місце незалежно і задовго до введення нового курсу, але його прояви були приховані нераціональним надлишковим поглинанням робочої сили на підприємствах державного господарства та зрівняльно-пайковою системою матеріального забезпечення працівників. Внаслідок цього, зовсім природно, що у перші місяці проведення у життя принципів нового курсу спостерігалось, за звітними даними бірж праці, все зростаюча кількість осіб, що шукали праці (пропозицій праці) над кількістю вакантних місць, зареєстрованих на біржах праці. Матеріальний фактор міг бути подоланий лише завдяки здійсненню основного завдання нового курсу – відбудови народного господарства. Подолання безробіття і було, з цього боку, одним із завдань нової економічної політики.

Список літератури:

1. Известия ЦК РКП(б). 1923. № 14.
2. Известия Управления уполномоченного НКТ РСФСР при СНК УССР. 1921. № 1
3. Суворов К.И. Ликвидация безработицы в СССР – великое завоевание партии и народа // Вопросы истории КПСС. 1966. № 12

Чащина Д.А., Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Институт подготовки кадров для органов юстиции Украины, 1 курс, 10 группа

Особенности принятия Конституции США 1787 года

Формирование США, как государства, занимает сравнительно небольшой отрезок времени. С момента образования на территории современного государства первых английских переселенческих колоний в первой половине XVII века и до юридического оформления США в единое федеративное государство после принятия Конституции в 1787 году прошло чуть больше полутора веков.

Таким образом, основной закон США был создан в новой стране и не встречал сопротивления традиционных структур, существовавших на этих территориях.

Страна прошла путь от отсталого рабовладельческого государства, до мощной сверхдержавы, располагающей и богатыми природными ресурсами, и высокоразвитой экономикой, играющей ведущую роль в современном мире.

Конституции 1787 года установила республиканскую форму правления как для государства в целом, так и для отдельных штатов. Основным принципом организации государства стал федерализм, основанный на признании высокой степени самостоятельности штатов. Организацию власти было подчинение принципа разделения власти - законодательной, исполнительной и судебной.

В ней отразились интересы социальных групп: рабовладельцев, земельной аристократии, крупной буржуазии, то есть слоев населения, отчетливо понимавших цели и задачи создаваемой ими конституционной системы.

Принятию Конституции стало возможным в результате компромиссов. Умалчивания о существовании системы рабства, Конституция содержала лишь упоминания о рабах в описательной форме.

Процесс разработки Конституции неотделим от истории борьбы за государственную независимость. Воплощенные в ней традиции закладывались еще первыми переселенцами, принесшими на новые земли идеалы естественного права, английского общего права, суд присяжных заседателей и другие прогрессивные институты того времени. В период становления первых колоний, неперемным было условие признания свободы религии, невмешательство властей в дела культа, право граждан выбирать должностных лиц, создавать по своей воле военные отряды и участвовать в налогообложении.

В процессе укрепления колоний и их борьбы за независимость, зарождается и развивается специфическая американская практика компромиссов. Суть ее состояла в том, что при совместном рассмотрении политических вопросов штатами принимались компромиссные решения.

Большинство создателей Конституции считали основной ее целью «воспрепятствовать народу легко получать помощь от правительства».

Влияние на содержание Конституции 1787 года оказали: Декларация независимости США 1776 года, статьи Конфедерации 1781 года, а так же такие государственные деятели – Д. Вашингтон, Д. Адамс, Т. Джефферсон, А. Гамильтон и др..

Правящими кругами было принято решение преодолеть приближающийся кризис путем изменения государственного устройства объединившихся колоний.

Передача власти от «многих немногим», по словам Р. Ли, означала отстранение от политической власти тех, кто не принадлежит к богатым или зажиточным.

Осуществление этих планов было поручено Учредительному конвенту.

Основным принципом Конституции был провозглашен принцип разделения власти. Фундаментальной основой государственно-территориального устройства США был провозглашен принцип федерализма и основы разграничения полномочий и предметов ведения федеральных органов власти и органов власти штатов. Конфедерация превращалась в федерацию.

17 сентября Конституция США была передана в континентальный конгресс, а только 21 июня 1788 года она вступила в силу.

Законодательные собрания штатов обратили внимание на отсутствие Билля о правах. Окончательно Конституция США была принята после принятия Билля о правах и внесения первых 10 поправок, в 1791 году.

Вывод: Конституция США – уникальный документ, который просуществовав более 200 лет, до сих пор является основным законом США.

Он был принят на территории колониального государства на основах правах государства колониатора и представляла, в первую очередь, права зажиточных кругов общества того времени. В отличие от разработки, процесс принятия Конституции шел значительно сложнее и растянулся на несколько лет. США за достаточно короткое время прошла достаточно тернистый путь, что бы занять один из господствующих мест в мире. Процесс принятия Конституции был достаточно сложным и долгим из-за недостатка определенных документов и статей, которые требовали отдельные штаты этого государства.

*Чердниченко Катерина Юрїївна
студентка 1 факультету, 1 курсу, 4 групи
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Перші політичні кроки Лінкольна

Життя Авраама Лінкольна припадає на боротьбу між Півднем та Північчю, яка спочатку проявлялася в різниці інтересів та життєвих орієнтирів їх мешканців, а у 1861 році переросла у Громадянську війну, що загрожувала єдності Союзу.

З дитинства Авраам займався самоосвітою, так як через постійні переїзди з одного міста до іншого він не міг отримати навіть початкової освіти. Згодом він зацікавився правом, та через кілька років став кваліфікованим юристом. На мою думку, саме обізнаність в області права поклала початок політичній діяльності Лінкольна, яка чітко прослідковується з 1834 року, коли його було обрано у законодавчі збори штату Іллінойс. Поєднуючи юридичну практику та політичну кар'єру він завоював авторитет та підтримку звичайних людей, таким чином, він наближувався до втілення у життя найголовніших цілей.

Наступним політичним кроком для Лінкольна стала посада в палаті представників конгресу США, яка закріпилась за Авраамом у 1837 році. Робота в конгресі відкривала перед молодим політиком можливість претендувати на місце в уряді країни, та через свої переконання щодо безглуздості війн, він не лише не затримався на даній посаді, а й здобув безліч політичних ворогів.

Робота адвоката вже не приносила такого задоволення Лінкольну як раніше, до того ж, хоча він і був професіоналом своєї справи, та не заробляв достатньо коштів для життя. Зауважимо, що він хотів приймати активну участь у житті країни, а як відомо, таку можливість давала лише політика. Утворення Республіканської партії дало Аврааму ще один шанс проявити себе у політичній діяльності, і тепер він повністю їм скористався. Погляди республіканців відповідали поглядам самого Лінкольна, який понад усе бажав звільнити американців від рабства, але при цьому не давши можливості розпасти Союзу на дві частини; він прагнув об'єднати Північ та Південь, що, на перший погляд, здавалося неможливим.

Авраам Лінкольн був розумною людиною та талановитим політиком, а саме тому розумів, що необхідні кроки покінчити з рабством можуть призвести до початку війни, а згодом і розпаду Союзу. Кінець 50-х років XIX століття для характеризується становленням Лінкольна, як відомого політика, який своїми виступами та активною участю в суперечках між Півднем та Північчю здобув популярність як серед населення, так і у політичних колах.

Лінкольн був справжнім супротивником рабства, та при цьому був обережний у думках та слідкував за власними виступами, так як не хотів своїми діями розв'язати громадянську війну. На зборах партії Авраам Лінкольн був висунутий кандидатом у президенти США. З цього моменту й почалася боротьба між республіканцями та демократами, які, у свою чергу, підтримували рабовласників та були прихильниками політики Півдня, виступаючи за повне закріпачення населення. Лінкольн завдяки своїй стриманості та впевненості зміг отримати підтримку і довіру населення, та 6 листопада 1860 року був справедливо обраний президентом Сполучених Штатів Америки.

Президенство Лінкольна хоча й припало на Громадянську війну 1861-1865 років, та не завадило Аврааму втілити свій план у життя. Діючи розумно та обережно, шістнадцятий президент Америки прийняв два закони, які суттєво змінили та покращили життя звичайних людей. Законом про гомстеда Лінкольн впровадив отримання землі кожним бажаючим за мізерну плату, за умови, що та людина підтримає Північ у Громадянській війні, що допоможе не тільки зрівняти сили, але й перемогти. І за допомогою другого закону він звільнив рабів-негрів, які були не задоволені своїм становищем у суспільстві. Звертаємо вашу увагу, що президент не поспішав звільнити від рабства одразу усіх невольників, так як подібний крок міг призвести до нового спалаху війни, яка підходила кінцю. Останній вирішальним кроком Лінкольна стало прийняття 13-го виправлення до Конституції, що назавжди заборонила рабство на теренах Сполучених Штатів.

Авраам Лінкольн ніколи не зраджував своїм принципам та ідеалам. Він вважав, що країна, в основі якої лежить рабовласництво, не буде довго існувати. Відомою на весь світ стала фраза великого президента, що будинок розділений вистояти не може.

Я вважаю, що незважаючи на відсутність досвіду керування державою та наявності деяких помилок у політичній діяльності, Лінкольна дійсно можна назвати одним з найвидатніших президентів США. Сьогодні Сполучені Штати Америки – одна з найбільш розвинутих країн у світі, і, на мою думку, сам Авраам Лінкольн заклав основи «фундаменту» розвитку держави, як самостійного та незалежного механізму.

*Чопик Артур, студент 1 курсу, 15 групи
Інституту підготовки кадрів для органів
юстиції України НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВИЙ СТАТУС ПЛЕБЕЇВ

Державне утворення Стародавнього Риму, якщо вірити традиції, виникло біля 753 р. до н.е. засноване на території Апеннінського півострова. У той час, на півострові проживали декілька племен: латинів, сабинів та етрусків. Внаслідок об'єднання вказаних племен і створилась могутня Римська держава.

Швидкоплинний розвиток новоствореної держави, вимагав диференціації суспільства. Населення мешкало в умовах первіснообщинних відносин. Роди були великі по кількості та різноманітні за характером. Так, було організоване біля трьохсот родів. 300 родів, об'єднані у 3 триби, становили римський народ. До нього міг належати лише член роду, тобто корінне населення Риму, і саме таких стали називати патриціями і вони були повноправними громадянами, наділялись правоздатністю та дієздатністю.

Обмеженість земельних можливостей ставило під загрозу добробут общини, на той не було можливості усіх забезпечити великими земельними наділами. Тому, щоб вирішити цю проблему, було прийнято рішення переробити общини в обмежену організацію, до якої не допускали нових «родів» або інших громадян, і захищали та відстоювали інтереси лише своїх родів. Громадяни, які опинились поза римської общини мали назву плебеї.

Плебеї поповнювали свої ряди не тільки за рахунок тих, хто не потрапив до общин, а ще за рахунок збіднілих та втративших зв'язок патриціями.

Плебеї були вільними, вони не відносились до жодної общини, тобто не були ані заможними плебеями, ані залежними рабами. Вони, хоча, і залишались вільними, але були обмежені у правах. Права носили політичний, майновий та особовий характер. Вони були обмежені в отриманні земельних наділів, не мали права вступати в шлюб з патриціями і були позбавлені можливості приймати участь в управлінні общиною.

У Стародавньому Римі велику перевагу віддавали військовій справі, її здобутки давали змогу, певний час тримати замкнутий характер. Згодом, зростала напруга в середині держави. Значна кількість плебеїв добре розвили власну етнічну культуру, та стали відокремленою від інших общин. Розвилась майнова диференціація, тобто, з'явилися заможні плебеї, ремісники та купці, які почали відігравати провідну роль в економіці усього Риму. Також, відокремились і плебеї - бідняки, які більшою мірою,

потрапили у боргову кабалу. Внаслідок цього, плебеї почали гостро відчувати своє безправ'я і стали більшою загрозою для держави, яка від них відмовилась.

Напружена ситуація ускладнилась тим, що у той час відбувались чисельні військові походи. Державі не вистачало військових, і тому виникла необхідність залучити до походів плебеїв. По закону, плебеїв не можна долучати до військової служби, бо вони фактично не були громадянами, але ситуація в Римі змушувала порушувати його.

Плебейська община, яка розвивалась швидкими темпами, стала основним важелем в Римі, та його безправність породила внутрішню боротьбу в країні. Вона вимагала зрівняння в правах з патриціями. Ця боротьба була досить двоновою, але закінчилась перемогою плебеїв. Замкнута родова система була зрушена, і відкрила свої двері для нових членів общини, які прагнуть покращення рівня життя в Римі.

Отже, можна зробити висновок, що могутній, на той час, Рим був побудований на засадах рівноправ'я, приватної власності, та майнової диференціації. Але, вагомих вклад в це, зробила боротьба плебеїв за свої громадські права, яка остаточно зламала родовий лад в Стародавньому Римі.

*Шевчук Ярослав Сергійович,
студент 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України НІОУ
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДОГОВОРІВ ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ

Актуальність теми даного дослідження полягає в тому, що важливість знання римського права для юристів різних країн ніколи не ставилася під сумнів, оскільки римське право стало сполучною ланкою правової думки Стародавнього світу, середньовіччя та Нового часу і стало основою більшості західноєвропейських правових систем.

Римські джерела відносили до договорів не всі угоди, а лише ті, які були певним чином виражені та укладання яких супроводжувалось традиційними діями чи наперед встановленими словами. Коли подібні умови не дотримувались, угоду, що відбулася, оголошували юридично незахищеною та таку угоду не вважали договором (контрактом) взагалі, по виразу римських юристів подібні угоди вважалися голими пактами.

З цього виник основний поділ договорів на:

1. контракти (типіві договори, визнані цивільним правом)
2. пакти (неформальні угоди, невідповідні ні під який тип і, отже, не мають позовного захисту).

Основні типи контрактів в залежності від *causa obligandi* або моменту виникнення зобов'язання поділяються на:

1. Реальні контракти, в цих договорах зобов'язання, об'єктом якого є повернення отриманої речі або її еквіваленту не може виникнути інакше як в результаті передачі речі від кредитора боржнику. Контракт відбувається за допомогою передачі речі у власність.
2. Вербальні контракти - договори, що встановлюють зобов'язання словами, тобто одержують юридичну силу за допомогою і з моменту проголошення слів.
3. Літеральні контракти, в цих договорах зобов'язання виникає внаслідок того, що створена певна письмова форма. Літеральні контракти мали дві форми: синграф і хірограф. Синграф складався з двох примірників, викладався в третій особі, у присутності п'яти свідків, які підписували його слідом за тим, від чийого імені він складався. Хірограф - боргове зобов'язання, яке складалося з одного примірника і без свідків, викладався в першій особі і підписувався тільки боржником.

4. Консенсуальні. У цьому виді договорів зобов'язання виникає в силу простої згоди двох сторін. Вони поділяються у свою чергу на: договір купівлі-продажу, договір найму, договір товариства. Договір купівлі-продажу - це консенсуальний контракт, за допомогою якого одна сторона - продавець зобов'язується надати іншій стороні - покупцеві у власність річ, товар, а інша сторона - покупець зобов'язується сплатити продавцю за продану річ певну грошову ціну. Договір найму доцільно розділити на 3 категорії.

1. *locatio-conductio rei* (оренда, найм речей),
2. *locatio-conductio operarum* (найм послуг),
3. *locatio-conductio operis* (підряд або наймання роботи).

1) Наймання речі наймом речей називається такий договір, за яким одна сторона (орендодавець) зобов'язується надати іншій стороні (орендарю) одну або кілька певних речей для тимчасового

користування, а інша сторона зобов'язується сплачувати за користування наданими речами певну винагороду і після закінчення користування повернути речі в цілості наймодавцю.

2) Такий договір, за яким одна сторона (яка найняла) брала на себе зобов'язання виконати на користь іншої сторони (наймача) певні послуги, а наймач брав на себе зобов'язання заплатити за них певну винагороду.

3) Договір, за яким одна сторона (підрядник) брала на себе зобов'язання виконати на користь іншої сторони (замовника) відому роботу, а замовник брав на себе зобов'язання сплатити за цю роботу певну грошову винагороду.

5. Безіменні контракти. Під впливом нагальних потреб господарського життя почали з'являтися нові договори, що підлягали юридичного захисту цивільним правом. Римські юристи звели ці новоутворені договори в одну групу, що отримала згодом назву безіменних контрактів.

6. Пакти. Контрактам протистояли пакти, які, за загальним правилом не користувалися позовним захистом. Категорія пактів охоплює різноманітні угоди за межами захищених контрактів.

У результаті розширення цивільного обороту деякі пакти одержали юридичний захист через преторський едикт, або шляхом приєднання їх (як застереження) до будь-якого контракту, або шляхом визнання в імператорському законодавстві.

Таким чином, всі відомі римському праву договори можуть бути зведені до 6 груп: вербальні, літеральні, реальні, консенсуальні, безіменні контракти і юридично захищені пакти.

Отже, можна дійти до висновку, що римляни створили розгалужену систему договорів, яка забезпечувала надійну правову основу ділових відносин. У розвинутому римському суспільстві договірні зобов'язання були головною правовою формою, за допомогою якої встановлювалися та закріплювалися господарські зв'язки всезростаючої промисловості і торгівлі.

Яловий Олексій Олегович, студент 1 курсу 4 факультету з підготовки кадрів для органів юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Вплив римського права на сучасні правові системи Європи

Я вважаю, що тема даного дослідження є актуальною оскільки римське право є сполучною та об'єднуючою ланкою розвитку правової думки, що зумовлює його полягання в основу більшої кількості західно-європейських правових систем.

Знання римського права також є важливою складовою професійної освіти для юристів усіх часів та країн та використовується як засіб підвищення загальної освіти юриста. Не даремно ж його вивчення запровадили у вищих навчальних закладах Європи і не тільки, по підготовки працівників юридичної сфери. Вивчення римського права дозволяє, як сконцентрувати увагу на сутності права, так і виявити в кожному починаючому юристі дух творчості який притаманний праву та правовим наукам.

Використовувати всі можливості римського права у сучасних правових системах є важким через скрутність наявності праць у яких досліджувалося значення його рецепції в сучасному законодавстві.

У роботах з римського права що я досліджував акцентується увага на матеріальному праві, зокрема цивільного і сімейного права. Це праці таких учених, як: Казанцев Л.Н., Крылов Н.И., Черниловский З.М., Косарев А.И. та ін.

Римське право - величезний спадок античної цивілізації, що міцно увійшов до правового життя сучасного світу. Воно є одним з кращих введень у теорію права за притаманною йому внутрішньою досконалістю, послідовністю та закінченістю теоретичної думки і практичної розробки. Визнано, що в праві інших держав немає такої великої кількості перевірених довгим досвідом юридичних норм і конструкцій, як у римському, оскільки воно було осередком норм попередніх правових систем Давнього Риму з виключенням з них негативних факторів, таких як: аграрна деспотія, домінування адміністративного та кримінального прав, їх поширення на господарські стосунки та інші, які не давали потрібного результату.

З роками Рим, розширяючи свої володіння, поглинаючи нові міста і держави, відбувалося і злиття різноманітних правових елементів, що склалися з різних племінних і народних звичаїв.

У той самий час воно зберігає індивідуальні риси. Свобода особи, свобода власності, свобода договорів та заповітів є його базою. Таким чином, універсальність і індивідуальність – основні засади римського права.

Наступна найважливіша особливість римського права – це принцип справедливості, який не тільки відіграв роль керівної ідеї при інтерпретації норм римського права, але й у багатьох випадках

доповнював норми цього права, заповнюючи прогалини, що існували в ньому. З цього всього можна побачити чому це право ставили на ступінь вище інших. Через притаманну їй ідею верховенства природної справедливості над суворістю права. Н.І. Крилов, віддаючи належне досконалості римського права, підкреслив: «Матеріальна сторона римського законодавства, повного невичерпним багатством явищ юридичного життя, аналізованих із виключним мистецтвом зведених, нарешті, при сприятливій юрисконсультів у ступінь загальних засад, дає йому повне право на титул писаного розуму (ratio scripta).

Навіть, розглядаючи самостійно римське право ми не беремо до уваги те для кого вони прописані і коли вони були прописані ми бачимо один чистий розум, а їхні ідеї усвідомлюємо як ідеї всього людства».

З часом його починають застосовувати у судах, вводять у національне законодавство інших країн. Йде процес рецепції римського права.

Таку живучість римського права пояснював і його рецепцію феодальним і особливо капіталістичним суспільством Ф. Енгельс писав: «Римське право є настільки класичним юридичним вираженням життєвих умов і конфліктів суспільства, в якому панує чиста приватна власність, що всі пізніші законодавства не могли внести в нього ніяких істотних поліпшень»

Римське право з його неперевершеною за точністю розробкою всіх істотних правових відносин простих товаровласників (покупець і продавець, кредитор і боржник, договір і зобов'язання і т.д.) цілком відповідало інтересам буржуазних відносин, що зародилися в надрах феодального ладу.

В Англії для подальшого розвитку приватного права (особливо в тій його частині, що належить до рухомого майна) довелося звернутися до принципів римського права.

У галузі цивільного права найбільш яскраве вираження рецепції римського права це Французький цивільний кодекс (Code Civil, 1804 р.), або Кодекс Наполеона, що відтворює, як риси класичної форми римського права та впливає на цивільне законодавство Бельгії, Швейцарії, Італії, Іспанії, Португалії, Японії, Аргентини, Венесуели і деяких інших країн Латинської Америки.

Рецепція римського права в Німеччині знайшла свій відбиток у такому великому законодавчому пам'ятнику, як Німецьке Цивільне Уложення 1900 р. На основі римського права в Німеччині розвивалася і загальна теорія права.

У даний час, римське право деякою мірою – міжнародний елемент, основа загальноєвропейського права. Його поняття і методи – свого роду есперанто європейської юриспруденції і правознавства. У багатьох законодавствах, у тому числі й українському, римські терміни збереглися в незмінному вигляді.

Деякі поняття міцно укоренилися в українській юридичній теорії і практиці (наприклад, реституція, цессія, виндикація, універсальне наступництво, спадкова трансмісія, презумпція, апеляція, заочне рішення, емансипація, сервітути, патронаж тощо). Право кожної нової епохи, з погляду історичного розвитку, – щабель на шляху прогресу. Але, щоб піднятися на новий щабель, воно повинне обпирається на досягнення минулого. Немає жодної з існуючих раніше і нині діючих правових систем, які б тією або іншою мірою не випробували впливу минулого.

Може йтися лише про глибину і ступінь такого впливу.

Право кожної нової епохи завжди буде фундаментом для майбутнього прогресу у цій сфері проте аби стати фундаментом для майбутнього воно повинне ґрунтуватися на фундамент досягнень минулого. Не існує жодної з сучасних правових систем, які не мали впливу з минулого може йтися лише про глибину і ступінь такого впливу. А римське право є найякіснішим та найдосконалішим фундаментом через притаманну йому обґрунтованість правильність та обтяжність.

*Яценко Микити Валерійовича,
студента 15 групи 1 курсу Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції
України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Особливості статусу патрицій у Римі

В Давньому Римі патриціями були спочатку усі корінні жителі Риму, які входили у родову общину. Після виділення з роду знатних патріархальних сімей до патрицій стали відноситись лише родова землеробська аристократія.

В цілому патриції, як нащадки завойовників нордичного походження і плебеї як нащадки західних або західно-східних аборигенів представляли собою протилежні один одному два расово різних і розділених шару.

Належність до даної родової аристократії можна було отримати за народженням, а також шляхом усиновлення або нагородження.

Патриції мали виняткове право займати всі урядові посади (магістратури). Також тільки патриції могли бути жерцями. Отже, лише особи, які належали до патриціїв, мали змогу командувати військом, бути суддями, правити державою, здійснювати служіння богам. Тільки патриції детально знали право, тому в усіх процесах плебеї залежали від них.

Тільки патриції становили куріатні збори, де вирішувалися політичні питання. Патриції могли виступати покровителями (патронами) інших жителів Риму, захищати їх у суді, представляти їхні майнові інтереси.

Патриції займалися військовими вправами, правилами військового мистецтва, які передавали в їх родинях із покоління в покоління, а тому лише патриції були здатні керувати військом, і мали на це законне право. Також патриції значно переважали плебеїв у рівні освіченості, умінням правильного говорити та знанням громадських справ.

Патриції були багатшими за плебеїв, адже як землевласники мали право не тільки на користування своєю землею, а й громадською землею.

Публічне право стародавнього Риму було розраховане тільки на патриціїв як громадян римської громади, тобто повноправних членів роду та прізвища, дослівно - *qui patrem siere possunt* - тих, хто міг вказати на свого батька і на свій рід.

У царський період в патриціанській спільноті ще не спостерігалось якої-небудь значної соціальної диференціації. Про це говорить той факт, що після реформи С.Тулія з 193 центурій римського війська, 98 (половина патриціанського стану) комплектувалися громадянами, які володіли 15-20 югерами землі. Між іншими категоріями майнова різниця також не була надто значною і становила не більше 2-5, рідко - 10 югерів. Таким чином, патриціанська верства суспільства ще була досить однорідною, у ній не було земельних магнатів, і це визначало відносну стабільність і стійкість соціальної основи римської держави.

Пізніше в римській громаді відбулося завершення розкладу родоплемінного ладу. Серед одноплемінників виділилися знатні і багаті сім'ї, в подальшому тільки їх представників стали називати патриціями. Незнатні родичі, формально залишаючись патриціями, стали входити в категорію - народ (*populus*).

На патриціїв поширювалося три римські статуси – статус сім'ї, статус свободи та статус громадянства. Цивільною правоздатністю був наділений тільки батько сім'ї, проте політичні права мали всі вільні римські громадяни.

Реформи Сервія Тулія та інші реформи VI-III ст. до н.е., що допустили плебеїв до участі у народних зборах, зайняття державних посад, воєнної служби, до громадського земельного фонду, дозволити заключати шлюби з патриціями та інші, фактично позбавили патриціїв тих привілеїв, якими вони володіли. В епоху імперії вже привілейована частина сенату склала новий патриціат.

Наостанок, хотів би додати, що окрім тих привілеїв, описаних вище, якими володіли особи, що мали статус патриціїв, також вони гордились знатністю свого походження, силою, яку дає їх закрита організація, члени якої були об'єднані спільністю інтересів. Також патриції були представниками старинного римського побуту, спадкоємцями славних предків.

СЕКЦІЯ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

*Мовчан Ірина, Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого, 4
факультет, 2 курс, 2 група*

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Концепції правової держави та громадянського суспільства дозволяють людям наблизитися до ідеалу спільно організованого життя, основою якого є вироблені людством цінності. Для забезпечення реальної демократії та свободи особистості будь-якій державній владі необхідна протизвага, в якості якої й виступає громадянське суспільство.

Громадянське суспільство найкращим чином формується саме у правовій соціальній державі, тому що саме вона може повною мірою забезпечити права людини, різнобічний розвиток особистості. Правова держава – це така держава, що базується на принципах, головним серед яких є принцип верховенства права. Цей принцип полягає у високому авторитеті права в суспільстві, загальній повазі до

нього, де всі посадові особи діють у рамках законодавства. Де законодавство, в свою чергу, відповідає праву як сформованому на певному етапі розвитку суспільства поняттю справедливості, а закони та підзаконні нормативно-правові акти відповідають конституції. Діалектика взаємовідносин держави та громадянського суспільства дуже складна і суперечлива. З одного боку, громадянське суспільство є антиподом держави і вимагає від неї якомога більше прав. З іншого – держава є гарантом саме цих прав і забезпечує за допомогою права узгодження свободи громадян.

Сучасна демократична правова держава передбачає наявність розвиненого громадянського суспільства, в якому взаємодіють різні громадські організації, політичні партії, де жодна ідеологія не може встановлюватися як офіційна. Політичне життя у правовій державі будується на основі ідеологічного, політичного плюралізму, багатопартійності. Тому одним із шляхів формування правової держави є розвиток громадянського суспільства, що є важливою ланкою між особистістю та державою, в якому реалізується значна частина прав і свобод людини; а також утвердження принципів політичного плюралізму.

Між «громадянським суспільством» і «правовою державою» не можна ставити знак рівності, і в той же час вони не можуть обходитися одне без одного. Якщо говорити про первинність, то пріоритет буде на боці «громадянського суспільства», тому що воно є вирішальною соціально-економічною передумовою правової держави.

Громадянське суспільство в його сучасному розумінні та значенні – це суспільство, здатне протистояти державі, контролювати її діяльність. Кажучи іншими словами, громадянське суспільство – це суспільство, здатне зробити свою державу правовою.

Ми можемо зробити деякі висновки стосовно значення громадянського суспільства для правової держави, де перше:

- виступає соціальним фундаментом формування та функціонування влади в суспільстві;
- є сферою реального здійснення прав і свобод людини;
- є середовищем, в якому формується право.

Громадянське суспільство та правова держава, то є два поняття, що доповнюють одне одного: існування держави є неможливим без суспільства, як і суспільства – без держави.

Взаємовідносини держави й громадянського суспільства мають будуватися на основі діалогу й співпраці, що, своєю чергою, сприятиме демократичному розвитку держави. Єдність громадянського суспільства і правової держави бачиться у тому, що обидва забезпечують умови для самовираження і свободи людини, її політичних ініціатив, підприємницьких намірів. Правова держава і громадянське суспільство – політичні ідеали.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Погребняк С.П.

СЕКЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

*Береза Юрій Миколайович,
здобувач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ У ПРОТИДІІ ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ

Суспільно небезпечною діяльністю, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей, є тероризм.

Сучасний тероризм – це вже не розрізнені індивідуальні дії, а серії терористичних акцій, спрямованих проти широкого кола осіб та об'єктів, ретельно підготовлених, які здійснюються кваліфікованими кадрами і добре організованими угрупованнями. На сьогоднішній день відомо, що організована злочинність, в тому числі діяльність угруповань терористичного та екстремістського

характеру набирає досить швидкого розвитку і, на жаль, інколи за рівнем професійності набагато перевищує ступінь службової підготовки правоохоронних органів. Цей відрив стає все більш помітним майже у всіх країнах світу, в тому числі й в Україні. Вдосконалюється тактика дій та професійна підготовка бойових груп організованої злочинності: вже зараз в багатьох державах ці формування по ступеню професійної підготовленості і спорядженню (зброя, екіпіровка, засоби зв'язку тощо) на порядок перевищують підрозділи правоохоронних органів. В розвиток міжнародної злочинності та тероризму вкладаються великі кошти. Для підготовки терористів створені спеціалізовані тренувальні бази, де їх навчання ведеться на сучасному технологічному рівні. До складу злочинних груп та угруповань входять не тільки бойові підрозділи, але й аналітичні. На жаль, професійне навчання майбутніх правоохоронців значно відстає в своєму розвитку.

Актуальність професійної підготовки правоохоронців обумовлена передусім тим, що в умовах, коли злочинність набуває все більш міжнародний, транснаціональний й організований характер, неможливо вести ефективну боротьбу з нею без тісної взаємодії держав та їх відповідних інститутів, взаємного осмислення накопиченого в цій області як позитивного, так і негативного досвіду, взаємного інформування, активної участі у створенні міжнародних центрів поліцейської (правоохоронної) освіти, розробки і реалізації програм двостороннього співробітництва в цій галузі, розвитку прямих зв'язків навчальних закладів із зарубіжними партнерами, спільної підготовки кадрів антитерористичної спрямованості тощо.

В сучасних умовах однією з найголовніших сил, які протидіють злочинності, є правоохоронні органи (міліція / поліція). Дані служби являють собою не тільки виконавчий орган в механізмі влади тої чи іншої держави, який відповідає за підтримання правопорядку згідно з вимогами діючих нормативних актів своєї країни, але виступає ще й як спеціалізовано-правова служба в суспільстві, яка виконує спеціальні цілі і завдання.

Необхідність рішучої протидії проявам тероризму ставить на порядок денний питання внесення суттєвих змін до програм професійної підготовки працівників правоохоронних органів, виховної роботи серед них. Від професійної компетентності кадрів, їх прогресивних орієнтацій і моралі, активності, здорового прогнозування до самовдосконалення й службового зростання значною мірою залежать динамізм та результати здійснюваних перетворень. Це особливо необхідно підкреслити зараз, коли кадрова ситуація у відповідних правоохоронних органах характеризується як кризова. Саме тому актуальним є питання підготовки кадрів сил охорони правопорядку з новим мисленням, які не були б виховані на негативних пережитках, володіли новим світоглядом.

Нині система підготовки фахівців для реалізації завдань щодо протидії проявам тероризму стикається з великою кількістю проблем, що вимагають свого вирішення, а саме: занадто велика різниця між теорією і практикою в реальних підрозділах; слабе нормативно-правове та матеріально-технічне забезпечення діяльності сил охорони правопорядку; низький рівень відпрацювання комунікативних навичок і методів роботи з громадськістю тощо.

За таких умов удосконалення професійної підготовки сил охорони правопорядку вбачається за рахунок:

- розвитку нормативної та організаційно-структурної її складової (удосконалення законодавчої та відомчої нормативно-правової бази, підвищення ефективності організаційно-управлінської діяльності, удосконалення структури та управління в межах конкретного навчального центру підготовки фахівців та ін.);
- підвищення ефективності навчального процесу (покращення якості викладання, розробка і впровадження нових методик навчання, удосконалення методичної роботи, поліпшення якості педагогічного процесу, застосування нових методів організації навчального процесу, широке залучення новітніх технологій, передусім інформаційних, тощо);
- врахування під час проведення тренувань небезпечних факторів впливу та чинників щодо їх відновлювання;
 - моделювання соціологічної поведінки населення в екстремальних ситуаціях;
 - комплексності вивчення та відпрацювання складових елементів професійної підготовки;
 - зменшення негативних умов впливу на працівників правоохоронних органів при виконанні службових обов'язків в екстремальних ситуаціях;
 - відпрацювання штатних та позаштатних екстремальних ситуацій в діяльності працівників правоохоронних органів при професійній підготовці;
 - удосконалення соціальної, психологічної, виховної роботи (підвищення ефективності професійної орієнтації та професійного відбору, психологічного супроводження навчального процесу, соціальної роботи та соціальних досліджень в рамках підготовки фахівців для боротьби з тероризмом) тощо.

*Кутерга Максим Володимирович,
старший інспектор Центру безпеки
дорожнього руху та автоматизованих
систем при МВС України*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ ПРЕВЕНТИВНО-ПРИМУСОВОГО ХАРАКТЕРУ

Попри те, що резолюцією Генеральної асамблеї ООН 58/289 «Поліпшення глобальної безпеки дорожнього руху» проголошено принцип неможливості досягнення мобільності ціною здоров'я і життя людей, в Україні, порівняно з країнами розвинутої автомобілізації, стан безпеки дорожнього руху нині вкрай незадовільний з огляду на високий рівень смертності внаслідок аварій, дорожньо-транспортний травматизм, низьку транспортну дисципліну учасників дорожнього руху тощо.

Негативна динаміка стану дорожньої безпеки в Україні простежується й зараз. Наприклад, протягом 2014 року в Україні сталась 153181 дорожньо-транспортна пригода (далі - ДТП), найбільша кількість з яких припадає на м. Київ (39814), Одеську область (13888), Харківську область (11155), Дніпропетровську область (10939). Із загальної кількості ДТП, у 26084 (17%) транспортних пригодах постраждали люди [1].

Така невтішна статистика зайвий раз підкреслює необхідність застосування уповноваженими державою суб'єктами (насамперед, міліцією/поліцією) разом із примусовими широкого спектру заходів превентивного характеру, які не носять характеру відповідальності, а спрямовані на ліквідацію небезпеки чи можливості порушення, яке може нанести шкоду державі або загрожує життю і здоров'ю людей.

Сутність превентивних заходів, як справедливо відзначають деякі вчені, полягає, по-перше, в тому, щоб не допустити протиправної поведінки з боку конкретних осіб, які до такої поведінки схильні; по-друге, в усуненні причин, які сприяють учиненню правопорушень, і у створенні умов, які виключають протиправну поведінку [2, с. 198]. Іншими словами, до таких слід віднести заходи, підставою яких є порушення встановлених правил, але таке порушення не має результатом юридичну відповідальність. Їх застосовують уповноважені органи держави (у даному випадку посадові особи підрозділів ДАІ) із профілактичною, превентивною метою. Їх ужиття розраховане на ситуації, коли проступку немає, але за певних умов усе ж можуть настати шкідливі наслідки. Таким чином, превентивні заходи застосовують із метою запобігання правопорушенням певним шкідливим наслідкам [3, с. 7].

У вітчизняній правничій науці традиційним є розподіл адміністративно-правових засобів забезпечення безпеки дорожнього руху на засоби непримусового та примусового характеру, при цьому останні прийнято поділяти на три групи: адміністративно-запобіжні, адміністративно-припинювальні заходи та заходи адміністративної відповідальності. Водночас нове поліцейське законодавство України не визначає ані запобіжних, ані припинювальних заходів, лише виділяє дві групи – превентивного та примусового характеру.

Аналіз статті 31 Закону України «Про Національну поліцію», в якій наведено виключний перелік превентивних поліцейських заходів, дозволяє стверджувати, що співробітники поліції з метою забезпечення безпеки дорожнього руху можуть застосовувати такі заходи як: *перевірка документів; поверхнева перевірка, різновидами якої є перевірка особи, речей або транспортного засобу; зупинення транспортного засобу; вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію; обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю; застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису* [4].

З іншого боку до поліцейських заходів примусу закон (стаття 42) відносить лише фізичний вплив (силу), застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї. Такий розподіл адміністративно-правових засобів забезпечення публічної безпеки (складовою якої є безпека дорожнього руху) та громадського порядку є доволі інноваційним, але не безспірним. Підтримуючи позицію А.Т. Комзюка, не можна погодитися з обмеженням адміністративного примусу тільки засобами психологічного або фізичного впливу, оскільки, наприклад, в такому заході як огляд речей подібний вплив взагалі відсутній [5, с. 43].

Не дивлячись на яскраво виражений профілактичний характер, запропоновані законом превентивні поліцейські заходи також здійснюються у примусовому порядку, тобто в процесі односторонньої реалізації владних повноважень, і тому спроби представити їх як заходи, позбавлені елементів адміністративного примусу, безпідставні.

Залишення в законі такої класифікації поліцейських заходів є не доречним, оскільки порушується загально визнана теорія трискладової поділу заходів адміністративного примусу. Виходом з цієї ситуації вбачаємо внесення коректив до Закону України «Про Національну поліцію», зокрема: 1) у частині 2 статті 30 словосполучення «заходи примусу» замінити на «інші заходи примусу»; 2) змінити назву статті

42 з «Поліцейські заходи примусу» на «Поліцейські заходи застосування фізичного впливу (сили), спеціальних засобів та вогнепальної зброї». Крім того, слід констатувати, що не всі поліцейські заходи знайшли місце в названому законі. Насамперед мова йде про такі заходи як: огляд водія транспортного засобу або особи, яка ним керує на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують його увагу та швидкість реакції; направлення водіїв транспортних засобів для проведення такого огляду лікарем закладу охорони здоров'я; тимчасове вилучення посвідчення водія або ліцензійної картки на транспортний засіб; тимчасове затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках тощо.

Підсумовуючи викладене, слід сказати, що внесення відповідних змін до чинного поліцейського законодавства сприятиме усуненню термінологічної невизначеності, правильному застосуванню адміністративно-правових засобів, підвищенню їх результативності та забезпеченню в цілому належного рівня дорожньої безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Статистичні відомості про дорожньо-транспортні пригоди на території України за 2014 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://gktb.org/wp-content/uploads/2015/01/statistika_dtp-2014.pdf - Назва з екрану.
2. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков ; [шеф-ред. В. С. Ковальський]. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
3. Игитов В. И. Административно-правовые и общественные меры воздействия в области охраны общественного порядка : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. И. Игитов ; Московский гос. ун-т. им. М. В. Ломоносова, Юрид. фак. – М. : Изд-во МГУ, 1965. – 17 с.
4. Закон України від 2 липня 2015 року «Про Національну поліцію» // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/257729>
5. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Комзюк Анатолій Трохимович. – Х., 2002. – 408 с.

*Чишко Катерина Олександрівна,
аспірант Харківського Національного
університету внутрішніх справ*

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Однією з прогалин невеликої кількості наукових надбань з приводу адміністративно-правової кваліфікації є відсутність теоретичної бази кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Маємо на увазі, вироблення теоретичної бази, яка б склала єдиний міцний методологічний фундамент для проведення кваліфікації зазначеної групи правопорушень. Сьогодні, у доктрині адміністративного права, майже не існує ні спеціальної літератури, ні методологічних посібників, ні рекомендацій для суб'єктів, до кола повноважень яких безпосередньо входить кваліфікація адміністративних правопорушень. Більш того, часто адміністративно-правова кваліфікація у юридичній літературі «йде поряд» з кримінально-правовою кваліфікацією, що по суті не дивно, тому що між кримінальним і адміністративним правопорушеннями є певні спільні риси. Проте ототожнення процесу адміністративно-правової та кримінальної кваліфікації, а й таким чином, перенесення керівних положень останньої є зайвим. На нашу думку, шукати спільну теоретичну базу для принципово різних галузей права – це не зовсім доречно, як і керуватися методологією виробленою для кримінально правової кваліфікації. Почати, на нашу думку, необхідно з найголовнішого – визначення сутності та значення інституту адміністративно-правової кваліфікації правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Сутність зазначеного адміністративного інституту полягає у наступному. При здійсненні неправомірного посягання на суспільні відносини, які є його безпосереднім об'єктом, посягання становить якусь дію чи бездіяльність (об'єктивна сторона) людини, суб'єкта даного посягання. Крім дії або бездіяльності об'єктивна сторона характеризується причинним зв'язком між діями і шкідливими наслідками адміністративного делікту, а також іншими ознаками його вчинення, до яких слід віднести: місце, обстановку, час, спосіб, знаряддя та засоби. Говорячи про суб'єкта неможливо не зазначити наявність й суб'єктивної сторони такого правопорушення, тобто певного психічного ставлення людини

до своєї дії чи бездіяльності (вина, мотив і мета скоєного проступку), – все це утворює склад адміністративного правопорушення.

Суб'єкту кваліфікації необхідно, при виявленні адміністративного правопорушення, співвіднести вчинене правопорушення, тобто його склад, з нормами передбаченими адміністративним законодавством, зокрема у сфері громадського порядку та громадської безпеки. Далі – визначити, під яку саме, статтю закону підпадає таке діяння. Тобто відбувається процес надання юридичної оцінки конкретному скоєному суспільно-небезпечному діянню для отримання відповіді на запитання: «яке адміністративне правопорушення вчинене?». А це неможливо без визначення складу проступку.

Кваліфікація адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадянського порядку та безпеки – це діяльність спеціально уповноваженого органу (посадової особи) щодо пізнання (визначення) юридично значущих ознак діяння (правопорушення), їх аналіз, узагальнення та співставлення з ознаками юридичного складу проступку, визначеного законодавством про адміністративні правопорушення, які посягають на суспільні відносини у сфері громадського порядку та громадської безпеки та застосування передбаченої законом санкції.

Звідси випливає необхідність (потреба) у застосуванні до адміністративного правопорушення у сфері громадського порядку та безпеки лише тієї норми закону, яка у повному обсязі буде відбивати його склад. Недодержання цієї вимоги неодмінно призведе до помилок (суб'єктивних і логічних), а помилки – до неправильної кваліфікації. Неправильну кваліфікацію, на нашу думку, можна визначити як наділення складу злочину адміністративного правопорушення тими ознаками, які насправді йому не притаманні та як наслідок – його співставлення з неправильною нормою адміністративного законодавства й застосування до правопорушника санкції, яка не відповідає вчиненому діянню.

Значення кваліфікації адміністративних деліктів у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки впливає з основних завдань держави. Одним з яких є – забезпечення громадянського порядку та охорона громадської безпеки. Оскільки, держава не може бути «справжньою», коли люди не відчувають себе під захистом країни, у якій вони знаходяться.

Виконання вищезазначеного завдання неможливо без виявлення, припинення, усунення та попередження адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки. Правильна кваліфікація того чи іншого адміністративного правопорушення у сфері громадського порядку та безпеки гарантує застосування справедливого, законного та обґрунтованого покарання з урахуванням його виду та розміру, яке походить від повної, об'єктивної оцінки суспільної шкідливості адміністративного правопорушення та шкоди яку завдано ним. Усе це стане запорукою автоматичного розмежування схожих складів адміністративних правопорушень між собою, та адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та безпеки, від схожих за своїми складами кримінальних злочинів. Особливого значення правильна кваліфікація набуває, коли стає правилом, а не виключенням. За таких обставин це юридичне явище починає позитивно впливати на правосвідомість громадян, виховуючи та підвищуючи не тільки повагу до норм законодавства, у тому числі, які регулюють правила належної поведінки у суспільстві, а й рівень законслухняності. Наслідком, стане зменшення адміністративних правопорушень у сфері громадянського порядку та безпеки. У цьому ракурсі, можна говорити про стратегічне важливе значення правильної кваліфікації адміністративних правопорушень у зазначеній сфері.

СЕКЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

ГУДЗЬ ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА,
*студентка 4 курсу, 2 групи господарсько-
правового факультету НЮУ ім. Ярослава
Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ САМОЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Відповідно до ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання є основою для існування прав та інтересів відповідної особи в цілому, їх гарантування з боку держави та дотримання з боку суспільства. Основною формою такого захисту є юрисдикційна. Проте ця форма захисту не враховує у повному обсязі забезпечення врегулювання господарського конфлікту та спору, а отже і остаточний захист суб'єкта господарювання. Цей фактор зумовлюється необхідністю звернутися до інших форм захисту, способи яких є більш вільними, але достатньо ефективними. До таких належить самозахист.

Самозахист, як вид позасудового захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, об'єднує в собі такі ефективні способи захисту, що являють собою сукупність юрисдикційних та неюрисдикційних форм захисту. Слід зазначити, що чинне законодавство не містить вичерпного переліку способів самозахисту й єдиного визначення цього поняття. Підґрунтям цієї проблеми є суперечність норм ст. 55 Конституції України, ст. 19 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), ст. 20 Господарського кодексу України (далі – ГК України) тощо.

На сьогодні вчені, такі як О.О. Кот, зазначає, що зміст статей 235, 236 ГК України фактично позбавив учасників господарських зобов'язань можливості у своєму договорі встановлювати особливі способи захисту прав, які не передбачені ГК України або іншим законом. Способи ж самозахисту мають бути обрані на підставі оцінки законності норм і документів, різнобічного вивчення актів законодавства, їх змісту та значення, порядків підготовки, узгодження, підписання, опублікування й введення в дію тощо. З огляду на це, актуальною є чітка класифікація способів самозахисту. Вперше способи самозахисту суб'єктів господарювання класифікував І.В.Головань, визначивши їх як методи захисту прав та інтересів суб'єкта підприємництва через проведення правової роботи. Однак, така класифікація передбачала віднесення до самозахисту й способів адміністративно-господарського порядку та окремої судової форми захисту.

Самозахист же передбачає відмінні від інших видів захисту наслідки, які є для нього досить специфічними. У зв'язку з цим напрошується висновок про поділ самозахисту за наслідками, які породжує його застосування на такі, як:

- самозахист, що призводить до відновлення рівності прав та інтересів;
- самозахист, що призводить до порушення прав та інтересів;
- самозахист, що призводить до утримання від протиправних дій.

Суб'єкт господарювання, що має намір реалізувати своє право на захист, може звернутися до третіх осіб за наданням відповідної допомоги або за іншим захистом з боку такої особи. Тим самим створюється поділ самозахисту за рівнем самостійності на:

- самостійний самозахист;
- самозахист із залученням третіх осіб;
- самозахист, що передбачає реагування третіх осіб, без захисту з їх боку.

В результаті, самозахистом вважаються не лише дії суб'єкта господарювання щодо захисту своїх прав та інтересів, а й дії іншої особи, яка здійснює такий захист в межах окремого етапу самозахисту.

Аналізуючи ж перелік засобів самозахисту, досить детально різняться між собою саме заходи активного та пасивного характеру. За таких умов пропоную поділяти способи самозахисту за рівнем активності зацікавлених осіб на активні та пасивні. Вони ж можуть мати свій прояв через превентивні міри, заходи по відновленню становища, відшкодування збитків тощо.

Але, слід зазначити, що належної уваги ані в науці, ані в законодавстві України не приділено питанню новітніх засобів самозахисту, до яких можна віднести ескроу та фідучіарну діяльність, лобіювання та “Government Relationship”, розголошення фактів порушення через засоби масової інформації, самозахист через учасника – юридичну особу чи міжнародну організацію, тиск на контрагентів через передбачені законодавством заходи впливу та інші. Отже, можна казати про необхідність розмежування способів самозахисту на:

- ті, що передбачені законодавством;
- ті, що не передбачені законодавством, але йому не суперечать;
- ті, що є квазі-легальними (новітні).

Оскільки законодавство України є досить недосконалим щодо питання самозахисту суб'єктом господарювання своїх прав та інтересів, вважаю актуальними проведення наукових досліджень з цього питання та мають бути основою для подальшої класифікації способів самозахисту, їх ефективності, простоти та незалежності від зовнішніх чинників. Найшвидших же змін потребує саме законодавче визначення поняття “самозахист”, та введення в дію законодавчого поняття “самозахист суб'єктом господарювання своїх прав та інтересів”, що необхідне для реалізації права на захист суб'єктом господарювання.

ДО ПИТАННЯ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ – ПІДПРИЄМЦЯ

Як відомо, підприємництво справа добровільна і пов'язана з ризиком. Неможливо повною мірою передбачити хід товарного обороту та прибутків від нього. Тут або пан, або пропав. Звичайно, фізична особа, яка вирішила стати підприємцем, вкладаючи кошти у свій бізнес, розраховує на його успіх. Однак реалії не завжди такі. Що ж робити, якщо борги, що виникли у зв'язку з веденням підприємницької діяльності перевищують доходи?

Фізична особа-підприємець, як ми знаємо, несе відповідальність за боргами, що випливають з підприємницької діяльності, усім своїм майном. Це пов'язано з особливим статусом такого суб'єкта господарювання, адже така особа діє самостійно і при її реєстрації не виділяється ніякий статутний капітал як при реєстрації юридичної особи. З цього законодавчого положення випливає і підвищений ризик для громадянина-підприємця, оскільки він може втратити все своє майно, в тому числі і набуте не в процесі підприємницької діяльності.

До громадянина, який є суб'єктом господарювання, можна застосовувати процедуру банкрутства, якщо для цього є всі умови. Згідно з Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом» (далі – Закон), дана процедура може бути розпочата за ухвалою господарського суду, якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно становлять не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого для їх погашення строку. Безспірні вимоги кредиторів - грошові вимоги кредиторів, підтвержені судовим рішенням, що набрало законної сили, і постановою про відкриття виконавчого провадження, згідно з яким відповідно до законодавства здійснюється списання коштів з рахунків боржника. До складу цих вимог, у тому числі щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), не включаються неустойка (штраф, пеня) та інші фінансові санкції. На нашу думку, припинення нарахування штрафних санкцій за простроченими зобов'язаннями звільняє від швидкого зростання боргу і так неплатоспроможного суб'єкта.

У разі відкриття провадження у справі про банкрутство за положеннями законодавства про виконавче провадження передбачені такі варіанти дій як: відмова у відкритті виконавчого провадження, зупинення, а також закінчення виконавчого провадження.

Згідно з п. 6-1 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження», державний виконавець відмовляє у відкритті виконавчого провадження у разі офіційного оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

Провадження зупиняється, якщо господарським судом порушено провадження у справі про банкрутство боржника, якщо відповідно до закону на вимогу стягувача поширюється дія мораторію, запровадженого господарським судом, крім випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум (у тому числі одержаних від реалізації майна боржника) та виконання рішень у немайнових спорах.

Відповідно до ч. 2 ст. 19 Закону, мораторій на задоволення вимог кредиторів вводиться одночасно з порушенням провадження у справі про банкрутство, про що зазначається в ухвалі господарського суду. Ухвала є підставою для зупинення виконавчого провадження. Про запровадження мораторію розпорядник майна повідомляє органи державної виконавчої служби за місцезнаходженням (місцем проживання) боржника та знаходженням його майна.

Визнання суб'єкта господарювання банкрутом є підставою для закриття виконавчого провадження.

Безперечно, виконання рішень судів покладається на відділи Державної виконавчої служби, однак, як ми бачимо у процедурі банкрутства рішення майже повністю виконується господарським судом та призначеним ним арбітражним керуючим.

Тобто, фактично відділ ДВС ніяких виконавчих дій не проводить. Так з моменту порушення провадження у справі про банкрутство: арешт майна боржника чи інші обмеження боржника щодо розпорядження належним йому майном можуть бути застосовані виключно господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство.

Враховуючи статус фізичної особи-підприємця та її відповідальності всім своїм майном, слід розібратися у перевагах визнання її банкрутом, адже вимоги кредиторів задовольняються і при виконавчому провадженні без порушення процедури банкрутства, і при застосуванні такої процедури.

Різниця полягає в тому, що у разі відкриття виконавчого провадження стягнення здійснюються у загальному порядку як і для фізичної особи без статусу підприємця.

Перевагами відкриття провадження у справі про банкрутство є те, що господарським судом призначається арбітражний керуючий, що є професіоналом у своїй галузі і може допомогти оптимально розподілити кошти. По-друге, може бути запроваджена процедура санації. Ліквідаційна процедура є лише кінцевою стадією провадження у справі про банкрутство, і застосовується лише в тому випадку, якщо відновити платоспроможність боржника не вдалося. Крім того, перевагою є те, що за час перебування справи у господарському суді не нараховуються штрафні санкції.

Однак, можна сказати, що законодавство про банкрутство не адаптоване на індивідуальних підприємців-фізичних осіб. Не передбачено порядку розпорядження майном фізичної особи, особливо набутим поза підприємницькою діяльністю при задоволенні вимог кредиторів.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що в законодавстві про банкрутство слід включити положення щодо провадження у справі про банкрутство фізичних осіб-підприємців.

*Мардус О.О.,
студентка 4 курсу 9 ф-ту 6 групи
Науковий керівник: Швидка Т.І.*

Розголошення комерційної таємниці як прояв недобросовісної конкуренції

Сутністю ринкових відносин є конкуренція між самостійними суб'єктами господарювання. Добросовісна конкуренція – це ідеальне, а не реальне явище.

Поряд з добросовісною конкуренцією, яку підтримує і захищає держава, існує таке негативне явище як недобросовісна конкуренція, якій притаманне застосування нечесної боротьби за конкурентні переваги.

Проблему недобросовісної конкуренції досліджують такі науковці: В. Лагутін, З. Борисенко, О. Безух, О. Бакалінська, Л. Михальчишин, В. Бадрак, В. Богданович, О. Литвинюк, А. Подоляка, О. Колосов, С. Шкляр та інші.

Недобросовісну конкуренцію можна розглядати як порушення «правил гри» на ринковій арені: недобросовісні учасники конкурентних правовідносин протиправно користуються здобутками більш успішних суб'єктів господарювання для досягнення неправомірних переваг у бізнесі.

В Україні діє механізм захисту від недобросовісної конкуренції на підставі Законів України «Про захист економічної конкуренції», «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист від недобросовісної конкуренції» та інших нормативно-правових актів, в тому числі міжнародних, серед яких Паризька Конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»: «недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності».

Серед проявів недобросовісної конкуренції, поряд з переліченими в Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» законодавець виділяє такий вид порушення як «розголошення комерційної таємниці».

Правознавці виокремлюють даний вид порушення тому, що законодавство з питань комерційної таємниці не систематизовано і не має однозначного визначення, адже міститься в різних галузях права.

Дослідник А. Подоляк визначає, що розголошення комерційної таємниці – це розголошення відомостей чи ознайомлення з останніми, що становлять таємницю, без згоди уповноваженої на те особи, що може спричинити значну шкоду діяльності суб'єкта господарювання.

Таке визначення підлягає жорсткій критиці Г. Сляндевої, О. Сергєєвої, які комерційну таємницю визначають як конфіденційну інформацію, що має режим обмеженого доступу. Адже таємною інформацією законодавство визначає «державну та воєнну таємницю».

До такої думки дійшов і Т. Довгий, що наділяє комерційну таємницю особливими ознаками як таку, що становить незалежну економічну цінність для суб'єкта господарювання, так як відома тільки обмеженому колу осіб і потребує досконалих засобів захисту.

Найчастіше таку інформацію вилучають конкуренти шляхом таємних операцій по збиранню, систематизації даних з застосуванням оптичних приладів, пристроїв звукозапису, нерідко застосовується шантаж, придбання інформації за гроші та інші протиправні дії, що мають негативні наслідки для суб'єкта господарювання.

Бакалінська О.О. зазначає, що для того, щоб стверджувати, що конкурент своїми діями спричиняє недобросовісну конкуренцію необхідно довести порушення ним правил підприємницької діяльності.

Наприклад: суб'єкт використовує здобутки більш впливового суб'єкта на ринку, порушуючи його виключне право на комерційну таємницю.

Законодавство України не містить поняття «добросовісна конкуренція», а тому у суб'єктів господарювання на конкурентній основі складається певне враження та мислення про існування у ринковому просторі.

Антимонопольний комітет не здійснює прямий вплив на конкуренцію, як на явище, лише здійснює нагляд та контроль за дотриманням законності. У випадках порушення конкурентного законодавства Антимонопольний комітет виконує карально-репресивну функцію.

Українське законодавство в сфері охорони комерційної таємниці необхідно систематизувати. Розпорядження Кабінету Міністрів від 5 листопада 2008 року Про схвалення Концепції проекту закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю» вже майже 8 років не здійснює жодного впливу. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» потребує удосконалення для того, щоб захистити добросовісних учасників ринку від посягань конкурентів. Інститут конкурентного права знаходиться на стадії розвитку і потребує ретельної розробки.

Список літератури:

1 Про захист від недобросовісної конкуренції : закон України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

2 Бакалінська О. О. конкурентне право: навч. посіб. - К.: Київ. нац. торг - екон. ун-т, 2010. - 588 с.

3 Безух О.В. Захист від недобросовісної конкуренції у сфері промислової власності // автореф. на здобуття ступеню канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.04 – Господарське право;

4 Закон України «Про Антимонопольний комітет України» // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 50, ст.472).

5 Михальчишин, Н.Л. Конкурентні відносини в умовах перехідної та ринкової економіки / Н.Л. Михальчишин // Менеджмент та підприємництво України: етапи становлення і проблеми розвитку. - Л. : Вид-во Нац. ун-т "Львів. політехніка", 2008. - С. 362-368.

6 Джуринський О.О. Поняття та основні ознаки недобросовісної конкуренції // Університетські наукові записки. – 2009. - №3 (31). – С.155-161.

*Матвійчук Вікторія Володимирівна,
студентка IV курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ГУМАНІЗАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стан підприємницької господарської діяльності, створення ринкових відносин змушують законодавця шукати нові, більш привабливі юридичні механізми господарювання та вживати відповідних заходів впливу держави у разі порушення порядку і визначених правил у сфері господарської діяльності, враховуючи і дбаючи при цьому про інтереси виробника і суспільства загалом. Одним з таких можливих механізмів є гуманізація відповідальності за порушення порядку здійснення господарської діяльності.

Гуманізація відповідальності є пріоритетним напрямком розвитку правової системи та розбудови держави і громадянського суспільства в Україні. Виробник, підприємець, господарник має працювати, не думаючи про загрозу кримінальної відповідальності. У разі вчинення протиправних діянь в процесі господарської діяльності, що не несуть суспільної небезпеки, відповідальність має бути адміністративною. І тільки у випадку, коли такі діяння створюють небезпеку для фінансової, банківської, податкової стабільності держави, формують корупційні схеми у сфері господарювання – має бути застосована кримінальна відповідальність.

17 січня 2012 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 року № 4025-VI (далі – Закон 4025-VI). Цей Закон виключив із Кримінального кодексу України (Розділу VII Особливої частини «Злочини у сфері господарської діяльності») (далі – КК України) 17 статей, які передбачали кримінальну відповідальність за різного роду порушення у сфері господарської діяльності, а саме – статті 202, 203, 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 225, 226, 228, 230, 234 і 235. Натомість КУпАП доповнено 10 статтями, а 6

статтей викладено у новій редакції. Тобто зміни, внесені зазначеним Законом, трансформували кримінальну відповідальність за порушення у сфері господарської діяльності в адміністративну.

Разом з тим під «гуманізацію» потрапили такі склади злочинів, які навпаки потребують посилення кримінальної відповідальності. Наприклад, незрозумілим і, на нашу думку, не виправданим є скасування кримінальної відповідальності за ухилення від повернення виручки в іноземній валюті (ст. 207 КК України), за незаконне відкриття за межами України валютних рахунків (ст. 208 КК України), за незаконні дії щодо приватизації паперів (ст. 234 КК України), незаконні дії у разі банкрутства (ст. 221 КК України), фіктивне банкрутство (ст. 218 КК України), приховування стійкої фінансової неспроможності (ст. 220 КК України) та інші. Гуманізованими відповідниками цих статей стали статті у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП). Наприклад, статті 162-1, 162-2, 162-3, 164-15, 166-15, 166-16, 166-17, КУпАП та інші. Адміністративна відповідальність за зазначені правопорушення (статті 162-3, 164-15, 166-16 КУпАП) може бути лише за умови, що заподіяна шкода перевищує 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а це – 60900 грн. Це скільки ж треба накопати, наприклад, бурштину, щоб можливо було притягнути правопорушника хоча б до адміністративної відповідальності?! Чи не стає гуманізація відповідальності узаконеним економічним шахрайством в сфері господарювання?!

За два з половиною роки з часу введення в дію Закону 4025-VI до адміністративної відповідальності за статтями 162-1, 162-2, 166-15, 166-18 КУпАП правопорушники майже не притягувалися і лише в 2014 році деінде ці норми застосовувалися до правопорушників.

Все ж деякі положення Закону 4025-VI можуть бути сприйняті позитивно. Наприклад, скасування кримінальної відповідальності за порушення порядку зайняття господарською діяльністю (ст. 202 КК України), підроблення знаків поштовою оплати і проїзних квитків (ст. 215 КК України), незаконне виготовлення, збут або використання державного пробірної клейма (ст. 217 КК України), обман покупців чи замовників (ст. 225 КК України), порушення порядку випуску (емісії) та обігу цінних паперів (ст. 223 КК України) і встановлення адміністративної відповідальності (статті 135-1, 155-2, 163, 164-16, 171-2, 189-3 КУпАП) сприймається як адекватне реагування держави на правопорушення, що не несуть за собою суспільної небезпеки.

Держава, безумовно, має робити все для подальшої гуманізації відповідальності, проте цей процес не повинен сприяти знищенню правових цінностей і соціально-правових надбань суспільства. Держава повинна мати механізми і у разі необхідності посилити юридичну відповідальність, якщо правопорушення суттєво впливають на економіку держави.

На наш погляд, гуманізація, яку здійснював законодавець останнім часом, виявилася не зовсім вдалою, стосовно деяких складів злочинів – навіть передчасною (статті 207, 208, 214, 218, 220, 221, 228, 234 КК України). Кримінальна відповідальність, хоча вона і рідко застосовувалася, все-таки мала стримуючий характер щодо вчинення у сфері господарської діяльності правопорушень. Тому вважаємо, що необхідно повернутися до застосування за деякі правопорушення у цій сфері більш суворих заходів покарання.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент Ваксман Регіна Володимирівна.

*Мух Антуан, студент 7 групи 4 курсу
ІПКОЮ Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Сьогодні економіка являє собою складний механізм, який поєднує в собі виробничі, комерційні, фінансові та інформаційні структури, які взаємодіють між собою. Внаслідок такої взаємодії виникають певні відносини, що регулюються системою правових норм. В залежності від ступеня впливу держави через призму цих норм на економічну діяльність вирізняють ринкову систему економіки та планову. В умовах ринкової економіки переважає приватна власність на виробничі ресурси та результати виробництва та вільна конкуренція, коли діє безліч продавців та покупців продукції, що змагаються за кращі умови угоди. Таким чином, конкуренція — це економічний процес взаємодії і боротьби товаровиробників за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів, за отримання найбільших прибутків.

Існуванню конкурентного ринку загрожує монополія. В широкому розумінні монополія - це така ситуація, за якої продавців (виробників) настільки мало, що кожний з них може впливати на загальний обсяг пропозиції та ціну продукції, що реалізується.

Проте закони, які регулюють дане питання, далеко не завжди є досконалыми. З точки зору конкуренції вони мають створювати потенційно рівні умови для всіх учасників виробництва, однак цей принцип часто не реалізується на практиці. Адже, навіть на законодавчому рівні різні групи учасників ринку мають і різні умови. Це стосується, зокрема, процедур банкрутства, системи оподаткування, інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, ліцензування, протекціоністської, митної, експортно-імпоротної політики тощо.

Для попередження виникнення нових монополій у державі запроваджено контроль за процесами економічної конкуренції. Незважаючи на суттєві витрати коштів і часу підприємців на проходження такого контролю, він залишається малоефективним з погляду інтересів суспільства. З конкуренції, що існує в умовах розвинених товарно-грошових відносин, виростає класична монополія.

Монополізм у нашій державі є також породженням політики концентрації і спеціалізації виробництва та інших сфер життєдіяльності. Саме тому, визначивши в Законі України «Про економічну самостійність України» від зсерпня 1990 р. зміст, мету та основні принципи економічної самостійності України як суверенної держави, механізм господарювання, регулювання економіки і соціальної сфери, організації фінансово-бюджетної, кредитної та грошової системи України, Верховна Рада України в постанові про реалізацію зазначеного закону включила до переліку законодавчих актів, які б забезпечували його дію, антимонопольне законодавство. За час, що минув, зроблено вагомі кроки на шляху формування антимонопольного законодавства. Так, 18 лютого 1992 р. було прийнято Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності», який визначав правові основи обмеження і попередження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності та здійснення державного контролю за додержанням норм антимонопольного законодавства. З набранням чинності Законом України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. Закон «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» втратив чинність.

Саме по собі монополічне (домінуюче) становище суб'єкта господарювання на ринку не є правопорушенням (ст. 27 ГК, ст. 12 Закону «Про захист економічної конкуренції»). Зловживання ж цим становищем, наявною ринковою владою забороняється і тягне за собою встановлену Законом відповідальність. Легальне визначення поняття «зловживання монополічним (домінуючим) становищем на ринку» дане в ч. 1 ст. 13 Закону «Про захист економічної конкуренції»: «зловживанням монополічним (домінуючим)

становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монополічне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема, обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку».

В Україні в основу визначення напрямів конкурентної політики та антимонопольного законодавства покладено класичну ліберальну концепцію ідеальної конкуренції, сформульовану економістами-теоретиками часів раннього капіталізму (друга половина XIX — початок XX ст.). Наслідком цієї політики стала руйнація потужних виробничих, науково-технічних комплексів та утворення натомість розрізнених дрібних господарюючих суб'єктів. Спрощений підхід до антимонопольного регулювання шляхом нав'язування форм конкуренції перешкоджатиме розбудові національної економіки, не зможе забезпечити ефективне використання обмежених фінансових і матеріальних ресурсів та їх концентрацію на інноваційно-технологічних пріоритетах і виробництвах, що сьогодні є запорукою високої конкурентоспроможності розвинутих країн.

На мою думку, доцільними є висловлювання Г. Форда, який вітав своїх колег словами: «Не звертай уваги на конкуренцію. Нехай працює той, хто краще справляється зі справою. Спроба розладнати чий-небудь справи - злочин, бо вона означає спробу розладнати в гонитві за наживою життя іншої людини і встановити замість здорового розуму панування сили».

Беззаперечним є той факт, що надмірна монополізація, поява конкурентної боротьби між монополіями, без відповідного контролю з боку держави може призвести до створення так би мовити «держави в державі». Адже, монополізм призводить до уповільнення науково-технічного прогресу, консервує низьку якість продукції, робить цю продукцію неконкурентоздатною на світовому ринку, втрачаються стимули перебування більш ефективних рішень функціонування в економіці й ін. Таким чином, регулювання конкурентного ринку в правовому полі виконує в ринковій економіці найважливішу функцію - примушує виробників враховувати інтереси споживача, а значить, і інтереси суспільства в цілому, та дозволяє державі за допомогою господарсько-правових механізмів контролювати вплив монополічних утворень на економіку країни.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УКЛАДАННЯ ТА ВИКОНАННЯ УГОД ЗЛИТТІВ ТА ПОГЛИНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день досить актуальним є питання укладання угод злиттів та поглинань (M&A - mergers & acquisition). Зрозумілим видається те, що такі угоди мають безперечні переваги не лише для підприємств, а й для всієї економіки України. Так, наприклад, ринок угод M&A дозволяє залучати додаткові грошові кошти, обмінюватися досвідом ведення бізнесу та ефективно, надійно розвивати підприємство.

Проте, не слід забувати про недоліки таких угод, які можуть суттєво вплинути на розвиток певної компанії та на ефективне функціонування всього підприємництва загалом. Саме тому варто розглянути основні проблеми, які пов'язані з вищезазначеними процесами.

Для того, щоб вдало укласти угоди злиттів та поглинань необхідно враховувати їх наслідки, потенційних конкурентів, рівень розвитку економіки та правове підґрунтя таких процесів.

На жаль, в Україні недостатньо враховуються індекси економічного розвитку країни, рівень законності у сфері ведення господарства та правового нігілізму серед керівників компаній. Така обставина впливає на якість та кількість укладання зазначених угод та призводить до незаконності у сфері підприємницької діяльності.

Існують проблеми договірності характеру. Саме наявність так званих «джентельменських угод», товариських стосунків між керівниками, топ-менеджерами та усні обіцянки створюють значний пласт проблем. В першу чергу, це виявляється у недодержанні обіцянок та повільному й незаконному поглинанні, злитті підприємств. Також необхідно пам'ятати про те, що наявність родинних та дружніх стосунків між менеджерами може призвести до конфліктів, які будуть впливати на якість ведення бізнесу.

За останні часи проблемним видається відсутність і недостатня кількість інвестицій у сфері підприємства. Насамперед, це зумовлено тим, що Україна перебуває у складній геополітичній та економічній ситуації. Очевидним є скорочення кількості угод злиттів та поглинань підприємств в Україні. Звичайно, потрібен час для вирішення таких проблем, але найголовнішим залишається те, що підприємці розвивають свій бізнес, намагаються шукати шляхи для подолання труднощів та перешкод.

Отже, ми можемо спостерігати цілий пласт проблемних питань при укладенні угод злиттів та поглинань підприємств в Україні. Та не менш важливим видається вирішення й виявлення перешкод під час реалізації даних угод. Наприклад, процедура перетворення компаній може відбуватись з численними порушеннями.

Не варто забувати про некомпетентність топ-менеджерів, їхніх підлеглих, адже недосконале керівництво та недбале ставлення до своїх обов'язків призводить до порушення вимог законодавства та впливає на майбутнє підприємств.

Ще однією проблемою на шляху виконання таких угод є недовіра працівників до нововведень, які пов'язані зі здійсненням злиття та поглинання підприємств. Звичайно, психологічні настрої людей, які працюють в компаніях, не впливають безпосередньо на наявність чи відсутність зазначених угод, проте труднощі можуть виявлятися при виконанні працівниками їхніх безпосередніх трудових обов'язків.

Варто вказати, що в Україні переважають процеси поглинання, які, як правило, супроводжуються силовими захопленнями. Більш того, недружні поглинання здійснюються досить часто, проте, статистика не враховує такі операції в повній мірі. Це зумовлено тим, що на сьогоднішній день відсутня офіційна статистика в Україні з приводу кількості угод злиттів та поглинань. Така обставина негативно впливає на законність виконання угод M&A та не сприяє боротьбі з правопорушеннями у цій сфері.

Підсумовуючи наведене, слід зазначити, що угоди M&A в Україні є досить поширеним явищем, хоча і спостерігається певна невтішна тенденція, яка пов'язана зі зменшенням кількості таких угод через нестачу грошових коштів та відсутності сталої практики їхнього укладення й виконання. Також негативним є наявність правового нігілізму серед керівників і небажання виконувати норми чинного законодавства України.

Проте, на наш погляд, вагомим є те, що Україна може вирішити найголовніші проблеми щодо виконання та реалізації угод M&A, беручи до уваги досвід міжнародних компаній, а також бажання вдосконалювати економічний сектор розвитку держави.

ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК НАПРЯМ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

Роздержавлення, приватизація, демонополізація економіки, утвердження різних форм власності є головною умовою створення ринково-конкурентного середовища. Серйозною перешкодою на цьому шляху є значна кількість монопольних утворень. Тому для подолання зазначеної перешкоди необхідні не лише цілеспрямовані заходи на розвиток конкуренції та обмеження монополізму, але й введення в дію механізмів державного регулювання, спрямованих на запобігання створенню нових монополій. Існує необхідність ревізії законодавства про захист економічної конкуренції, та перегляду повноважень АМКУ в цій сфері.

Існування монополій – це своєрідний тягар для економіки. У зв'язку з тим, що монополістам фактично не загрожує конкуренція, вони мають змогу зловживати своїм монопольним становищем, нехтуючи при цьому правовими, економічними законами та інтересами суспільства. Монополізм являє собою такий стан економіки, за умов якого окремі суб'єкти господарювання можуть нав'язувати власні інтереси іншим суб'єктам господарювання та суспільству в цілому, ігноруючи при цьому їх потреби. Відносини, що виникають між монополістами та іншими учасниками ринку, свідчать про їх нерівноправність у здійснюваній ними виробничій, комерційній та іншій діяльності, а також про зловживання монопольним становищем з боку суб'єктів, що є економічно сильнішими, та складність здійснення діяльності на ринку на конкурентних засадах.

В Україні демонополізацію було запроваджено з метою формування і розвитку конкурентного середовища, що є основою всієї ринкової моделі. Процес демонополізації, який почався з переходом від монополізованої, командно-адміністративної моделі економіки радянського типу до сучасної ринкової моделі економіки, базується на принципах забезпечення державою права на здійснення підприємницької діяльності, захисту і підтримки конкуренції, недопущення зловживань монопольним становищем, обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності.

Важливу роль у демонополізації відіграє створення відповідної законодавчої та нормативної бази. За період, що минув після здобуття незалежності, в Україні було прийнято 5 законів з регулювання процесів демонополізації. Це закони "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції", "Про Антимонопольний комітет України", "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про захист економічної конкуренції" і "Про природні монополії". Крім того, було видано декілька указів Президента України і прийнято ряд постанов Кабінету Міністрів України, присвячених проблемам демонополізації економіки. Антимонопольним комітетом України розроблено чималий масив нормативних документів щодо демонополізації економіки і проведено значну роботу з її практичного здійснення.

У 1993 була прийнята Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції. Хоча Програма і передбачала здійснення всіх необхідних першочергових заходів для зниження рівня монополізації та розвитку конкуренції на ринку, вона не одержала бажаних результатів. І досі це питання залишається відкритим і існує необхідність у прийнятті нової Програми, більш адаптованої до сьогоденної ситуації на ринку. Нова програма повинна враховувати постійну динаміку економічного розвитку, повинна бути більш пристосована до сьогодення, враховувати сучасний стан економіки країни та національної економіки. Адже пройшло вже більше двадцяти років з моменту прийняття старої Програми демонополізації, і безумовно вона вже неактуальна у наш час. Відкритість ринків і процеси глобалізації та інтернаціоналізації економіки вимагають іншого підходу до цього питання.

Дотепер в законодавстві чітко не визначено статус нових великих структур монополістичного типу, не налагоджено антимонопольний контроль за їхньою діяльністю, що також негативно позначається на розвитку конкурентних відносин і попередженню обмежувальної практики суб'єктів господарювання.

Таким чином, виникає необхідність доопрацювання законодавства, що регулює діяльність великих монополістичних структур, з метою досягнення реальної демонополізації економіки, а не створення видимості цього процесу.

Підприємствами монополізованих галузей економіки, таких як електроенергетика, залізничний транспорт, зв'язок, трубопроводи, чорна і кольорова металургія та інші, виготовляється понад третина реалізованої промислової продукції. Однією з причин такого стану є неякісне законодавче та нормативне забезпечення процесів демонополізації і необхідність суттєвого прискорення формування такої бази.

Існує необхідність перегляду компетенції органів АМКУ та національних комісій з питань регулювання природних монополій. В деяких випадках потребує навіть розширення компетенції даних органів, та надання додаткових можливостей в сфері регулювання монополізму, концентрації, протистоянь олігархізму та підтримання нормального стану конкуренції на ринку.

Шенгелія Ілля Герондійович

*Студент 9 групи, 1 курсу магістратури,
господарсько-правового факультету,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

The Challenges of Global Legislative Policy on Transnational Corporations

In the era of globalization and integration in the world economy, economic law and functioning of society as a whole, there is a tendency to concentrate economic power in the hands of transnational corporations (TNC) which have branches and affiliated enterprises in different countries of the world.

TNCs play an important role in the modern global economy, because this entity provides 50% of world industrial production, 70% of trading operations around the world; they own more than 80% of registered patents, and provide 80% funding for research and development work.

Hence, TNCs have budgets that exceed the state budgets of individual countries or even groups of countries. Therefore, the TNC operation analysis shows that their direct investments are an important factor in the development of any national economy, and even the most developed countries, such as the USA, Germany, Switzerland, Great Britain, the Netherlands, and Sweden are no exception.

TNC as a form of business organization enables companies to make high profits in countries with relatively low tax rates; and in countries where taxes are high, they concentrate less profit.

In general the TNC operation also provides for the establishment of closed international trade systems, in which trading operations for the most part are carried out between the firms that are controlled by just one group of corporations; and a third part of the world trade is accounted for by internal firm trade which allows companies to pay lower taxes and other charges.

Therefore, at your sole discretion you can determine the level of payments, and concentrate profits in one state and losses - in another one; the environmentally harmful production can be started in the countries with the weakest legal regulation, and clean industries - in countries with tough environmental legislation.

However, TNCs do not oppose legal regulation; they prefer the states with a stable rule of law, at the same time they try to make sure the state sufficiently takes into account their interests. Where the state is unable to ensure regulation, the TNCs supplement it with their own "rules of the game", which they closely follow [4].

In general terms, extremely large TNCs are interesting as a purely economic structure, which concentrates enormous economic power. It is crucial that TNCs independently determine the nature and direction of its exercise.

This may not always meet the national economic interests. But most often some aspects of the TNC operation may be welcomed at some stages of the national economy development, but at the same time, other consequences of these activities, at least partially, may get a negative social response.

It is therefore urgent to define the specific economic and legal features of the capital concentration process, of maintaining the unity of internally subordinate production system of economic assets organization, but with relatively autonomous elements - companies that operate as forms of business provided for by the legislation [2].

Given the concentration nature of the TNCs, it would be advisable to pass a universal international act that would regulate economic activities of the TNCs.

However, there is no international instrument regulating the TNC activities. Those few existing international legal instruments are either regional, or their rules are not mandatory (compulsory) in character.

Among them we can name the Declaration on International Investment and Multinational Enterprises of 21 June 1976. The declaration guidelines focus on multinational enterprises; the addendum to this Declaration is dispositive, because these documents include the following legal principles, as compliance with the international law, subordination to the host country legislation; Cooperation with the host country.

Also, in 1974 the UN resolution approved the Charter of Economic Rights and Duties, aimed at protecting the economic rights of the developing countries, and limiting the TNC activities, according to which each state is entitled within its jurisdiction to regulate and monitor the activities of the TNCs.

Given the serious nature of the TNC activities, intergovernmental UN Committees on Transnational Corporations and the Centre of TNCs were created, which started developing a draft Code of the TNC Conduct.

The Draft Code includes a set of advisory rules ("soft" law). First of all, it defines the concept of a TNC, the principles of its operation, including respect for the sovereignty of the states in which they operate; compliance with the laws of these states, such as restrictions on business practices, compliance with the provisions on the transfer of technology and etc. [5]

Within the CIS the Convention of the CIS on the TNC was signed in 1988. Ukraine ratified it in 1999 with a number of reservations including: a TNC in Ukraine (in its territory and outside it) if its creation affects or could affect the economic competition in Ukraine, can be founded with the consent of the Antimonopoly Committee of Ukraine, in accordance with the procedure established by the antimonopoly legislation of Ukraine.

Also, it should be added that disputes arising over the activities of TNCs are settled by judicial authorities agreed between the parties (and not by the CIS Economic Court). [1]

Thus, international legal regulation of TNCs at the regional level plays a certain role, but it is not yet able to protect the countries, especially those which have recently chosen the path of independent development.

The economists point out that intensifying integration processes in the world in the recent years have led to a growing imbalance in the development of countries and conflicts of interest concerning the "rules of the game" of the TNCs and nation states.

For example, currently there is a significant divergence between countries in terms of wages, welfare etc. TNCs can use this specificity in carrying out cross-border operations to improve their profitability to the detriment of the national interests.

In the view of the above said, we can conclude that today it is crucial to create a single international legal instrument of global nature that along with the legal regulation of economic activities of TNCs, also could settle a number of issues with regard to creating a single legal form of the TNC operation on domestic markets; determining the legal status of the entity managing the company and the scope of its organizational and legal authority.

An important step to address these issues is the development of legal cooperation at the international level - the creation of common principles of regulation of TNCs and universal information system on the activities of subsidiaries and dependent companies.

References:

1. Конвенція про транснаціональні корпорації від 13 липня 1999 [Електронний ресурс]: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_193.
2. Задихайло Д.В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави: монографія/ Д.В. Задихайло. – Харків: Юрайт, 2012. – 456 с.
3. Опришко В. Міжнародне економічне право: Підручник/ В. Опришко, А. Коста, К. Квінтано та ін.; за наук. ред. В. Опришка. – К.: КНЕУ, 2006. – 496 с.
4. Чубарев В.Л. Міжнародне економічне право: підруч. \ В.Л. Чубарев. – К.: ХрінкомІнтер, 2009. – 368 с.
5. Дахно І. І. Міжнародне економічне право: Курс лекцій. — 2-ге вид., стереотип. — К.: МАУП, 2003. — 160 с. - Бібліогр.: с. 157.

СЕКЦІЯ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

*Черненко Владислав Васильович,
Юрисконсульт відділу договірної роботи ТОВ
«Міжнародний аеропорт «Одеса»*

ЗУПИНЕННЯ ДІЇ АКТІВ ТА ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сьогодні неабиякий інтерес викликають запропоновані зміни до Основного закону. Вони, зокрема, передбачають можливість зупинення дії правових актів та повноважень органів місцевого самоврядування. Саме цьому й присвячено цю роботу.

Стаття 144 проекту змін до Конституції передбачає процедуру зупинення дії актів місцевого самоврядування та повноважень голів громади та рад відповідного рівня.

Законотворці пропонують наділити правом зупинення дії актів префектів та Президента.

Європейська хартія місцевого самоврядування (у ст. 8) передбачає можливість встановлення адміністративного нагляду над органами місцевого самоврядування, але з обов'язковим дотриманням принципу відповідності.

Однак, на мою думку, введення зазначеної норми не зовсім відповідає духу проголошеної децентралізації.

Щодо префектів, то Франція, досвід якої так активно використовується нашими нормотворцями, відмовилася від подібної практики ще у 1982 році, після чого комісар Республіки (префект) може лише на рівних з іншими заінтересованими особами звертатися до адміністративного суду з скасування акта органу місцевого самоврядування. Я вважаю, що цей досвід необхідно використати й в Україні. До того ж, чинне адміністративне-процесуальне законодавство передбачає як засіб забезпечення адміністративного позову зупинення дії рішення суб'єкта владних повноважень чи його частини.

Ця ж стаття надає Президенту право зупиняти акти органів місцевого самоврядування у випадках:

- їх невідповідності Конституції;
- створення загрози порушення державного суверенітету;
- створення загрози територіальній цілісності;
- створення загрози національній безпеці,

з одночасним зверненням до Конституційного суду. Очевидно, що за основу для такої форми повноваження було взято з ч. 2 ст. 137 Конституції, лише розширено перелік підстав.

Виникає запитання: навіщо подібними повноваженнями наділяти одночасно і префекта, і голову держави? У випадку, якщо автори хочуть закріпити таку форму адміністративного контролю, то логічно було б позбавити такого повноваження префектів, оскільки Адміністрація Президента здійснюватиме якіснішу та ґрунтовну підготовку та вивчення питання з залученням провідних фахівців та префекта, ніж на місцевому рівні – сам лише префект разом зі своїм апаратом.

Крім цього, Президента пропонується наділити правом тимчасово зупиняти повноваження органу чи посадової особи (голови громади) місцевого самоврядування з призначенням тимчасового державного уповноваженого.

На мою думку, таке положення суттєво обмежує незалежність місцевого самоврядування та вибір громад, а тому не може бути запроваджено. До того ж існує цілий ряд зауважень стосовно зазначеного припису:

По-перше, це повноваження може стати способом усунення «незручних» голів та рад на необмежений строк – Конституція не передбачає максимального строку зупинення повноважень.

По-друге, не визначено жодних вимог до тимчасового державного уповноваженого; тобто ним може бути призначена будь-яка особа. Звичайно, що вимоги можуть бути прописані у відповідному законі, однак, на жаль, його проект не проходить у Верховній Раді паралельно зі змінами до Конституції, й до того ж, таке важливе положення мало б бути закріплено саме у Конституції.

По-третє, тимчасовий державний уповноважений наділяється повноваженням щодо спрямування та організації діяльності відповідних виконавчих органів: з одного боку, він не отримує всіх прав передбачених для органів місцевого самоврядування, з іншого – таке повноваження фактично дозволяє забезпечувати нормальне функціонування відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

По-четверте, чітко не врегульовано який суб'єкт буде здійснювати повноваження після прийняття Верховною Радою рішення про розпуск ради: тимчасовий державний уповноважений чи рада (голова громади). Звичайно, логічним було б функціонування тимчасового державного уповноваженого, у той же час ч. 2 ст. 19 Конституції встановлює, що органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, а тому без чіткого закріплення відповідного положення діяльність тимчасового державного уповноваженого у цей період буде суперечити чинному законодавству.

Таким чином, стає зрозумілим, що аналізовані зміни не сприятимуть децентралізації та є недосконалим, і, крім цього, можуть призвести до обмеження місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мяловицька. Н. Проблеми децентралізації державної влади у Франції // Вісник Київського Національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки. Вип. 74-76. - 2007. - С. 66-69
2. Панкулич. Л. А. Децентралізація владних повноважень як визначальний чинник реформування адміністративно-територіального устрою Франції // Держава і право./ Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. -, 2011. - Вип. 54. - С. 670-675.

ЩОДО ПИТАННЯ САМОВІЛЬНОГО ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН

На сучасному етапі розвитку вітчизняного законодавства про надра правове регулювання відносин надкористування здійснюється з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій. Проте непоодинокі випадки несанкціонованих видобутків андезиту в Оріховському родовищі, бурштину на Рівненщині, піску у Житомирському районі, вугілля у Луганській області та глини у Черкаській області, дає привід зробити висновки про неможливість досконалого врегулювання питань використання корисних копалин у відповідності з українським законодавством. Це окремі випадки самовільного видобування різних корисних копалин дають розуміння, що розмір даної проблеми для держави не можна применшувати в жодному разі.

Дане питання було розглянуте у роботах О.В. Леонової, В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, І.І. Каракаша, Р.С. Кірина, С.М. Кравченка, В.Л. Мунтяна, О.О. Погрібного, О.О. Сурілової, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги, О.Ревенко та інших. Проте актуальність відносин надкористування за наявності самовільного видобування корисних копалин в Україні дає привід більш детально розглянути дану проблему.

Причини наявності даної проблеми можливо поділити на об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних причин, безумовно, належить проблеми недостатнього правового регулювання. Система законодавства досить складна та неузгоджена, що дає нагоду для збільшення випадків самовільного видобування корисних копалин. Також неможливо не зазначити про наявні інтереси зацікавлених структур у використанні можливостей отримання великих доходів від такої діяльності. Суб'єктивними причинами виступають такі факти: багато корисних копалин залягають близько до поверхні, що робить їх легкодоступними; бездіяльність контролюючих органів на місцях, щодо вирішення даної проблеми.

Якщо звернутися до правової регламентації, то як зазначає О.В. Леонова, дане питання регулює законодавство про надра та надкористування, яке знаходиться у виключному віданні держави. Законодавство про надра та надкористування складається з Кодексу України про надра (далі КУпН), Модельного кодексу про надра та надкористування для держав-учасниць СНД (далі Модельний кодекс), інших законів, постанов Верховної Ради України, указів Президента України, декретів і постанов Кабінету Міністрів України, а також інших нормативно-правових актів міністерств, відомств, державних органів та органів місцевого самоврядування. Відповідно до ст. 16 КУпН спеціальні дозволи на користування надрами надаються переможцям аукціонів, крім випадків, визначених Кабінетом Міністрів України, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр. Порядок проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами та порядок їх надання встановлюються Кабінетом Міністрів України. Як підкреслює І.М. Козьяков, ділянки простору надр, які містять в собі корисні копалини, що підлягають видобуванню, відособлюються, відділяються від іншого підземного простору двома взаємопов'язаними способами: а) фізичним – шляхом виділу, визначення відповідної території (простору) в натурі; б) юридичним – визначення правового режиму об'єкта в актах, які мають юридичну силу.

Практика вирішення екологічних проблем експлуатації надр формується не тільки через правове забезпечення, а й через дієву систему державного управління природокористуванням та юридичну відповідальність, яка є одним зі способів попередження протиправної поведінки. Як приклад, настання кримінальної відповідальності за самовільне користування надрами; самовільне видобування запасів корисних копалин і наявних у них компонентів; самовільне використання надр без дозволу при будівництві. Застосування дисциплінарної відповідальності при незначних порушеннях. Адміністративна відповідальність до винних осіб у вигляді адміністративних стягнень, зокрема, накладання штрафу. Стаття 66 Кодексу України про надра передбачає таку міру адміністративного впливу, як припинення самовільного користування надрами та будови площ залягання корисних копалин, проте ці дії припиняються без відшкодування понесених витрат. Цивільно-правова відповідальність полягає у відшкодуванні збитків, завданих внаслідок порушень законодавства про надра.

За умов, коли діяльність підприємств видобувної галузі є постійним джерелом техногенної небезпеки та виникнення аварій, питання самовільного видобування корисних копалин в Україні стає ще

більш актуальною проблемою, адже несанкціоноване видобування створює подвійну небезпеку як для життя осіб, які порушують правила охорони надр, так і для навколишнього природного середовища. Тому для уникнення такого негативного впливу потрібно не тільки провести удосконалення законодавства, але й активізувати діяльність контролюючих органів на місцях, щодо вирішення даної проблеми.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри екологічного права НЮУ імені Ярослава Мудрого, В.Л. Бредіхіна.

Васильчук Дар'я Михайлівна, студентка 4 курсу, I факультету, 12 групи НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Однією із головних умов забезпечення переходу суспільства до моделі сталого розвитку, побудови соціально та екологічно орієнтованої ринкової економіки є збереження і раціональне використання природних ресурсів, необхідних для забезпечення здорового та повноцінного життя кожної людини, шляхом впровадження екологічно чистих виробництв. Насамперед, йдеться про необхідність зменшення обсягів природних ресурсів, що витрачаються на виробництво продукції, зниження кількості забруднюючих речовин, відходів, утворення яких пов'язане з виробництвом продукції кожного із секторів господарства та економіки загалом.

Нераціональні підходи до природокористування в Україні призвели не тільки до забруднення повітря, води, ґрунтів, а й до екологічних змін, які створюють реальну загрозу життю і здоров'ю громадян України, її національній безпеці. Протягом останніх років в Україні зросли показники смертності населення, насамперед у промислово розвинених регіонах країни.

Світова спільнота приділяє особливу увагу питанням збереження довкілля за принципами сталого економічного розвитку та концепцією екологічно чистого виробництва, що запобігають забрудненню середовища і дозволяють скоротити викиди шкідливих речовин, тим самим мінімізуючи ризики завдання шкоди здоров'ю людей і довкіллю.

Про це, зокрема, свідчать не тільки Міжнародна конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992), Міжнародна Декларація Більш Чистого Виробництва (Комісія ООН зі сталого розвитку, 1999) та Всесвітній саміт зі сталого розвитку «Ріо+10» (Йоганнесбург, 2002), які віддзеркалили підходи до розв'язання цих проблем у світовому вимірі, а й ті міжнародні акції глобального та регіональних масштабів, що активно проводяться в світі, починаючи від 70-х років ХХ ст. Екологічно чисте виробництво широко пропагується на багатьох міжнародних форумах, наприклад, OSPAR (Осло-Паризька) конвенція з Північно-Східної Атлантики (Convention for the Northeast Atlantic), Декларація Північного моря (North Sea Declaration), Барселонська конвенція середземноморського регіону (Barcelona Convention for the Northeast Atlantic) та ін.

Стратегічні інтереси України полягають у забезпеченні стабільного соціально-економічного зростання, яке ґрунтується на раціональному використанні, охороні та відновленні природного ресурсного потенціалу. Необхідність розвитку, удосконалення і впровадження екологічно чистого виробництва в Україні зумовлено пріоритетами, визначеними у міжнародних угодах України, Законах України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», рекомендаціями Постанови Верховної ради України «Про рекомендації парламентських слухань щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства в Україні» від 20 лютого 2003 р.

Найбільш характерними ознаками екологічно чистого виробництва є:

- екологічна стійкість – захист екосистем та природних ресурсів;
- економічна стабільність – скорочення витрат на контроль за виробництвом та забрудненням довкілля, підвищення ринкової привабливості підприємства;
- покращення екологічних параметрів, які інтегруються в базових показниках продукції, технології та послуг;
- оптимізація виробництва;
- зменшення обсягів утворення відходів;
- використання відходів одного виробництва як сировини для іншого.

Впровадження екологічно чистого виробництва означає процес постійного застосування комплексних профілактичних заходів у виробництві продукції та послуг, що сприяє підвищенню

екологічної ефективності та зниженню ризиків негативних змін у навколишньому середовищі, стані здоров'я людей.

Практика свідчить, що впровадження екологічно чистого виробництва сприяє формуванню на підприємствах активної екологічної політики. Сам же ефект від впровадження екологічно чистих виробництв може бути як економічним, пов'язаним зі збільшенням прибутковості виробництва, так і екологічним, пов'язаним зі зменшенням негативного впливу підприємства на природне середовище.

М. О. Харченко та А. О. Панченко зазначають, що ефективне впровадження екологічно чистого виробництва у виробничу діяльність українських підприємств потребує: формування відповідної законодавчої та нормативно-правової бази; інституційне забезпечення впровадження та реалізації екологічно чистого виробництва (ЕЧВ) шляхом створення Національного агентства України з питань розвитку ЕЧВ; формування економічного механізму стимулювання суб'єктів реалізації екологічно чистого виробництва; поширення інформації стосовно доцільності впровадження ЕЧВ; організація підготовки та перепідготовки фахівців у сфері впровадження ЕЧВ.

Таким чином, впровадження моделі екологічно чистого виробництва дозволить підвищити конкурентоспроможність підприємств шляхом отримання економічного та екологічного ефекту, підвищити їх прибутковість, інвестиційну привабливість, ринкову вартість, що у свою чергу сприятиме індустріальному розвитку національної економіки. Інтегрально усе це сприятиме поступовому переходу України до сталого розвитку.

ГУДЗЬ ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА
студентка 4 курсу, 2 групи
господарсько-правового факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Різке погіршення стану довкілля створило реальну загрозу створення екологічної кризи. Погіршення стану довкілля привернули увагу багатьох вчених, політиків і громадськості до проблеми забруднення навколишнього середовища. 21 березня 2014 року сталася знакова для нашої країни подія – в Брюсселі Європейський Союз і Україна підписали Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. Ця подія вплинула на багато складових, серед яких важливе місце займає екологічна сфера, оскільки за ст. 292 Угоди про асоціацію «Багатосторонні угоди з охорони навколишнього природного середовища» передбачається, що: «1. Сторони визнають важливість міжнародного екологічного управління та угод, як відповідь міжнародної спільноти на глобальні та регіональні екологічні проблеми. 5. Сторони співпрацюють з метою сприяння обґрунтованому та раціональному використанню природних ресурсів».

Тож, адаптація чинного законодавства України до законодавства Європейського Союзу прямо передбачена в угоді й втілюється в життя з моменту підписання угоди про асоціацію та поступово поширюється на всі зазначені в угоді елементи. Досягнення європейських екологічних стандартів та приведення національної природоохоронної політики у відповідність із європейським законодавством передбачає чітку гармонізацію вітчизняного законодавства у сфері захисту довкілля з відповідною нормативно-правовою базою Європейського Союзу та активну співпрацю щодо реалізації окремих проєктів у цій сфері. Певні кроки в цьому напрямі вже зроблено. А саме, в Україні створена досить широка нормативно-законодавча база, яку складають Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища»; «Про охорону атмосферного повітря»; «Про тваринний світ»; «Про рослинний світ»; Земельний кодекс; Водний та Лісовий кодекси та ін. Ще одним досить важливим кроком є створення відповідних структур, що забезпечують управління раціональним використанням, відтворенням та охороною природних ресурсів, а саме: Міністерство екології та природних ресурсів України; Державне агентство водних ресурсів України; Державна служба геології та надр України; Державна екологічна інспекція України; Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру; Державне агентство лісових ресурсів України; Державне агентство рибного господарства України. Проте, на сьогодні існують напрями виконання зобов'язань України, в яких потрібно рухатися далі в процесі міжнародного співробітництва. До таких належать програми Європейського Союзу щодо зменшення викидів у атмосферу автотранспортом, що є дуже актуальними для нашої держави; перехід на екологічне чисте пальне згідно зі стандартами Європейського Союзу, що дасть змогу нашій державі досягти соціальних, економічних і екологічних ефектів завдяки зменшенню викидів парникових газів та інших забруднювальних речовин. І це лише декілька із зобов'язань, які необхідно виконати. Проте

подальший рух у цьому напрямку унеможливило б потреба значних фінансових ресурсів. Постає питання раціонального формування джерел та використання коштів.

Таким чином, можна зазначити, що в Україні існує нормативно-правова база у сфері екологічного права. Діє інституціональна система, представлена міністерствами, агентствами, які займаються питаннями довкілля та міжнародної співпраці. Але серед основних проблем залишається ефективний розподіл коштів на реалізацію положень угод, конвенцій та програм із метою своєчасного виконання всіх узятих Україною міжнародних зобов'язань.

***ЗЕЛІНСЬКА ІРИНА АНАТОЛІВНА,**
4 курс, 4 група, студентка Інституту
підготовки слідчих кадрів для МВС України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

«ЗЕЛЕНИЙ» ТАРИФ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЮ З ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ: НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Одним із заходів державної підтримки розвитку використання відновлювальних джерел енергії, в тому числі у сільському господарстві, є так зване цінове регулювання. Закон України «Про електроенергетику» встановлює «зелений» тариф, тобто спеціальний тариф, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, у тому числі на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станцій, з альтернативних джерел енергії. На думку фахівців, на даний час це чи не єдиний діючий механізм, який підтримує проекти в галузі відновлювальних джерел енергії. Водночас цей захід підтримки має ряд суттєвих недоліків, зокрема щодо встановлення кола суб'єктів, які мають право на отримання «зеленого» тарифу.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» від 20 листопада 2011 р. № 5485-УІ до таких були віднесені (з 1 січня 2014 р.) й приватні домогосподарства населення, які виробляють електричну енергію з енергії сонячного випромінювання об'єктами, потужність яких не перевищує 10 кВт. Таким домогосподарствам не потрібно отримувати ліцензію Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Не поширюється на них і умова щодо місцевої складової. Порядок продажу, обліку та розрахунків за електричну енергію, що вироблена з енергії сонячного випромінювання об'єктами електроенергетики (генеруючими установками) приватних домогосподарств, був затверджений постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики від 27 лютого 2014 р. № 170.

Розглядаючи питання розширення суб'єктного складу отримувачів «зеленого» тарифу через призму енергозбереження у сільському господарстві, варто звернути увагу, що у цій сфері існують притаманні лише даній галузі суб'єкти - особисті селянські господарства. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2001 р. № 742-IV у ст. 1 закріплює наступне їх визначення: «це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму».

Порівняння його з легальним визначенням домогосподарства дозволяє зробити висновок, що особисте селянське господарство є одним із видів домогосподарств. Підтверджується це і науковцями. Наприклад, В.І. Лебідем, Т.О. Коваленко, В.В. Носіком, С. І. Марченко, Ю.П. Макаренко та ін. Тобто, дія «зеленого» тарифу на електроенергію, отриману з енергії сонячного випромінювання, поширюється і на особисті селянські господарства.

Окрім них, поширеною формою організації діяльності у сфері сільськогосподарського виробництва, є фермерські господарства. Згідно ч. 2 ст. 5 Закону України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. № 973 – IV громадяни, що створили фермерське господарство, мають право облаштувати житло в тій частині наданої для ведення фермерського господарства земельної ділянки, з якої забезпечується зручний доступ до всіх виробничих об'єктів господарства. Якщо житло членів фермерського господарства знаходиться за межами населених пунктів, то вони мають право на створення відокремленої фермерської садиби. За ч. 3 ст. 5 цього ж Закону до останньої включається земельна ділянка разом з розташованими на ній житловим будинком, господарсько-побутовими будівлями, наземними і підземними комунікаціями, багаторічними насадженнями. Отже, до складу

відокремленої фермерської садиби входить житловий будинок. Окрім того, фермерське господарство має сімейно-родинний характер. Проте тут не можна ототожнювати відокремлену фермерську садибу і домогосподарство, виходячи з підприємницького характеру діяльності фермерського господарства. Це дозволяє зробити висновок, що фермерські господарства не можуть отримати «зелений» тариф за спрощеним порядком.

Така позиція є не зовсім вірною, бо відокремлені фермерські садиби є саме тими об'єктами, на яких доцільно впроваджувати використання відновлювальних джерел енергії і всіляко стимулювати цей процес. Буде доцільним включити фермерські господарства до переліку суб'єктів, які можуть отримати «зелений» тариф на електроенергію, отриману з відновлювальних джерел без ліцензії. При цьому можливим є збереження встановленого показника потужності генеруючих установок у 10 кВт. У разі його перевищення передбачити отримання фермерськими господарствами «зеленого» тарифу на загальних засадах.

Також викликає заперечення введення «зеленого» тарифу для домогосподарств лише на електроенергію, отриману від енергії сонця, оскільки вже за сучасного розвитку технологій вони можуть генерувати електроенергію з енергії вітру, а на перспективу - з біомаси. Також Енергетична стратегія України до 2030 року передбачає, що підтримки потребує розвиток таких нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії, як вітроенергетика, сонячна електроенергетика, переробка відходів тваринництва та птахівництва, каналізаційних стоків з отриманням енергетичного ефекту, мала гідроенергетика, виробництво біопалива тощо.

Тому потрібно встановити коефіцієнти «зеленого» тарифу й на електроенергію, отриману домогосподарствами і фермерськими господарствами з інших відновлювальних джерел.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Донець О. В.

Казанська Рената Тимурівна, студентка 4 курсу, 3 групи, господарсько-правового факультету НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГМО ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Стаття 16 Конституції України (далі – КУ) закріплює, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України є обов'язком держави. Стаття 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає екологічну безпеку як такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей, що гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Забезпечення екологічної безпеки є підґрунтям для реалізації права громадян на безпечно довкілля, передбачене статтею 50 КУ. Більше того, стаття 3 КУ прямо вказує, що людина, її життя, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Невід'ємною складовою екологічної безпеки є безпека біологічна. В науковій літературі сформовано поняття, відповідно до якого біобезпека - стан, при якому дія біологічних об'єктів або їх компонентів, речовин, з них отриманих не викликають генетичних, біохімічних та інших змін в організмі. У ст. 1 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» серед факторів середовища життєдіяльності виділяються біологічні, до яких віднесено і ГМО. Виділення ГМО як одного з факторів середовища фактично підкреслює те, що на ці організми поширюється дія звичайного закону з метою забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя в цілому.

Слід сказати, що відкриття генно-модифікованих організмів (ГМО) надало можливість створення нових організмів з таким набором генів, який ніколи раніше не зустрічався у природі, що дозволяє вченим «виробляти» нові види тварин і рослин в лабораторних умовах. Фактичним виникненням генної інженерії умовно вважають 1972 рік, а саме коли в результаті роботи групи мікробіологів і була створена рекомбінантна молекула ДНК. Нині існує неоднозначна думка щодо впливу ГМО на організм людини і на навколишнє середовище. З одного боку вчені наводять як приклад безсумнівні переваги даних організмів, зокрема, такі як: висока врожайність, підвищена морозо- і посухостійкість таких культур, здатність протистояти багатьом хворобам і шкідникам тощо. З іншого боку, вчені наводять дані досліджень, які підтверджують негативний вплив ГМО як на людину, так і в цілому на навколишнє середовище: у людини - виникнення алергічних реакцій, пригнічення імунної системи, розлади обміну

речовин тощо. У результаті тривалого споживання продуктів, що містять ГМО, може розвинутися стійкість патогенної мікрофлори людини до антибіотиків, що в свою чергу призведе до виникнення труднощів при лікуванні різних захворювань, аж до неможливості їх лікування. Також, як указують дослідники, ГМО можуть вивільнятися у відкрите середовище і вступати у взаємозв'язок з усім, що їх оточує. Як наслідок, це, наприклад, може призвести до появи так званих «супербур'янів», що значно ускладнить проблему боротьби зі шкідниками аж до необхідності додаткового розприскування пестицидів задля контролю стійких шкідників.

Природно, що впровадження досягнень науково-технічного прогресу потребує нормативно-правового регулювання. Уряди багатьох країн займаються розробкою правових інструментів поводження з ГМО. Чинне законодавство України в цілому відповідає міжнародним договорам і практикам і є достатньо об'ємним. Так, в Україні правове регулювання поводження з ГМО здійснюється на підставі низки нормативно-правових актів, зокрема, це: Закони України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», «Про дитяче харчування», «Про захист прав споживачів», «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», «Про основи національної безпеки України», «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про тваринний світ». Не менш важливе значення має Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 2009 р. N 468 «Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг». Наявність наведених нормативно-правових актів свідчить про певний рівень урегульованості цієї проблеми.

При цьому, як зазначають вчені, вітчизняне законодавство є недосконалим і потребує детального розгляду і доопрацювання. Існуючі нормативно-правові акти не вирішують у повному обсязі питання регулювання ГМО. Так, не врегульованими є питання щодо ліцензування, транспортування і утилізації ГМО; не вирішено питання співіснування традиційних, органічних та генно-модифікованих культур; немає документа, який встановлював би порядок реєстрації ГМО, що застосовуються в сільському господарстві та харчовій промисловості і відповідно не встановлена відповідальність за його порушення; наявні нормативно-правові акти є досить загальними і в них існують колізії. Сьогодні в Україні не існує єдиного контролюючого органу з відповідними функціями і повноваженнями і реальна ситуація характеризується постійним «перехідним» положенням передачі функцій від одного державного органу до іншого. Не вирішено питання і про заходи безпеки у разі потрапляння ГМО в навколишнє середовище. Існує проблема декларативності чинних законодавчих положень, що стосуються ГМО.

Отже, для гарантування екологічної та суспільної безпеки, охорони і захисту навколишнього середовища та життя і здоров'я мільйонів громадян потрібна більш детальна увага з боку законодавчих органів і досконаліша правова регламентація ГМО, бо згідно зі статтею 50 КУ кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля і на якість харчових продуктів.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, Бредіхіна Вікторія Леонідівна

*Ковтун Катерина Володимирівна,
студентка 4 курсу, 6 групи Інституту
підготовки кадрів для органів прокуратури
України НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Судово-екологічна експертиза: теоретичні аспекти

Успішне розслідування та розгляд у судах кримінальних справ, пов'язаних з порушеннями екологічного законодавства, потребує максимального використання сучасних наукових досягнень, тобто неможливе без використання спеціальних знань. Однією з основних форм використання спеціальних знань при розслідуванні та судовому розгляді справ щодо даних злочинів є судово-екологічна експертиза.

Аналіз практики свідчить, що при розслідуванні екологічних злочинів можуть призначатися різні судові експертизи, а саме: екологосанітарна, екологонормативна, дослідження екологічного стану ґрунтовогеологічних об'єктів; дослідження екологічного стану біогеоценозів (екологіобіологічна), судовоекологічна експертиза об'єктів міського середовища, судова радіоекологічна та ін. Кожний з вказаних видів передбачає створення відповідної експертної спеціальності, яка б відрізнялася від існуючих на сьогоднішній день.

В останній час у судово-слідчу практику все більше впроваджується призначення та проведення судових екологічних експертиз. Ця експертиза також передбачена «Інструкцією про призначення та

проведення судових експертиз та експертних досліджень», яка затверджена наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 р.

Судово-екологічна експертиза являє собою практичну діяльність, що полягає в дослідженні негативного антропогенного впливу на конкретні (локальні) об'єкти навколишнього середовища й здійснюється в процесі судочинства. Судово-екологічна експертиза проводиться з метою встановлення не тільки самого антропогенного впливу (забруднення території, виснаження поверхневих чи підземних водоймищ, шкода тваринному та рослинному світу), але і його специфічних обставин, наслідків тощо.

На сьогодні, теоретичні й методичні основи судово-екологічної експертизи перебувають у стані формування. Дотепер не визначені ключові категорії даної експертизи, її об'єкт, предмет, коло розв'язуваних завдань, місце в системі судових експертиз. Судово-екологічна експертиза повинна вирішувати поставлені перед нею слідчими органами або судом завдання на основі спеціальних знань, які визначають предмет експертного пізнання, обумовленого фактичними обставинами, що встановлюються у справі, яка розслідується або розглядається судом.

Завдання судово-екологічної експертизи необхідно розуміти як експертну діяльність, яка спрямована на перетворення інформації, що міститься у наданих на експертизу в якості вихідних даних матеріалах справи, інших документах і речових доказах, у доказову інформацію, що може бути використана для правильного ухвалення рішення в кримінальній, цивільній, адміністративній або господарській справі.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про екологічну експертизу» екологічна експертиза в Україні – вид науково-практичної діяльності уповноважених державних органів, еколога-експертних формувань та об'єднань громадян, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація і дія яких може негативно впливати або впливає на стан навколишнього природного середовища, і спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

У статті 7 Закону України «Про судову експертизу» зазначається, що об'єктами екологічної експертизи є: проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів, документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів, речовин, продукції, генетично модифікованих організмів, реалізація яких може призвести до порушення екологічних нормативів, негативного впливу на стан навколишнього природного середовища; екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах, а також діючі об'єкти та комплекси, що мають значний негативний вплив на стан навколишнього природного середовища; військові, оборонні та інші об'єкти, інформація про які становить державну таємницю.

Отже, виникнення і розвиток судово-екологічної експертизи як самостійного класу експертних досліджень є науково і практично обґрунтованим процесом, що викликаний потребами судово-слідчої практики. Проведення судово-екологічних експертиз дає змогу отримувати обґрунтовані експертні висновки щодо характеру і ступеню забруднення навколишнього природного середовища.

*Комісарова Ксенія Андріївна, студентка
НЮУ ім. Ярослава Мудрого, господарсько-
правового факультету, 4 курсу, 4 групи*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИДОБУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ БУРШТИНУ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У нашій країні протягом багатьох років існує гостра проблема нелегального видобування бурштину, що значною мірою впливає на екологічний стан місцевості його покладів та дає свій відбиток на економічний стан країни. На сьогодні основним законодавчим актом бурштинової галузі є Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними». Відповідно до нього, бурштин в сировині, необробленому та обробленому вигляді відноситься до дорогоцінного каміння органічного утворення.

В Україні поклади бурштину знаходяться у трьох областях: Волинській, Рівненській та Житомирській. Порівняно з прибалтійським та польським бурштином, поліський камінь значно цінніший. По-перше – він має оригінальні включення зеленого і бурого кольорів, по-друге, бурштин Полісся часто містить в собі залишки комах, рослин та рептилій, що вимерли або зникли десятки та сотні мільйонів років тому. Окрім цього, розміри поліського каменю значно більші, що впливає на його ціну.

Попит на бурштин в Україні достатньо низький, тому камінь переважно збувається за кордоном – в країнах Західної Європи, особливо він цінується в Китаї, Кореї, Японії та Індії. Транспортування бурштину за кордон має і фінансову перевагу, оскільки різниця цін закупівлі каменю в Україні при видобуванні і його продажу в інших країнах достатньо відчутна.

За останні 20 років в Україні фактично існує лише два спеціалізованих підприємства, які займаються видобуванням бурштину на підставі спеціально отриманих дозволів: державне підприємство «Бурштин Україна» та «Укрбурштин». Однією з причин відсутності інших підприємств у цій галузі є те, що для отримання різноматніх дозволів через «бюрократичну машину» необхідно витратити приблизно 3-4 роки.

Враховуючи все вище зазначене, майже вся діяльність з видобутку бурштину знаходиться в тіні від правового поля. Багаторічні схеми збагачення певних осіб могли би існувати ще десятиліттям, якби на Заході країни не було загрози екологічної кризи, яка привернула увагу суспільства.

Розуміючи всю складність та нерегульованість механізмів видобутку бурштину, в пришвидченому темпі уряд почав займатися розробкою нормативно – правових актів в цій галузі. Одним із найбільших досягнень на сьогодні є прийняття Верховною Радою у першому читанні Проекту Закону України 1351-1 від 26.12.2014 «Про видобування та реалізацію бурштину».

Цей закон визначає основні правові, економічні та екологічні засади діяльності, пов'язаної з особливостями користування надрами для видобутку бурштину, а також реалізацією, зберіганням, перевезенням та обробкою бурштину на території України, з метою недопущення несанкціонованого видобутку бурштину, забезпечення вимог охорони довкілля, розвитку галузі обробки бурштину, підвищення зайнятості населення. Головними перевагами законопроекту є визначення спрощеного порядку отримання дозволу на видобування бурштину та створення бурштинової біржі, де безпосередньо можна буде реалізовувати добутий камінь. Окрім цього законопроект передбачає можливість фізичних осіб на платній основі за наявності спеціального дозволу добувати, зберігати, транспортувати та реалізовувати добутий бурштин. Цей законопроект дозволить поповнити місцеві і державний бюджети, створити тисячі нових робочих місць, дати змогу мешканцям депресивних регіонів легально працювати і розвивати економіку України.

Проте існують деякі аргументи проти законопроекту. Так по-перше законопроект вводить обмеження на вільний продаж видобутого бурштину шляхом примусової його реалізації через біржу. Пропонується непрозорий порядок реалізації, що не враховує специфіку бурштину, як дорогоцінного каменю органогенного утворення. Також критиці піддається норма щодо можливості отримання спецдозволу на користування надрами без гірничого відводу, оскільки саме в ньому визначаються засади охорони праці на гірничих об'єктах. Окрім цього все одно залишаються прогалини стосовно врегулювання питання щодо прав та обов'язків старателів, їх взаємодії з так званим роботодавцем. Така взаємодія має визначатись договором, можливе неврахування інтересів старателів.

Однак незважаючи на певні недоліки нового законопроекту він має місце бути, адже ситуацією з видобуванням бурштину стурбована вся громадськість. За підрахунками експертів, обсяг незаконного видобутку бурштину в Україні оцінюється в 50-60 тонн на рік. При середній ціні бурштину 1000 дол./кг, річний обіг "тіньового ринку" становить близько 50-60 млн дол., а це близько 95% всього ринку. Враховуючи це в країні дійсно необхідно створити таку систему видобутку бурштину, через яку кошти будуть надходити саме до місцевих та державного бюджетів.

Окрім цього постає велика екологічна проблема на територіях видобутку бурштину. Нелегальне видобуття каміння призводить до знищення лісових масивів, зритої землі, міні-кратерів, пошкодженої рослинності. Площа понівечених земель на території Рівненської та Волинської областей сягає більше семиста гектарів. Лісів – понад 400. У Житомирській області вже практично втрачено 60 гектарів лісів.

Звичайно це питання має комплексний характер та не може бути вирішено шляхом прийняття окремого закону. Воно потребує спільних зусиль правоохоронних, центральних та місцевих органів влади, широкої участі громадськості на місцях. З одного боку, має бути відрегульована система притягнення до відповідальності, з другого - вжиті превентивні міри та напрацьовані заходи щодо розвитку сфери видобутку бурштину.

Проте загалом прийняття нового законопроекту створює підґрунтя для розвитку бурштинової галузі в Україні, сприяє заповненню прогалин у законодавстві та поповненню місцевих та державного бюджетів.

Проблеми міжнародного екологічного права

Природа планети Земля, яка нас оточує не знає кордонів та адміністративних меж і розвивається за своїми законами, які не залежать від волі людини. Тому можна абсолютно точно констатувати, що за допомогою зусиль однієї окремо взятої держави не можна забезпечити здійснення природоохоронної діяльності, спрямованої на охорону довкілля в межах всього Світу.

У XXI столітті продовжує забруднюватися атмосферне повітря через розширення хімічного і металургійного виробництва, виснажуватися озоновий шар, підвищуватися концентрація в атмосфері двоокису вуглецю, через що виникає так званий "парниковий ефект", тобто глобальне потепління клімату Землі, помітно забруднюватися ближній космос відпрацьованими штучними супутниками та їх компонентами, деталями ракет та космічним сміттям тощо.

Тому наразі існує об'єктивна необхідність об'єднати зусилля якомога більшої кількості держав або усієї світової спільноти загалом задля вирішення глобальних екологічних проблем людства.

Усі ми можемо спостерігати, що у міру розвитку науки та техніки збільшилася і загроза екологічної кризи у планетарному масштабі. Об'єктом міжнародно-правового співробітництва у сфері екологічної безпеки людства є не навколишнє природне середовище окремої держави, а саме міжнародний природний простір, що оточує природне середовище Землі, а також глобальна екологічна рівновага. До цих об'єктів відносяться: Світовий океан, космос, Антарктида, мігруючі види тварин, атмосферне повітря та ін.

Всі компоненти навколишнього середовища перебувають у взаємозв'язку і взаємозалежності та утворюють єдину систему. Разом з тим, серед них виокремлюються такі, що мають підвищене значення в питаннях життєдіяльності окремих держав і людства в цілому. Названі компоненти містять основні природні ресурси, необхідні для людини. Нині міжнародне екологічне право налічує більше 1500 багатосторонніх універсальних (глобальних) і регіональних конвенцій (угод, договорів, протоколів) і понад 3000 двосторонніх договорів, що стосуються прямо або побічно екологічних проблем.

Епохальною подією в розвитку екологічного права стала Конференція ООН із навколишнього середовища, яка відбулася 5-16 червня 1972 р. в Стокгольмі (Швеція). 114 держав взяли участь у її роботі. На цій Конференції була прийнята Декларація принципів і План дій. За юридичним значенням ці документи належать до так званого "м'якого права", тобто не є юридично обов'язковими. Саме це, як я вважаю, є негативним моментом, оскільки ці документи містять норми, які не породжують чітких прав та обов'язків, а дають лише загальну установку, відповідно до якої суб'єкти міжнародного права мають діяти. І, хоча, їх значення є вищим ніж просто морально-політичні зобов'язання, все ж таки вони не мають обов'язкового характеру.

З метою розвитку ідей і пропозицій, висловлених на Конференції в Стокгольмі, було прийнято: Конвенцію ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р.; Конвенцію про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення 1973 р.; Конвенцію про заборону військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1977 р.; Боннську конвенцію про збереження мігруючих видів диких тварин 1979 р.; Конвенцію про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 р.; Конвенцію ООН з морського права 1982 р.; Угоду про тропічні ліси 1983 р.; Віденську конвенцію про охорону озонового шару 1985 р. та ін.

У червні 1992 року в Ріо-де-Жанейро відбулася Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку, яка була покликана підбити підсумки за 20-річний період після Стокгольмської конференції і визначити головні напрями розвитку екологічного права напередодні XXI ст. Результати Конференції виявилися меншими за очікувані. В червні 1997 р. спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН під назвою "Ріо + 5" розглянула стан справ в екологічній сфері за п'ять років, що минули після Конференції в Ріо-де-Жанейро. Висновок був невтішний - принципового поліпшення не настало, людство, як і раніше, прямує до екологічної катастрофи. Цей висновок підтверджує ще один негативний факт - навіть прийняття низки міжнародних договорів, приєднання або ратифікація останніх і прийняття за ними зобов'язання державами не дає очікуваного результату.

Отже, можна однозначно стверджувати, що врегулювання міжнародної екологічної рівноваги та безпеки зусиллями великої кількості держав є недостатньо дієвим, і це природно. Тому, необхідно приділити значну увагу саме регіональним та субрегіональним договорам, прикладом такої

природоохоронної діяльності є Бухарестська конвенція про захист Чорного моря 1992 року, Угода СНД про взаємодію в галузі екології та охорони навколишнього природного середовища 1992 року тощо, оскільки саме вони можуть якнайкраще врегулювати проблемні екологічні питання у межах конкретного регіону через тісне співробітництво відповідних країн. Також, я вважаю, значним буде внесок у захист навколишнього природного середовища міжнародних неурядових організацій (Всесвітній фонд охорони дикої живої природи, Міжнародний екологічний Суд, Грінпіс та інші), які здійснюватимуть контроль у сфері екологічної безпеки людства.

Таким чином, лише за допомогою поєднання багатосторонніх та регіональних договорів, а також вагомої діяльності міжнародних організацій можна захистити глобальну екологічну рівновагу та не допустити настання справжньої екологічної катастрофи.

*Костів Марія Тарасівна, студентка 4 курсу
б групи Інституту підготовки кадрів для
органів прокуратури України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Водні ресурси забезпечують існування людей, тваринного і рослинного світу і є обмеженими та вразливими природними об'єктами. Водним кодексом України визначено, що усі води (водні об'єкти) на території України є національним надбанням народу України, однією з природних основ його економічного і соціального добробуту. Правові відносини щодо порядку передачі об'єктів водного фонду та земельних ділянок під ними регулюються положеннями Водного та Земельного кодексів України. Незважаючи на те, що водний об'єкт та земля під ним є нерозривними речами і використання одного без іншого є неможливим, законодавство не розглядає їх як єдине ціле (комплекс). Разом з тим, при розгляді питання щодо передачі права на оренду водного об'єкту та земельної ділянки, розташованої під ним, виникають складнощі.

Відповідно до частини третьої статті 51 Водного Кодексу України, водні об'єкти надаються у користування за договором оренди земель водного фонду на земельних торгах у комплексі із земельною ділянкою. На практиці ситуація ускладнюється існуванням низки проблем відносно реалізації своїх функцій обласними державними адміністраціями по проведенню земельних торгів щодо передачі права на оренду земель для риборозведення (відсутність коштів для організації торгів, незацікавленість у розвитку галузі тощо).

Все це призводить до неправомірного використання суб'єктами господарювання водних об'єктів, зокрема, для риборозведення, на підставі лише або договорів оренди земель водного фонду або договорів водних об'єктів, договорів про спільну діяльність, охорони об'єктів, що негативним чином відображається на державних, місцевих бюджетах, дотриманні прав громадян.

Також можна виділити ще один проблемний аспект екологічного права – а саме те, що наразі держава є монополістом на ринку водних послуг і бере на себе основний тягар фінансового забезпечення галузі. Та за умов скрутного економічного стану країни не забезпечується належне фінансування водного господарства. З переходом до нової економічної системи господарювання досі залишаються недосконалими нормативно-правові аспекти, не підтримується належним чином екологічна безпека, стає непридатною інженерна інфраструктура водопостачання, приводячи таким чином до численних порушень та додаткових витрат. Враховуючи фінансові можливості України на сьогоднішній день, можна передбачити, що подолання проблем лише за рахунок бюджету відбудеться не скоро. Тому залишається залучати додаткові джерела фінансування через створення умов для інвестування, участі приватного сектору в розвитку галузі та здійснення інституційних змін у середовищі управління водогосподарськими підприємствами. Особливої уваги потребує діяльність підприємств Державного агентства водних ресурсів. Такі зміни, як перехід до нової форми господарювання, зменшення державних замовлень, поставили перед державними підприємствами питання не лише покращення фінансового стану, а й подальшого їх існування. В даній ситуації одночасно можливий початок економічного оздоровлення цих підприємств, оскільки одним з інструментів оздоровлення державних підприємств є скорочення бюджетних надходжень. Недостатнє фінансування є дестабілізуючим моментом у діяльності підприємств, але він може стати фактором стабілізації, якщо бюджетні кошти не просто не надходять, а будуть поступово витіснятися договірним фінансуванням. Необхідно створити умови для процесу формування державним підприємством портфелю замовлень, забезпечених договірним фінансуванням. Це дозволить підприємству гнучко орієнтуватися у ринкових цінах, використовувати

більшою мірою досягнення науково-технічного прогресу, вільніше розпоряджатися наявними фінансовими ресурсами. Для держави цей процес також вигідний, тому що зменшується навантаження на державний бюджет.

*Лисенко Анна Володимирівна, студентка 4 курсу, 17 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

На сьогодні перед Україною постала одна з головних екологічних проблем – накопичення відходів. Щороку на території нашої держави утворюється майже 450 млн т. відходів, з яких на переробку йде не більше 3%, іншу частину відходів захоронюють на полігонах.

Визначення терміна “відходи” в українському законодавстві відрізняється від визначення у Рамковій Директиві ЄС і не відповідає визначенню даного терміна в Базельській конвенції:

- Закон України «Про відходи»: відходи — будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення, та від яких їх власник повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення.

- Рамкова Директива ЄС: відходи — будь-яка речовина або предмет, які власник викидає, має намір викинути або повинен викинути.

- Базельська конвенція : відходи — речовини або предмети, які видаляються, є наміри щодо їх видалення або які повинні бути видалені.

Згідно з Директивою Європейського Парламенту та Ради № 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року «Про відходи та скасування деяких директив» можна визначити такі принципи ЄС у сфері поводження з відходами:

- 1) забезпечення збереження природи та ресурсів;
- 2) необхідність мінімізації, а де можливо, уникнення утворення відходів;
- 3) зменшення обсягів небезпечних речовин у відходах;
- 4) забезпечення оплати виробниками відходів та забруднювачами навколишнього середовища повного обсягу витрат, спричинених їхніми діями;
- 5) забезпечення інфраструктури, що діє на принципах наближеності та самодостатності.

Головною метою ЄС є запобігання утворенню відходів. Після цього йдуть повторне використання та утилізація (матеріальна утилізація або переробка та утилізація з вивільненням енергії) і, врешті, їхнє кероване розміщення. Тобто полігонне захоронення відходів посідає найнижче місце в ієрархії через ризики забруднення навколишнього середовища та втрату ресурсів, що містяться у відходах. Водночас полігони сьогодні є найпоширенішим способом поводження з відходами у багатьох країнах, зокрема в Україні.

Також, відповідно до Директиви Ради 1999/31/ЄС «Про полігони захоронення відходів» визначає типи відходів, що можуть бути захоронені на полігоні, процедури отримання дозволу на захоронення відходів, зміст документів на отримання дозволу, умови надання дозволу, процедури прийняття відходів на полігони для захоронення та ін.

Крім нормативних документів (директив), Європейська Комісія регулярно випускає так звані «комюніке», або «повідомлення», які містять узагальнені положення директив у тій чи іншій галузі, а також планований порядок застосування цих директив та очікувані результати.

Сучасне законодавство про відходи складається із Водного кодексу України (1995 р.), Кодексу України про надра (1994 р.), законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.), «Про охорону атмосферного повітря» (1992 р.), «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (1994 р.), «Про пестициди і агрохімікати» (1995 р.), «Про поводження з радіоактивними відходами» (1995 р.), «Про відходи» (1998 р.), «Про металобрухт» (1999 р.), «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» (2000 р.), Постанови Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. «Про основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», та інших нормативно-правових актів.

Відповідно до Закону України «Про відходи» основними завданнями законодавства про відходи є: визначення головних принципів державної політики у сфері поводження з відходами; правове

регулювання відносин щодо діяльності у сфері поводження з відходами; визначення основних умов, вимог і правил стосовно екологічно безпечного поводження з відходами, а також системи заходів, пов'язаних з організаційно-економічним стимулюванням ресурсозбереження та ін.

Верховна Рада України 6 жовтня 2005 р. прийняла Постанову "Про стан виконання законодавства у сфері поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення" № 2967-IV, в якій визначено основні наслідки незадовільного державного управління, недосконалої нормативно-правової бази у сфері поводження з відходами: недосконалість економічних і правових механізмів управління у цій сфері; недосконалість сформованої в Україні інфраструктури і практики збору та видалення твердих побутових відходів; низький рівень інформаційного забезпечення суб'єктів господарської діяльності; відсутність ефективного контролю над потоками відходів і недосконалість форм статистичної звітності; низька плата за розміщення відходів, що не відповідає сучасним вимогам та світовій практиці; відсутність системності вивчення і експертизи світових новітніх наукових розробок і сучасних технологій переробки відходів та впровадження їх в Україні та ін.

Рівень українського законодавства в сфері управління відходами достатньо високий і поступово повинен наближатися до рівня відповідного законодавства ЄС. Однак нормативно-правові акти не охоплюють усіх основних аспектів проблем відходів і недостатньо передбачають використання заходів, як обмежувального, так і стимулюючого характеру, недостатньо сприяють створенню ринкових відносин у сфері поводження з відходами. Державна політика управління відходами в Україні, а також основні принципи, пріоритети відповідають європейським, проте механізми їхньої реалізації на практиці впроваджуються дуже повільно та відсутні ефективні інструменти для забезпечення виконання законодавчих норм і положень, законодавство в сфері управління відходами не завжди відповідає законодавству в інших сферах.

Науковий керівник: Суєтнов Євгеній Павлович, к.ю.н, асистент кафедри екологічного права НЮУ імені Ярослава Мудрого

Мельничук Сергій Васильович, студент 4 курсу ІПКОЮ НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ – ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

В сучасних умовах досі залишається дискусійним питання щодо визначення кола об'єктів еколого-правового регулювання. Дискусійним є питання про віднесення або не віднесення до кола об'єктів життя та здоров'я людини. Це пов'язано із тим, що людина розглядається як сполучна ланка між природою та суспільством. Дане питання у своїх працях розглядали такі представники екологічного права як Г.В. Анісімова, М.М. Бринчук, М.В. Краснова А.І. Камінський, В.Ю. Кобринський, Н.В. Кузнецова, В.І. Андрейцев.

В теорії права загально визнаним є підхід, відповідно до якого об'єкти права – це матеріальні або нематеріальні блага, задля одержання, обернення, передавання або використання яких суб'єкти вступають у правовідносини. Під об'єктами екологічного права розуміються ті блага, з приводу яких можуть виникати екологічні правовідносини і які підлягають правовому регулюванню нормами цієї галузі. До основних ознак об'єктів екологічного права належать: а) природний, природно-антропогенний або антропогенний характер походження; б) відсутність вартості; в) неможливість або обмежена можливість відновлення в природі; г) екологічний взаємозв'язок з природою;

Відповідно до сучасного національного законодавства, а саме ст. 5 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки підлягають здоров'я і життя людей. В ЗУ «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» зазначається, що одна із цілей державної екологічної політики є досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища і здійснення заходів для максимального зменшення кількості людських смертей внаслідок надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Однак, разом із цим в вищезгаданому законі зазначається, що діяльність людини з природокористування є однією із найбільших загроз для навколишнього середовища. Фактично має місце визнання законодавцем людини одночасно суб'єктом права та її життя і здоров'я об'єктом екологічного права.

Історично питання про забезпечення сприятливого середовища існування людини в контексті охорони природи вперше було розглянуто на Міжнародному з'їзді з охорони природи, що відбувався у столиці Швейцарії в листопаді 1913 року. На конференції було розглянуто питання про охорону «зникаючих» етносів і це спровокувало дискусію з приводу того чи є це завданням світової охорони природи. Г.О. Кожевников зазначав, що з біологічної точки зору виключати людину із списку видів

живої природи неправильно але ще більш помилковим є виключення людини із сфери еколого-правової охорони. Цікава думка на підтримку Кожевникова була висловлена І.П. Бородиним, який говорив, що потреба внесення в законодавство життя та здоров'я людини як об'єкта охорони екологічного законодавства, яке покликане забезпечувати охорону природи є очевидною, так як людина – це частина природи. В обґрунтування своєї тези він посилався на те, що природа це є те, що дає життя людині, як і всім іншим видам і людина є органічною складовою природи на рівні з іншими видами.

Більш ніж століття після конференції не сформувалось єдиної думки до визначення місця людини в екологічному праві. Так, М.М. Бринчук звертає увагу, на особливе положення людини в природі, що незаслужено не віднайшло свого відображення в екологічному законодавстві. На його думку людина є органічною, невід'ємною частиною і природи і суспільства. А сама природа і сутність людини – біосоціальна. Помилковим він вважає підхід законодавця, який розглядає людину лише як соціальну істоту, як суб'єкт права, наділений відповідними правами і обтяжений установленими законодавством обов'язками. Він зазначає, що правове положення людини в екологічному праві більш масштабне і при визначенні цього масштабу потрібно враховувати біосоціальну сутність людини. Він пропонує визначити життя та здоров'я людини як додатковий об'єкт екологічного права, який перебуває та проживає в тісному зв'язку з навколишнім природним середовищем, що є істотною умовою забезпечення життєдіяльності, та зазнає його безпосереднього впливу.

Іншу думку відстоює Н.В. Кузнецова, яка досліджуючи об'єкти екологічного права виділяє основні, до яких належать екосистеми, природні ресурси, природні комплекси, мікроорганізми, озоновий шар, а також спеціальний об'єкт – навколишнє середовище людини, під яким розуміється частина природи, що підлаштована людиною під власні потреби (міста, населені пункти, промислові зони та інше). Життя та здоров'я людини, як об'єкт екологічного права автор не виділяє.

Більшість науковців все ж схиляється до віднесення життя та здоров'я людини до об'єктів екологічного права. Так, людина – це органічна складова природи. Людина так само як і інші живі організми є залежною від стану води, атмосферного повітря. Загальновідомим є той факт, що здоров'я людини на пряму залежить від її природного середовища, отже людина є складовою природи і відповідно повинно бути одним із об'єктів її охорони. Так, кожна особа має право на відшкодування шкоди завданої внаслідок екологічного правопорушення. Тому визнання і закріплення життя та здоров'я людини як об'єкта екологічного права на законодавчому рівні повинно мати місце, так як це відповідає реальному стану речей. В.І. Андрейцев зазначав, що це є необхідне, так як саме це дозволить відійти від сформованої екоцентричної системи екологічного права і перейти до антропоцентричної. Такий перехід є доцільним, оскільки який сенс буде мати охорона навколишнього середовища за відсутності людини? Охорона навколишнього середовища повинна відбуватися навколо людини і перш за все для людини, а отже саме людина повинна перебувати в центрі цієї системи.

Павленко Вадим Олександрович, студент 4 курсу Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Проблеми екологічної безпеки України

В сучасних умовах суспільного прогресу, питання забезпечення екологічної безпеки в Україні та вирішення основних проблем даного напрямку завжди були і будуть одним із найважливіших питань першочергового вирішення з точки зору економічного та соціального розвитку українського народу.

Екологічна безпека України, як складова частини загальнонаціональної безпеки, визначає стан захищеності особи, суспільства, держави від несприятливого впливу, зумовленого природними та антропогенними чинниками, надзвичайно високим техногенним навантаженням на територію. Як правило, даний вплив є таким собі спусковим механізмом, який викликає ланцюгові реакції в навколишньому середовищі, що і стає причиною змін в довкіллі. Ізольовано, внесок того чи іншого фактору і його характерний вплив на зміну умов навколишнього середовища оцінити важко.

На сучасному етапі розвитку дослідження екологічної безпеки визначаються головні ознаки природокористування, які пов'язані з процесами глобалізації і трансформації економічних відносин у світі. Вочевидь постає потреба нової парадигми соціально-економічного зростання, що вимагає новітнього підходу до еколого-економічної стратегії розвитку української держави та вдосконалення методологічного і методичного апарату.

Концептуальні підходи до розуміння сутності і шляхів забезпечення екологічної безпеки відображають певний етап розвитку економічної та екологічної думки у суспільстві. Концептуальні основи вдосконалення екологічної безпеки в Україні та нормативно-правової бази природоохоронної діяльності як системи принципів, поглядів і шляхів вирішення екологічних проблем є запорукою економічного розвитку країни. Проблем забезпечення екологічної безпеки безліч, починаючи з місцевого рівня і закінчуючи загальнодержавним рівнем на яких механізм їх вирішення в повній мірі не працює через саме недостатнє розуміння в державі та суспільстві пріоритетів збереження довкілля та переваг сталого розвитку суспільства. Через деградацію суспільної свідомості, включаючи «споживче» ставлення до навколишнього природного середовища, недостатню сформованість та слабкість інститутів громадянського суспільства той механізм державного управління, що склався в сфері охорони довкілля, в регулюванні використання природних ресурсів завжди залишиться недієвим, і це стосується не тільки даного напрямку розвитку суспільства, а всіх сфер суспільного життя в Україні. Одним із напрямків вирішення вбачається в запровадженні безперервної екологічної освіти для цілей сталого розвитку та поширення екологічної просвіти населення, розробці й впровадженні екосистемного інтегрованого підходу в управлінську діяльність держави.

Однією із найбільш актуальних проблем на даний час є проблема боротьби з відходами та небезпечними хімічними речовинами. Ситуація, яка склалася у сфері поводження з відходами внаслідок утворення великих їх обсягів і відсутності протягом тривалого часу адекватної реакції на створювану ними небезпеку, залишається кризовою. Спостерігається відчутний розрив між накопиченням відходів, яке прогресує, і впровадженням заходів щодо їх утилізації та знешкодження.

В Україні відзначається тенденція до зростання обсягів утворених і вивезених на полігони твердих побутових відходів, які в більшості випадках не відповідають нормам екологічної безпеки та залишаються перевантаженими. Основними напрямками вирішення даної кризової проблеми є зменшення в спеціальних місцях зберігання побутових відходів частки відходів, що піддаються біологічній деградації, впровадження більш чистого виробництва з метою зменшення питомих показників утворення відходів, зокрема, небезпечних відходів, забезпечення остаточного знешкодження накопичених за попередні роки непридатних пестицидів шляхом впровадження екологічно безпечних технологій їх знешкодження, посилення контролю за цільовим використанням небезпечних хімічних речовин та їх переміщенням за рахунок технічного переоснащення державної екологічної інспекції.

Ефективність реалізації напрямків забезпечення екологічної безпеки вимагає наявності функціональної системи узгодженого екологічного законодавства, спрямованого на досягнення національних пріоритетів. Основними вимогами щодо екологічного законодавства є його відповідність Конституції України, стратегічним цілям членства в ЄС і, відповідно, наближення до Директив ЄС, соціальна прийнятність, реалістичність, економічна ефективність. Законодавство повинно сприяти гнучкому застосуванню відповідних економічних інструментів для стимулювання впровадження інноваційних екологічних технологій і швидкому вирішенню екологічних проблем на місцевому рівні. Якщо держава не почне реалістично і відкрито дивитися на проблеми, які склалися за останні роки, то екологічне благополуччя нашої країни дійде до рівня, після якого про будь-які радикальні зміни та програми усунення наслідків говорити буде запізно. Механізм реалізації екологічної політики повинен бути дієвим і радикальним в усіх напрямках діяльності системи органів державної влади на всіх рівнях. Це є невід'ємною умовою для просування держави на шляху інтеграції до європейської спільноти.

*Петер Герман Геннадійович,
Студент 4 курсу, Інституту підготовки
кадрів для органів прокуратури України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ВИКОРИСТАННЯ ПІДЗЕМНИХ ВОД СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Незважаючи на досить детальну законодавчу регламентацію видобування і використання підземних вод суб'єктами господарювання, досить тривалий час була поширена практика різного та неоднозначного застосування даних правових норм. Головною причиною цього є те, що підземні води як природний ресурс, мають подвійний правовий режим, оскільки віднесені як до водних ресурсів, так і до корисних копалин. Відтак їх використання має відбуватись із дотриманням як водного, так і законодавства про надра.

Державне регулювання водокористування забезпечується нормами Водного кодексу України від 6 червня 1995 року N 213/95-ВР (далі – ВК). Відповідно до статей 48 та 49 зазначеного кодексу, спеціальне водокористування, тобто, у тому числі, забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд

або технічних пристроїв для задоволення питних потреб населення, а також для господарсько-побутових, лікувальних, оздоровчих, сільськогосподарських, промислових, транспортних, енергетичних, рибогосподарських та інших державних і громадських потреб, здійснюється на підставі дозволу. В той же час підземні води, крім того, що вони є складовою водного об'єкта – водоносного горизонту, ще мають статус надр, а отже є предметом регулювання Кодексу України про надра від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР (далі – Кодекс про надра), статтями 16, 19, 21 якого передбачено, що користування надрами, у тому числі видобування підземних прісних вод, здійснюється на підставі спеціального дозволу на користування надрами.

Однак ст. 23 Кодексу про надра надає землевласникам і землекористувачам в межах наданих їм земельних ділянок право без спеціальних дозволів та гірничого відводу видобувати підземні води для власних господарсько-побутових потреб, нецентралізованого та централізованого (крім виробництва фасованої питної води) господарсько-питного водопостачання, за умови що продуктивність водозаборів підземних вод не перевищує 300 кубічних метрів на добу. Нажаль, нечіткість формулювань даного положення досить довго ставила питання про те, хто ж може бути суб'єктом такого пільгового водокористування?

З одного боку чинним законодавством передбачено обов'язок отримання господарюючими суб'єктами як дозволу на спеціальне водокористування, так і спеціального дозволу на користування ділянкою надр, з іншого боку законом передбачена умова для звільнення суб'єкта господарювання від необхідності отримання дозволу на користування надрами для видобування води з метою її використання для власних господарсько-побутових потреб. Водночас чинне законодавство не містить норм, які б тлумачили поняття «господарсько-побутові потреби». Така колізія тривалий час приводила до неоднакового підходу у регулюванні правового режиму використання підземних вод і породжувала численні випадки зловживань з боку суб'єктів господарювання, які прикриваючись видобутком підземних вод для власних господарсько-побутових потреб насправді вільно здійснювали використання вод для промислових та інших виробничих потреб без отримання спеціального дозволу. Поряд з цим існувала суперечлива судова практика щодо вирішення подібного роду справ.

Крапку в даному спорі поставив Верховний Суд України, який у своїй постанові від 1 квітня 2015 року № 3-32гс15 дійшов висновку, що використання підземних вод суб'єктами господарювання для задоволення господарських і побутових потреб потребує спеціального дозволу. Зокрема було зазначено, що із системного аналізу приписів глави 11, 13 ВК України та приписів глави 2 глави 4 Кодексу України про надра вбачається, що законодавець відносить господарсько-побутові потреби до потреб населення, натомість потреби підприємства охоплюються поняттями «водокористування для потреб галузей економіки» та «промислові потреби». Відповідно до ЗУ «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12.02.2015 вивисновок Верховного Суду України щодо застосування норми права, викладений у його постанові є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права і має враховуватися іншими судами загальної юрисдикції при застосуванні таких норм права.

Таким чином на суб'єктів господарювання не поширюється норма ст. 23 Кодексу про надра про пільгове використання підземних вод, і у будь-якому разі для них необхідне отримання спеціального дозволу на водокористування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. № 123/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
2. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340
3. Постанова Верховного Суду України від 1 квітня 2015 року № 3-32гс15 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/85A2156A8A1BF9BDC2257E23001DA269](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/85A2156A8A1BF9BDC2257E23001DA269)

Державне управління водними ресурсами в Україні

Теоретично, водні ресурси невичерпні, однак споживання води зростає такими темпами, що людство всі частіше зіштовхується з проблемою забезпечення потреб у воді в майбутньому. У багатьох країнах і регіонах світу вже сьогодні відчувається недостача водних ресурсів, що підсилюється з кожним роком.

Проблема ефективного державного управління водними ресурсами є складовою загальної проблеми управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища, які досліджувались у наукових працях В. Голяна, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, І. Драгана, Т. Іванової, Т. Клауссена, В. Сташука, М. Хвесика, О. Яроцької, А. Ячика та ін.

Необхідність управління водними ресурсами визначається наступними обставинами:

- мінливість у часі кількості водних ресурсів залежно від їхнього джерела формування та велика амплітуда їх зміни у часі;
- посилення забруднення, засолення, засмічення водних ресурсів під впливом природних і антропогенних факторів.
- негативний вплив водних об'єктів як на саму природу (повінь, підтоплення тощо) так і на об'єкти народного господарства.

Оскільки держава є інститутом, створеним суспільством для вирішення загальносуспільних проблем, розв'язувати водні проблеми, на нашу думку, належить саме державі, яка виступає загальним суб'єктом управління всіма суспільними процесами. Державне втручання у водні питання в суспільстві для вирішення водних проблем є очевидним, необхідним і неминучим процесом. На думку академіка М. Хвесика, при використанні будь-якого виду природних ресурсів уже здійснюється державне управління. Воно являє собою комплекс заходів, спрямованих на покращання природокористування та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище шляхом переважного використання економічних та адміністративно-правових важелів, та існує як у рамках чинного національного законодавства, так і в рамках міжнародної кооперації, що координує зусилля у виховній, просвітницькій, інформаційній, пропагандистській та іншій екологічній діяльності. За відсутності дієвого механізму державного управління водогосподарсько-меліоративним комплексом сфера водного господарства, в основі якої лежить ефективне управління водними ресурсами, може справити рецесивний вплив на соціально-економічний розвиток і екологічний стан окремих територій, призупинити розвиток окремих галузей економіки та держави в цілому.

Управління водними ресурсами здійснюється в двох напрямках:

1. управління кількістю водних ресурсів (необхідно розраховувати на середні обсяги в рамках і розмірах встановлених споживанням, а також вивчити характеристику кожного споживача, обґрунтовуючи необхідність проведення того чи іншого заходу);
2. управління якістю водних ресурсів (необхідно орієнтуватися на вимоги споживачів: різні споживачі встановлюють певні вимоги до якості, які необхідно дотримати).

Розрізняють просте і складне управління кількістю і якістю водних ресурсів.

Під простим управлінням розуміється управління, при якому вода за допомогою споруд і технічних засобів доставляється споживачу або попутно можуть реалізовуватись окремі корисні властивості водного об'єкта.

Під складним управлінням розуміється управління, при якому потрібна підготовка води (кількісна або якісна) з наступною доставкою за допомогою споруд до споживача.

Таким чином, під управлінням розуміється здійснення комплексних заходів з тимчасового і територіального перерозподілу ресурсів та поліпшення якості води для оптимального забезпечення потреб галузей економіки у водних ресурсах з урахуванням потреби екологічної стійкості, тобто доставляти воду туди, де вона потрібна, тієї якості, яка потрібна і тоді, коли вона потрібна.

Керувати можна кожною складовою водних ресурсів у часі і просторі. Поверхневими водами — створенням водосховищ, будівництвом каналів та ін. Підземними водами — також створенням водосховищ та використанням підземних ємностей. У світовій практиці також накопичений значний досвід з управління атмосферними опадами.

В Україні розроблено багато нормативно-правових документів, які мають на меті забезпечити охорону вод, попередження та усунення забруднення водних об'єктів. Серед них Водний кодекс України, закон України «Про питну воду та питне водопостачання», закон України «Про

Загальнодержавну цільову програму "Питна вода України" на 2011-2020 роки», постанова ВРУ «Про Національну програму екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води». Міністерство охорони здоров'я України переглянуло та затвердило оновлені санітарні норми і правила "Вода питна. Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарсько-питного водопостачання".

Серйозною прогалиною у діяльності уряду є слабкі механізми контролю та відсутність наукових методик його організації. Ціла низка міністерств і відомств самостійно контролює свою діяльність, а єдина цілісна система державного контролю в галузі охорони природи не працює. Держава повинна терміново вдосконалити екологічні та економічні механізми, сприяти залученню громадськості до подолання правового нігілізму в суспільстві.

Таким чином, державне управління водними ресурсами повинно бути спрямовано не тільки на подолання наявних водно-екологічних загроз у країні, а й на створення сприятливих умов для сталого, екологічно безпечного водокористування, відтворення та охорону всіх водних ресурсів на території країни з урахуванням їх транскордонного значення.

Науковий Керівник: Суєтнов Євгеній Павлович, к.ю.н, асистент кафедри екологічного права НЮУ імені Ярослава Мудрого

РУДЕНКО АЛЬОНА МИХАЙЛІВНА,
студентка ІПСК МВС України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В МІСЦЯХ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ

На сьогодні питання незаконного видобутку бурштину займає вагомe місце в контексті українського правового поля. Враховуючи той факт, що від початку здобуття Україною незалежності дана тема всіляко замовчувалася, то її висвітлення є надзвичайно важливим кроком для розуміння проблеми, яка перетворилася в глобальну. Зазначене питання є актуальним ще й тому, що внаслідок, нелегального видобутку бурштину під загрозою опиняється основне багатство нашої держави – земля. Саме Конституція України закріплює положення, відповідно до якого земля перебуває під особливою охороною держави.

Оскільки незаконний видобуток бурштину на території України, а особливо на Житомирщині та Рівненщині став не лише економічним, а й великим екологічним лихом, то органам державної влади, які відповідають за екологічну безпеку нашої країни слід більше уваги приділяти питанню охорони земель. Відповідно до ст.162 Земельного кодексу України охорона земель - це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісогосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Разом з тим, в процесі видобутку бурштину втрачається найбільш родючий шар ґрунту. Як наслідок, знищується система меліорації, завдається значна шкода ґрунтовим водам, несе втрати сільське господарство. Так, ділянки землі де бурштин вимивали на поверхню за допомогою pomp, узагалі неможливо рекультивувати. Слід зазначити, що повноваження щодо охорони та раціонального використання земель, на сьогодні покладені на Міністерство екології та природних ресурсів України, відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України» від 21.01.2015 №32. Натомість, досить неврегульованою залишається нормативно-правова база, адже на даний час є низка проектів, але немає єдиного нормативно-правового акта, що конструктивно вплинув на вирішення зазначеної проблеми.

Беручи до уваги проблему охорони земель, постає інша, не менш важлива проблема – охорона лісів. За оцінками експертів, у місцях незаконного видобутку повноцінний ліс не ростиме 70-80 років. На сьогодні, внаслідок протизаконної діяльності на Рівненщині вже втрачено близько 420 га лісостепу, на Житомирщині – близько 200 га. Необхідно зазначити, що старателів не цікавить деревина, копаючи кількаметрові ями, вони не використовують повалені дерева, серед яких в переважній більшості цінні породи хвойних видів. Внаслідок даних діянь державний бюджет недоотримує значну кількість коштів, адже відповідно до п.52 Порядку спеціального використання лісових ресурсів затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року N 761 «Заготовлена деревина та інші продукти лісу, від яких споживач відмовився (незатребувана споживачем), надходять у розпорядження власника лісів або постійного лісокористувача і витрат, пов'язаних із зберіганням, транспортуванням і реалізацією) зараховуються до бюджету в установленому порядку».

На нашу думку, ситуація пов'язана з незаконним видобутком бурштину виникла, насамперед, внаслідок некомпетентної роботи органів державної влади, які контролюють дану сферу, зокрема державної лісової охорони. Так, згідно з п.2 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державну лісову охорону» від 16 вересня 2009 року № 976 «Метою діяльності держлісоохорони є здійснення правових, лісоохоронних та інших заходів, спрямованих на збереження, розширене відтворення, невиснажливе використання лісових ресурсів». Враховуючи той факт, якими швидкими темпами здійснювалась нелегальна діяльність, можна зробити висновок, що зазначені органи взагалі не проводили жодних дій, пов'язаних з врегулюванням даного питання.

Отже, беручи до уваги негативний вплив незаконного видобутку бурштину на навколишнє природне середовище, ми вважаємо за доцільне, перш за все врегулювати дане питання шляхом підвищення охорони місць незаконного видобутку бурштину. Наступним, не менш важливим кроком стало б залучення на ділянках, де розташовані нелегальні копальні з видобутку бурштину, компаній, що мають відповідні дозвільні документи. Після завершення робіт ті з них, які отримали право на розробку, будуть зобов'язані провести рекультивацію ділянки, адже це дасть змогу відновити ґрунтовий покрив, поліпшити стан та продуктивність порушених земель. Оскільки, збитки від незаконного видобутку бурштину оцінюються в мільйони гривень, то доцільно, на наш погляд створити спеціальний екологічний фонд, куди компанії, що займаються розвідкою та видобутком бурштину, відраховуватимуть кошти на відновлення природних ресурсів.

Таким чином, враховуючи надзвичайно негативний вплив на навколишнє природне середовище незаконного видобутку бурштину, виключно злагоджена робота органів державної влади може нарешті зупинити багаторічний згубний вплив нелегальних копалень з видобутку бурштину на екосистему України.

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Донець О.В.*

Салтиков Станіслав Михайлович
*студент IV курсу Інституту підготовки
юридичних кадрів для СБ України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ПЕРСПЕКТИВА СТВОРЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО КОДЕКСУ

Прагнення побудувати дійсно демократичну та правову державу об'єктивно зумовлює необхідність реформування вітчизняного законодавства відповідно до вимог сучасності. Одним із способів унормування та удосконалення законодавства виступає його систематизація, найефективнішою формою якої є кодифікація. Саме такого реформування потребує і екологічне законодавство що в останнє десятиріччя характеризується бурхливим накопиченням нормативно-правових актів різного регулюючого рівня, юридичної сили, та сфер застосування.

Проблема ускладнюється складним характером зв'язків норм екологічного законодавства з нормами інших галузей законодавства, які дублюються в різних нормативних актах. До прикладу, наразі існує два закони: Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 року та Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» від 30 червня 1995 року. Але у першому законі є спеціальний розділ (IX) «Поводження з радіоактивними відходами», де в загальних рисах викладено основні положення які використовуються в другому законі. Іншим прикладом є існування Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року та Закону України «Про екологічну експертизу» від 9 лютого 1995 року. До того ж, в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року є спеціальний розділ (VI) про таку експертизу.

Згідно п. 5 ч. 1 ст. 92 Конституції України «виключно законами України визначаються засади використання природних ресурсів». Це положення реалізовано законодавцем шляхом прийняття законів у сфері екологічного права. В цілому, екологічне законодавство України є певною мірою кодифікованою галуззю законодавства, що підтверджується наявністю низки кодифікованих актів: Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року, Водний кодекс України від 6 червня 1995 року, Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року, Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року. Натомість існують ще закони, які не є кодифікованими. До прикладу, Закон України «Про екологічну експертизу», Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» тощо.

Однією з актуальних проблем екологічного законодавства визнано відсутність єдиного нормативного комплексного нормативного акта, а саме Екологічного кодексу України.

Сама ж розробка проекту Екологічного кодексу України (далі – ЕКУ) передбачена Основними напрямами державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затвердженими Постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188, та Рекомендаціями парламентських слухань щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства в Україні, схвалених Постановою Верховної Ради України від 20 лютого 2003 року № 565. Також, відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 одним із основних інструментів у реалізації національної екологічної політики є саме законодавство у сфері охорони навколишнього природного середовища. А основними вимогами до такого законодавства є, відповідно до п. 4.8, його реалістичність, гнучкість та економічна ефективність.

Варто зазначити що в 2004 році було внесено на розгляд Верховної Ради України проект Екологічного кодексу України. Проте, він так і не був прийнятий оскільки містив низку недоліків. До прикладу, у сферу регулювання вказаного проекту ЕКУ не входило питання охорони та використання окремих природних ресурсів, таких як вод, лісів тощо. А отже, кодифікації, як такої не відбувалося, оскільки вона передбачає не просто створення нового нормативно-правового акта, а й переопрацювання окремих актів для спрощення та уніфікації масиву нормативного матеріалу.

Окрім цього, на думку академіка Національної академії наук України Юрія Сергійовича Шемшученка необхідним є розроблення та подання до Верховної Ради України нового якісного проекту ЕКУ з урахуванням суб'єктивного права на екологічну безпеку та визначенням правового механізму реалізації цього права.

Не менш важливим при розробці ЕКУ є врахування зарубіжного досвіду уніфікації норм екологічного права. До прикладу, Екологічний кодекс у Франції прийнято з 2000 р. До нього ввійшло 39 законів, які були прийняті до 2000 року. Цей нормативно-правовий акт складається з Загальної та Особливої частин. Загальна частина включає положення про основні засади екологічного законодавства, державні органи що реалізують повноваження у сфері управління екологічними ресурсами тощо. Особлива частина містить норми, що присвячені охороні окремих природних ресурсів: вод, лісів, повітря, а також регламентує діяльність щодо поводження з відходами та небезпечними речовинами. На даний момент Кодекс являє собою систематизований збір норм, що відносяться до екологічній сфері. Як було відзначено в доповіді прем'єр-міністра Франції від 9 вересня 2005 року, завдяки прийняттю Екологічного кодексу був досягнутий значний прогрес в кодифікації екологічного законодавства Франції, а це, у свою чергу, дозволило значно спростити застосування норм, що регулюють охорону навколишнього середовища.

На сьогоднішній день французький досвід кодифікації норм правового регулювання охорони навколишнього середовища можна вважати позитивним з точки зору успішної систематизації екологічного законодавства. Небагато країн можуть похвалитися таким сучасним законодавством в галузі правового регулювання охорони навколишнього середовища.

Нині екологічне законодавство України являє собою систему нормативних актів різної юридичної сили, що ускладнює їх використання та призводить до численних суперечностей між ними або неузгодженості окремих норм, їх дублювання, що створює значні труднощі в їх практичному використанні, навіть для фахівців у галузі екологічного права. Саме тому, на перший план сьогодні виходить розроблення та прийняття окремого кодексу, який зміг би усунути численні колізії в екологічному законодавстві та сприяв би уніфікації усієї системи екологічних приписів. Саме таким нормативним актом і має стати, на наш погляд, Екологічний кодекс України.

Науковий керівник: д.ю.н, в.о. завідувача кафедри екологічного права Соколова А.К.

*Хохленко Анастасія Альбертівна
Студентка 4 курсу 17 групи ІПКОЮ
ННУ імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРИЗНОМАНІТТЯ В ЛІСАХ

На сьогодні Лісовий кодекс є головним документом, який регулює ведення лісового господарства. Збереження біорізноманіття в лісах здійснюється, зокрема, шляхом застосування екологічно орієнтованих способів відтворення лісів і використання лісових ресурсів.

Можна відзначити, що задекларовані в Лісовому кодексі України позиції щодо збереження біорізноманіття практично не застосовуються на лісових територіях поза межами територій природно-заповідного фонду. Це пов'язано з кількома причинами:

По-перше, у лісовому законодавстві відсутнє визначення поняття «збереження біорізноманіття, а поняття “рідкісні і таки, що перебувають під загрозою зникнення, види тваринного і рослинного світу”, застосоване у Лісовому кодексі України звужує поняття “біорізноманіття” та не охоплює “різноманіття усіх живих організмів та середовища їх існування” (як визначено в Конвенції про охорону біологічного різноманіття 1992р., Концепції збереження біорізноманіття України 1997р., Концепції загальнодержавної програми збереження біорізноманіття України на 2005-2025 рр.). Наприклад, обов'язки громадян і приватних власників лісів, постійних і тимчасових лісокористувачів (статті 14, 19, 20, 21 Лісового кодексу України), стосуються охорони лише “рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу”.

По-друге, питання збереження біорізноманіття у Лісовому кодексі України безпосередньо не визначені в різних аспектах лісових відносин, зокрема, ці питання:

1. не включені до обов'язків громадян і приватних власників лісів, постійних і тимчасових лісокористувачів (статті 14, 19, 20, 21 ЛКУ);
2. не належить до основних завдань державного регулювання та управління у сфері лісових відносин (ст. 25 ЛКУ);
3. не є ціллю лісовпорядкування (ст. 45 ЛКУ);
4. не згадані серед можливих напрямів фінансування в рамках програм ведення лісового господарства (ст. 98 ЛКУ) і в переліку заходів, видатки на які можуть бути компенсовані державою (ст. 99 ЛКУ).

По-третє, повноваження Міністерства екології та природних ресурсів України відносно забезпечення збереження біорізноманіття не відображені в Лісовому кодексі (ст. 29 ЛКУ), що фактично призводить до відсутності контролю за збереженням біорізноманіття під час ведення лісового господарства поза територіями природно-заповідного фонду.

Звернемо увагу ще на такі положення:

- Основним обмеженням, спрямованим на збереження біорізноманіття, є заборона вирубування та пошкодження дерев і чагарників, що включені до Червоної книги України, насінників, плюсових та інших дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття (п. 1.3. Правил рубок головного користування, п. 5. Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат). Проте, не вказано, які саме дерева мають виняткове значення для збереження біорізноманіття.
- Правила поліпшення якісного складу лісів визначають основні вимоги до проведення рубок формування та оздоровлення лісів, до яких зараховують рубки: догляду, санітарні, лісовідновні, переформування, пов'язані з реконструкцією, ландшафтні. Важливими для збереження біорізноманіття є обмеження, викладені в п. 6 цих Правил, які полягають у тому, що практично в усіх лісах ПЗФ (заповідні зони біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, природні заповідники, пам'ятки природи, заповідні урочища) ці види рубок можуть проводитися у виняткових випадках і лише на підставі наукового обґрунтування, рішень наукових або науково-технічних рад установ природно-заповідного фонду, а також за погодженням з органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.
- Порядок заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України. Передбачає, що до заготівлі другорядних лісоматеріалів зараховують заготівлю пнів, лубу, кори й деревної зелені. Можна стверджувати, що визначення запасів недеревної лісової продукції, а також контроль за вилученням такої продукції є досить проблематичними.

Для створення передумов щодо збереження біорізноманіття в Україні, виникла необхідність забезпечення відповідного нормативно-правового підґрунтя та розробки програми моніторингу біорізноманіття України. Увесь комплекс законодавчих актів України, які стосуються правового забезпечення збереження біорізноманіття, містить низку концептуальних, організаційних, понятійних і термінологічних невідповідностей. Тому слід уніфікувати понятійний і термінологічний апарати чинного природоохоронного законодавства України щодо охорони біорізноманіття та впровадити низку змін, доповнень і нових правових положень щодо збереження біорізноманіття у відповідності з аналогічним чинним законодавством країн Європейського союзу.

Науковий керівник: Суєтнов Євгеній Павлович, к.ю.н, асистент кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАНЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

На сьогодні аграрне законодавство України переживає час бурхливого розвитку і знаходиться на стадії формування, яке, з нашої точки зору, видається малоефективним. Сучасні проблеми аграрного права обумовлені низкою факторів, пов'язаних із особливостями законодавчого регулювання зазначеної галузі. Такими виступають існування надмірної кількості нормативно-правових актів, які часто не узгоджені між собою; наявність аграрно-правових норм в різних галузях права; нестабільність законодавчого регулювання через внесення постійних змін й доповнень, що загалом призводить до недостатньої ефективності законів, якими регламентуються відносини господарства.

Вищенаведене свідчить про те, що сучасне аграрне законодавство потребує вдосконалення. В юридичній літературі обґрунтовуються думки щодо необхідності значного поліпшення якісної взаємоузгодженості численних нормативних актів з метою адекватного правового забезпечення змін, які відбуваються в АПК в умовах формування і розвитку ринкових відносин, що є запорукою успішної реалізації аграрної політики держави. Основним засобом підвищення ефективності правового регулювання складних суспільних відносин в АПК України, що пропонується науковцями, є систематизація нормативного матеріалу таким чином, щоб не порушити систему, структурну побудову і цілісність інших галузей права, в яких знаходяться аграрно-правові норми. Більшість вчених схиляється до раціонального використання саме кодифікації як найбільш змістовного виду і найвищої форми систематизації, що полягає у зміні змісту нормативних актів аграрного законодавства та об'єднанні їх у єдиний нормативно-правовий акт.

Існує декілька розбіжних позицій науковців із зазначеного приводу. Певні з них, а саме Г. Ю. Бистров, Н. І. Титова, Н. О. Багай, наполягають на прийнятті Основ аграрного (сільськогосподарського) законодавства. Цей акт відбивав би комплексну, інтегровану і спеціалізовану природу цієї галузі, регулював великий і розгалужений комплекс аграрних відносин і відіграв роль своєрідної «аграрної Конституції». Також А. М. Статівкою та В. Ю. Уркевичем запропоновано думку щодо прийняття Закону України «Про сільське господарство України» як єдиного комплексного спеціалізованого нормативного акту щодо регламентування аграрних відносин і сільського господарства. Найбільш поширеною є позиція таких вчених, як В. І. Семчик, А. М. Статівка, В. З. Янчук, В. М. Корнієнко та ін. щодо необхідності розробки Сільськогосподарського (аграрного) кодексу України, прийняття якого дозволило б більш повно врегулювати аграрні відносини, привести у відповідність до нього всю систему суперечливого чинного законодавства України. На противагу В. П. Жушманом висловлено думку, що не раціонально обмежуватись кодифікацією лише сільськогосподарського законодавства, і пропонується розробка саме Агропромислового кодексу України, оскільки агропромисловий комплекс є системою, в якій поєднані як сільське господарство, так й інші галузі економіки, пов'язані з виробництвом, переробкою і реалізацією сільськогосподарської продукції. При цьому науковці наголошують, що, оскільки за своєю сутністю аграрне законодавство України має подвійну природу, то майбутній Кодекс повинен поєднати в собі приватно-публічні приписи, відбивши при цьому сутність внутрішніх і зовнішніх аграрних правовідносин.

Аргументом щодо запровадження кодифікації у зазначеній галузі може бути той факт, що стабільність законодавства у сфері АПК сприяла б зацікавленості іноземних інвесторів щодо вкладення коштів у переробку промисловість, її модернізацію, а також у промисловість, яка виробляє засоби виробництва для сільського господарства. Необхідність кодифікації аграрного законодавства пояснюється також тим, що це дасть можливість краще адаптувати аграрне законодавство до законодавства Європейського Союзу. Концепція розвитку сільських територій, схвалена розпорядженням КМУ №995-р від 23.09.2015 року, одним із шляхів створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сільського розвитку України закріпила приведення законодавства у цій сфері у відповідність із стандартами ЄС. До того ж, прикладом позитивного впливу кодифікації аграрного законодавства може слугувати досвід зарубіжних країн: аграрні кодекси діють у Франції, деяких країнах Латинської Америки (Мексика, Уругвай).

Таким чином, зважаючи на стрімке накопичення аграрно-правового матеріалу і виникнення на цій підставі проблем, що потребують якнайскорішого вирішення, на сучасному етапі розвитку аграрного

права виникла очевидна необхідність систематизації законодавства цієї галузі. Підтримуючи думки науковців, вважаємо доцільним використання саме кодифікації, яка полягає в об'єднанні норм аграрного законодавства у єдиний нормативно-правовий акт, який би регулював весь комплекс аграрно-правових відносин. Запровадження такого кодифікованого акту здійснить незаперечний позитивний вплив на розвиток аграрного права України в цілому, зокрема забезпечить вихід національного сільськогосподарського товаровиробника на європейський ринок.

Науковий керівник: асистент кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к.ю.н. Самсонова Я. О.

БАБЕНКО АЛІНА ВАСИЛІВНА,
*студентка інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ПРОБЛЕМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Багатоманіття економічних процесів, що мають місце в суспільстві, реалізуються через взаємовідносини суб'єктів господарської діяльності. Важливе місце серед них займають малі підприємства, конкурентоспроможність яких є однією з найважливіших категорій ринкової економіки і характеризує можливість та ефективність адаптації малого підприємства до умов ринкового середовища.

Зокрема, Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 року № 806-р передбачає, що однією із стратегічних цілей розвитку аграрного сектору є підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції, ефективності галузей, забезпечення стабільності ринків. Також, Концепція розвитку сільських територій, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 року № 995-р визначає, що однією із основних причин погіршення соціально-економічного та екологічного стану сільських територій є низька рентабельність та конкурентоспроможність малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників.

У зв'язку з досить нестабільною та мінливою внутрішньою ситуацією, швидким нарощуванням монополіями підприємствами потужного конкурентоспроможного потенціалу, розширенням сфери надання послуг та ринку товарів, мале сільськогосподарське підприємство поступово втрачає можливість конкурувати з іншими суб'єктами, тому необхідно розробити можливі способи задля підвищення конкурентоспроможності таких підприємств. З огляду на це, зазначена проблема є актуальною.

Враховуючи особливості малого підприємства, варто звернути увагу на те, що воно має ряд переваг: індивідуалізація у підходах, швидке реагування на потреби споживача, новаторство як наслідок вільніших організаційних умов, малий стартовий капітал тощо. Але, при цьому, найвагоміші недоліки стрімко знижують рівень їх конкурентоспроможності, що у свою чергу пригальмовує процеси розвитку та удосконалення підприємства. Саме економічні переваги великомасштабних підприємств деградувають малі підприємства, які поступово занепадать та припиняють свою діяльність, якщо не буде знайдено шляхів підвищення їх конкурентоспроможності.

Одним із таких шляхів є об'єднання цих підприємств у сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Насамперед, це підвищить рентабельність, надасть більших фінансових можливостей, зменшить рівень індивідуального ризику внаслідок розподілу його між членами, створить для своїх членів найкращі умови торгівлі й ціноутворення, забезпечить підтримання конкурентних і ефективних систем, здатних забезпечити конкурентоспроможність при закупівлі або наданні послуг своїм членам.

Позитивними рисами функціонування обслуговуючого кооперативу є наступні: 1) він належить сільськогосподарським товаровиробникам – своїм членам-клієнтам і управляється ними на демократичних засадах; 2) надає своїм членам різноманітні послуги, в залежності від виду сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу (переробні, заготівельно-збутові, постачальницькі та інші); 3) його члени поєднують в одній особі співвласника кооперативного підприємства та його клієнта. Це має важливе стимулююче значення, сприяє орієнтації інтересів учасників кооперативного підприємства, мотивує їх на щільну економічну взаємодію у групових діях; 4) основною метою діяльності є збільшення прибутку господарств своїх членів.

Дуже часто малі сільськогосподарські підприємства у своїй діяльності стикаються з деякими труднощами, які можна подолати саме внаслідок об'єднання в сільськогосподарський обслуговуючий

кооператив: 1) ізолюваність на ринку товарів та послуг. Через свої невеликі масштаби підприємство функціонує переважно локально, і, відповідно, співпрацює з таким же колом суб'єктів. А об'єднання в сільськогосподарський кооператив дозволить вийти на вигідні ринки збуту, постачання і надання послуг, у тому числі міжнародні; 2) розповсюджене виробництво на застарілій матеріально-технічній базі. Кооператив створює фінансові можливості для закупівлі сучасної техніки, обладнання, машин для залучення іноземних інвестицій, а в майбутньому, реальним навіть може стати створення переробного підприємства, яке значно підвищить рентабельність реалізованої продукції; 3) невеликий майновий та грошовий фонд. Зазвичай, мале підприємство має невелику кількість майна та не занадто великі фінансові можливості, враховуючи невеликі масштаби цього суб'єкта, що не дає змоги повністю реалізувати свій антимонопольний потенціал, на відміну від кооперативу, який зосереджує в собі ширший економічний та майновий спектр, адже згідно зі ст. 19 Закону України «Про кооперацію» від 10 липня 2003 року № 1087-IV джерелами формування майна кооперативу є: вступні, членські та цільові внески його членів, паї та додаткові паї; майно, добровільно передане кооперативу його членами; кошти, що надходять від провадження господарської діяльності; кошти, що надходять від створених кооперативом підприємств, установ, організацій; грошові та майнові пожертвування, благодійні внески, гранти, безоплатна технічна допомога юридичних і фізичних осіб, у тому числі іноземних; інші надходження, не заборонені законодавством.

Отже, на основі вищевикладеного матеріалу, можна зробити висновок, що конкурентні переваги малого підприємства у сільському господарстві мають бути значними щодо інших учасників ринку, помітними, стійкими щодо змін зовнішнього середовища, фінансово підкріпленими, щоб таким чином підвищити рівень їх конкурентоспроможності. Тому, можливим та доцільним шляхом досягнення цього є об'єднання в сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, що має ряд виправданих переваг та реально зможе в якісно новому світлі презентувати діяльність осіб, які в нього об'єдналися.

*Косінова К. С.,
студентка 4 курсу Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

Правове регулювання діяльності агрохолдингів як суб'єктів аграрного права

Трансформаційні зміни, які відбулися внаслідок переходу України до ринкових відносин, сприяли появі нових господарюючих суб'єктів, серед яких ключову роль на сьогодні відіграють агрохолдинги.

Незважаючи на значну поширеність цих суб'єктів, спеціальне правове регулювання їх діяльності на сьогодні відсутнє та здійснюється на підставі загальних положень Господарського Кодексу (ГК) та Закону України від 15 березня 2006 р. «Про холдингові компанії в Україні».

Агрохолдинг не є особливою організаційно-правовою формою юридичної особи, суб'єкта господарювання, а є різновидом холдингової компанії, публічного акціонерного товариства, що об'єднує й контролює аграрних товаровиробників.

Аграрні холдингові компанії є порівняно новими суб'єктами аграрного права України. Незважаючи на це, в цілому по країні їх нараховується близько 60-ти й кожен із них інтегрує по 20-30 аграрних господарств. Спеціальне правове регулювання створення та діяльності агрохолдингів в Україні відсутнє.

Відповідно до ч. 5 ст. 126 ГК України холдингова компанія констатується як публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності). Це саме положення дублює і стаття ЗУ "Про холдингові компанії в Україні".

Основним шляхом створення агрохолдингів як форми організації агропромислового виробництва є інвестування капіталу, вітчизняного чи іноземного походження не лише у виробництво сільськогосподарської продукції, а і в торгівельні підприємства, що забезпечує замкнений цикл «від лану до столу». За рахунок цього ефективність агрохолдингів є вищою ніж у інших суб'єктів, а собівартість продукції нижча.

При цьому до їхнього складу обов'язково повинні входити суб'єкти, які мають землі сільськогосподарського призначення на праві власності або на праві оренди, що в свою чергу призводить до монополізації ринку землі. У західноєвропейських країнах не існує холдингових структур з земельним банком більш ніж десять тисяч гектарів, а великими агропромисловими компаніями вважаються ті, у власності або оренді яких знаходиться 2-3 тисячі гектарів землі, проте в Україні їх площі значно більше.

Станом на 2014 рік до десятки найбільших агрохолдингів входять ті, земельний банк яких становить від 11 до 654 тисяч гектарів земель.

Така ситуація призводить до виснаження, деградації земель сільськогосподарського призначення, їх нераціонального використання. Адже діяльність агрохолдингів спрямована на отримання надприбутків шляхом агропромислової інтеграції через контролювання всього спектру виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції. При цьому дочірні підприємства, які входять до такої компанії найчастіше є суб'єктами державної підтримки та підлягають спрощеній системі оподаткування. Внаслідок того, що материнські компанії агрохолдингів, як правило, зареєстровані у містах держави та за її межами, місцеві бюджети сільських територіальних громад не отримують від них фінансових надходжень. Використовуючи земельні ресурси регіонів, агрохолдинги мають єдину мету - отримання прибутку, при цьому соціальний аспект розвитку сільських територій та створення робочих місць залишається поза їх увагою. Така ситуація призводить до подальшої деградації соціальної сфери села: підвищення рівня безробіття, відтоку сільських жителів в міста, занепаду об'єктів соціальної інфраструктури.

Таким чином, діяльність агрохолдингів не сприяє соціальному розвитку сільських територій, оскільки, ці суб'єкти не беруть участі у відновленні соціальної інфраструктури села, при цьому активно користуючись її об'єктами: дорогами, мережами електро-, водо-, газопостачання тощо.

Основним стимулом виникнення агрохолдингів є прагнення власників капіталу примножити його в довгостроковій перспективі. Отримання прибутку та його капіталізація – їх основна мета.

Таким чином, агрохолдинги мають свої як позитивні, так і негативні риси. До переваг можна віднести: ефективне використання спеціалізованої техніки та висококваліфікованого персоналу, інтенсифікація виробництва, поєднання виробництва з переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції, великі експортні можливості. А до негативних моментів належать: відсутність державних гарантій, що не стимулює їх до укладення договорів оренди на тривалий період, а тому вони не зацікавлені у раціональному використанні орендованих земель, ведуть виснажуваче землеробство, не дбають про збереження та підвищення родючості ґрантів. Тому потрібні заходи, що обмежать негативні впливи агрохолдингів. Це може бути обмеження площі оренди, обов'язкове працевлаштування, обов'язкове інвестування у соціальну сферу тощо.

Косінова Д. С., студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України 4 курсу, 1 групи

Перспективи систематизації аграрного законодавства України

Протягом останніх років вітчизняна практика вдосконалення правового регулювання аграрних відносин здійснювалась шляхом прийняття багаточисленних законодавчих актів. Незважаючи на зміни, що відбулися за роки незалежності України в аграрному секторі, а саме проведення аграрної та земельної реформи, сільське господарство все ж таки залишається галуззю національної економіки, що потребує якісної перебудови.

Водночас аналіз практики показує, що збільшення кількості нормативно-правових актів, що приймаються на різних рівнях, фактично не впливає позитивно на ситуацію, що склалась в сільському господарстві, а навпаки – посилюються неузгодженості та суперечності.

Законодавчого врегулювання потребують аграрно-трудові відносини, права селян, правове становище державних, приватних підприємств в аграрному секторі економіки, інших аграрних суб'єктів тощо. В цілому зазначені недоліки ускладнюють практику застосування норм аграрного права та знижують рівень правового забезпечення проведення реформ в аграрній сфері.

Все це свідчить про необхідність систематизації аграрного законодавства. Цим питанням займалися такі науковці як Єрмоленко В. М., Жушман В. П., Статівка А. М., Семчик В. І., Титова Н. І., Уркевич В. Ю., Янчук В. З. та інші.

Серед способів систематизації аграрного законодавства виділяють: облік, інкорпорацію, консолідацію та кодифікацію. Так, на думку І. В. Духневич, наразі доцільно провести саме облік законодавства, який являє собою діяльність щодо збору, зберігання і підтримання в контрольному стані нормативних актів аграрного законодавства, а також щодо створення пошукових систем, що забезпечують знаходження необхідної правової інформації в масиві чинних актів.

Сучасний етап реформування аграрного законодавства України шляхом систематизації передбачає, на думку О. В. Салко, не лише систематизацію вже існуючих норм аграрного законодавства,

але й велику нормотворчу роботу щодо ліквідації прогалин у чинних законодавчих актах. Ці прогалини стосуються багатьох сторін аграрних правовідносин.

На нашу думку, на сьогодні більш доцільно серед вищезазначених способів віддати перевагу саме кодифікації. Поняття кодифікації, як і систематизації (взагалі), не знайшло однозначного (єдиного) в юридичній літературі визначення. Але в цілому вчених об'єднує думка, що це особливий вид систематизації законодавства з упорядкування законодавчого матеріалу шляхом його переробки з виключенням повторів, протиріч, усуненням прогалин в один нормативно-правовий акт, який системно і вичерпно регулюватиме аграрні відносини.

Проте науковці по-різному підходять до проблеми кодифікації аграрного законодавства. Так, професор Н. І. Титова та Н. О. Багай відстоюють необхідність кодифікації аграрного законодавства шляхом прийняття Основ аграрного законодавства України. На їхню думку, така форма кодифікованого акту надасть змогу повною мірою відобразити комплексний та інтеграційний характер аграрного права. Опоненти цієї позиції професор В. І. Семчик та Т. О. Коваленко, вважають за необхідне здійснити кодифікацію шляхом прийняття Аграрного кодексу України, адже Основи аграрного законодавства доцільно приймати у країнах де діє федеративний устрій, а не унітарний.

Професор А. М. Статівка і В. Ю. Уркевич зазначають, що Аграрний кодекс має бути не кодифікаційним, а звідним актом інкорпорованого характеру. Ці вчені зробили певні кроки в напрямку систематизації законодавства, вони розробили проект Закону України «Про сільське господарство України». Цим Законом пропонується визначити правові, економічні та соціальні засади функціонування сільського господарства України як сфери економіки, що виробляє винятково значущу і незамінну сільськогосподарську продукцію в життєдіяльності людини і суспільства. Закон спрямований на створення умов для сталого розвитку аграрного виробництва і сільських територій. Це надзвичайно важливий крок в систематизації аграрного законодавства, але, звичайно, цього недостатньо.

У подальшому законодавчому забезпеченні реформування аграрних відносин провідна роль має належати новому Аграрному кодексу України. Щодо змісту майбутнього Кодексу, його основою мають стати нормативно – правові акти, які відображають участь держави в підтримці сільського господарства, регламентують раціональне природокористування, статутні акти, що визначають правове становище сільськогосподарських підприємств, аграрні трудові відносини, а також нормативно-правові акти, які визначають структуру, цілі, компетенцію органів контролю і нагляду в сільському господарстві.

Аграрний кодекс України повинен стати основним зведеним нормативно-правовим актом, на базі якого можна було б суттєво покращити правове регулювання відносин в аграрному секторі економіки господарстві.

Лотоцька Марія Ігорівна, студентка IV курсу, 1-ї групи НЮУ імені Ярослава Мудрого

Правове забезпечення функціонування оптових ринків в аграрному секторі економіки

Стабільне та ефективне функціонування агропродовольчого ринку України повинно базуватись на розвинутій інфраструктурі, тобто певному комплексі організацій, які сприяли б успішному вирішенню завдань, що стоять перед аграрним ринком. На сьогоднішній день, виникає потреба у пошуку ефективних шляхів реалізації сільськогосподарської продукції, оскільки вона є невід'ємною частиною господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Одним з таких перспективних шляхів є система оптових ринків, яка повинна забезпечувати безперервний та продуктивний збут сільськогосподарської продукції. Оптовий аграрний ринок виступає одним з найважливіших елементів маркетингової аграрної інфраструктури, завдяки якому повинно здійснюватись прозоре ціноутворення на сільськогосподарську продукцію та ефективний розподіл потоку продовольчих товарів.

Важлива роль в організації аграрного ринку належить різним інституціям ринкової інфраструктури, які покликані виконувати функцію генератора попиту на сільськогосподарську продукцію. До них, окрім оптових аграрних ринків, відносять також роздрібні ринки, аграрні біржі, торгові доми, аукціони тощо, щодо розвитку яких здійснюється певна державна політика. Особливої уваги потребує характеристика правового статусу оптових аграрних ринків.

Законодавчою основою функціонування оптового ринку є Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» від 25.06.2009 р. № 1561-VI (далі – Закон). Якщо аналізувати положення вищезазначеного Закону, можна виокремити певні заходи державної підтримки діяльності оптових ринків. До них зокрема належать такі заходи як сприяння створенню, організації діяльності та ефективному функціонуванню оптових ринків сільськогосподарської продукції, популяризація переваг продажу сільськогосподарської продукції партіями й сприяння кооперації виробників

сільськогосподарської продукції для продажу такої продукції на ринку та створенню кооперативних оптових ринків сільськогосподарської продукції, надання оптовим ринкам сільськогосподарської продукції земельних ділянок із земель державної та/або комунальної власності для розміщення ринку сільськогосподарської продукції. Крім того, державна підтримка розвитку оптових ринків сільськогосподарської продукції має бути підкріплена відповідним державним фінансуванням. Однак поставлені перед державою завдання, зазначені лише у законі, застосування їх на практиці, поки що гальмується відсутністю організованих механізмів їх реалізації. Суто декларативний характер вищезазначених заходів породжує проблему прозорості просування сільськогосподарської продукції від виробника до кінцевого споживача. Окрім цього, відсутність налагодженої організації оптової торгівлі зумовлює значні цінові коливання на ринку сільськогосподарської продукції, призводить до додаткових витрат для виробників, переробників та споживачів такої продукції.

Вигоди держави від створення мережі оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні є очевидним. Застосування державою передбачених законом заходів призведе до підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, прозорості ринку, контролю за цінами, наповнення бюджету та оптимізації видатків, посилення конкуренції на споживчому ринку, швидкого просування продукції до споживачів, створення нових робочих місць і, як наслідок, підвищення рівня життя населення. Завдяки концентрації товарно-грошових потоків і легкому контролю над ними з боку держави, оптовий ринок може стати інструментом політики державного регулювання агропродовольчого сектору економіки. Через оптовий ринок уряд та місцева влада можуть створювати політику врівноваженого розвитку роздрібно-торгівлі і місцевого виробництва.

Таким чином, сучасний стан оптового ринку агропродовольчої продукції в Україні ще не є досконалим. У зв'язку з цим, держава повинна докладати максимальних зусиль щоб врегулювати та підвищити ефективність оптових ринків в аграрному секторі. Зокрема такі зусилля можуть полягати у доповненні нормативного регулювання діяльності оптових ринків, а саме встановленні чітких правил організації торгівлі на оптових ринках сільськогосподарської продукції. Такі правила змогли б конкретизувати способи проведення оптових торгів, регулювати укладення торговельних угод, закласти основи регулювання взаємовідносин на оптовому ринку та унормувати режим проведення торгів. Важливе значення має і практична реалізація таких норм. Тільки безпосереднє втілення нормативних актів у сферу діяльності оптового ринку змогло б стабілізувати цінову ситуацію на аграрному ринку, а шляхи просування сільськогосподарської продукції від виробника до кінцевого споживача зробити прозорими та вигідними для всіх учасників процесу.

Науковий керівник: доцент кафедри: Туєва О.М.

*Приймак Єлизавета Петрівна,
студентка ІПКОЮ, 4 курс, 8 група
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Органічне виробництво є досить актуальним на сьогодні через низку явних екологічних, економічних та соціальних переваг, що притаманні цій сфері діяльності. До того ж, органічне сільське господарство має значні переваги для здоров'я. По-перше воно знижує ризик втрати здоров'я для сільськогосподарських працівників, адже саме вони найбільш уразливі до дії пестицидів та інших хімікатів, які використовуються при виробництві. По-друге, органічні продукти більш корисні для споживачів завдяки мінімізації впливу на здоров'я шкідливих хімічних речовин.

Взагалі, світовий ринок органічної продукції розвивається швидкими темпами, проте Україна робить лише перші кроки у формуванні та становленні ринку органічної продукції, який є вже досить розвинутим у інших країнах (зокрема Європейського Союзу). До того ж, робити перші кроки органічній продукції допомагає саме прагнення покупців до здорового раціону та позитивного впливу сучасних технологій по виготовленню продуктів харчування, а не бажання товаровиробників щодо зйсення органічного виробництва. Саме тому стає важливим такий суб'єкт як держава, заходи підтримки якої повинні забезпечити стимулювання сільгосптоваровиробників щодо органічного виробництва.

На нашу думку, така участь держави має системний характер, адже включає декілька окремих блоків.

Нормативно-правове забезпечення. Нормативно-правове забезпечення необхідне для визначення правових, економічних й соціальних основ ведення органічного виробництва. Ним встановлюються вимоги до вирощування, виробництва, переробки, сертифікації, маркування, перевезення, зберігання та

реалізації органічної продукції з метою забезпечення справедливої конкуренції на ринку органічної продукції.

Поточна ситуація в Україні покращилася з прийняттям Закону «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03 вересня 2013 року №425-VII, узгодженого із сучасними світовими нормами та регулюванням органічного виробництва. Проте досі відсутні національні стандарти сертифікації та контролю якості органічної продукції, а також технічних регламентів і підзаконних актів.

Фінансова підтримка. За допомогою фінансово-кредитних інструментів держава стимулює виробників до ведення органічного виробництва через: запровадження пільгового кредитування підприємств, які ведуть органічне виробництво та здійснюють заходи із підвищення родючості ґрунтів; стимулювання виробництва шляхом встановлення підвищених закупівельних цін на органічну продукцію; реалізації регіональних інвестиційних проєктів, спрямованих на розвиток органічного виробництва тощо.

Пільгові кредити застосовуються для стимулювання інноваційної та інвестиційної активності товаровиробників щодо використання сучасних науково-технічних досягнень і створення нової, ефективної природоохоронної та ресурсозберігаючої матеріальної бази виробництва.

Розвиток ринкової інфраструктури. З метою формування ринкової інфраструктури необхідним є створення системи реалізації органічної продукції за допомогою мережі заготівельних пунктів, спеціалізованих аграрних ринків тощо. Канали збуту доцільно розвивати шляхом створення спеціалізованих магазинів, організації спеціальних місць на оптових сільськогосподарських ринках та мережі прямого збуту сільськогосподарської продукції від виробника до споживача; впровадження державного замовлення на виробництво органічної продукції для потреб дитсадків, шкіл та лікарень, окремих верств населення.

Підтримка технологічного розвитку. Розвиток виробництва органічної продукції неможливий без запровадження новітніх досягнень вітчизняної та зарубіжної науки. Держава повинна заохочувати виробництво біологічних засобів охорони рослин та тварин; виведення сортів рослин, стійких до шкідників, хвороб та несприятливих погодних умов; виробництво органічних добрив; впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій; розробку та виробництво спеціальної техніки; впровадження інноваційних технологій переробки, зберігання та транспортування органічної продукції.

Враховуючи світовий досвід надання допомоги виробникам органічної продукції, варто застосовувати всі наявні інструменти та методи впливу. У розвинених країнах механізм стимулювання органічного виробництва чітко визначається у цільових програмах розвитку та національних планах дій. Таким планом для України є Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р., в якій визначено проблеми, перспективи та пріоритети розвитку аграрного комплексу, зокрема, у сфері виробництва органічної продукції.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що подальший розвиток цієї сфери виробництва сільськогосподарської продукції залежить саме від участі держави через такі заходи державної підтримки, як надання фінансової підтримки, сприяння розвитку ринкової інфраструктури, здійснення нормативно-правового забезпечення, а також підтримки технологічного розвитку органічного виробництва.

Науковий керівник: к.ю.н., Самсонова Яна Олексіївна, асистент кафедри земельного та аграрного права.

*Тарнопольський Дмитро Русланович,
студент 4 курсу юридичного факультету
Київського національного університету імені
Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕХОДУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ ПРИ ВІДЧУЖЕННІ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД

Одним із способів набуття права власності на земельні ділянки є перехід цих прав у зв'язку з набуттям права власності на об'єкти нерухомого майна, які розташовані на цій земельній ділянці. Чинною редакцією ст. 120 ЗКУ передбачений «автоматичний» перехід права власності на земельну ділянку у разі відчуження будівлі або споруди, що розташована на земельній ділянці. Дані норми спрямовані на впровадження принципу єдності юридичної долі земельної ділянки та об'єктів нерухомості, які на ній розташовані. Мірошніченко А.М. зазначає, що допускати «розщеплення»

власності на земельну ділянку та розташовані на ній об'єкти нерухомості означає просто називати речі не своїми іменами, а водночас – і породжувати масу практичних проблем. Поліщук О.Г. звертає увагу на те, що всі проблеми в даній сфері можна поділити на дві групи: 1) правові проблеми, викликані особливостями законодавства, яке на даний час втратило чинність; 2) правові проблеми, викликані недосконалістю діючого законодавства.

Правила ч.ч.1 та 2 ст.120 ЗКУ щодо «автоматичного» переходу права на земельну ділянку поширюються на ситуацію, коли відчужується лише частина будівлі або споруди. Хоча на практиці поширений зворотній підхід, за допомогою якого «обходять» вимоги ч.6 ст.120 ЗКУ щодо зазначення у договорі купівлі-продажу кадастрового номера. Варто вважати, що ч.ч.1 та 2 ст.120 ЗКУ встановлюють виняток із загального правила, передбаченого ст.125 ЗКУ, про виникнення права власності з моменту «державної реєстрації права». Тобто в усіх випадках переходу права власності на жилий будинок, будівлю або споруду право на земельну ділянку виникає в набувача одночасно із виникненням права на зведені на ній об'єкти, навіть якщо право на земельну ділянку не було зареєстроване одночасно із правом на будинок, будівлю чи споруду. Часто суди одночасно із визнанням права власності на земельну ділянку набувача будинку приймають рішення про «припинення» права власності попереднього власника або це ж рішення у завуальованій формі – як рішення про визнання недійсним відповідного державного акта. Як видається, припинення права цієї особи відбувається одночасно із виникненням такого права у набувача безпосередньо в силу вимог закону, тому суд не може припинити право, що вже не існує.

Також існує практика відчуження земельних ділянок окремо від розташованих на ній будівель і споруд. Такі правочини є нікчемними, оскільки підпадають під ознаки фіктивних.

Мірошніченко А.М. та Ріпенко А.І. зазначають, що права власника будівлі або споруди, з одного боку, та права власника ділянки, з іншого, неминуче вступають у конфлікт і реалізовані одночасно бути не можуть. Існуючий конфлікт між правами на будівлю та земельну ділянку може бути вирішений по-різному, зокрема, шляхом: (1) знесення будівлі або споруди; (2) викупу власником будівлі або споруди земельної ділянки; (3) викупу власником земельної ділянки будівлі або споруди; (4) надання власнику будівлі певного правового титулу на користування земельною ділянкою.

Також проблемним є питання переходу прав користування земельною ділянкою до осіб, які не вправі користуватися земельними ділянками на тих же правових підставах, що їх мав попередній землекористувач. Так, згідно з ч.2 ст.92 ЗК України права постійного користування земельною ділянкою із земель державної та комунальної власності набувають лише особи, коло яких вичерпно визначено цією статтею. Відтак, інші особи, крім зазначених, відповідно до діючого законодавства не вправі набувати прав постійного користування земельними ділянками. На думку А.М. Мірошніченка, ч.2 ст.120 ЗКУ є спеціальною також і по відношенню до ст.92 ЗКУ, яка обмежує коло суб'єктів права постійного користування земельними ділянками. Таким чином, якщо набувачем будинку, будівлі або споруди є суб'єкт, не згаданий у ст.92 ЗКУ, до нього все одно переходить право постійного користування.

Ще однією проблемою, на яку звертає увагу Поліщук О.Г., є питання оформлення новим власником об'єктів нерухомого майна прав користування земельною ділянкою, які йому перейшли від попереднього землекористувача, та процедури цього оформлення.

Проаналізувавши випадки переходу прав землекористування при переході прав власності на об'єкти незавершеного будівництва, В.В. Носік зазначає, що імперативний характер ст.120 ЗК означає, що органи державної влади і місцевого самоврядування не можуть відмовити у наданні новому власнику об'єктів незавершеного будівництва і зобов'язані виконати всі юридично значимі земельно-процесуальні дії щодо надання набувачеві таких об'єктів земельної ділянки за належним цільовим і функціональним використанням.

У судовій практиці виникають проблеми із визначенням розміру земельних ділянок, право на які переходить до набувача будівлі або споруди. Це питання можна вирішити шляхом проведення судової будівельно-технічної експертизи і у разі необхідності виходити із чинних будівельних норм та правил.

Таким чином, можна зробити висновок, що для уникнення проблем, які виникають при тлумаченні норм законодавства і на практиці, слід розглянути доречність впровадження у вітчизняне законодавство «концепції єдиного об'єкта нерухомості». Важливим питанням є і удосконалення реєстраційних процедур при реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна та права власності на земельну ділянку. Також необхідно звернути увагу на розмір та кадастровий номер земельної ділянки як істотні умови договору про набуття права власності на житловий будинок, будівлю чи споруду у тих випадках, коли власник цих об'єктів нерухомого майна не має прав на земельну ділянку. Загалом питання переходу права власності на земельні ділянки при відчуженні будівель і споруд є надзвичайно складним, на законодавчому рівні потребує удосконалення і уточнення.

СЕКЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

*Берченко Григорій Валерійович,
доцент кафедри конституційного права
України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ УСТАНОВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Останнім часом концепція установчої влади все частіше використовується як певна передумова, що лежить в основі конституційного порядку, на якій ґрунтується Конституція України і яка визначає подальші шляхи конституційного реформування. Проте в її тлумаченні сьогодні висловлюється достатньо широка палітра поглядів, обсяг якої зіставний хіба що з категорією «конституційний лад».

Як зазначає В. Шаповал, ключову роль у становленні практики конституціоналізму відіграла Теорія установчої влади. За цією теорією, яка конкретизує більш загальну теорію народного суверенітету і водночас є її своєрідною версією, конституція як основний закон визнається актом первинної (установчої) влади (фр. *pouvoir constituant*), що безпосередньо належить народу, і має найвищу силу.

Теорія установчої влади була досконало окреслена Е. Сійєсом, який 1789 р. першим вжив відповідний термін. При цьому концепція установчої влади не є беззаперечною. Так, на думку М. Оріу, французький досвід відвернув науку від теорії установчої влади. Крім того, «сама по собі ця ідея не витримує критики, рівно як і доктрина делегації урядової влади. Нація, відокремлена від своїх урядових органів, не має більше ані установчої, ані урядової компетенції. Тому створювати чи переглядати конституції повинні звичайна урядова влада. На неї можна лише покласти обов'язок дотримання особливих формальностей для надання урочистості конституційним законам». Проте ця думка не знайшла свого належного визнання і поширення в науці. Зокрема, на думку Ж.-П. Жакке, установчою владою є сукупність органів, на обов'язку яких лежить розробка і перегляд конституції. Вчений виділяє первісну і інституційну установчу владу.

Що ж до України, то Конституційний Суд України визнав: «Конституція України як Основний Закон держави за своєю юридичною природою є актом установчої влади, що належить народу» (п. 2 мотивувальної частини Рішення КСУ у справі за конституційним зверненням Барабаша Олександра Леонідовича щодо офіційного тлумачення частини п'ятої статті 94 та статті 160 Конституції України (справа про набуття чинності Конституцією України) від 3 жовтня 1997 року № 4-зп).

Посилання на концепції установчої влади можна зустріти в окремих окремі нормах закону «Про всеукраїнський референдум» від 06.11.2012 № 5475-VI, які передбачають право ухвалювати на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою нову конституцію. Так, відповідно до ч. 2 ст. 15: «Шляхом всеукраїнського референдуму за народною ініціативою Український народ як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні може реалізувати своє виключне право визначати і змінювати конституційний лад в Україні шляхом прийняття Конституції України (установчу владу) у порядку, який визначений цим Законом».

Виходячи з того, що Конституція України є актом установчої влади Українського народу, враховуючи наявні у парламенті виключні повноваження вносити зміни до Конституції України як елемент установчої влади Верховна Рада України ухвалила постанову від 22 лютого 2014 року № 750-VII «Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII». Отже, концепція установчої влади, стала доктринальною основою для повернення до тексту Конституції України в редакції 2004 року.

Отже, можна однозначно стверджувати, що на рівні законодавчих актів, а також юридичної доктрини, виробленої КСУ, сприйняття концепції установчої влади присутнє. Водночас наскільки зазначені посилання свідчать про реальне втілення концепції установчої влади в Україні, а не про лише її номінальне згадування, а також наскільки послідовно ця концепція усвідомлюється в доктрині і сприймається на практиці?

Не ставлячи за мету проаналізувати всі описані інтерпретації установчої влади і форм її реалізації, зазначимо лише, що настільки різні підходи до розуміння установчої влади, а також посилання на неї і використання в державно-правовому житті не сприяють створення послідовної конституційної концепції реформування Основного Закону.

Більше того, дозволимо собі поставити під сумнів нібито на перший погляд аксіоматичність втілення в нині чинному Основному Законі концепції установчої влади як такої. Питання виникають при аналізі XIII розділу, присвяченого внесенню змін до Конституції. Цікавим є розмежування, яке наводить Г. Єллінек. На його думку, згідно з конституціями, що засновані на установчій владі народу, встановлені такі особливі складні форми для зміни конституції - або безпосереднє народне голосування або розпуск

палат парламенту і повторне звернення до виборців, обговорення перегляду в спеціальних «ревізійних» палатах або конвентах. В інших державах встановлені різноманітні надзвичайні форми, в числі яких важливу роль грає вимога більшості, що переважає просту, в різних комбінаціях. Потім, нерідко вимагається багатократне голосування перегляду або голосування в наступних один за одним законодавчих зборах.

В Україні, як відомо, лише I, III та XIII розділи Конституції України передбачає безпосереднє народне голосування. Решта змін не передбачає ані народного голосування, ані розпуску Верховної Ради. У зв'язку з цим слід звернути увагу на те, що розпуск парламенту є обов'язковою стадією внесення змін до Конституції (зокрема, у Нідерландах та Ісландії). Тому варто підтримати Ю.Г.Барабаша в тому, що така процедура проведення конституційної реформи є однією з найоптимальніших та має бути розглянута як перспективна для впровадження при реформуванні чинного Основного Закону.

*Добрєва Ольга Родіонівна, студентка 2-го
курсу Інституту прокуратури та слідства
НУ «ОЮА»*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Конституційне реформування та модернізація в Україні вступили в новий етап свого розвитку – етап «докорінних перетворень» (В. Ф. Янукович), спрямований на досягнення єдиної мети – «утвердження сучасної України к країни високих економічних, політичних і соціальних стандартів» [1].

Сьогодні Українська держава та її правова система переживають період комплексних реформ, зумовлених потребою у виробленні нових підходів до розвитку права й законодавства, а також формування соціально-правової, гуманної держави та її інститутів. Сучасні реалії вимагають якісно нового оформлення правової системи, оскільки її нинішній стан не сприяє зростанню соціальної захищеності й безпеки громадян держави. По-перше, в її межах не створено дієвих інструментів і механізмів, які дали б змогу повністю реалізувати наявні права суб'єктів суспільних відносин. По-друге, відсутні гармонійні взаємозв'язки між чинними нормативно-правовими актами різних рівнів, які покладені в основу правової системи неузгодженості, хаотичного й непослідовного розвитку українського законодавства [2].

Сучасний етап конституційних перетворень в Україні та відповідні завдання щодо подальшого сталого розвитку української державності надають можливість визначити мету алгоритмічного процесу – це системна конституційна модернізація. Звідси актуалізуються питання щодо конституційно-правового забезпечення сучасних перетворень в Україні, одним з важливіших напрямків якого є здійснення модернізації Основного Закону України, що означає не тільки його удосконалення, але і його «осучаснення» з врахуванням конституційних трансформацій, притаманних сучасному суспільству [3].

Слід зауважити, що цей політичний процес пов'язаний з системними організаційно-структурними трансформаційними змінами, в розробці яких задля вдосконалення публічного управління повинні бути задіяні всі інститути державного і суспільного життя.

Для громадян України будь-яка реформа – соціальна дилема. Це ризик із багатьма невідомими наслідками, особливо коли йдеться про фундамент сучасного конституційного ладу в країні, коли можуть переглядатися найістотніші принципи побудови державного устрою, політичної системи, що безпосередньо зачіпає життєві інтереси.

Слід підкреслити, що конституційна модернізація – це завжди політично організований процес, коли Президент або Верховна Рада України виходять з політичною волею на шлях не тільки підтвердження своєї легітимності, але й здатні бути провідником суспільної думки, наблизитися до оцінки реалій життя і прорахувати всі наслідки у прийнятих рішеннях для державного та суспільного розвитку.

Конституція – це механізм для здійснення політичного та економічного курсу країни. Діюча Конституція потребує вдосконалення виборчого законодавства, законодавства про місцеве самоврядування, розмежування повноважень між центром та місцевим рівнем, позиціонування нашого пенсійного і трудового законодавства на рівні сучасних стандартів, ефективною повинна бути інтеграція України у процесу глобалізації, мають посилитися законодавчі вимоги до політичних партій та громадських організацій.

Основними напрямками сучасних конституційних перетворень, відповідно до яких має бути здійснена модернізація Конституції України є : вдосконалення конституційного ладу у напрямі ефективізації та функціонування державної влади з необхідним її обмеженням на принципах конституціоналізму; формування громадського суспільства; забезпечення і захист прав та інтересів людини; посилення

гарантованості прав та свобод; конституційне закріплення принципу взаємодії органів державної влади та відповідного конституційно-правового механізму такої взаємодії; необхідність удосконалення здійснення публічної влади на місцевому рівні; розширення способів регулювання суспільних відносин у публічно-правовій сфері; забезпечення системності та обґрунтованої послідовності у конституційному викладі прав і свобод [4].

Вище вказані напрями конституційної модернізації нададуть змогу розширити і змістовно збагатити конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні; підвищити реалістичність таких прав і свобод; привести рівень захищеності людини до міжнародних стандартів; зобов'язати державу, її органи створювати належне ресурсне забезпечення дотримання таких прав і свобод.

Отже, основна мета модернізації Конституції України полягає у підвищенні рівня гуманістичності Основного Закону. Таким чином, необхідність здійснення «конституційно-правової модернізації» важливе тому, що справжня та досконала конституційна реформа є важливим чинником подальшого стабільного розвитку нашої держави, та формуванням сучасного українського конституціоналізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році: щорічне послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс] – К. : НІСД, 2012. – 256 с. – Режим доступу: www.niss.gov.ua
2. Федоренко В. Л. Теоретичні основи Конституції України: досвід і перспективи / В. Л. Федоренко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. - № 6. – С. 17.
3. Бисага Ю. Конституційна реформа в Україні як наслідок формування нової парадигми конституціоналізму / Ю. Бисага, Д. Белов // Право України. – 2014. - № 8. – с. 96-96.
4. Крусян А. Р. Модернізація Конституції України: досвід, сучасність та перспективи . - Стаття.

*Желобницький Ярослав Сергійович,
студент 2 курсу Інституту прокуратури та
слідства НУ «ОЮА»*

Гарантії місцевого самоврядування

Актуальною проблемою в світлі процесів децентралізації є реальне забезпечення гарантій місцевого самоврядування, які дозволяють повною мірою реалізувати закріплене в Конституції право. Сучасну правову державу неможливо уявити без ефективного місцевого самоврядування. Гарантії виступають найважливішою умовою повного і ефективного функціонування органів місцевого самоврядування.

Гарантії місцевого самоврядування – це встановлені Конституцією і законами України умови і засоби забезпечення організації та діяльності місцевого самоврядування в Україні [3].

Мета гарантій місцевого самоврядування – безперешкодне та ефективне здійснення місцевого самоврядування, забезпечення можливості вирішення питань місцевого значення, причому як органами і посадовими особами місцевого самоврядування, так і передусім територіальною громадою безпосередньо [1].

Основний Закон поряд з такими визначними принципами як народовладдя, суверенітет та незалежність України закріплює у ст. 7 також принцип визнання та гарантованість місцевого самоврядування. Таким чином, одним із завдань держави стає забезпечення належних умов функціонування цього інституту. Крім того, згідно ст. 5 органи місцевого самоврядування не входять до єдиної системи органів державної влади, а служба в них є самостійним видом публічної служби (ст. 38). Також передбачено обов'язковість до виконання на відповідній території актів органів місцевого самоврядування (ст. 144). Принципово важливим є положення ст. 145 про те, що права місцевого самоврядування захищаються в судовому порядку.

Не менш важливими є гарантії, закріплені в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Зокрема, ст. 71 закріплює положення про те, що територіальні громади, органи та посадові особи місцевого самоврядування самостійно реалізують надані їм повноваження, а органи виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування та вирішувати питання, віднесені до повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Таким чином забезпечується реальна можливість вирішення певних питань в інтересах територіальної громади, в чому в полягає сутність місцевого самоврядування. Обов'язковість актів і законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування на відповідній території зазначена у ст. 73.

Необхідними також є фінансово-економічні гарантії самостійності місцевого самоврядування. Наприклад, ст. 62 говорить про те, що держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економічним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком. Вона гарантує доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб.

У літературі з конституційного права пропонується виділяти як додаткову гарантію участі громадян у місцевому самоврядуванні муніципальну публічно-правову відповідальність, що є різновидом конституційно-правової відповідальності, яка проявляється у формах:

1. юридичної відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування за неналежне здійснення своїх функцій та повноважень;
2. юридичної відповідальності за створення перепон в участі громадян у місцевому самоврядуванні [4].

Також як гарантію правової самостійності місцевого самоврядування пропонується створити процедуру проведення спеціальної експертизи законопроектів, які можуть вплинути на правовий статус органів місцевого самоврядування[2].

Отже, гарантії місцевого самоврядування є фундаментальними основами можливості існування такого інституту та його належного функціонування. В процесі децентралізації є дуже важливим забезпечити та вдосконалити нинішню систему гарантій, а за необхідності доповнити їх новими. Наявність розвинутого місцевого самоврядування та його гарантій є однією з принципових засад розбудови правової та демократичної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики. Монографія / Відп. ред. М. О. Баймуратов. – К.: Юридична думка, 2008. – С. 608.
2. Бориславська О. М. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика реалізації конституційно-правових засад. — Львів: ПАЮ, 2005. – С. 12.
3. Конституційне право України: Підручник / за заг. Ред.. В. Л. Федоренка. – 4-е вид., перероб. і доопр. – К.: Видавництво Ліра-К, 2012. – С. 567.
4. Трачук П. А. Участь громадян України у місцевому самоврядуванні: Автореф. Дис. ... канд. юрид. наук / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. — К., 2003. — С. 13.

*Левченко Владислава Володимирівна,
студентка 2-го курсу Інституту
прокуратури та слідства Національного
університету «Одеська юридична академія»*

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Розширення меж об'єкту конституційно-правового регулювання зумовлюють розширення джерел конституційного права. Заключні акти єдиного органу конституційної юрисдикції є порівняно новим явищем у системі джерел конституційного права (Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. / М. П. Орзіх, М. В. Афанасьєва, В. Р. Барський [та ін.] ; за ред. М. П. Орзіха. — К. : Юрінком Інтер, 2011. — С. 114).

Усі рішення Конституційного Суду України поділяються на два типи: 1) рішення, якими визнаються нормативно-правові акти неконституційними; 2) рішення з питань офіційного тлумачення Конституції і законів України

Одні автори вважають, що Конституційний Суд України бере участь в правотворчій діяльності держави і його рішення є джерелами права (Є.П. Євграфова, В.Ф. Погорілко, В.П. Федоренко, Ю.М. Тодика, В.М. Шаповал), а такий науковець як В.С. Нерсисянц, відстоює протилежну точку зору, бо вважає, що Конституційний Суд не є уповноваженим суб'єктом правотворчості, і лише нерідко перебуває на межі між правозастосуванням і правотворчістю. Доктринальних здобутки до складу законодавства в значенні джерел права відносять висновки Конституційного Суду України про відповідність Конституції України законопроектів про внесення змін до Конституції вимогам статей 157 і 158 Конституції, а також висновки щодо чинних міжнародних договорів або тих, що внесені до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість. Для органів державної влади висновки Конституційного Суду України є безпосередньо діючим правом, крім того вони виступають

правоутворюючим фактором, правовою основою ухвалення парламентом законів України про ратифікацію міжнародних угод, конвенцій, договорів тощо, а також попереднього схвалення законопроектів про внесення змін до Конституції України. Така точка зору одноставно дає підставу стверджувати, що акти Конституційного Суду України є джерелом конституційного права, так як безпосередньо пов'язані із об'єктами конституційного права.

Юридичну силу нормативно-правового акта мають рішення Конституційного Суду України, якими закони, інші нормативно-правові акти або їх окремі положення визнані неконституційними. Такі рішення фактично створюють нові правові норми, вони поширюються на всіх суб'єктів права і породжують нові права і обов'язки, що також надає таким рішенням статусу джерела конституційного права України. На противагу цій позиції В. Гергелійник зазначає: «У разі визнання Конституційним Судом України закону або його окремих положень неконституційними створюється нова норма права, яка скасовує попередню, поширюється на невизначене коло випадків, є обов'язковою для всіх суб'єктів правовідносин в Україні та не підлягає оскарженню такі акти КСУ мають ознаки нормативності і не можуть розглядатися як джерело права». (Гергелійник В.О. Правові проблеми становлення і функціонування конституційної юстиції України : автореф. дис. ... канд. юр. наук / В.О. Гергелійник. – К., 2000. – С. 14–15).

Правові позиції Конституційного Суду України є результатом судового тлумачення конституційно-правових норм та мають переважно загальний характер і функціонують як джерело конституційного права. Крім того, Конституційний Суд України провадить офіційне тлумачення закону. Юридична сила правових позицій нерозривно пов'язана з обов'язковістю рішень та висновків Конституційного Суду України, правові позиції мають нормативний, загальний (поширюють свою дію на вирішення аналогічних справ) та обов'язковий характер, тобто є доказом наявності у Конституційного Суду правотворчої функції. Внаслідок цього рішення Конституційного Суду України фактично стають джерелами права, зокрема конституційного, в тій частині, що стосується вирішення питання законності актів конституційного законодавства.

Цікавою є думка, що акти Конституційного Суду України мають зовсім іншу правову природу, відрізняються від класичної правової норми за структурою, механізмом прийняття і набрання чинності. У зв'язку з цим виникає пропозиція припинити спроби обґрунтувати рішення Суду як класичний нормативно-правовий акт, а визнати його специфічним джерелом права – судовим правом (Бринцев В. Політико-правовий аналіз ролі КСУ у законодавчому процесі / В. Бринцев // Вісник Конституційного Суду України. – 2007. – № 1. – С. 30). Проте, визнання рішень Конституційного Суду України судовим правом все одно буде вважатися джерелом конституційного права, так як рішення будуть стосуватися і конституційно-правових відносин також.

Отже, не зважаючи на те, що серед науковців існує полеміка - чи надавати рішенням КСУ статусу джерел конституційного права, дослідник схильний до висновку, що рішення Конституційного Суду України дійсно виконують правотворчу функцію і встановлюють правила, що регулюють суспільні відносини. Вони є джерелами національного, в тому числі і конституційного права та законодавства, так як містять норми права, мають формально-визначений характер виразу і закріплення, регулюють відносини, що виникають між суб'єктами конституційного права, є обов'язковими на всій території України та для всіх органів державної влади, посадових осіб і громадян, підлягають опублікуванню в офіційних виданнях. Аби уникнути розбіжностей серед науковців чи вважати рішення Конституційного Суду України джерелом конституційного права України, законодавцю необхідно на законодавчому рівні закріпити правотворчу природу рішень даного органу конституційної юрисдикції та виробити перелік, які види рішень Конституційного Суду можуть вважатися джерелом права.

*Малишкіна Наталя Олегівна,
головний спеціаліст ТУ ДСАУ у Харківській
області, здобувач кафедри конституційного
права України НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРАСИГНАЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ З КАБІНЕТОМ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Однією зі сфер взаємодії Кабінету Міністрів України та Президента України, на нашу думку, слід вважати сферу відносин щодо скріплення актів Президента України підписами Прем'єр-міністра України, міністрів (контрасигнування). Як слушно відзначає О. Совгіря, вживання терміну «контрасигнування» в Україні може бути лише неофіційним, оскільки у чинному законодавстві зазначений термін не

закріплений, натомість у Конституції України та Законі України «Про Кабінет Міністрів України» йдеться про «скріплення підписом актів Президента». Однак, можна стверджувати, що у поняття «скріплення підписом», яке міститься в ч. 4 ст. 106 Конституції України, вкладено сенс, який має поняття «контрасигнування», тому що «контрасигнатура» по суті й означає підпис міністра на акті, що виходить від глави держави, і надає цьому акту юридичну силу.

Виходячи з вищевикладеного, на думку І. Дахової, Основний Закон України закріплює поняття саме контрасигнатури щодо деяких правових актів Президента України, а тому доцільнішим було б закріплення на конституційному рівні терміну, притаманного конституціям багатьох країн світу.

Європейська практика свідчить, що процедура контрасигнації, коли певні акти глави держави скріплюються підписами керівника уряду та відповідного міністра, є важливим механізмом системи стримувань і противаг. Водночас, у країнах розвинутої демократії немає однакового підходу до цієї процедури. В одних країнах така процедура означає, що, беручи до виконання акт глави держави, уряд покладає на себе політичну та юридичну відповідальність за цей документ, в інших - контрасигнування свідчить лише про ознайомлення з ним та підтвердження зобов'язання уряду виконувати цей акт. Разом з тим, акти глави держави, що потребують контрасигнації, набувають чинності лише після їх підписання керівником уряду чи відповідним міністром.

Основний Закон України визначив перелік повноважень Президента України, в межах яких видані ним акти скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання (ч. 4 ст. 106 Конституції України). Якщо застосувати до процедури скріплення підписами в українських реаліях підхід, коли без підпису урядовців акти глави держави не можуть вступити в дію, то легітимність указів Президента України ставиться у залежність від волі Кабінету Міністрів України. Це, в свою чергу, ставить під сумнів інший конституційний припис про те, що укази та розпорядження, видані Президентом України на виконання Конституції і законів України, є обов'язковими до виконання на території держави (ч. 3 ст. 106 Конституції України).

З тексту Конституції України не зрозуміло, як бути з актами Президента України, які з тих чи інших підстав відмовляється брати до виконання Прем'єр-міністр України чи міністр. Наприклад, якщо на думку відповідального міністра акт Президента України суперечить Конституції України чи законам України.

Також Конституція України не врегульовує питання щодо терміну, упродовж якого мають скріплюватися підписами такі акти. Слід утім зазначити, що це питання врегульовано положенням ч. 3 ст. 25 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» — Прем'єр-міністр України і міністр, відповідальний за акт Президента України, зобов'язані скріпити його своїми підписами у п'ятиденний строк із дня надходження акта.

Практика опублікування актів Президента України свідчить, що вони офіційно оприлюднюються без підписів Прем'єр-міністра України та міністра, а це призводить до неможливості встановлення, чи були виконані вимоги Конституції України щодо скріплення таких актів підписами урядовців.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що у процесі наступного конституційно-правового регулювання інституту контрасигнування необхідно вирішити багато питань, зокрема:

- щодо обов'язку чи права Прем'єр-міністра України і міністра скріплювати своїми підписами відповідні акти Президента України;
- щодо того, які правові наслідки відмови Прем'єр-міністра України чи міністра, відповідального за акт та його виконання, скріпити підписами відповідні акти Президента України;
- щодо встановлення процедури скріплення підписами не тільки актів Президента України відповідно до Конституції України, але й актів, про внесення змін до них.

***Овчар Алла Сергіївна,**
Студентка II курсу Інституту прокуратури
та слідства Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В ЧАСТИНІ ПРАВОСУДДЯ

4 вересня за участі Президента України Петра Порошенка відбулося засідання Конституційної комісії, на якому розглянуті зміни до Конституції України в частині правосуддя. Розглянувши та обговоривши підготовлений робочою групою з питань правосуддя та суміжних правових інститутів проект змін до Конституції України (щодо правосуддя) з урахуванням попереднього висновку Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) від 24 липня 2015р., Конституційна комісія вирішила затвердити в цілому запропонований Робочою групою законопроект та

направити його до Венеціанської комісії для отримання остаточного висновку. Крім того, було ухвалено рішення про проведення подальшого громадського обговорення затвердженого законопроекту (Конституційна комісія // Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ndidbms.kharkiv.com/index.php?page=comisiya>).

Венеціанська комісія в своєму попередньому висновку вказала на позитивні моменти законопроекту, зокрема: усунення Верховної Ради з процесу призначення суддів; скасування випробувального терміну для суддів; скасування «порушення присяги» як підстави для звільнення суддів; запровадження конкурсних процедур при призначенні суддів на посади; формування Вищої ради правосуддя таким чином, щоби більшість склали судді, обрані суддями; проведення реформи прокуратури та забезпечення гарантій її незалежності (насамперед, через позбавлення Верховної Ради повноважень щодо висловлення недовіри Генеральному прокурору); позбавлення прокуратури повноважень щодо здійснення загального нагляду. Венеціанська комісія також підтримала включення до Конституції України норми, що передбачає можливість визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду, як це передбачено в Римському статуті. Водночас, Венеціанська комісія, на відміну від своїх попередніх висновків, рекомендувала залишити серед суб'єктів призначення/обрання членів Вищої ради правосуддя також і Верховну Раду України. Також Комісія рекомендувала залишити за Президентом функцію призначення суддів, зазначивши, що вона має церемоніальний характер, а в питаннях звільнення суддів – обмежитися рішенням Вищої ради правосуддя. Позитивно було оцінено і запровадження нового інституту – конституційної скарги (ВК схвалила текст змін до Конституції в частині правосуддя // Закон і бізнес. - 27.07.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/117746-venecijska_komisiya_shvalila_tekst_zmin_do_konstitucii_v_ch.html).

На думку Е. Шишкіної, одним з беззаперечних позитивів варто назвати: виключення Розділу VII «Прокуратура» з тексту Конституції і переведення статей, що стосуються діяльності прокуратури до Розділу «Правосуддя» (тепер ця інституція буде виконувати своє безпосереднє призначення – організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, підтримання державного обвинувачення у суді, і буде належати до судової гілки влади); положення, що дозволяє ратифікувати статут Міжнародного кримінального суду – Римський статут; запровадження конкурсної основи для відбору суддів, членів Вищої ради правосуддя, суддів Конституційного суду України; усунення Верховної Ради України від вирішення всіх питань, що пов'язані із призначенням, переведенням та звільненням суддів, наданням згоди на їх затримання та арешт. Проте

Е. Шишкіна вважає, що слід було б і , позбавити також Президента України його політичного впливу на формування суддівського корпусу і Вищої ради правосуддя (зараз – Вища рада юстиції), оскільки таким чином наявний дисбаланс між повноваженнями Верховної Ради і Президента, про який також у своєму попередньому висновку зазначила Венеційська комісія (Шишкіна Е. Виступ щодо пропозицій змін до Конституції України в частині правосуддя на координаційній зустрічі проектів міжнародної технічної допомоги (ІРТАС) 29.07.2015 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radaprogram.org/experts/vystup-shchodo-propozyciy-zmin-do-konstytuciyi-ukrayiny-v-chastyni-pravosuddya-na>).

С.О. Короед, І.О. Кресіна та С.В. Прилуцький вказують на те, що можна із впевненістю підсумувати, що Конституційна комісія, схвалюючи запропоновані зміни в частині правосуддя, не переосмислила попередній досвід проведення реформ в цій сфері і розробленими змінами до Конституції не створила для громадян України ефективну судову владу в захисті їх прав. Незважаючи на зроблену членами Конституційної комісії презентацію вказаних змін, останні за своїм змістом стосуються переважно лише правового статусу суддів (їх добору, відповідальності тощо), а не судової влади в цілому чи її складових: судової системи (судоустрою) та порядку відправлення правосуддя. Тобто жодних змін, спрямованих на посилення судового захисту прав громадян, забезпечення доступності правосуддя та підвищення ефективності механізмів відправлення правосуддя не запропоновано (Короед С.О., Кресіна І.О., Прилуцький С.В. Віртуальні реформи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://flexp.com.ua/actual/view/85>).

Таким чином, можемо констатувати що й новий етап судової реформи не вирішує більшості питань функціонування судової системи України, що означатиме постійне внесення нових і нових змін до законодавства України, а отже і нестабільність означеної системи. Проект потребує доопрацювання в частині зазначених недоліків.

*Петер Герман Геннадійович,
Студент 4 курсу, Інституту підготовки
кадрів для органів прокуратури України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕФЕКТІВ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

У рамках проголошеної політики децентралізації першочерговим завданням держави є проведення ефективної конституційної реформи, яка буде здатна вирішити поставлені завдання зі створення нового механізму управління країною. Однією з новацій має стати запровадження інституту префектів, які здійснюватимуть виконавчу владу в районах і областях, у Києві та Севастополі замість голів місцевих державних адміністрацій.

На даний час уже є попередньо схвалений Верховною Радою у першому читанні Проект закону України від 01.07.2015 р. N 2217а «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)»(далі Проект), який покликаний значно розширити повноваження органів місцевого самоврядування. Для нагляду за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування пропонується запровадити інститут префектів.

Разом з тим уже сьогодні виникає ряд питань стосовно доцільності формування такого інституту, визначення його повноважень та ефективності майбутнього функціонування.

Однією з таких проблем є питання контролю діяльності префекта з боку органів місцевого самоврядування. Чинна редакція статті 118 Конституції України надає можливість обласній чи районній раді висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Президент України приймає рішення і дає обґрунтовану відповідь; якщо недовіру голові районної чи обласної державної адміністрації висловили дві третини депутатів від складу відповідної ради, Президент України приймає рішення про відставку голови місцевої державної адміністрації. Водночас у Проекті пропонується позбавити обласні та районні ради права висловлювати недовіру голові місцевої державної адміністрації до моменту призначення префекта. Крім того, у Проекті не передбачено інституту висловлення недовіри префекту. За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Висновку від 15 січня 2008 року N 1-в/2008, скасування інституту висловлення недовіри голові обласної державної адміністрації депутатами обласної ради може призвести до обмеження прав громадян, що суперечить вимогам статті 157 Конституції України (абзац шостий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини). Відсутність аналогічного інституту щодо префекта може негативно вплинути на права і свободи людини і громадянина.

Не менш дискусійним є положення Проекту про внесення змін до ст. 144 Конституції, яка передбачає надання префекту повноваження зупиняти дію актів місцевого самоврядування у випадку їх невідповідності Конституції чи законам України з одночасним зверненням до суду. Паралельно з цим Президент України отримує можливість тимчасово зупиняти повноваження голови громади, складу ради громади, районної, обласної ради з одночасним призначенням тимчасового державного уповноваженого. Враховуючи те, що префект призначатиметься на посаду Президентом і буде відповідальним перед ним - існує пряма загроза привласнення повноважень органів місцевого самоврядування виконавчою владою, що у свою обмежить здійснення місцевого самоврядування на окремих територіях держави, а це прямо суперечить положенням частин другої, четвертої статті 5, статті 7 Конституції України.

Окрім того префект зможе зупиняти дію акта місцевого самоврядування з мотивів його невідповідності Конституції України з одночасним зверненням до суду. В той же час Проект передбачає доповнення ст. 150 п. 1¹, відповідно до якого до компетенції Конституційного Суду України належить вирішення питання щодо відповідності Конституції України актів місцевого самоврядування лише за зверненням Президента України. З цього випливає, що запропонованими змінами до Основного Закону України на суди загальної юрисдикції покладається обов'язок перевіряти акти місцевого самоврядування на відповідність їх Конституції України за ініціативою префекта. Враховуючи те, що ст. 147 Конституції встановлює єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні виключно Конституційний Суд України – зазначене положення створює загрозу для системи правової охорони Конституції України, оскільки допускає можливість порушення виключної юрисдикції Конституційного Суду України.

Таким чином, питання діяльності органів виконавчої влади на місцях сьогодні набуває особливо важливого значення, оскільки правильність їх побудови та ефективність функціонування забезпечать оптимальне проведення децентралізації та створення сучасної системи територіальної організації влади в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812
2. Конституція України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Підберезна Олена Олегівна, студентка 2-го курсу Інституту прокуратури та слідства НУ «ОЮА»

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ВИБОРЧІЙ СИСТЕМІ ТА ВИБОРЧОМУ ПРАВІ В УКРАЇНІ

В Україні розпочато процес широкомасштабного конституційного реформування. Конституційна реформа охоплює не тільки модернізацію сучасної судової системи України, децентралізацію влади та вдосконалення конституційного статусу людини та громадянина, вона також має на меті розв'язати існуючу проблему реалізації та гарантування закріпленому в Конституції України принципу народовладдя.

В такому аспекті важливим є питання вдосконалення виборчого законодавства та вибору виборчої системи як для національних, так і для місцевих виборів. Від цього вибору залежить модель проведення виборчих кампаній, схема формування представницьких органів держави та розвиток демократії в країні. Оскільки в кожного виду виборчої системи є свої переваги та недоліки, які можуть давати об'єктивні результати виборів у одній країні й водночас призвести до масових фальсифікацій у другій, цей вибір варто робити з урахуванням таких особливостей країни, як: рівень розвитку в ній демократії (розвинена, молода, перехідна); вид наявної партійної системи та її стан; рівень правової культури; релігійний, етнічний, расовий та регіональний чинники; класовий поділ суспільства [3].

На думку фахівців, запроваджуючи виборчу систему, доцільно базуватися на двох основних критеріях. По-перше, це критерій наслідків або доцільності (досягнення тих чи тих цілей), який спирається на ті результати у сенсі впливу на суспільно-політичний розвиток, які є бажаними і яких прагнуть досягти автори вибору системи. По-друге, це процедурний критерій, який вимагає, щоби система була зрозумілою суспільству, а отже, визнана справедливою; у цьому разі наслідки виборів сприйматимуться як легітимні [1; с. 85].

Сьогодні в Україні науковці та політики перебувають в пошуку оптимальної виборчої системи для нашої країни. Так, за 24 роки незалежності пройшли шлях від мажоритарної системи виборів до змішаної й пропорційної, а потім знову до змішаної, чинної наразі. У кожній з названих моделей є свої плюси й мінуси, але за всієї привабливості пропорційної системи її нинішній варіант аж ніяк не найкращий, насамперед це стосується голосування за закритими списками політичних партій і виборчих блоків. З етико-моральної точки зору така модель викликає серйозні сумніви, оскільки суперечить основоположним демократичним принципам виборчого права – вільні вибори та вільне волевиявлення громадян [2]. Більш демократичною, з цього погляду, є пропорційна виборча система з «відкритими» («вільними», «гнучкими») списками. Хоча вона також не позбавлена недоліків. Зокрема, за цих форм пропорційної виборчої системи ускладнений порядок підрахунку голосів. В науковій літературі слушно підкреслюється, що ускладнення підрахунку голосів інколи тягне за собою створення певних перепон для контролю за цією операцією і, відповідно, – зниження довіри суспільства до отриманих результатів.

Проте, тут варто зазначити, що, на жаль, наукою вже доведено – ідеальної демократичної моделі проведення виборів та ефективної виборчої системи, яка б за будь-яких умов гарантувала б об'єктивне формування представницького органу, не існує.

Окремої уваги варті проблеми стосовно обмеженості механізмів захисту виборчих прав громадян у судовому порядку, недостатньої самостійності і незалежності судових органів та виборчих комісій, та проблеми проведення передвиборної агітації. Звісно, недостатньо правильно прописати в Конституції, що «вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними й відбуваються на основі загального, рівного й прямого виборчого права шляхом таємного голосування», а виборцям гарантується вільне волевиявлення (ч. 1 ст. 71). Реалізація цих засадничих положень, як свідчить практика, не позбавлена проблематичності. За всі роки незалежності України вони неодноразово були предметом розгляду Конституційного Суду. Примітно, що до цього часу положення закону, що визнані неконституційними, так і не були усунуті повністю, а «кочували» в зміни до нього чи

в нову редакцію закону, що свідчить про недбале ставлення законодавців до виконання як Основного Закону держави, так і рішень Конституційного Суду України.

Отже, для створення ефективної і найбільш оптимальної моделі виборчої системи необхідне ґрунтовне вдосконалення виборчого законодавства. Наявність досконалого виборчого законодавства має надзвичайно важливе значення для розвитку та зміцнення демократичних засад організації інститутів публічної влади, принципів народовладдя та безпосередньої участі громадян в управлінні державними справами. Саме таким шляхом і буде знайдено та встановлено найбільш доцільну виборчу систему, яку потребує наша держава протягом усього періоду її незалежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богашева Н. В., Ключковський Ю. Б. Еволюція виборчої системи в Україні //Виборче законодавство України: проблеми та шляхи вирішення (За матеріалами науково-практичних конференцій та круглих столів) /Ін-т виборч. права. – К.: ФАДА, ЛТД, 2005. – С.180.
2. Євграфова Є., Єфграфов П. Виборче право – складова конституційного процесу / Є. Єфграфова, П. Єфграфов // Віче. – 2015. – № 16. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4864/>.
3. Марцеляк О. Конституційна реформа і модернізація виборчої системи України в контексті світового досвіду / О. Марцеляк. // Віче. – 2015. – № 16. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4866/>.

*Спільна Анна Іванівна, студентка 2-го курсу
Інституту прокуратури та слідства
НУ «ОЮА»*

ОСНОВНІ СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Проблема прав та свобод людини і громадянина є актуальною з найдавніших часів людської історії, їй приділяли значну увагу такі мислителі як Платон, Цицерон, Макіавеллі, Руссо, Монтеск'є, Драгоманов та інші. Незважаючи на широке визнання і проголошення в Україні прав та свобод людини ,проблема конституційних соціальних прав та свобод людини і громадянина залишилась малодослідженою. З прийняттям чинної Конституції України основні соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні набули самостійного характеру і одержали значно повніше законодавче закріплення і гарантування.

Особисті (громадянські) права і свободи – права, які покликані забезпечувати свободу індивіда як члена громадянського суспільства, його юридичну захищеність від будь-якого незаконного втручання. Основні соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні слід класифікувати, насамперед, за суб'єктами та об'єктами. Суб'єктами соціальних відносин і основних соціальних прав та свобод людини і громадянина в Україні є, насамперед, працюючі, пенсіонери, жінки, діти, безробітні, військовослужбовці та інші категорії громадян, які потребують соціального захисту. Відповідно, основними соціальними правами за суб'єктами є права працюючих, пенсіонерів, жінок, дітей, безробітних, військовослужбовців та ін.

Об'єктами основних соціальних прав та свобод людини і громадянина в Україні є праця, відпочинок, страйк, житло, достатній життєвий рівень, охорона здоров'я, соціальний захист та інші, що є критеріями класифікації основних соціальних прав за об'єктами. Відповідно до цих об'єктів, потрібно розрізнати наступні соціальні права: право на працю, право на відпочинок, право на страйк, право на житло, право на достатній життєвий рівень, право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.[1- С. 30].

Соціальні права та свободи людини і громадянина закріплені в конституційних актах, а саме відповідно до ст.1 Загальної декларації прав людини всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Особисті права і свободи є загальноновизнаними в усьому світі і закріплені, окрім Загальної декларації прав людини, у Міжнародному пакті про захист громадянського і політичного права, Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Європейському соціальному стандарті та ін. [2].

Пріоритетним видом нормативних гарантій є норми-принципи, зокрема, ті, які забезпечують права і свободи людини і громадянина. Відповідно до міжнародних стандартів Конституцією України передбачено такі особисті права: невід'ємне право на життя (ст.27), право на повагу до його особистості (ст.28)право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст.34) ,охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування(ст.49) [3;12]. Суттю гарантій права на соціальний захист є умови, що створюються державою для реалізації права на соціальний захист. Його змістом є

заходи, які вживаються державою. Формою гарантій права на соціальний захист є, передбачені Конституцією та законами України, пенсії та інші види соціальних виплат та допомог, що є основним джерелом існування і забезпечують рівень життя не нижче від встановленого прожиткового мінімуму. Стаття 45 Конституції України гарантує право на відпочинок, сутністю гарантій якого є створені державою умови для реалізації цього права.

Але, на превеликий жаль, більшість основних соціальних прав та свобод людини і громадянина в Україні залишаються нереалізованими. Основні причини:

Відсутність норм, які передбачають відповідальність органів державної влади, громадських організацій, установ, за порушення основних соціальних прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Розбіжності у теорії та практиці законодавства, не відбувається відповідна реалізація та захист прав та свобод людини.

Не ефективна діяльність державних органів, щодо захисту прав та свобод.

Отже, враховуючи все вищесказане можна зробити висновок: за своєю значимістю особисті права і свободи, безперечно, займають провідне місце в системі прав і свобод людини і громадянина. Виникають особисті права і свободи людини з самого народження і до кінця життя. Права та свободи (особисті) спрямовані в першу чергу на найвищу соціальну цінність – життя людини. Здійснюють захист прав і свобод людини і громадянина органи державної влади, як зазначено існують певні недоліки у діяльності органів, але я сподіваюсь наша держава на вірному шляху реформування демократичної країни, де головним є людина та її захищені права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гарантії соціальних прав і свобод людини і громадянина в Україні //Право України. - 2000.-№3. - С. 30.
2. Загальна декларація прав людини прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Конституція України. - К.: Преса України, 2014р. – С.12.

Тітов Артем Олексійович, студент 2-го курсу Інституту прокуратури та слідства НУ «ОЮА»

РЕФЕРЕНДУМ ЯК БЕЗПОСЕРЕДНЄ ЗДІЙСНЕННЯ ВЛАДИ НАРОДОМ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІСТЬ ІСТОРИЧНОГО НАДБАННЯ У СЬОГОДЕННІ

Безперечно, що у незалежній Україні, яка стала на шлях демократичних реформ, має відводитися чинне місце інституту референдуму як формі безпосереднього, прямого народовладдя. Поняття «референдум» охоплює не тільки демократичні перетворення сьогодення життя, а й нерозривно поєднується з багатовіковим минулим. Історично сформувалося, що право громадян на участь у референдумі є невід'ємним та невідчужуваним, як і право на життя.

Референдуми є однією з найбільш важливих історично усталених форм безпосереднього народовладдя [2]. Референдум, як одну з найвищих цивілізованих форм волевиявлення народу, не слід плутати з охлократією, тобто «примхливою владою» натовпу. У формуванні цілісної, організованої системи функціонування, інститут народовладдя в Україні пройшов сім основних етапів: I. Державний (до створення державних утворень слов'янами – IX ст.). II. Київської Русі та Литовсько-Руської держави (IX – середина XVI ст.). III. Козаччини (середина XVI – кінець XVIII ст.). IV. Перебування українських земель у складі Російської та Австрійської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.). V. Національно-визвольної боротьби на початку XX століття (1917-1921рр.). VI. Радянські часи (1921-1990 рр.). VII. Новітній (1991 р. – наші дні) [3].

Кожен з етапів характеризується своїми надбаннями: від скликання слов'янських «сход» до організації роботи «віча», які у майбутньому стали майже синонімами таких понять як: «референдум», «волевиявлення», «демократія». Особливої уваги потребує період Козаччини, в ході якого були закладені основні аспекти організації проведення сучасних референдумів в Україні, а саме проголошення референдуму з боку народної ініціативи, що закріплено у ст. 72 Конституції України. Даний етап став першим історичним закріпленням елементів, часткового, але безпосереднього здійснення влади людьми, а також обмеження влади гетьмана на конституційному рівні [3].

Розвиток інституту референдуму до початку Радянських часів формувалася на основі запозичення досвіду іноземних країн. Референдум як форма безпосередньої демократії почали лише практикуватися в Україні, тоді як у більшості зарубіжних країн ця форма безпосередньої демократії стала загально визнаною [1]. У цей період починається еволюціонування ідей щодо доцільності залучення

громадян до вирішення найбільш важливих питань громадського та суспільного життя. Територіальна роздільність, нестабільність політичної, соціальної, економічної ситуації – все це реалії того часу. Українські дослідники висловили думку щодо доцільності залучення народу для піднесення добробуту держави та вирішення питання про зміну її території тільки референдумом, що знайшло своє відображення у ст. 73 Конституції України.

Радянський етап характеризується закріпленням формули безпосереднього здійснення влади народу в конституціях тоді ще радянської України, що дало змогу акцентувати увагу на дослідженні даного поняття, визначенні його ролі та місця в тодішньому суспільстві, дослідженні окремих форм діяльності народу з реалізації належної йому влади [3].

Новітній етап розпочався з проведення 1 грудня 1991 року першого в Україні Всеукраїнського референдуму, який відіграв одну з найважливіших ролей у створенні незалежної, суверенної та демократичної держави України.

На сучасному етапі існує низка проблемних аспектів, які гальмують розвиток інституту референдуму в Україні. Звернення уваги лише на окремі елементи та механізми прямого народовладдя може призвести до неоднозначного розуміння ролі та значення безпосереднього здійснення влади народом в житті держави та суспільства, конституційно-правовій практиці державотворення [3], дискредитація інституту референдуму в суспільстві у зв'язку з ігноруванням владою рішень всеукраїнського референдуму 16 квітня 2000р.; політична заангажованість інституту референдуму в Україні [1].

Співвідношення історичного надбання та сучасності референдумів протидіє негативним факторам, які впливають на розвиток безпосередньої демократії в Україні, адже сама практика проведення референдумів в Україні та за кордоном, незважаючи на її неоднозначний характер, сприяла вирішенню найбільш значущих проблем державотворення та правотворення – прийняттю конституцій і законів, проголошенню незалежності країн, визначенню векторів міжнародної співпраці [2].

Отже, актуальність історичного минулого референдуму на сучасному етапі зумовлюється застосуванням досвіду безпосередньої демократії та його використанні в ефективному подоланні існуючих проблемних питань. Реалізація в повному обсязі можливості референдуму полягає у протидії узурпуванню влади з боку органів державної влади та можливості громадян у повному обсязі приймати участь у житті держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдне право України: Навч. посібник. – К.: Вид-во «Ліра-К», 2006. – С. 36, 43.
2. Рябченко, Т. О. Референдум як форма безпосередньої правотворчості українського народу (теоретичні аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12. 00. 01 / Рябченко Тетяна Олександрівна. – Київ, 2015. – С. 12.
3. Янчук, А. О. Конституційно-правові засади безпосереднього здійснення влади народом України: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12. 00. 02/ Янчук Артем Олександрович. – Київ, 2015. – С. 9-11.

*Ткаченко Юрій Володимирович, доцент
кафедри конституційного права України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Конституційно-правове регулювання суспільного життя обумовлюється, як відомо, багатьма факторами, не останнє місце серед яких займають принципи, що лежать в його основі. Сутність та природа конституційних принципів безпосередньо обумовлюють спрямованість та характер конституційно-правового регулювання. Ведучи мову про становлення та розвиток громадянського суспільства в Україні, слід відзначити, що цей процес також напряму залежить від наявності в конституції певної низки принципів. На наш погляд, даний процес стане більш швидким та ефективним, якщо конституційні принципи будуть спрямовані на вирішення таких базових, основоположних моментів: по-перше, це чітке визначення об'єкта конституційно-правового регулювання; по-друге, чітке формулювання мети конституційно-правового регулювання; по-третє, відповідність конституційних принципів основоположним цінностям, які притаманні українському суспільству (легітимність принципів).

Отже, першочерговим завданням, на яке має дати відповідь конституційно-правове регулювання – це визначення об'єкта такого регулювання. У відповідності з нашою тематикою, то необхідно визначитись із безпосереднім поняттям громадянського суспільства як політико-правового явища. Як відомо, існує три підходи до інтерпретації поняття громадянського суспільства: широкий, вузький та дихотомічний. Сутність першого зводиться до отождолення поняття громадянського суспільства з поняттям суспільства в цілому. Прибічники цього підходу вказують на те, що на певному етапі свого розвитку суспільство просто набуває ознак громадянського суспільства за певних умов і, при цьому, такий його структурний елемент як держава із його складу не вибуває. На наш погляд, важко розглядати громадянське суспільство в якості об'єкта конституційно-правового регулювання як суспільства в цілому тому, що в цій якості громадянське суспільство постає занадто широким явищем і дуже складною є проблема забезпечення ефективності конституційно-правового регулювання. Прикладом цього може бути побудова соціалізму та комунізму в радянські часи існування нашої держави. На той час вся правова система була спрямована на побудову саме такого державного устрою, але це відбувалося взагалі і для всіх, що в кінцевому рахунку призводило до того, що ніхто ні за що не відповідав. Результати такого будівництва відомі всім.

Прибічники вузького підходу розглядають громадянське суспільство як певну окрему сферу життєдіяльності суспільства, яка не входить до політичної сфери суспільства (до якої належить держава), а також до економічної сфери (до якої належить ринок). Позитивним тут є те, що в такій якості розуміння громадянського суспільства ми маємо змогу визначити чіткий предмет конституційно-правового регулювання – це відносини, що не пов'язані з державою та економікою. Але розуміння такої моделі громадянського суспільства можливе, на наш погляд, за умов, коли в суспільстві вже є усталений ліберально-демократичний режим та розвинута економічна система на основі ринкових відносин. В умовах же України такого стану речей ми не спостерігаємо, тому більш правильним постає третій підхід – дихотомічний. Основою цього підходу є розуміння громадянського суспільства як явища, що є сукупністю відносин та інститутів, які знаходяться у відносній незалежності, автономності від держави. Позитивним в такому погляді є те, що ми чітко виокремлюємо державу від структур громадянського суспільства, а також те, що розвиток та становлення громадянського суспільства напряму пов'язується з економічним, матеріальним розвитком суспільства і окремої людини. На нашу думку, в умовах української державності розглядати громадянина та інститути громадянського суспільства без економічної, матеріальної складової неможливо, тому що ми таким чином відриваємо людину від її «живлячих коренів». Тільки індивід-власник, об'єднання-власник може сьогодні розглядатися як пріоритет конституційно-правового регулювання тому, що саме в цій якості вони можуть протистояти державі і взагалі розвиватися та діяти як самостійні суб'єкти суспільних відносин.

Наступним моментом, на вирішення якого мають бути спрямовані конституційні принципи, є встановлення чіткої мети конституційно-правового регулювання. На нашу думку, українське суспільство визначилося з тим в якому напрямку воно прагне розвиватися, а саме – це ліберальна демократія. Такий напрямок передбачає втілення в суспільне життя таких цінностей як гуманізм, свобода, рівність, пріоритет прав людини перед державними інтересами, багатоманітність, верховенство права, обмежене державне правління та інші. Ефективність конституційно-правового регулювання, його результативність напряму залежить від того, на основі яких цінностей здійснюється таке регулювання, а також чи підтримує більшість населення такі цінності. Тобто, чи є вони легітимними, схваленими суспільством, оскільки без цієї ознаки реалізація загальної мети конституційно-правового регулювання буде неефективною.

Таким чином, третій момент, який є важливим в процесі конституційно-правового регулювання громадянського суспільства в Україні – це безпосередня наявність в конституційному законодавстві принципів, що побудовані на основі тих цінностей, які прагне досягнути українське суспільство в своєму розвитку, а також їх належне, правильне розуміння і реалізація. Якщо звернутися до української історії державотворення, то в період існування Радянського Союзу такі принципи як народовладдя, демократизм та інші були закріплені в законодавстві, але їх розуміння та реалізація відбувалися таким чином, що ідеї, які ці принципи проголошували, були настільки викривленими та спотвореними, що наносили суспільству та окремому громадянину більше шкоди аніж користі.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ НЕВЕРБАЛЬНИХ СПОСОБІВ БРЕХНІ ПІД ЧАС ДОПИТУ

Допит справедливо можна вважати однією з найпоширеніших слідчих (розшукових) дій, що проводиться в рамках кримінального провадження. Саме ця процесуальна дія являє собою універсальний спосіб отримання та перевірки будь-яких фактичних даних щодо обставин, що мають значення для кримінального провадження, які, до того ж, часто бувають чи не єдиним доказом у справі. Тому особливо гостро постає питання про отримання правдивих та об'єктивних свідчень з метою ефективного розслідування правопорушень.

Аналіз тактичних особливостей проведення допиту дає змогу говорити про виключну роль невербальної інформації у виявленні ступеню правдивості даних, що повідомляються під час допиту, особливо тієї інформації, що надходить з обличчя допитуваної особи.

Лице є дуже цінним джерелом інформації, оскільки воно може і брехати, і говорити правду, і робити те й інше одночасно. Як зазначає Пол Екман, зазвичай лице несе відразу два повідомлення - те, що брехун хоче сказати, і те, що він хотів би приховати. [1. с. 70] Більше того, незважаючи на індивідуальні і культурні відмінності між людьми, загальні схеми мимічних рухів лица при використанні тієї чи іншої емоції будуть принципово подібними. [2]

Проте, важливо пам'ятати під час допиту особи, що зовнішні ознаки брехні можуть бути виявлені лише у порівнянні зі звичайною поведінкою допитуваного. А тому перед початком аналізу невербальних ознак брехні необхідно встановити так звану «почку відліку» - тобто виявити поведінку, що є нормою для особи. Цьому сприятиме певний діалог з різних тем, що не стосуються предмету допиту. До прикладу: обставини життя допитуваного, загальновідомі події, літературні твори тощо. [3 с. 241]

Загалом дослідники виділяють шість основних емоцій, три з яких найчастіше проявляються при допиті та імітуються з метою приховати правду: здивування, страх та стид.

Здивування (або подив) - це сама короткочасна емоція. Подив виникає раптово. При здивуванні брови згинаються і піднімаються. Шкіра під бровами стає натягнута. Поперек чола йдуть горизонтальні зморшки. Повіки відкриті, верхні повіки підняті, нижні опущені. Нижня щелепа опускається, так що губи і зуби розмикаються, а рот знаходиться в ненапруженому стані.

Подив симулюється досить легко, тому що використовуються для цього рухи рота і брів, які є ознаками, що мають відношення до здивування. Можливо, єдиний симптом обману при симуляції подиву - відсутність відкритих, але розслаблених повік. Допитуваний може використовувати подив для маскування будь-якої іншої емоції (скажімо страху чи гордості за вчинене правопорушення). Здивування - це короткочасна емоція. Якщо воно буде зберігатися довго, то, ймовірно, буде фальшивим.

Страх являє собою дуже сильну емоцію. Відчуваючи страх в допитуваного піднімаються та випрямляються брови. Над переляканими бровами зазвичай з'являються горизонтальні зморшки, що йдуть поперек лоба, але вони, як правило, не перетинають весь лоб, як це буває у випадку подиву. Очі допитуваного, що випробовує страх, відкриті і напружені, верхні повіки підняті, а нижні розтягнуті. У людини, що зазнає страх, рот відкритий, а губи напружені і, можливо, сильно відтягнуті назад.

Іноді страх виражається тільки за допомогою очей. У такому випадку це буде дуже швидкий вираз. Якщо це відбувається, то зазвичай такий вираз страху є неглибоким, хоча сам страх виявляється або слабким, або контрольованим.

Допитуваний зазвичай симулює страх, хоче перекопати у своїй простоті, слабкості, викликати співчуття та приховати інші емоції. Якщо людина симулює страх, то, ймовірно, у неї можна спостерігати «переляканий рот» і ця людина буде пильно дивитися в одну точку, тому спостерігаємо на його обличчі нейтральні брови та лоб. Це може бути симптомом обману.

Не менш важливою емоцією, яку часто хоче приховати допитуваний є гнів. Цю емоцію дуже часто відчувають під час психологічного впливу на допитуваного, або якщо особу щойно викрили, або вона відмовляється визнавати свою провину чи помилку. Необхідність виклику гніву у допитуваного пов'язана також із зниженням його розумової протидії та отриманням додаткової інформації.

При відчутті гніву брови опущені і зведені, очі дивляться пильно. Між бровами з'являються вертикальні зморшки. Верхні повіки напружені, вони можуть бути опущені внаслідок опускання брів. Губи або щільно стискаються або розтискаються, надаючи прорізі рота прямокутної форми.

Єдиним елементом, що не виявляється при симуляції гніву, може бути відсутність напрути нижніх повік, що, безумовно, є слабким симптомом обману. Коли для маскування гніву використовується інша емоція, то випробовуваний гнів може читатися в пильному погляді, напружених нижніх повіках і насуплених бровах.

Також при проведенні допиту варто пам'ятати, що коли людина вимовляє слова про те, що він відчуває якусь емоцію, але не проявляє жодних емоцій, то ви не повинні вірити словам. Але, якщо людина не виражає своїх почуттів словами, але показує їх на обличчі, то вірити треба тому, що говорить його обличчя, особливо якщо на словах він заперече випробовуваним емоції.

Підводячи підсумок варто зазначити, що існують безліч способів та тактичних прийомів проведення допиту, але саме методика виявлення брехні сприяє досягненню позитивного результату та допомагає відшукати правдиву інформацію там, де її

намагаються приховати. Саме тому, застосування невербальних засобів розуміння рухів лица та тіла людини є важливою складовою та невід'ємним елементом будь-якого допиту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пол Экман. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. – 2009. – 267 ст. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.etextlib.ru/Book/Details/4226>
2. Пол Экман. Узнай лжеца по выражению лица. – 2010. – 272 ст. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ex.ua/2295390>
3. До питання про візуальну діагностику брехні під час допиту / Панасюк А. О. // Сучасні проблеми криміналістики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю з дня народж. д-ра юрид. наук, проф. В. П. Колмакова, 27-28 верес. 2013 р., м. Одеса / Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Каф. криміналістики. – Одеса: Юрид. літ., 2013. – С. 240-243.

Науковий керівник: Старший викладач СК № 1 ПЮК для СБ України підполковник юстиції Членов М.В.

*Соколова Яна Анатоліївна,
доцент кафедри нагляду за дотриманням
законів при проведенні досудового
розслідування
Національної академії прокуратури України*

СПОСОБИ ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТЕРОРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Вчинення багатьох злочинів супроводжується їх приховуванням, що є однією з форм протидії розслідуванню. У криміналістичній літературі виділяють такі основні види способів приховування злочинів: 1) переміщення; 2) утаювання інформації і (або) її носіїв; 3) знищення інформації і (або) її носіїв; 4) маскуванню інформації і (або) її носіїв; 5) фальсифікація інформації і (або) її носіїв; 6) неправдиве алібі; 7) інсценування; 8) вчинення іншого злочину; 9) опосередковане приховування; 10) симуляція; 11) приховування, засноване на впливі; 12) комплекс двох або більше способів приховування злочину (як із однієї групи способів, так і з різних).

Дії злочинців з приховування слідів при вчиненні злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, ретельно плануються у взаємозв'язку зі способом вчинення і можуть здійснюватися ними на стадії підготовки до вчинення злочину, під час його вчинення, а також після вчинення.

Основні зусилля злочинців, як правило, спрямовані на приховування події злочину, докладаються під час підготовчого етапу: а) залучення мінімальної кількості осіб; б) вибір часу, місця і знарядь злочину, що виключає або робить малоімовірним запобігання підготовлюваного злочину; в) маскуванню підготовчих до злочину дій під побутову або виробничу діяльність; г) маскуванню вибухових пристроїв і вибухових речовин під предмети побутового й виробничого призначення тощо.

Також, на початковому етапі розслідування досліджуваного виду злочинів можливе виявлення ознак, характерних для штучно створюваної картини того, що відбулося.

Для терористів важливо, щоб про їхню діяльність, про вчинені ними терористичні акти дізналося якомога більше людей, було привернуто увагу світової спільноти. Тому, як правило, вони не приховують здійснення ними терактів, але приховують сліди злочину, які можуть вказувати на причетність до цього злочину конкретної особи. Наприклад, використовують вибухові пристрої сповільненої дії, з годинниковими замкачами чи з радіокерованими детонаторами, тобто застосовують вибухові пристрої, які можуть вибухнути без обов'язкової присутності на місці вибуху терориста. Разом з цим більшість слідів, які могли б допомогти слідству встановити особу, причетну до вчинення вибуху, знищуються безпосередньо самим вибухом, а свідки, які могли б вказати на злочинця, під впливом пережитого від вибуху не в змозі дати достовірні свідчення.

Стосовно злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, способами приховування є:

- а) утаювання інформації та її носіїв;
- б) маскуванню інформації та її носіїв (маскуванню місць перебування терористичних організацій, їх центрів, осіб, які очолюють останні; проникнення в місця злочинного посягання під виглядом пасажирів авто- та авіатранспорту, під виглядом глядачів масових видовищ, в інші місця скупчення людей – у парки, на пляжі та ін.);
- в) знищення інформації та її носіїв (знищення осіб, які вчинили злочин, шляхом застосування вибухових речовин, знищення транспорту (вибухи машин, літаків), знищення об'єктів посягання (людей, будівель, кафе, магазинів та ін.);

г) фальсифікація інформації та її носіїв (зокрема місця перебування терористичних центрів на даний час не виявлено, незважаючи на виступи їх ватажків по телебаченню і повідомлення неправдивої інформації про місце перебування, що спричиняє масові бомбардування та інші акції).

Способи приховування, як це видно з терористичних актів, що мали місце, мають витончений, добре продуманий характер, що не дозволяє дотепер здійснювати профілактичні заходи.

Також до способів приховування при вчиненні зазначеного виду злочинів можна віднести:

- забезпечення маскуванню причетності конкретних осіб до терористичної діяльності;

- захист від проникнення під легендою до терористичного формування працівників оперативних підрозділів;

- забезпечення шифрування джерел доходів членів терористичного формування тощо.

Найпростішою формою маскуванню діяльності терористичного формування є перебування його членів на нелегальному становищі. На відміну від терористичних груп, які перебувають на нелегальному становищі, питання маскуванню для членів терористичних груп, які проживають легально, відрізняються виключною складністю. Останні повинні створювати серед оточуючих видимість законслухняного способу життя, своєю поведінкою не привертати до себе увагу працівників правоохоронних органів.

Після вчинення вибуху злочинці застосовують, як правило, наступні способи приховування: а) відхід з місця вчинення терористичного акту; б) приховання або знищення використаного одягу та знарядь злочину; в) приховання (знищення) використаного автотранспорту; г) виїзд в іншу місцевість та інші заходи.

*Хоменко Максим Сергійович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого 2 факультет, 4 курс,
8 група*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Останні десятиріччя корупція набула тотального масштабу і, як зазначено в резолюції Восьмого конгресу ООН, вона стала світовою проблемою. Корупційні діяння дискредитують службових осіб і державних службовців, завдають шкоду суспільству, авторитету держави та інших установ і організацій. Саме тому, важливу ролі відіграють методи, які дозволяють боротися з цим ганебним явищем.

Чинне законодавство України передбачає відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 Кримінального кодексу України (далі – КК України)).

Складність розслідування даної категорії справ обумовлена об'єктивними причинами, які пов'язані з їх природою. У більшості випадків, у них фактично немає «постраждалих», оскільки учасники злочину (особа, яка надає неправомірну вигоду та особа, яка її приймає), здебільшого, зацікавлені у існуванні даної ситуації. Той, хто одержує неправомірну вигоду, прагне задовольнити свої меркантильні потреби, а той хто її надає – зацікавлений у виконанні на його користь (або на користь третіх осіб) дій (бездіяльності), які особа виконує з використанням наданої їй влади, повноважень чи службового становища.

Найчастіше, кримінальні справи, пов'язані з одержанням (наданням) неправомірної вигоди, порушуються в таких ситуаціях: 1) добровільна заява того, хто надає неправомірну вигоду (або особи, в якої таку неправомірну вигоду вимагають); 2) виявлення таких відомостей при розслідуванні інших злочинів; 3) отримання інформації про факт надання неправомірної вигоди в результаті проведення оперативно-розшукових заходів.

У примітках до ст. 364¹ КК України та до ст. 354 КК України надається визначення неправомірної вигоди. Під неправомірною вигодою розуміють грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Під час розслідування даних категорій справ необхідно встановити такі обставини: 1) чи мало місце надання (пропозиція) неправомірної вигоди; 2) час, місце, спосіб її надання (пропозиції); 3) ким (через кого) надавалася неправомірна вигода; 4) чи є одержувач службовою особою; 5) у чому виявилася неправомірна вигода; 6) за виконання або невиконання яких дій надавалася (обіцялася) неправомірна вигода; 7) чи мало місце вимагання неправомірної вигоди; 8) причини і умови, які сприяли вчиненню злочину; 9) надання неправомірної вигоди мало разовий чи систематичний характер.

Під час досудового розслідування злочинів, пов'язаних із неправомірною вигодою, перевірки підлягають такі типові версії: 1) одержання і надання (обіцянка надання) дійсно мали місце; 2) мала

місце провокація підкупу; 3) мала місце інша незлочинна подія (наприклад, повернення боргу); 4) має місце обмова.

Типові сліди даного злочину зазвичай залишаються на предметі неправомірної вигоди (якщо вона являє собою грошові кошти або інше майно), магнітних та електронних носіях (звукові, відеозвукові сліди). Сліди можуть бути залишені в документах, також слідами можуть бути самі документи (незаконні розпорядження, накази, рішення тощо).

Особа злочинця, зазвичай, характеризується високим професійним рівнем та знаннями, організаторськими здібностями. Така особа знається на особливостях та недоліках діяльності підприємства, установи або організації і використовує їх для одержання неправомірної вигоди.

Є велика ймовірність того, що особа, яка підозрюється в отриманні неправомірної вигоди, вчиняла корупційні злочини неодноразово, та навіть систематично. Досить ефективними можуть бути результати огляду (ст. 237 КПУ України) та обшуку (ст. 234 КПУ України), які проводяться одразу після затримання підозрюваної особи. У службовому приміщенні, житлі чи транспортному засобі особи можуть знаходитися сліди вчинення злочину (наприклад, записи про одержання неправомірної вигоди, гроші та інші предмети, які були предметом інших епізодів злочинної діяльності).

Разом із слідами, які мають матеріальну форму відображення, допомогти у розслідуванні злочину можуть ідеальні відображення (сліди пам'яті людини). З метою їх виявлення та фіксації необхідно провести допит особи злочинця, свідків тощо (ст. 224 КПК України). Також допомогти у розслідуванні інших епізодів злочинної діяльності можуть показання «наближених» до підозрюваного осіб (водії, помічники, охоронці тощо), у пам'яті яких можуть міститися ідеальні відображення інших епізодів злочинної діяльності.

Під час розслідування справ про отримання неправомірної вигоди слід проводити виїмку документів, в яких відображаються результати діяльності підозрюваного (накази, розпорядження, довідки, угоди тощо).

Важливу роль у збиранні звукових та відеозвукових слідів причетності особи до корупційного злочину відіграють негласні (слідчі) розшукові дії (аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) тощо).

Також при розслідуванні злочинів, пов'язаних з отриманням (наданням) неправомірної вигоди призначаються судові експертизи: судово-хімічна (наприклад, стосовно наявності на руках особи слідів хімічних речовин, якими були помічені гроші, що передавалися як неправомірна вигода), судово-економічна, технічна експертиза документів, дактилоскопічна, судово-авторознавча тощо.

Ці та інші способи виявлення слідів дозволяють здійснювати ефективне розслідування злочинів, пов'язаних із отриманням (наданням) неправомірної вигоди.

Науковий керівник: доцент кафедри криміналістики, М. В. Костенко

СЕКЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Амарян Мерали Халоевич

доцент кафедри гуманітарних і соціально-економічних дисциплін Криворозжського факультета Національного університету «Одеська юридична академія»

ОПОРА ДЛЯ ПРЕЗИДЕНТА, ИЛИ НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ДЕЛИГИРОВАНИЯ ВЛАСНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ

Институт президентской власти (иногда ее называют «четвертой») - арбитражной властью, в отличие от трех традиционных – законодательной, исполнительной и судебной), который является новым не только для Украины, но и для всей украинской государственной традиции. За пределами наших границ он имеет давнюю историю.

До анализа молодого у нас института президентской власти полезно взглянуть, как он устанавливался в иных государствах, в частности во Франции.

Институт президента как «арбитра нации» и гаранта «целостности государства» во Франции вырос из катаклизмов Великой французской революции. На роль такого арбитра торгово-промышленная и финансовая буржуазия, дворянство выдвинули генерала Наполеона Бонапарта. Используя древнеримские традиции, генерал обрел президентскую форму правления в точку консульства, да еще коллективного – первоначально Бонапарт был избран лишь «первым» из трех консулов.

Консульство во Франции в принципе было схожим с режимом президентской власти в США, но за этой чертой Бонапарт не удержался: в 1802 году он путем плебисцита провозгласил себя пожизненным консулом, а в 1804 году с помощью ранее арестованного им папы римского – императором.

До конца 50-х годов XX века, Франция оставалась крупнейшей колониальной империей мира. Эти колонии рассматривались большинством французов как неотъемлемая часть Французского Союза (с 1958 года Сообщества), как «заморская Франция». Более того армия Франции вела войну за сохранение империи (в 1945-1954 годах в Индокитае, в 1954-1962 годах – в Алжире) и до прихода де Голля к власти во многом определяла внутривнутриполитическую жизнь Франции.

В этих драматических условиях (ультиматум Алжира) генерал де Голль потребовал чрезвычайных полномочий на шесть месяцев, путем референдума провел реформу Конституции, резко усилив полномочия президента (в частности, право вводить прямое президентское правление) и лишь после этого с осени 1958 года приступил к решению алжирской проблемы. Он шел дорогой арбитража – подписал в Эвиане соглашение с алжирским фронтом национального освобождения, поставил эти соглашения на референдум французов и выиграл: 90 процентов избирателей сказали независимому Алжиру «да».

Де Голлю в кризисные годы в исполнении его указов помог институт префектов (исполнителей его приказов) внизу. На Украине в случае с полномочиями Президента опущено важнейшее звено: исполнение его указов на местах. Успех президентского правления во Франции во многом обеспечивается созданием в конце XVIII века корпусом префектов. Сколько политических режимов минуло во Франции, а корпус префектов сохранился. Даже нынешнее правительство социалистов, изменив их титул (теперь они называются «комиссары республики»), не отменило функции префектов, которые весьма своеобразны.

В рамках децентрализации власти на Украине префекта назначает Президент из числа крупных гражданских администраторов, которые должны стать представителями президента и наделены «четвертой»-арбитражной властью. На наш взгляд в функции регионального префекта входят:

1. Координировать все социально-экономические программы государственных, смешанных, иностранных, частных компаний и фирм в своем регионе. Без его подписи не один проект не может быть реализован, хотя за любой компанией или фирмой остается право обжаловать решение префекта административного (президенту) или через суд.

2. Поддержка общественного порядка, контроль за соблюдением законов и уплатой налогов. Именно префект дает разрешение на митинги, демонстрации, собрания, отводит место для избирательных плакатов и т.д. Он же контролирует деятельность центральных служб. В его ведении находится также следствие и криминальная полиция.

Наряду с правами префекта в законе о местном самоуправлении необходимо предусмотреть, что он не имеет права сместить мэра, наложить «вето» на решение советов, не может запретить забастовку, «заморозить» зарплату, закрыть школу или вуз, повысить местный налог.

Вообще, префекту в отношении выборных органов власти рекомендуется «быть сдержанным». Практика ныне такова, что в случае крупного конфликта префекта и местного выборного органа власти президент Франции предпочитает принести в жертву префекта. Это очень сдерживает склонных к самодурству префектов. Тем не менее корпус префектов – мощные «ноги» президентской власти во Франции. У префектов «под рукой» 20-25 различных отделов, дирекций и служб. Классическая архитектурная схема любой французской площади в маленьком городке – муниципалитет, суд, церковь, префектура.

Резюмируя, следует сказать, что арбитражная роль Президента должна согласно всей многолетней практике цивилизованных стран, быть наименее политизирована и запрограммирована. Иначе президентская власть теряет весь свой арбитражный смысл.

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ВБИВСТВА В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

Вбивство в стані сильного душевного хвилювання є одним з різновидів убивства при пом'якшуючих обставинах і характеризується меншим ступенем суспільної небезпечності, аніж звичайне. Даний злочин передбачений ст. 116 Кримінального кодексу України (далі – ККУ).

Кваліфікується дане вбивство за наступними обставинами:

- Вбивство повинне бути вчинено винним у стані сильного душевного хвилювання;
- Такий стан повинен виникнути раптово;
- Цей стан повинен бути викликаний протизаконним насильством, тяжкою образою чи систематичним знущанням з боку потерпілого;
- Смерть повинна бути спричинена тій особі, котра вчинила протизаконне насильство, тяжку образу чи систематичне знущання.

В центрі такого злочину стоїть психічний стан особи на момент вчинення злочину.

Перш за все слід вказати, що потерпілі від даного типу злочину поділяються на 3 формально-визначених класи:

1. Особи, які вчиняють протизаконне насильство, здатне раптово викликати у суб'єкта злочину стан сильного душевного хвилювання;
2. Особи, які систематично знущаються над винним чи іншими, насамперед близькими суб'єкту злочину людьми;
3. Особи, які тяжко ображають винного або вкрай негативно впливають на нього через тяжку образу іншої людини.

Іншої, не менш важливою стороною, даного злочину є психічний стан людини. В своїй науковій статті Зайцев О.В. виділяє декілька проблем, що стосуються формули неосудності у кримінальному праві, а саме:

1. Суттєва різниця між термінологією МХК-10 и ККУ.
2. Невідповідність найменувань у ч.2 ст. 19 ККУ.
3. Класифікація психічних розладів, що міститься у ч. 2 ст. 19 КК, у повній мірі не відповідає їх сучасній класифікації.

Щодо останнього пункту автор робить примітку, що, з одного боку, вказівка у ККУ на хронологічний чи тимчасовий аспект захворювання не вирішує завдання повноцінної характеристики медичного критерію у зв'язку з постійною зміною та доповненням класифікації у психіатрії, а, з іншого боку, у ККУ не й не повинно бути повного і вичерпного переліку захворювань такого типу.

Склад злочину, передбаченого ст. 116 КК, має місце лише у випадку, якщо умисел на вбивство виник раптово в стані фізіологічного афекту і був виконаний, коли винний ще перебував у такому стані.

Із суб'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 116 КК, вчиняється з прямим або непрямим афектованим умислом. Особа великою мірою обмежено усвідомлює, що вона вчиняє дії, спрямовані на позбавлення життя іншої особи, з боку якої вона зазнала протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи, передбачає настання смерті цієї особи, бажає або, хоч і не бажає, свідомо припускає настання її смерті.

На мою думку, особливістю даного злочину є те, що майже усе слідство повинно ґрунтуватись на медичному висновку експерта щодо психічного стану особи і так як фізіологічний афект характеризується як емоційний спалах високого ступеня і виводить психіку людини із звичайного стану, гальмує свідому інтелектуальну діяльність, до певної міри порушує виборчий момент в мотивації поведінки, утрудняє самоконтроль, позбавляє людину можливості твердо і всесторонньо зважити наслідки своєї поведінки, то експертам необхідно зафіксувати шляхом певних досліджень, чи був даний «спалах» присутній у психіці людини на момент вбивства.

Про необхідність врахування змін законодавчого визначення інформації при теоретичному дослідженні кримінально-правової охорони приватного життя

Кримінально-правова охорона приватного життя в Україні є предметом дослідження науковців на протязі останніх десяти років. Ст. 182 КК «Порушення недоторканності приватного життя» була вперше включена в Кримінальний кодекс України 2001 р. (далі – КК), що викликало труднощі у тлумаченні її змісту та практиці застосування. Цю норму досліджували в своїх роботах різні вчені, зокрема, Д. С. Азаров, П. П. Андрушко, А. П. Бабій, В. І. Бобрик, О. П. Горпинюк, О. М. Готін, Ю. І. Дем'яненко, Ю. М. Жмур, І. О. Зінченко, Д. Ю. Кондратов, І. Б. Король, Є. В. Лашук, С. Я. Лихова, М. І. Мельник, З. А. Тростюк, М. І. Хавронюк, О. М. Храмцов, А. М. Чернобай та інші. Слід наголосити на тому, що на сьогодні в Україні захищено три дисертації, кожна з яких є комплексним дослідженням різних питань кримінально-правової охорони приватного життя, зокрема це дисертації: 1) Дем'яненко Ю. І. «Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя» (м. Харків, 2008 р.); 2) Горпинюк О. П. «Кримінально-правова охорона інформаційного аспекту приватності в Україні» (м. Львів, 2011 р.); 3) Король І. Б. «Охорона недоторканності приватного життя: кримінально-правові та кримінологічні аспекти» (м. Одеса, 2015 р.). Враховуючи, що ст. 182 КК охороняється тільки інформаційний аспект права на недоторканність приватного життя, що не забезпечує всебічного захисту цієї сфери життя фізичних осіб, автори дисертацій запропонували низку теоретичних результатів, пропозицій щодо удосконалення кримінального законодавства та практики його застосування.

Особливого значення для удосконалення кримінально-правової охорони життя фізичних осіб набуває питання всебічного теоретичного осмислення даної проблематики, і, насамперед, ключових положень вітчизняного інформаційного законодавства, яке істотно змінилося за останні роки. Слід сказати, що цей факт не завжди береться до уваги науковцями, які досліджують зазначену проблематику. Однак врахування змін в інформаційному законодавстві є принциповим питанням, оскільки зміст ст. 182 КК безпосередньо від них залежить. Це означає, що при теоретичному дослідженні кримінально-правової охорони приватного життя порівнювати наукові висновки авторів щодо ст. 182 КК необхідно як із урахуванням змін самої ст. 182 КК, так і змін в інформаційному законодавстві. Як показує аналіз наукової літератури, це не завжди враховується. Так, в дисертації Король І.Б. зазначено, що способи вчинення злочинів, що посягають на недоторканність приватного життя особи, можуть бути різні, і в ст. 182 КК до них віднесені «незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення ... інформації ... або незаконна зміна такої інформації» [3, с. 58]. Розглядаючи поняття збирання конфіденційної інформації про особу, автор дисертації аналізує нашу позицію, викладену ще в 2008 році, відповідно до якої незаконного збирання інформації немає у випадках, коли винна особа збирала відомості шляхом безпосереднього спостереження за подіями у місці, де вони відбувалися, чи підслуховування приватних розмов інших осіб тощо. Крім того, необхідно встановити, чи інформація знаходилась в режимі конфіденційності вже на початку її збирання, що означало обов'язковість попереднього отримання згоди фізичної особи. Крім того, Король І. Б. підкреслює, що таке твердження зумовлено загальною позицією Дем'яненко Ю. І. про те, що предметом порушення недоторканності приватного життя виступає конфіденційна інформація про особу, до того ж остання може перебувати виключно у стані документованості [3, с. 59].

Аналізуючи нашу позицію, автор не враховує змін в інформаційному законодавстві, що, на наш погляд, є обов'язковим. Зокрема, не враховано, що для визначення понять інформації, конфіденційної інформації про особу ми зверталися до базового закону України № 2657-ХІІ «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р., де містилося їх визначення. Так, під інформацією розумілись документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі (ст. 1). В новій редакції цього Закону від 13 січня 2011 р. законодавець розширив визначення поняття інформації, і тепер під нею розуміються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді (ст. 1). Конфіденційна інформація раніше визначалась як відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов (ч. 2 ст. 30). В новій редакції закону «Про інформацію» конфіденційна інформація визначена як інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Така інформація

може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом (ч. 2 ст. 21).

Зазначені зміни в інформаційному законодавстві слід досліджувати разом зі змінами редакції ст. 182 КК. Зокрема, в 2012 р. була посилена кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, з'явилася ціла низка нових положень в редакції цієї норми, серед яких – виключення законодавцем ознаки «без згоди особи», яка була передбачена у попередній редакції цієї статті, як обов'язкова ознака цього складу злочину. Ми проводили аналіз нової редакції ст. 182 КК у декількох публікаціях [1, 2], враховуючи, що вона ще не була предметом детального наукового дослідження. Таким чином, для вироблення вірного розуміння ознак складу злочину, передбаченого ст. 182 КК, та правильного практичного її застосування, так і для подальшого удосконалення цієї норми та забезпечення всебічного захисту приватного життя фізичних осіб принципово важливе значення має теоретичне осмислення даної проблематики із повним врахуванням змін інформаційного та кримінального законодавства України.

Література:

1. Дем'яненко Ю.І. Про вдосконалення кримінально-правової норми щодо порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України)// Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 жовт. 2012 р./ редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2012. – с.353-356. 2. Дем'яненко Ю.І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя: аналіз нової редакції ст. 182 КК України// «Юридичний вісник «Повітряне і космічне право» - 2012. - № 4. – С. 128-132. 3. Король І. Б. Охорона недоторканності приватного життя: кримінально-правові та кримінологічні аспекти: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Одеса.: Нац. ун-т. «Одес. юрид. акад.» – 2015. – 235 с.

Зубаков Петр Николаевич,

*ст.викладач кафедри кримінально-правових
дисциплін Криворізького факультету НУ
«ОЮА»*

РОЛЬ СПЕЦИАЛИСТА В ОСМОТРЕ МЕСТА ПРОИСШЕСТВИЯ

В старом уголовно – процессуальном законодательстве, в соответствии со ст. 128 – 1 УПК, место специалиста, в процессе расследования уголовного дела была очень сужена рамками выше упомянутой статьи.

Во вновь принятом УПК, законодатель устранил данный пробел и не только четко сформулировал понятие специалиста, но и расширил его права и обязанности. Таким образом в соответствии со ст.71 УПК Украины специалистом в уголовном производстве является лицо, владеющее специальными знаниями и навыками применения технических или иных средств и может давать консультации во время досудебного расследования и судебного разбирательства по вопросам, требующим соответствующих специальных знаний и навыков.

Специалист может быть привлечен для оказания непосредственной технической помощи (фотографирования, составления схем, планов, чертежей, отобрания образцов для проведения экспертизы и т.д.) сторонами уголовного производства во время досудебного расследования и во время судебного разбирательства.

Специалист имеет право:

- 1.Задавать вопросы участникам процессуального действия с разрешения стороны уголовного производства, которая его привлекла или суда;
- 2.Пользоваться техническими средствами, приборами и специальным оборудованием;
- 3.Обращать внимание стороны уголовного производства, которая его привлекла, или суда на характерные обстоятельства или особенности вещей или документов;
- 4.Знакомится с протоколами процессуальных действий, в которых принимал участия ,и подавать на них замечания;
- 5.Заявлять ходатайство об обеспечении безопасности в случаях предусмотренных законодательством.

Специалист обязан:

- 1.Явится по вызову к следователю, прокурору, в суд и иметь при себе необходимые техническое оборудование, устройства и приборы.

2.Выполнять указания стороны уголовного производства, которая его привлекла, или суда и давать объяснения по поставленным вопросам;

3.Не разглашать сведения, непосредственно касающиеся сути уголовного производства и процессуальных действий, которые осуществляются (осуществлялись) в ходе его, и ставшие известными специалисту в связи с исполнением его обязанностей;

4.Заявить самоотвод при наличии обстоятельств, предусмотренных настоящим Кодексом.

При расследовании большинства уголовных правонарушений большое значение придается такому следственному (розыскному) действию, как осмотр места происшествия, где роль специалиста, как участника данного действия, очень велика. Осмотр места происшествия является в большинстве случаев неотложным следственным (розыскным) действием. В необходимых случаях закон разрешает проводить его даже до начала внесения сведений в Единый реестр досудебных расследований. Под местом происшествия понимается не только то место, где произошло расследуемое событие, но и где осуществлялись его подготовка и где были обнаружены его последствия.

Для осмотра места происшествия характерно двойное положение специалиста. С одной стороны, в силу того, что данное следственное (розыскное) действие является обычно первоначальным, деятельность специалиста ограничивается заданием следователя. С другой стороны, именно при осмотре места происшествия больше всего могут, понадобится познание специалиста, для выявления взаимосвязи обнаруженных предметов и поиска дополнительных доказательств.

Для того, чтобы осмотр места происшествия достиг своей цели, были решены задачи стоящие перед данным следственным (розыскным) действием помимо криминалистических рекомендаций, следователь должен руководствоваться следующими факторами:

1.Своевременное привлечение к осмотру места происшествия необходимых специалистов: криминалистов, судебных медиков, авто-техников, пожарных техников, кинологов и др.

2.Квалифицированное применение технико-криминалистических средств. Многие следы, микрообъекты и другие вещественные доказательства могут быть обнаружены и изъяты лишь при использовании технико-криминалистических средств. В случае привлечения специалиста, применение таких средств, следователь возлагает на него.

3.Строгое соблюдение процессуальных требований и криминалистических рекомендаций в обращении с вещественными доказательствами. Неумелое обращение со следами и другими объектами, обнаруженными в ходе осмотра места происшествия, игнорирование криминалистических рекомендаций по изъятию и упаковке, отступление от требований по их процессуальному закреплению нередко приводят к уничтожению обнаруженных следов или потере их доказательственного значения.

Подводя итог, можно утверждать, что своевременное привлечение специалиста к осмотру места происшествия позволяет использовать его специалиста к осмотру места происшествия позволяет использовать его специальные знания, его навыки применения технических или иных средств для эффективного обнаружения вещественных доказательств и возможности раскрытия уголовного правонарушения по «горячим следам».

*Ковальчук Крістіна Станіславівна,
Полтавський юридичний коледж
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, студентка 2 курсу групи
ПК-23*

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА

Насильство – феномен складний і багатогранний. Зокрема, у кримінальному праві під насильством розуміють вольове, суспільно небезпечне, протиправне із застосуванням фізичної чи психічної сили діяння, що посягає на суспільні відносини, які охороняються законами й спричиняють їм шкоду чи створюють загрозу спричинення такої шкоди. Разом з тим насильство в сім'ї має свої особливості, оскільки винний і жертва – члени однієї сім'ї. Потерпілим зазвичай, є особа жіночої статі, якій заподіюється шкода не лише як особистості, а й як члену сім'ї, де вона виконує конкретну соціокультурну роль.

У Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» надається визначення насильства: – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю».

На рівні цього Закону розрізняють фізичне, психологічне, сексуальне та економічне насильство в сім'ї.

Психологічне насильство в сім'ї – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю. Деякі автори зазначають, що психологічне насильство може проявлятися в будь-яких словесних діях з боку насильника, в результаті чого порушується честь та гідність особи, особа відчуває у зв'язку з цим емоційну невпевненість, закомплексованість, страх та моральні переживання.

Психологічне насильство може мати наступні прояви: використання лайливих слів та крику, образи, які спричиняють шкоду самооцінці; образливі жести або дії, примус до принизливих дій; вияв брутальності відносно родичів або друзів, образи з метою принизити партнера; спричинення шкоди домашнім тваринам, до яких партнер емоційно прив'язаний, з метою помсти або залякування; знищення, пошкодження або приховування особистих речей та інших предметів, які хоч і не мають великої грошової вартості, але є для неї (нього) цінними; брутальна критика дій, думок, почуттів, звинувачення її (його) в усіх проблемах; контроль і обмеження можливостей спілкування з родичами або друзями, стеження; крайні прояви ревностів.

Деякі автори у психологічному насильстві виділяють вербальне та емоційне насильство. На нашу думку, даний поділ є доречним та обґрунтованим, оскільки вербальне насильство є більш серйозною формою насильства, ніж емоційне. Вербальне або словесне насильство чиниться, наприклад, тоді, коли жінці докоряють буквально за кожний вчинок, критикується її особистість, або ображають брутальною лайкою. Так, Херсонський Б.Г. і Двірняк С.В. виділяють чотири рівні словесного насильства. Перший, замаскований — це критика вчинків, коли жінку чи дитину докоряють абсолютно за все, за кожен її крок. Другий рівень — критика особистості за формулою “ти погана тому і вчинки твої погані”. Наступний рівень словесного насильства — критика родини (сім'ї, роду, народу, племені, групи, статі, національності тощо), за формулою “Всі ви... такі!”. Останній рівень словесного насильства — це лайка (брудна), образа.

Патриція Еванс виділяє такі риси словесного насильства: словесне насильство здійснюється за зачиненими дверима; з часом словесне насильство стає більш інтенсивним, жертва зникає і адаптується до ситуації; словесне насильство різноманітне, воно може бути схованим чи явним; словесне насильство призводить до постійного знецінення насильства жертвою — ситуація сприймається як “нормальна”, “звичайна”. Емоційне насильство може відбуватися взагалі без слів – за допомогою міміки, пози, поглядів. Так, за допомогою погрозливих поглядів, жестів, інтонації чоловік може тримати жінку в атмосфері страху.

Відмітимо також, що в основі всіх форм насильства в сім'ї неодмінно знаходиться психологічне насильство. Частіш за все, як показує досвід роботи кризових центрів, спочатку проявляється психологічне насильство, яке в певний момент доповнюється різними за ступенем тяжкості фізичними діями, потім воно може перерости в фізичне чи сексуальне насильство, а згодом фізичне насильство доповнюється економічним. Інакше кажучи, між даними поняттями існують відношення по типу включення. Разом з тим, розгляд генезису даних форм насильства показує, що психологічне насильство є “ядром” насильства, його вихідною формою, на основі якої виникають фізичне та сексуальне насильство.

Одними із напрямків вирішення зазначених питань, на наш погляд, є: створення в кримінальному кодексі окремого розділу, який би регулював усі види насильства в сім'ї та визначав конкретне коло осіб, які можуть притягуватись до кримінальної відповідальності. Позитивним моментом буде також регулярне опублікування офіційної статистики насильства в сім'ї; розроблення методичних рекомендацій з наведеним невичерпним переліком дій, що можуть відноситись до того чи іншого виду насильства в сім'ї, та із зазначенням індикаторів, які можуть свідчити, що по відношенню до особи було скоєно той чи інший вид насильства в сім'ї; сприяння суспільному усвідомленню серйозності проблеми за допомогою рекламної кампанії в пресі, телевізійних програм та фільмів на тему попередження насильства в сім'ї; створення науково-практичного коментарю до Закону України “Про попередження насильства в сім'ї, в якому необхідно більш чітко визначити коло осіб, на яких розповсюджується дія закону.

НОВЕЛИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРАНТІЙ ЗАКОННОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Стаття 34 Конституції України гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а також право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на власний вибір.

Події останніх років в нашій державі показали, що реалізація вказаних прав часто незаконно обмежується різними способами, включаючи погрози та застосування насилля, особливо по відношенню до журналістів, які реалізуючи зазначені права, виконують свої професійні обов'язки. В підтвердження цього варто згадати тільки події, які відбувались у листопаді 2013 – лютому 2014 років. Інститут масової інформації повідомляє про щонайменше 206 випадків застосування насилля до журналістів за цей період, відомі випадки загибелі [1].

Також, варто взяти до уваги відомості, які надає Комітет захисту журналістів. За даними цієї міжнародної неурядової організації Україна в 2014 році посідала 3 місце за кількістю вбитих журналістів, а за поточний 2015 рік Україна займає 13 місце поряд з Індією та Сомалі [2].

Враховуючи викладене вище, можна стверджувати, що професійна діяльність журналіста є небезпечною та недостатньо захищеною. Такий стан речей об'єктивно вимагає удосконалення законодавства, що стосується захисту журналіста під час здійснення ним законної професійної діяльності від злочинних посягань.

Донедавна безперешкодність законної професійної діяльності журналіста в межах Кримінального кодексу України забезпечувалась лише статтею 171, яка передбачала притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб за умисне перешкоджання такої діяльності, а ч. 2 цієї ж статті передбачала покарання за переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику, здійснюване службовою особою або групою осіб за попередньою змовою [3]. Сьогодні ж діють зміни в КК, прийняті від 14 травня 2015 року, які суттєво вплинули на розглядувану проблему. Назва розділу XV Особливої частини КК була змінена з «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян» на «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів». Така назва відображає оновлений зміст вказаного розділу, який доповнений групою нових злочинів.

До них належать: погроза або насильство щодо журналіста (ст. 345¹ КК); умисне знищення або пошкодження майна журналіста (ст. 347¹ КК); посягання на життя журналіста (ст. 348¹ КК); захоплення журналіста як заручника (ст. 349¹ КК). Також доречно зауважити, що вказані зміни внесли доповнення і до ч. 2 ст. 375 КК, яка нині передбачає таку кваліфікуючу ознаку, як постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови з метою перешкоджання законній діяльності журналіста.

Ще однією позитивною стороною вказаних змін є захист близьких родичів чи членів сім'ї журналіста від злочинних посягань, що безумовно є одним із засобів забезпечення незалежності журналіста під час здійснення ним своєї професійної діяльності. Наприклад, за умисне заподіяння близьким родичам чи членам сім'ї журналіста тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності передбачається покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років. В той же час загальна норма передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років.

Особливої уваги заслуговує впроваджена примітка ст. 345¹, яка дає детальне визначення професійної діяльності журналіста, відповідно до якої під професійною діяльністю журналіста у статтях 171, 345¹, 347¹, 348¹ КК слід розуміти систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет. Статус журналіста або його належність до засобу масової інформації підтверджується редакційним або службовим посвідченням чи іншим документом, виданим засобом масової інформації, його редакцією або професійною чи творчою спілкою журналістів. Така примітка поліпшуватиме становище журналістів у разі виникнення необхідності доводити в суді, що їм чинилося перешкоджання.

Підводячи підсумок, можна стверджувати, що відповідні зміни в Кримінальному кодексі України є цілком позитивними, оскільки вони надають додаткові гарантії щодо незалежності та захисту журналіста, а також впроваджують механізм захисту близьких родичів чи членів сім'ї журналіста від злочинних посягань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Євромайдан: список постраждалих журналістів – 206 випадків [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://imi.org.ua/analytics/42295-spisok-postrajdalih-jurnalistiv-30-vipadkiv-onovlyuetsya.html>.

2. Deadliest Countries in 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cpj.org/killed/2015/>.

3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

*Нестеренко Катерина Олександрівна,
к.ю.н., ст. викладач кафедри кримінально-
правових дисциплін Криворізького
факультету НУ «ОЮА».*

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УКРАЇНІ

Війна, яка зараз триває, насамперед б'є по дітях: діти-вимушені переселенці, діти-комбатанти (діти-солдати), діти, які зазнали фізичного або сексуального насилля, перебували у полоні, зазнали психологічних або фізичних травм, втратили батьків або зв'язок з батьками.

На сьогоднішній день не існує правдивої статистики про кількість дітей, втягнутих у збройні конфлікти і постраждалих від них. Діти, що переїхали з зони АТО пережили безліч різних стресових ситуацій. Як і дорослі, більшість дітей справляються з численними стресами, пов'язаними з положенням переселенця, однак вони в більшості випадків травмують дитячу психіку, в результаті чого деякі діти стають психологічно вразливими. І це цілком зрозуміло, адже ці діти часто втрачають батьків, близьких людей, які за ними доглядали, братів і сестер, родичів і друзів, свій будинок, майно, іграшки, знайоме оточення, звичний образ повсякденного життя.

На жаль, про права дитини ми говоримо лише напередодні Міжнародного дня захисту дітей. можна твердити, що системне порушення прав дитини в Україні сьогодні стало догмою. На жаль, мало кого хвилює, що діти-сироти у виправних колоніях не мають належного соціального нагляду та захисту, прогалини в українському законодавстві дозволяють горе-батькам безперешкодно ухилятися від сплати аліментів, а так звана «безкоштовна» середня освіта давно перетворилася в банальний бізнес.

Права дитини – це, перш за все, права людини. Тому захист прав дитини, моніторинг ситуації щодо дотримання цих прав і реагування на випадки як звичайних порушень так і на випадки порушень через недосконалість законодавства. Основна проблема у цій сфері полягає у відсутності комплексного підходу при врегулюванні питань, пов'язаних із захистом прав дитини. Намагаючись врегулювати те чи інше право дитини, суб'єкти законодавчої ініціативи не враховують та ігнорують норми інших законів, які так чи інакше також торкаються питань прав дитини.

Активісти особисто не бачать підтримки держави і після переселення, не зважаючи на зростаючу кількість переселенців з дітьми, є низка проблем: по-перше, це транспорт для евакуації з зон бойових дій, надання житла; по-друге, діти переселенці, які отримували ліки безкоштовно в містах, де жили, тепер не мають такої можливості. Виявилось, що в українському законодавстві немає відповідей на питання, як допомогти дітям в умовах збройного протистояння, евакуації тощо.

Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб", як показала практика, виявився не результативним. Проектом декларується можливість переселенців позачергово влаштувати дітей в школи і дитячі сади, а для студентів - можливість переведення в державні вузи з наданням їм гуртожитків. "Очевидно, автори законопроекту не замислювалися над тим, що діти не можуть бути прийняті в школи та дитячі садки понад встановлену санітарної норми. Так само як і студенти можуть бути зараховані до ВНЗ у разі наявності місць державного замовлення. У всякому разі, в супровідних документах до законопроекту відсутні будь-які дані про наявність вільних місць у дитячих садках, школах, вузах для зарахування переселенців",

Викликає занепокоєння і питання соціально-правового захисту неповнолітніх дітей, що перебувають у колоніях виправного типу. Сьогодні там перебуває чимало дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Таким чином, дитина-сирота, яка потрапляє до виправної колонії абсолютно «випадає» із законодавства, що стосується сфери міністерства соціальної політики. У свою

чергу, орган опіки і піклування за місцем розташування колонії не цікавиться дітьми-сиротами, що перебувають тут, та нічого про них не знає.

Як бачимо у сфері захисту прав дитини існує чимало прогалин у законодавстві, що несуть за собою неабиякі проблеми та обмеження для малих українців.

Розв'язання проблеми дітей у цьому збройному конфлікті є одним із основних пріоритетів правозахисної стратегії, не лише тому, що діти, які потерпають зараз, визначатимуть наше майбутнє, а й тому, що вони мають невід'ємні та невідчужувані права, закріплені в міжнародних і національних документах з прав людини.

На мою думку потрібно посилити відповідальність за військові злочини проти дітей, законодавчо встановити поняття “дитина — жертва збройного конфлікту”, продовжувати і підсилювати надання фізичної, психологічної та соціальної допомоги дітям, які були чи могли бути завербованими або використувалися у воєнних діях та ін.

Діти- це майбутнє! Діти повинні жити у світі краси, а не перебувати в зоні конфлікту. Хотілось би закликати суспільство об'єднатися і вимагати від держави конкретних дій для захисту дітей та вирішення конфлікту.

*Ніколаєнко Маргарита Володимирівна
студентка II курсу
Полтавського юридичного коледжу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРОПАГАНДА ВІЙНИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОМ

На даному етапі розвитку Україна перебуває в умовах інформаційної війни, серед засобів ведення якої чільне місце займає пропаганда. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває важливість теоретичної і практичної розробки відповідальності особи за пропаганду, зокрема заклики до агресивної війни та до розв'язування воєнного конфлікту.

Так, прийнятий у 2001 р. Кримінальний кодекс України (далі – «КК») уперше виділив злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в окремий розділ, чим надав їм особливої значущості. Одним з таких злочинів є пропаганда війни, яка набула свого закріплення у ст. 436 КК.

Проте, для повноцінного розгляду зазначеного питання, необхідним видається подання деяких визначень для коректного їх розуміння.

Спочатку наголосимо, що під терміном пропаганда розглядають поширення політичних, філософських, наукових, мистецьких або інших поглядів, ідей, фактів, аргументів та інших відомостей, у тому числі чуток або завідомо неправдивих відомостей задля формування суспільної думки та свідомості, активізації певної бажаної діяльності.

Наступним моментом є визначення поняття агресія для подальшого розгляду агресивної війни. У резолюції ХХІХ сесії Генеральної Асамблеї ООН (1974 р.) під агресією розуміють застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканості чи політичної незалежності іншої держави або будь-яким іншим чином, що несумісний зі Статутом ООН.

Отож, із вище зазначеного визначимо, що пропаганда агресивної війни – це дії, пов'язані з поширенням поглядів та аргументів з метою формування певної суспільної думки для активізації бажаної діяльності щодо агресивної війни.

Далі при дослідженні питання пропаганди війни у розрізі кримінального закону є розгляд складу такого злочину.

1. Безпосереднім об'єктом є мир між державами та народами як складова міжнародного правопорядку. При цьому не важливо чи публічні заклики спрямовані на розв'язання війни, де Україна виступала б однією з її учасниць, чи ні.

2. Об'єктивну сторону утворюють: публічні заклики до агресивної війни або розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дії або розповсюдження таких матеріалів.

3. Суб'єкт злочину загальний.

4. Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом. Для виготовлення матеріалів обов'язкова мета – їх розповсюдження.

Розібравшись з основними положеннями, важливим видається перехід до проблемних питань, які виникають при кваліфікації діянь особи за статтею пропаганда війни.

Першим можна визнати вірне розуміння публічності тих чи інших закликів. У теоретичних розробках такими визнаються заклики, які повідомляються багатьом особам в їх присутності або із застосування технічних засобів масового інформування. Але якщо з приводу виступів по радіо чи

телебаченню все зрозуміло, то у випадку усного спілкування неоднозначним моментом є розуміння того скільки осіб мають бути присутніми і за яких умов має відбуватися подібне повідомлення.

Ще одним досить цікавим моментом є питання співвідношення посягань на територіальну цілісність та недоторканість України (ст. 110 КК) зі злочином, передбаченим ст. 436 КК. Фактично можна говорити, що публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами щодо зміни меж території або державного кордону, встановленого Конституцією України є частиною від цілого стосовно закликів до агресивної війни, адже такі дії можна визначати актом збройної агресії.

Варто також зауважувати, що злочин, який розглядається, вважається закінченим, коли вчинена будь-яка із зазначених у ст. 436 дій, що дає можливість для ефективнішого її застосування.

З приводу суб'єктивної сторони складу злочину необхідно додати, що винна особа не обов'язково має вважати за необхідне розв'язання агресивної війни або воєнного конфлікту, а може діяти з корисливих мотивів.

Також однією з прогалин можна визначити те, що фактично кримінальний закон не передбачає відповідальності за пропаганду війни, яка не є агресивною, що, у свою чергу, призводить до можливості викривлення розуміння змісту визначеної статті.

Українські ж реалії показують те, що, на жаль, навіть ті люди, які мають, *de jure*, боротися із проявами такої злочинної діяльності осіб як пропаганда війни, *de facto*, часто не розуміють значення поняття пропаганда як такого і як результат не усвідомлюють ті наслідки, до яких може призвести пропагандистська діяльність.

Парадоксальним є те, що попри вже досить тривалу інформаційну війну, яка ведеться проти нашої держави, в Україні не було жодного випадку притягнення до кримінальної відповідальності за статтею пропаганда війни. Багато у чому саме це призводить до появи все нових і нових закликів до ведення агресивної війни проти України не лише в усній формі, а й у ЗМІ.

Ураховуючи вище наведене, конче необхідним є, по-перше, переосмислення суспільством в цілому та органами захисту населення зокрема важливості зупинення пропагандистських дій, по-друге, мобілізація зусиль задля того аби хоча б частково припинити усю ту діяльність, яка підриває державу з середини.

Також варто виділити, що практика застосування ст. 436 КК дала б змогу краще зрозуміти проблемні моменти, які на сьогодні містяться в кримінальному законодавстві з приводу саме кваліфікації діянь за згаданою статтею, і відповідно дала б підстави для їх усунення шляхом покращення законодавцем норми закону або створенням додаткових норм через теоретичну розробку.

*Павліченко Євгенія Володимирівна,
ст. викладач кафедри кримінально-правових
дисциплін Криворізького факультету
Національного університету «Одеська
юридична академія»*

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕГО ЗАКОНОДАВСТВА

В умовах побудови правової демократичної держави проблема прискорення реформування кримінально-виконавчої системи, її олюднення та приведення у відповідність до міжнародних стандартів з прав людини і поведження із засудженими має досить велику актуальність.

Разом з тим законодавство кримінально-правового комплексу недостатньо враховує основні положення Конституції України, міжнародних норм, особливо у сфері виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі. Увага міжнародно-правовим стандартам в сфері виконання кримінальних покарань почала приділятися порівняно недавно в Україні. Це стосується і впровадження їх в законодавство і практику діяльності органів і установ виконання покарань.

Провідну роль у механізмі гарантування та забезпечення прав і свобод людини в Україні відіграє правосуддя. Стан організації правосуддя, реальні можливості його впливу на суспільні відносини відображає той рівень гарантій, який держава може надати кожному своєму громадянину. Незалежна та ефективна судова влада є однією із фундаментальних складових кожної демократичної держави. Основним гарантом верховенства права є об'єктивний, неупереджений та незалежний суд.

Статтею 124 Конституції України закріплено, що судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території України. Однак, до цього часу законодавчо не забезпечено дієвих механізмів гарантування виконання судових рішень, що призвело до негативних наслідків в системі організації виконання судових рішень. Виконання судових рішень – важливий етап судочинства, без якого сам факт прийняття

рішення втрачає сенс, тому залишення проблем їх виконання поза увагою ставить під загрозу мету правосуддя.

Виконання судових рішень було покладено на судових виконавців, але не існувало єдиного державного органу, основним завданням якого було б забезпечення виконання рішень судів, а також рішень інших органів, що згідно з законом підлягають виконанню. Оцінка ситуації виконання рішень у країні свідчить про існування низки проблем, що негативно впливають на її дієвість.

Україна займає одне з перших місць за зверненнями до Європейського суду з прав людини у зв'язку з порушеннями прав людини на стадії виконання судових рішень (стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р.)

Згідно з оприлюдненими Міністерством юстиції України даними, в органах ДВС знаходилось на виконанні понад 8 млн. виконавчих документів на загальну суму понад 440 млрд. грн. Середній відсоток виконання по виконавчим документам становить менше 25%.

Зараз в Україні пропонується ввести інститут приватних виконавців. З цією метою *Центром політико-правових реформ підготовлено і оприлюднено* Концепцію запровадження інституту приватних виконавців в Україні. Також розроблено законопроект «Про приватних виконавців».

Перейти до недержавних форм виконання рішень пропонується поступово, як це зробила, зокрема, Грузія та Болгарія, а саме на першому етапі запровадити недержавні форми виконання рішень поряд із державною виконавчою службою під постійним контролем з боку Міністерства юстиції України.

Як вказують експерти слово «приватний» є умовним, оскільки приватний виконавець діє від імені держави та внесений до відповідного державного реєстру на підставі рішення органу державної влади.

Відповідно до законопроекту приватним виконавцям будуть надані права на здійснення виконання рішень на підставі виданих судом виконавчих документів. До приватного виконавця будуть застосовуватись положення законодавства про виконавче провадження в частині повноважень, прав та обов'язків державного виконавця.

З тексту законопроекту слідує, що ще багато окремих питань вимагають врегулювання. Враховуючи той факт, що з робота державних виконавців по виконанню рішень ускладнюється діями самих боржників, ніхто не дасть гарантію того, що з цю проблему вирішать приватні виконавці, які дещо обмежені в повноваженнях.

Наступною новелою кримінально-виконавчого законодавства є наступне, що парламент прийняв, а президент підписав Закон України «Про пробацію» від 05.02.2015 р. № 160-VIII. Згідно із цим Законом, «*пробація*» — система наглядових і соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду й відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, яка характеризує обвинуваченого.

Метою пробації є гарантування безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчинення ними повторних кримінальних правопорушень і забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачуваних, з метою винесення судом рішення про міру їх відповідальності.

Уряду країни належить виконати велику і складну роботу стосовно запланованих реформ та запровадження їх у практичне життя. Міністерство юстиції планує провести роботу щодо законодавчо-правового врегулювання поставлених завдань протягом поточного року і, в разі прийняття відповідних змін до законодавства, вже з наступного року буде можливим запровадження приватної виконавчої служби на практиці. Але при цьому, не виключаю використання на перших порах практики пілотних проєктів у окремих регіонах України з метою виявлення можливих проблем та недоліків.

*Пономаренко Євгеній Сергійович,
студент IV курсу Інституту підготовки
кадрів для органів прокуратури України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПОЧАТКОВОГО МОМЕНТУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Життя – це найважливіше невід'ємне благо кожної людини, яке перебуває під охороною держави, в тому числі й під її кримінально-правовою охороною. Проте в юридичній науці досі немає єдності в поглядах на те, коли ж починається кримінально-правова охорона життя.

Звернення до зарубіжного досвіду вказує на відсутність єдиного підходу до вирішення питання про початок кримінально-правової охорони життя людини. Так, наприклад, у Франції людське життя охороняється законом вже після 10 днів після зачаття, в Данії – після 12 тижнів, в Швеції – 20, а в Японії

– після народження дитини. Останнє стосується й України. Однак у вітчизняному законодавстві та науці містяться суттєві розбіжності при визначенні початкового моменту кримінально-правової охорони життя людини, який має дуже важливу роль при кваліфікації злочинних діянь та запобіганні судових помилок стосовно кримінальних проваджень щодо цієї категорії справ.

Цій проблемі присвятили свої роботи багато науковців, такі як: М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. В. Панкратов, В. В. Сташис, К. О. Черевко, О. В. Шевченко та ін. У цілому в юридичній літературі можна виділити такі підходи до визначення початкового моменту людського життя: 1) з моменту зачаття; 2) з моменту народження головного мозку; 3) з початку самостійного дихання новонародженої дитини; 4) з моменту відокремлення плоду від черева матері; 5) з початку фізіологічних пологів; 6) з моменту прорізування плода з утроби матері у процесі народження.

На сьогодні загальноприйнято вважати початком життя людини початок фізіологічних пологів. При цьому в медичній науці виділяють три пологових періоди: перший (розкриття шийки матки), другий (вихід плоду) і третій (післяпологовий – протягом якого проходить відторгнення плаценти від стінок матки та відділення посліду). Загальна тривалість пологів у тих, хто народжує вперше, становить 15–20 год, а тих, хто вдруге, – 6–10 год. З огляду на вищевказане, виникає питання: на якому ж саме етапі фізіологічних пологів починається життя?

Варто зауважити, що нормативно такий момент чітко не встановлений. Це питання певною мірою відображено в ст. 6 Закону України «Про охорону дитинства» де зазначається, що кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною відповідно критеріїв ВООЗ. В Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвнонародженості (Наказ МОЗ від 29 березня 2006 року №179) зазначається, що життєздатним вважають новонародженого з 22-го повного тижня вагітності (з 154 доби від першого дня останнього нормального менструального циклу), тобто життя людини починається саме з цього моменту.

Гуманізм, тенденції в медицині та досвід переважної частини західних держав стали передумовою того, що на сьогодні все більше вітчизняних вчених стають прихильниками визначення кримінально-правової охорони життя починаючи від повного 22-го тижня вагітності (С. В. Гізімчук, О. І. Золотова, В. М. Куц, А. М. Орлеан, А. М. Попов, Р. Д. Шарапов та ін.). Так, одні науковці пропонують прирівнювати до вбивства посягання на плід від 22 тижнів вагітності, який знаходиться поза утробою матері. Інші – пропонують прирівнювати до вбивства посягання на плід від 22 тижнів вагітності незалежно від того, чи знаходиться він поза утробою матері, чи в ній. Так, А. М. Орлеан наполягає, що «посягання на життя плоду, який набув ознак життєздатності, повинно вважатися злочином проти життя незалежно від того, розпочався чи не розпочався пологовий процес, вивільнено чи не вивільнено його (плід) з утроби матері».

Остання позиція видається найбільш переконливою, оскільки незалежно від того, знаходиться плід поза утробою матері, чи ні, медичним шляхом доведено та нормативно визначено (в тому числі й на рівні ВООЗ), що з 22-го тижня вагітності плід набуває здатності жити поза утробою матері. Іншими словами – він стає не просто плодом, частиною організму матері, посягання на який є посяганням саме на здоров'я матері, а перетворюється на якісно новий об'єкт кримінально-правової охорони – окреме відносно самостійне життя, яке в будь-який момент може бути відокремлено від матері.

Вище вказане свідчить про те, що в Україні слід на законодавчому та правозастосовчому рівнях визначити початковий момент кримінально-правової охорони життя людини, задля забезпечення принципу гуманізму, поваги до прав і свобод, правильної кваліфікації злочинів та уникнення юридичних помилок. Не обов'язково при цьому, щоб цей момент відповідав встановленим в інших нормативних актах положенням, які мають іншу сферу застосування. Так, у Примітці до ст. 115 КК можна визначити початковий та кінцевий моменти життя людини для потреб кваліфікації злочинів. Крім того, можна також ставити питання про визнання умисного заподіяння смерті в період життя з 22-го тижня й до початку фізіологічних пологів так званім «привілейованим» видом вбивства на рівні з вбивством матір'ю новонародженої дитини (ст. 117 КК), а також про недопустимість криміналізації позбавлення життя в зазначений період з необережності. Але ці всі питання – предмет майбутніх спеціальних досліджень.

*Покліпач А. А.,
студентка 5-го курсу ШКОП
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Щодо удосконалення кримінальної відповідальності за невиконання рішень Європейського суду з прав людини

Законом України від 17 липня 1997 р. ратифікована «Конвенція про захист прав і основних свобод людини» 1950 р. та Протокол № 11 до цієї Конвенції, у зв'язку з цим, рішення Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 даної Конвенції.

Кримінальний Кодекс України (далі - ККУ) передбачає відповідальність за невиконання чи неналежне виконання Рішення, що карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років (ч.4 ст. 382 ККУ).

Згідно з даними щорічного звіту Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, станом на 30 листопада 2014 року на розгляді в Європейському суді перебувало 13 600 справ проти України, що складає 13,3 % від загальної кількості справ.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про державний бюджет України на 2015 рік»:

«Кабінету Міністрів України надається право у встановленому ним порядку реструктуризувати фактичну заборгованість обсягом до 7.544.562.370 гривень, що виникла станом на 1 січня 2015 року за рішеннями судів, виконання яких гарантовано державою, а також за рішеннями Європейського суду з прав людини, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України, шляхом часткового погашення за рахунок коштів, передбачених цим Законом на ці цілі, у розмірі до 10 відсотків від суми за зазначеними рішеннями та видачі на решту суми фінансових казначейських векселів строком обігу до семи років, з відстроченням платежів за цією заборгованістю на два роки та відсотковою ставкою 3 відсотки річних».

Сама процедура виконання даного рішення регламентована законами України, «Про виконавче провадження» станом на 06.06.2015, «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» станом на 02.12.2012, «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» станом на 15.07.2015, досить чітко сформульовані дії щодо виконання даного рішення та обов'язків уповноважених на те органів та осіб.

Але, порядок накладення стягнень та відповідальності даних осіб, викладений досить узагальнено, а саме, при невиконанні рішення ЄСПЛ, який саме орган, служба , чи конкретно яка службова особа буде нести відповідальність?

Наприклад, при винесенні рішення ЄСПЛ буде нести відповідальність, чи,

1. державна виконавча служба, яка зобов'язана відкрити виконавче провадження протягом десяти днів;
2. центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, який здійснює списання на вказаний стягувачем банківський рахунок;
3. Прем'єр-міністр України, який не вносить до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо прийняття нових, скасування чинних нормативно-правових актів або внесення до них змін, наприклад до Закону України «Про державний бюджет», щодо відшкодування коштів особам за рішенням ЄСПЛ;
4. Кабінет Міністрів України, який не вносить у порядку законодавчої ініціативи до Верховної Ради України законопроекти щодо прийняття нових, скасування чинних законів або внесення до них змін.

Тому вважаємо, що слід доповнити ККУ приміткою до ст. 382 і вказати там, що службовими особами, в даному випадку є ті органи та служби, які безпосередньо приймають участь у виконанні рішень ЄСПЛ, або слід скористатися досвідом Іспанії та сформулювати у примітці до ст. 382 ККУ, що відповідальність поширюється саме на учасників виконання рішень ЄСПЛ та для кожної конкретної службової особи прописати відповідальність пропорційно її вини.

*Самарська Юлія Валеріївна
Студентка II курсу
Полтавського юридичного коледжу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Щодо питань законодавчого вирішення проблем катування в Україні

Тема катування поширена і актуальна в сучасному світі, адже за оцінками Харківського інституту соціальних досліджень від 100 до 120 тисяч осіб потерпають від тортур в органах внутрішніх справ. Погане поводження, зокрема, з особами, які перебувають у міліції як підозрювані (обвинувачувані) залишається системною проблемою в Україні.

Європейський суд з прав людини визнав порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції з прав людини у близько півтора десятках справ проти України, і значна їх частина стосується поганого поводження під час спілкування із міліцією, особливо під час кримінального переслідування. Це означає, що кожні 40 секунд якась людина зазнавала незаконно насильства з боку працівників міліції. Проте прокуратура не визнає такого масштабу незаконного застосування сили органами внутрішніх справ.

Слід зазначити що з середини ХХ століття чимало зусиль було витрачено на розробку та реалізацію міжнародних стандартів захисту прав людини. Ці зусилля знайшли свій прояв у формуванні масштабної системи таких стандартів. Говорячи про масштабність зазначеної системи відзначимо, що вона включає в себе норми універсального, регіонального, субрегіонального та локального характеру, які органічно доповнюють, підсилюють а іноді і дублюють одна одну, формуючи тим самим ефективний міжнародно-правовий механізм забезпечення захисту і відновлення прав людини. В рамках даної системи в числі інших містяться і стандарти у сфері протидії катуванням та іншим формам негуманного поводження.

Катування та інші жорстокі, нелюдські або принижуючі гідність види поводження та покарання являють собою одне з основних питань, якими Організація Об'єднаних Націй серйозно та глибоко займалась багато років відразу ж після свого створення. Усі ці роки ООН різними засобами намагалася забезпечити належний захист усіх від катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання. В рамках цієї організації було прийнято універсальні норми захисту, придатні для всіх людей, та втілила їх у міжнародні декларації та конвенції. Були вироблені особливі норми, придатні для позбавлених свободи осіб, які тільки звинувачуються або вже засуджені. Крім того, проголосила незаконними деякі види поводження та покарання, розпочала дослідження з метою розробки кодексу поведінки для співробітників органів підтримки правопорядку та проекту кодексу медичної етики. Особливо необхідно наголосити на прийнятті ООН Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими, які з моменту їх проголошення у 1955 році дозволили у певній мірі забезпечити захист ув'язнених та вплинули на законодавство у багатьох країнах.

За законодавством України, катування – це кримінальне, умисне, винне діяння, яке спрямоване на завдання моральної або психологічної шкоди особі, з метою отримати від потерпілого відомості чи іншу важливу інформацію.

Конституція України, зокрема ст. 28 наголошує, що кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам.

Не зважаючи на те, що забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави, правоохоронні органи нехтують цими правами, а їхні дії іноді призводять, навіть, до загибелі затриманих чи тимчасово ув'язнених осіб.

На сучасному етапі розвитку суспільства розроблені національні та міжнародні нормативно-правові інструменти та механізми протидії та боротьби з катуванням та нелюдським чи принизливим поводженням або покаранням.

Існуюча на законодавчому рівні заборона такого поводження є абсолютною, відступати від неї держава не має права навіть у випадку війни або іншої загальнодержавної небезпеки, яка загрожує населенню.

Але, вочевидь, функціонування навіть демократичного суспільства не можливе без створення спеціальних інститутів примусу й обмеження прав громадян. Вони мають законне право на застосування насильницької дії для забезпечення виконання своїх функцій. Застосування насильницької дії має здійснюватися у чітко визначених межах, які повинні бути закріплені в законодавстві. Проте у повсякденній діяльності працівники правоохоронних органів досить часто переходять цю межу, застосовуючи

до затриманих фізичний примус. Отож, аналіз національного законодавства, норм міжнародного права, а саме Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання дозволяє зробити висновок про необхідність прийняття спеціального закону, метою якого є створення комісії з запобігання катуванням та нелюдському чи принизливому поводженню або покаранню. Цей закон дозволить створити національний превентивний механізм, що покращить правове становище в державі та активізує участь України в процесах європейської інтеграції.

*Філіпенко Валерія Русланівна,
студентка III курсу Інституту підготовки
кадрів для органів прокуратури України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПЕРЕХІД НА БІК ВОРОГА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ

1. Злочини проти основ національної безпеки України в сучасній історії нашої держави вчинялись, порівняно з іншими формами злочинності, надзвичайно рідко. Однак, протягом останніх двох років криміногенна ситуація змінилась і вивчення, зокрема, проблеми державної зради актуалізувалось. Об'єктивна сторона державної зради сформульована в ч.1 ст. 111 КК України і виражається в таких трьох формах: 1) перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту; 2) шпигунство; 3) надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України.

2. В науковій літературі відзначається, що перехід на бік ворога в умовах воєнного стану чи в період збройного конфлікту може полягати у так званому «фізичному переході» (перехід до ворога через лінію фронту, вступ на службу в армію ворожої держави, участь за її завданням у бойових діях проти України тощо) або «інтелектуальному переході» (виконання доручень ворога чи сприяння агентам ворожої держави на території України тощо). На сучасному етапі в Україні спостерігається різка динаміка збільшення випадків вчинення злочину, передбаченого ст.111 КК України, в тому числі в формі переходу на бік ворога. Наприклад, влітку 2015 року Військова прокуратура України оголосила в розшук колишнього командира військової частини Повітряних Сил Збройних Сил України в Криму, який обіймає посаду начальника комендатури Чорноморського флоту Російської Федерації. Він в березні 2014 року сприяв переходу особового складу військової частини до складу Збройних Сил Російської Федерації, а в подальшому не виконав накази про передислокацію особового складу ввіреній частини, військової техніки та майна на материкову частину України («фізичний перехід»). Восени 2014 року Калачацький районний суд Херсонської області визнав винним за ч.1 ст.111 КК України особу, яка в березні 2014 року за завданням офіцера управління зв'язку штабу Чорноморського флоту Російської Федерації, збирала та передавала представнику іноземної держави відомості військового характеру щодо базування та передислокації військових частин та з'єднань Збройних Сил України на території Херсонської області. Пізніше дана особа отримала від вказаного офіцера наступне завдання на пошук осіб з числа військовослужбовців підрозділів Збройних Сил України, дислокованих в Херсонській області, які б хотіли перейти на територію тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим на службу до лав Збройних Сил Російської Федерації. Ця особа, дізнавшись всю потрібну інформацію, передавав її в телефонному режимі представнику іноземної організації («інтелектуальний перехід»).

3. Перехід на бік ворога означає, що громадянин України надає безпосередню допомогу державі, з якою Україна на той час перебуває у стані війни або збройного конфлікту. Тобто це вступ особи в контакт з її військовим противником для сприяння йому у вчиненні шкоди суверенітету, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Перехід на бік ворога може полягати у переході до ворога через лінію фронту, вступ на службу до військових чи інших формувань ворожої держави, наданні допомоги агентам спецслужб іноземних держав, участі в бойових діях на боці ворога тощо.

4. Форма об'єктивної сторони державної зради, яка піддана аналізу, містить такі суттєві ознаки - час і обстановка, йдеться про «умови воєнного стану» та «період збройного конфлікту». Їх зміст КК України не визначає, отже, необхідно звертатись до положень інших галузей права та міжнародних документів. Поняття воєнного стану, розкривається в Конституції України, Законах України «Про правовий режим воєнного стану» (ст.1), «Про оборону України» (п.11 ч.1 ст.1). Відповідно до цих законів воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її

місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Воєнний стан запроваджується Указом Президента України, який має бути затверджений Верховною Радою України з визначенням строку, на який оголошується воєнний стан (п.31 ст.85, п.20 ст.106 Конституції України).

Воєнна доктрина України, що затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 року, дає визначення збройного конфлікту – це збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт). Виходячи з цього можна зазначити, що збройний конфлікт може бути міжнародним і внутрішнім (неміжнародним).

5. Враховуючи викладене, слід зробити висновок, що перехід на бік ворога можливий як фізичний, так і інтелектуальний. При цьому перехід на бік ворога повинен мати місце в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, їх тлумачення наведено вище. Наведені приклади даної форми державної зради, що свідчить про необхідність та актуальність дослідження даної форми об'єктивної сторони державної зради.

СЕКЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

*Легка Ірина Володимирівна, студентка
5 курсу, 2 групи господарсько-правового
факультету НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Адвокат-медіатор в кримінальному провадженні за чинним законодавством України

Сутність медіації не є новою для української правової дійсності, але на сучасному етапі розвитку правової системи недостатньо лише розуміння того, що цей інститут вже існував в українському праві, сьогодні необхідно визначити можливості функціонування його в сучасних умовах, його нові форми реалізації.

Щодо медіації в кримінальному провадженні, то одними із основних міжнародних документів слід назвати Рекомендацію № R (99) 19 від 15 вересня 1999 року «Медіація у кримінальних справах», Рекомендацію 20(2003) Комітету Ради Міністрів Державам-членам щодо нових способів роботи із злочинністю неповнолітніх та ролі правосуддя у справах неповнолітніх, Рішення Ради Європейського союзу від 15 березня 2001 року «Про місце жертв у кримінальному судочинстві» (2001/220/JHA), які закріплюють обов'язок держав –членів сприяти розвитку і запровадженню програм посередництва між потерпілим і правопорушником як загальнодоступної послуги. В національному законодавстві у Розділі VI КПК України (КПК) передбачено кримінальні провадження на підставі угод про примирення потерпілого та підозрюваного чи обвинуваченого, які у теорії називають «відновним правосуддям». Згідно ст. 468 КПК у кримінальному провадженні в рамках примирних процедур щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може бути укладена угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим (ч. 3 ст. 469 КПК) .

У зв'язку із невизначеністю на законодавчому рівні інтерпретації фігури медіатора (примирювача) та невизначеності критеріїв, яким має відповідати така особа, в наукових колах дискусійним є питання щодо ролі адвоката у процесі медіації. Так, позиція більшості вчених, які займаються дослідженням проблем медіації, щодо питання про участь адвоката в примирних процедурах досить категорична: професія адвоката несумісна з виконанням ролі медіатора. Суть цієї позиції зводиться до наступного: адвокат зазвичай є представником однієї з сторін у спорі, а медіатор повинен бути незалежним від сторін . Як відзначає Ж.В. Мішина, на практиці рішення цього питання є досить неоднозначним. Крім того, практика функціонування відновного правосуддя в багатьох державах є різноманітною. Так, у відповідності до Федеральногоного Положення про адвокатуру Німеччини, адвокати виконують не тільки функцію представництва сторін, але й виступають професійними, незалежними від сторін консультантами. Адвокат може виступати в якості медіатора, реалізуючи свої функції з надання юридичної допомоги, однак ця діяльність несумісна з представництвом інтересів однієї з сторін, які приймають участь у процесі медіації.

Відповідно до ч. 1ст. 469 КПК України угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Водночас переговори щодо угоди про примирення можуть проводити й захисник (адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого (ст. 45 КПК)) і представник (особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником (ст. 63 КПК)), а також інша особа, погоджена сторонами (за винятком слідчого, прокурора або судді). Отже, зазначені особи виступають медіаторами. Слід підтримати думку С.Фурси, яка пропонує доповнити ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що визначає види адвокатської діяльності, «здійсненням адвокатами функції медіації».

Цікавим з точки зору дослідження медіаторних функцій адвоката є проект Закону України «Про медіацію» (реєстр. №2480 від 27.03.2015 р.). Викликає дискусії положення про те, що якщо адвокат надає послуги медіатора, то в подальшому він позбавляється права брати участь у справі. Верховний Суд України у своїх зауваженнях та пропозиціях до попереднього проекту Закону України «Про медіацію» (реєстр. №2425а-1 від 3 липня 2013 р.) з приводу вказаного положення підкреслив, що процедура медіації має договірну природу, ґрунтується на принципах взаємної згоди, добровільності та самовизначеності. У свою чергу, відповідно до статті 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» завданням адвокатури є сприяння захисту прав, свобод та представництво законних інтересів громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, надання їм іншої юридичної допомоги. Тому слід погодитися, що залучення адвоката до процесу медіації відповідає законодавству України і є цілком логічним.

Роль адвоката-медіатора у кримінальному провадженні може розглядатися у двох напрямках. По-перше, це професійна діяльність адвоката як медіатора у кримінальних справах, та по-друге посередницька діяльність адвоката як сторони у кримінальному провадженні. Це пояснюється тим, що адвокати як спеціальні суб'єкти надання кваліфікованої правової допомоги, повинні підтримувати та сприяти розвитку медіації як найбільш перспективного та передового способу досягнення завдань та цілей, поставлених громадянським суспільством та державою перед адвокатурою.

Отже, на наш погляд, здійснення захисником як стороною кримінального провадження функцій медіатора при укладенні угод про примирення між підозрюваним, обвинувачем та потерпілим, його участь у переговорах та розв'язанні конфлікту, завдяки гарантіям професійної незалежності адвоката та дотриманню високих стандартів професійної етики, сприятиме захисту прав та свобод учасників кримінального провадження та забезпечить розробку конструктивної та законної угоди про примирення.

Науковий керівник Вільчик Т.Б.,

доцент кафедри Організації судових та правоохоронних органів

Сорока Максим Михайлович,

студент 3 групи 5 курсу інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СЛІДЧИМ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

За весь період застосування положень чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) науковці та працівники правоохоронних органів зуміли виявити всі основні його недоліки. Питання стосовно правової регламентації використання слідчим матеріалів оперативно-розшукової діяльності під час досудового розслідування не стали виключенням.

Автори кодексу, намагаючись полегшити роботу слідчих та організувати ефективне оперативне забезпечення кримінального судочинства ввели в кодекс ряд новел. Внаслідок цього, Глава 21 чинного КПК України поповнилась набором нових негласних слідчих (розшукових) дій, які дозволяють об'єднати оперативно-розшукову діяльність з процесом досудового розслідування. Одним з таких негласних заходів є використання слідчим конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК України).

Нормативне закріплення даної слідчої дії привело до ускладнень практичного характеру. Зокрема, слідчі не до кінця розуміють механізм реалізації цього положення. Так, за ст. 275 КПК України слідчий має право лише використовувати інформацію, що стала відома під час конфіденційного співробітництва [1], а здійснювати останнє можуть тільки оперативні працівники. Це прямо впливає з положень п. 14 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2]. Тому, необхідно визначити як будуть

взаємодія між собою вказані процесуальні фігури та яким чином відбуватиметься оформлення отриманих даних. Кодекс нажалі не надає жодних відомостей щодо окреслених питань.

В теорії права, при відсутності спеціально-правового регулювання суспільних відносин застосовуються загальні положення тієї галузі права, в якій ці відносини склалися. В кримінальному процесуальному законодавстві взаємодія слідчого та оперативного співробітника відбувається у формі доручення, оформленого на підставі п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України. Таким чином, можна зробити висновок, що отримати інформацію з обмеженим доступом слідчий може шляхом направлення доручення у відповідний оперативний підрозділ.

Така думка є поширеною в науці, адже вказує на законодавчо закріплену форму взаємодії слідчого та оперативного співробітника. Інших подібних норм, що дозволяли б слідчому другим методом отримувати оперативно-вагому інформацію немає. Тому, доручення вважається найбільш прийнятним способом реалізації ст. 275 КПК України.

Вчені наголошують, що доручення має бути направлено керівнику того оперативного підрозділу, в результаті реалізації матеріалів якого розпочато кримінальне провадження, а в інших випадках – до оперативного підрозділу, який визначить слідчий самостійно (виходячи з принципу доцільності). Конкретний виконавець визначається керівником уповноваженого оперативного підрозділу [3, с. 120]. Вказане твердження цілком вірне. Той оперативний працівник, котрий передавав матеріали для відкриття кримінального провадження найбільше за всіх інших поінформований про обставини вчиненого злочину. Саме він зможе визначити, від яких осіб можна отримати потрібну конфіденційну інформацію. Якщо співробітництво проходить вже тривалий час – оперативному працівникові буде легше встановити контакт. Слідчому, який особисто незнайомий з носієм інформації цього зробити так легко не вдасться. Тому, одержати важливі дані може лише той оперативний співробітник, котрий розпочинав збирати доказову базу.

Хоча доручення і допомагає вийти з ситуації, проте, незрозумілим залишається питання стосовно змісту останнього. Ніде не передбачено якихось обов'язкових вимог до вказаного процесуального документу. Тому, слідчий самостійно повинен визначити коло питань, які потрібно поставити конфіденту (особі, що залучена до негласного співробітництва).

В цьому зв'язку, пропонується доповнити кодекс окремою статтею, яка визначала б зміст доручення. На нашу думку, це лише ускладнить правове регулювання, оскільки тоді доведеться до кожної слідчої (розшукової) дії встановлювати зміст доручення. На законодавчому рівні цього робити не варто. Достатньо буде сформулювати або єдину загальну норму щодо вимог для доручення або ж взагалі вирішити це питання на рівні практичних рекомендацій.

Враховуючи викладене, варто визнати, що єдиним правомірним способом реалізації права слідчого на використання конфіденційної інформації є складення доручення оперативним підрозділам. Проте, цей спосіб не вирішує в повній мірі питань, пов'язаних з процесуальним оформленням отриманих таємних відомостей. Причиною цьому слугує відсутність чіткого законодавчо закріпленого механізму застосування ст. 275 КПК України на практиці. Вирішення вказаного питання допоможе підвищити ефективність кримінального судочинства та досягнути його мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Голос України від 19.05.2012, № 90-91.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII (в редакції Закону № 4652-VI від 13 квітня 2012 року) // Голос України офіційне видання від 19.05.2012, № 90-91.
3. Черниш, Р. Ф. Щодо механізму реалізації положень статті 275 КПК України [Текст] / Черниш Роман Федорович // Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення / Служба безпеки України, Ін-т підгот. юрид. кадрів для Служби безпеки України Нац. ун-ту "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Оберіг, 2014. - Вип. 5 : Матеріали постійного діючого науково-практичного семінару, 16 трав. 2014 р. - С. 120-122.

Шрамченко В.Д.,
*Здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ*

MONEY LAUNDERING. HARM OR BENEFIT IN TERMS OF FINANCIAL EFFECT AND MORAL PANIC

During the years of the Ukraine's Independence, the problem of so called 'Money Laundering' phenomenon has always remained one of the most severe issues in the sphere of economy. Unfortunately, Ukraine has inherited the whole specter of numerous grey financial schemes and financial relations back from USSR times. The most extremely negative period is said to be the time line between years 1985 – 1991 which laid the basement for the whole shadow angle of the state's economy. Until nowadays, the crucial issue of Money Laundering and Terrorism Financing has not been solved, and what is more, Ukraine for a long period of time was put in a FATF black list for a failure to choose the best possible tools and instruments in order to root out corruption and connected with it financial crimes.

Of course, we cannot but mention the positive steps taken on the way to issue solution, which can clearly be seen in the number of legal acts, international treaties and laws that has been signed and ratified during the period of country's independence. Among them we will state the most recent one that has the name of the Law of Ukraine 'On prevention and counteraction to legalization (laundering) of income received in criminal way, terrorism financing and financing of the mass destruction weapon' [1]. This law, in our opinion, is a legal generalized character that is aiming to face the problem of Money laundering in each and every possible way, taking to attention the latest available financial prevention tools and mechanisms. But still, there are always some theories and approaches that have not been mentioned in the body of text, but that are obviously of great importance and should undoubtedly be taken for a closest consideration.

The letter of the law distinguishes the legal expression of the Money laundering phenomenon through the economical, social and many other aspects, but there is no single unified definition for this crime. In more general way this offence includes concealing, converting, disguising as well as property transfer or removal from the countries territory [2]. In more common language this is called 'laundering' as it washes away any illegitimate criminal feature from the laundering object [3]. No matter how many definitions might be given in order to determine the discussed issue, but the social aspect is generally underestimated and is said to be less important when choosing the direct financial tools that are believed to bring quicker and more effective result against Money laundering.

The development of reactions to money laundering in legal sphere interweaves with the theory known as 'moral panic'. Originally, this theory was used to track the reactions that stood against the 'Mods and Rockers'[4] and the main idea was that a combined press stability together with strong individual response created an antagonistic reaction on specified activity and as a result made the designated process start and possible to be increased by the means of continual publicity [5]. This is to underline the importance of money laundering consideration in terms of necessity to explore this phenomenon in compare to other offences that usually are said to be more dangerous. Besides, there is a need to lay a stress on its international character feature that once again puts special emphasis on a demand to investigate Money laundering from different academic and philosophic approaches.

The question of whether ML is a totally negative phenomenon is pretty much arguable. A couple of strong academic arguments have been put forward that ML should be permitted and that it has a beneficial effect [6]. For example, the legitimization theory proposes an idea, that ML enables criminals to leave the shadow side of their activity and take a new place in the legitimate economy. A good illustration of that was the Seychelles 1995 Act that suggested an Economic Development Assistance program where the government proposed to make a certain amount investment in the country's economy and in case of doing so the individual would be granted an immune from being put under a criminal prosecution. As a further result, the money would become "clean" from any criminal stigma and not liable to confiscation. It has been made with the aim to control and target criminals in financial way [7].

The actuality and importance of taking into account different approaches and combine tools and mechanisms from all spheres of influence is obvious on the way to combating the global appearance of such dangerous and far-reaching financial offense as Money laundering and Terrorism financing. Consequently, nowadays there are plenty theories and lines of reasoning, both supporting and prohibiting the existence of the above stated occurrence and so, to find where the truth lies, there is a need to discover and explore the problem from all prospects, as only a full and detailed picture may provide the scientists along with the representatives of the legislative branch with a clear understanding of the reason why this illegal method of financial

manipulation causes numerous harms and headaches to the state's economy. While doing so, the aspect of moral panic should not be left without the appropriate attention.

As it can be clearly seen, the anti-money laundering activity is taken in different forms and is a very wide and global process that needs to be controlled and regulated from every side and by the way of mutual cooperation. It is widely argued in literature, that the process of laundering is not that explicit, but still it significantly affects the operational market functions and this is one of the important issues why it is always going to require a deep consideration [8]

Bibliography

1. The Law of Ukraine 'On prevention and counteraction to legalization (laundering) of income received in criminal way, terrorism financing and financing of the mass destruction weapon'
2. The Proceeds of Crime Act 2002, s.327
3. Under the Proceeds of Crime Act 2002 – Money Laundering is a criminal Offence
4. Stan, Cohen., Folk Devils and Moral Panics (London, MacGibbon and Kee, 1972)
5. Goode, E., Ben-Yehuda N., Moral Panic : The Social Construction of Deviance (Oxford, Blackwell, 1994)
6. Alexander R.C.H., Insider Dealing and Money Laundering in EU: Law and Regulation (Ashgate Publishing Limited, e-Book, 2007) at p.21
7. The proposed Seychelles Act was later withdrawn in response to international pressure
8. Allridge, Peter, Money Laundering Law (Forfeiture, Confiscation, Civil Recovery, Criminal Laundering and Taxation of the Proceeds of Crime), (Hart Publishing , Oxford and Portland, Oregon., 2003) at p.27

СЕКЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Клімутін Віктор Олександрович

*Студент економіко-правового факультету
ОНУ ім. І.І.Мечникова*

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОЛЕНИХ

Жодна війна не може обійтись без вимушених жертв. Через насилля, заради інтересів держави, помирають зі зброєю в руках солдати. Проте, для людини, якій довелося опинитися в умовах бойових дій є альтернатива смерті – бути захопленим у полон, що вельми реально може бути здійснено супротивником як добровільно так і примусово.

Таким чином, лідери різних країн були зацікавлені в закріпленні на міжнародному рівні правового статусу військовополонених, а також правил поведінки і захисту цих осіб. Внаслідок такої співпраці між державами було створено дві конвенції - Конвенція про закони та звичаї сухопутної війни (IV Гаазька конвенція) від 18 жовтня 1907 року та Женевська конвенція про поведінку з військовополоненими (III Женевська конвенція) від 8 червня 1949 року. Ці акти окрім поняття військовополонених закріплюють умови набуття такого статусу, регулюють питання взяття у полон та організації перебування у таборі, тощо.

Отже, стаття 4 IV Гаазької конвенції закріплює, що військовополоненими вважаються особи, які знаходяться під владою Керівництва неприятеля (супротивника) [1]. Схоже положення міститься у статті 4 III Женевської конвенції, де говориться, що окрім знаходження у полоні супротивника потрібно бути віднесеним до окремих категорій осіб. Мається на увазі комбатанти з особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил, а також членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо ця територія окупована, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, за умовами відповідності до умов міжнародного гуманітарного права (наявність командування, постійного відмітного знаку, тощо). Проте, це положення розповсюджується і на осіб, які є жителями неокупованої території, але які стихійно беруться за зброю задля чинення опору ворогу; членів регулярних збройних сил, які віддані уряду країни, не визнаному супротивником; осіб які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу та членів екіпажів суден торговельного флоту [2]. Статус військовополоненого може навіть надаватися і особам, належність до збройних сил яких є під сумнівом [2].

Правовий статус військовополонених надає відповідним особам певні гарантії, які ні при яких обставинах не можуть порушувати супротивник. Зокрема, стаття 3 III Женевської конвенції закріплює заборону насилля над життям та особистістю військовополоненого, захоплення в заручники, наругу над людською гідністю, засудження та застосування покарань без попереднього судового рішення [2]. Стаття 20 IV Гаазької конвенції також гарантує швидке визволення з полону ворога та відправлення на батьківщину у випадку укладання миру між воюючими сторонами [1]. Окремо в статті 4 зазначеної конвенції встановлюється гарантія збереження особистого майна полоненого (окрім коней, військових документів та зброї) [1]. До переліку особистого майна входять і засоби індивідуального захисту, як металеві каски і протигази. До військових документів не відносяться документи, що посвідчують особу, її ранг та місце у збройних силах. Також, супротивник зобов'язується надати медичну допомогу хворим та пораненим полоненим [2].

Часом потрапляння у полон є момент переміщення особи під владу ворожої сторони. Військовополоненого зобов'язуються перевезти до спеціального табору, який знаходиться на достатньо безпечній відстані від зони бойових дій. Якщо така евакуація неможлива без розміщення осіб у тимчасових таборах, то таке затримання повинно бути якомога коротким. Тримання в таборах повинно бути безоплатним, із забезпеченням достатнього рівня безпеки і життєдіяльності полонених [2]. Також забороняється грабіж по відношенню до цих осіб [2].

На місці, щодо полоненого може провадитись допит. Стаття 17 III Женевської конвенції закріплює інформацію, яку повинен надати полонений. Зокрема, це прізвище, ім'я та військове звання, дату народження та армійський, полковий, особовий чи серійний номер або, якщо цього немає, іншу рівноцінну інформацію. Якщо він (полонений) свідомо порушує це правило, то цим він може зумовити обмеження переваг, які надаються відповідно до його звання або статусу [2].

Таким чином, потрібно сказати, що вказані особливості міжнародного правового статусу військовополонених зумовлені відповідними гарантіями, закріпленими у вказаних вище конвенціях. Як правило, вони стосуються визначення поняття військовополоненого, умов набуття такого статусу, проблематики розміщення та утримання у відповідному таборі, тощо. Окремо важливими положеннями є збереженість особистого майна таких осіб та забезпечення безпеки під час перебування у полоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про закони і звичаї суходільної війни: Гаазька конвенція від 18.10.1907 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua (дата звернення: 26.10.2015 р.). – назва з екрана.
2. Про поводження з військовополоненими: Женевська конвенція від 12.08.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon0.rada.gov.ua (дата звернення: 26.10.2015 р.). – назва з екрана.

*Петер Герман Геннадійович,
Студент 4 курсу, Інституту підготовки
кадрів для органів прокуратури України
НІУВ ім. Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВИ І ПРАВА НАРОДІВ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ

Дискусія з приводу співвідношення у міжнародному праві принципів територіальної цілісності і права народів на самовизначення триває досить давно, однак політичні події останніх років особливо підкреслили її актуальність на сьогоднішній час, в тому числі і для України.

Практика міжнародних відносин свідчить, що держави все частіше намагаються обґрунтувати взаємні чи односторонні територіальні претензії правом народів на самовизначення, що відкрито суперечить основоположному принципу територіальної цілісності держави.

Сучасне міжнародне право проголосило принцип самовизначення народів одним з найголовніших, але в той же час наполягає на територіальній цілісності держав, на їх політичній та національній єдності.

Принцип рівноправності і самовизначення народів в якості загального вперше був проголошений в Статуті ООН як мета, до досягнення якої повинна прагнути організація (п. 2 ст. 1). 14 грудня 1960 Генеральна Асамблея ООН, прийняла Декларацію про надання незалежності колоніальним країнам і народам проголосила, що «всі народи мають право на самовизначення, в силу цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і здійснюють свій економічний, соціальний і культурний розвиток» (п. 2 Декларації). Аналогічне визначення було закріплено і у Декларації про принципи міжнародного права 1970 року.

Проголосивши право народів на самовизначення як мету Організації, Статут ООН одночасно закріпив у міжнародному праві принцип заборони «погрози силою або її застосування як проти

територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином» (п. 4 ст. 2). В той же час вищезгадана «Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам», яка вимагає «поважати принцип рівноправності і самовизначення всіх народів», одночасно стверджує: «Всяка спроба, спрямована на те, щоб частково або повністю зруйнувати національну єдність і територіальну цілісність країни, несумісна з цілями і принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй» (п.6), що всі держави повинні поважати «суверенні права всіх народів і територіальну цілісність їх держав».

У зв'язку з цим виникає питання: «Як зберегти територіальну цілісність держави, реалізуючи при цьому право народу на самовизначення?» М. Померанс вважає, що концепція ООН, що дає тлумачення права народів на самовизначення суперечлива і небезпечна, оскільки з самого початку припускає використання політики «подвійних стандартів», що безсумнівно не дозволяє знайти конструктивний і мирний підхід до вирішення конфлікту.

Однак, головна проблема полягає не в двоякості тлумачення тексту, а у визначенні мети вищезазначених принципів. Декларація, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1960 р. з конкретною метою - вирішити питання колоніальної залежності і питання про територіальне самовизначення обговорювалося в рамках визначення статусу залежних держав. Питання ж самовизначення народів у вже існуючій державі вона не зачіпала. Тож тепер, коли в світі процес деколонізації майже завершився, необхідно переосмислити сучасне розуміння поняття самовизначення народів. Сучасні практики міжнародного права умовно його розділяють на два види – зовнішнє і внутрішнє. Зовнішнє самовизначення перш за все означає, що кожен народ, має право не піддаватися втручанню ззовні при реалізації своїх політичних, економічних і соціальних завдань, у тому числі не бути підданим військовій окупації. По-друге, по відношенню до колоніальних народів (населення колоній) зовнішнє самовизначення означає, що колонії мають право відділитися від метрополії і стати незалежними та суверенними державами. Внутрішній аспект права на самовизначення полягає у наданні меншинам права користуватися своєю культурою, використовувати свою релігію і відправляти релігійні обряди, а також користуватися рідною мовою.

Декларація про принципи міжнародного права 1970 наголошує, що всі згадані в ній принципи є взаємозалежними, і кожен принцип повинен розглядатися у взаємовідношенні з іншими принципами». Спираючись на дане положення можна підсумувати, що принцип територіальної цілісності відноситься перш за все до сфери міждержавних відносин і покликаний захистити територіальну цілісність і національну єдність держав від зазіхань ззовні, з боку іноземної держави, в той час як принцип самовизначення це невід'ємне право вільно визначати свій політичний статус, а також свій економічний, соціальний і культурний розвиток в рамках існуючої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/documents/charter>.
2. Декларация о предоставлении независимости колониальным странам и народам [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/colonial.shtml

Романов Олександр Ігорович
юрист ТОВ «Романов та партнери» м.
Кривий Ріг

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ФРІЛАНСУ ТА ЙОГО ОПЛАТИ В УКРАЇНІ У ПОРІВНЯННІ З ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС

Наразі в Україні є декілька проблем, пов'язаних з фрілансом, – я хотів саме зупинитися на його оплаті. Кожен фрілансер в Україні так чи інакше обов'язково стикається з проблемою оплати. Для початку потрібно сказати, що поняття фріланс на законодавчому рівні в Україні просто не існує. Також немає спеціалізованого закону, який регулював би ці відносини. Раніше для українського фрілансу це було у порядку речей, але наразі все може змінитися. Чому ж склалася така ситуація?

По-перше, є більш ніж дивною пряма заборона українського законодавства використовувати електронні гроші при розрахунках.

Згідно ч. 1 ст. 15-1 Закону України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” від 5 квітня 2001 року № 2346-III електронні гроші - одиниці вартості, які зберігаються на електронному

пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується готівковою або безготівковою формі.

А відповідно до ч. 2 ст. 15-1 цього Закону, випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк.

Банк, що здійснює випуск електронних грошей, бере на себе зобов'язання з їх погашення. В ЄС ситуація трохи інакша, - там замовник кожному фрілансеру виписує інвойс (рахунок-фактуру), в цьому інвойсу закріплюється сама робота, термін за який така робота має бути виконана та інші данні, серед яких і спосіб розрахунку з фрілансером – готівкою чи використовуючи будь-яку систему електронних грошей.

У ЄС насправді “проблеми електронних грошей” взагалі не існує і не може існувати - там насправді діє правовий принцип - *salus populi suprema lex esto* – благо людей повинно бути найвищим законом. Там трохи інша ситуація – хоча і відповідно до Директиви 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами - емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними наведено по суті теж ж саме визначення, що і дає український закон, насправді ця директива не обмежує коло емітентів типом установи: випуск електронних грошей можуть здійснювати як банки, так і інші установи відповідно до встановлених європейським законодавством вимог.

З 2010 року Національний банк України запровадив процес регулювання сегменту, узгоджуючи правила систем електронних грошей. Узгодження пройшли три системи — MoneXu, ГлобалМані та Макс. Ні одна з цих систем не є популярною в Україні серед населення – здавалося це б мало наштотувати законодавців на позитивні зміни, але ж ні – ця історія триває й надалі.

Тобто, в Україні випускати електронні гроші можуть тільки банки і тільки після реєстрації платіжної системи в НБУ. Користуватися для розрахунків всесвітньо відомими іншими платіжними системами, серед яких Webmoney, PayPal, Payza, Payeer і т. ін., може бути небезпечно і незаконно.

Ця проблема лежить тільки на верхів'ї айсберга – насправді потрібно зазначити про наступне. В тому ж Європейському союзі немає таких “особливостей” оплати фрілансу (чи його несплати), які є в Україні, немає заборони нормальних платіжних систем, немає обкладання непропорційно великими податками всіх і кожного.

По-друге, на жаль в Україні є нерідкою така ситуація, коли фрілансер виконав певну роботу, за яку замовник потім з певних причин (хоча нерідко і без причини) відмовляється оплатити, або оплатити не у ті терміни, які передбачені законом чи договором. В Україні, як вже було сказано, конкретного спеціалізованого закону, який це б регулював немає і його прийняття у найближчому майбутньому не передбачається. В ЄС ситуація наступна - в 2011 році директивою Європейської комісії про прострочені платежі 2011 року (The European commission's Late Payments Directive of 2011) було введено нові автоматичні санкції для непокірних боржників. Директива дає кредиторам право додати додаткові 40 євро до будь-якого інвойсу (рахунку-фактури), який є більш ніж на 60 днів прострочений, а також відсотки щодо несплаченої суми.

В Україні залишається тільки мріяти про таке – гонорар не платиться або платиться не весь дуже часто – фрілансерам нічого не залишається як скріпивши зуби працювати далі, і все це при “теплій” підтримці держави – яка своїми діями може значно ускладнити фрілансерам життя.

По-третє, в Україні немає лобі фрілансерів – проблеми фрілансу нікого не цікавлять, окрім безперечно, них самих. Натомість в Європі діє дійсно сильне лобі, представлене переважно міжнародними організаціями, яке у всьому допомагає фрілансерам. Серед таких організацій мені хотілося виокремити - асоціацію “Євро Фрілансерів” (EU Affairs Freelancers Association (EAFA), - це міжнародне об'єднання незалежних консультантів та інвесторів у справах ЄС, ціль якого – просувати ідею самостійної зайнятості та фрілансу до європейських політиків і переконатися, щоб незалежна робоча краще визнавалася по всій Європі. Також у ряді європейських країн, фрілансери побудували взаємні системи виставлення рахунків-фактур, які дозволяють їм здійснювати кримінальне переслідування неплатників клієнтів використовуючи все фріланс-товариство за допомогою колективної сили, однією з організацій яка допомагає у цьому SMart, заснована у Бельгії неприбуткова організація, що у всьому допомагає фрілансерам.

Що потрібно фрілансу в Україні? Потрібно прийняти спеціалізований закон “Про фріланс”, а також “Кодекс Фрілансера”, який би регулював додаткові етичні та моральні питання роботи фрілансу (задля розвитку цього напрямку), потрібно скасувати визначення “електронних грошей” та встановити які гроші визнаються або можуть визнаватися електронними, встановити порядок розрахунку з фрілансером та конкретну відповідальність, яка б наставала у передбачених законом випадках, потрібно щоб проблемами фрілансу врешті-решт переймалися на законодавчому рівні – потрібно щоб фрілансерів почули. Я маю надію, що в за останні декілька років у стосунках України зі світом багато що змінилось,

причому змінилось більшою мірою саме завдяки активності громадян – і я вірю що проблема електронних грошей також з часом буде вирішена.

*Сіваши Олена Михайлівна,
доцент кафедри міжнародного права
НЮУ Ярослава Мудрого*

ОДНОСТОРОННІ АКТИ ДЕРЖАВ ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Проблема джерел міжнародного права має велике практичне значення, оскільки мова йде про те, де шукати норми міжнародного права і, відповідно, про те, які норми є міжнародно-правовими. Отже, згода всіх держав з цього питання є надзвичайно важливою. Розглядаючи цю проблематику науковці звертаються до ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, вважаючи, що саме в ній в загальній формі втілена така воля, оскільки в цьому договорі приймають участь майже всі держави світу. У вказаній статті зазначається «суд, який зобов'язаний вирішувати передані йому спори на підставі міжнародного права, застосовує:...». Однак про односторонні акти в ній не згадується.

Аналізуючи ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН науковці виділяють ряд недоліків, що не дозволяють розглядати її як універсальну норму, яка вичерпно закріплює всі джерела міжнародного права. Один з таких недоліків якраз вбачають в тому, що з еволюцією практики міжнародних судових інституцій виникають розбіжності міжнародної правозастосовної практики зі змістом ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН. Так, у низці справ рішення виносилися на основі односторонніх актів держав, порушення яких державою-автором стали підставою для міжнародно-правової відповідальності.

В доктрині існують різні точки зору щодо можливості односторонніх актів породжувати міжнародно-правові зобов'язання: на думку одних вчених односторонні акти є самостійним джерелом права; є науковці, які вважають, що такі акти породжують тільки моральні зобов'язання; ще одна позиція полягає в наступному - односторонні акти не є джерелом міжнародного права, бо не спроможні створювати норми, але при тому породжують для держави юридичні зобов'язання в силу міжнародно-правового принципу добросовісності.

Потрібно зауважити, що односторонні акти широко застосовуються у сучасній практиці держав і міжнародних юрисдикційних органів. Можна констатувати, що існування актів, через які та чи інша держава виявляє свою волю в односторонньому порядку і які мають силу в міжнародному праві, є беззаперечним. Для цього необхідно довести належність акту державі, що діяла в межах своїх правомочій, а також достатню ступінь повідомлення про акт. Що стосується дійсності і законності одностороннього акту держави, то незважаючи на їх відмінність від міжнародних договорів, стосовно цих умов, між ними є багато спільного. Так односторонній акт має відповідати ієрархії норм (*jus cogens*), а також принципу законності цілі і об'єкта акту. Окрім того, в такому акті не повинно бути порушень надання згоди на обов'язковість.

Підтвердженням актуальності питання проблеми односторонніх актів і значним кроком на шляху кодифікації цього інституту стало проведення протягом 1997–2006 рр. відповідної роботи у рамках Комісії міжнародного права ООН. Результатом стало прийняття у 2006 р. документа під назвою “Керівні принципи стосовно односторонніх заяв держав, здатних викликати юридичні зобов'язання”, які були прийняті до відома Генеральною Асамблеєю ООН у Резолюції від 18 грудня 2006 р. Вони є початковим етапом вдосконалення інституту односторонніх актів держав, і у майбутньому можуть стати консолідуючою основою для подальшого нормотворчої діяльності в цьому питанні, набувши характеру міжнародних звичаїв, або остаточного схвалення у формі міжнародного договору.

СЕКЦІЯ СОЦІОЛОГІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

*Кечеджі Олена Борисівна,
Полтавський юридичний інститут НЮУ
ім. Ярослава Мудрого
студентка, 2 курс, група ПІ-24*

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека проголошуються найвищою соціальною цінністю. Також згідно зі ст.1 Конституції Україна визнається

соціальною державою. Саме тому соціальна політика має бути визначальним фактором, що характеризує внутрішню політику держави загалом.

Актуальність теми дослідження зумовлена гуманістичною спрямованістю та функціональним призначенням української держави щодо недопущення зростання соціальної напруги серед населення, забезпечення життєдіяльності суспільства і кожної окремої людини.

На нашу думку головною проблемою української соціальної політики є те, що держава зосереджує увагу не на активній соціальній політиці, створюючи умови для продуктивної праці, а на пасивній, підтримуючи малозабезпечених.

Сьогодні на сході країни відбуваються події, які призводять до суттєвого погіршення економічної ситуації та сприяють зростанню соціальної напруги в країні. Ця обставина також значно ускладнює можливість реалізації соціальної політики в Україні.

На нашу думку, для успішного розвитку соціальної політики в Україні необхідно орієнтуватися на такі основні пріоритети:

1) *Державою забезпечуються лише основні потреби людини при одночасній активізації відповідальності особи за власний добробут.*

Людина стає не лише об'єктом соціальної політики, а й суб'єктом, який повинен докладати усіх зусиль та мати персональну відповідальність щодо забезпечення власного добробуту. Має діяти принцип: «допомога держави надається лише тим, хто сам надає соціальну допомогу» (наприклад, ініціативи британського прем'єр-міністра Д. Камерона щодо санкцій до багатодітних сімей, в яких жоден із батьків не працює).

Але завжди існує частина населення, яка з тих чи інших причин не має можливості самотужки забезпечити власне благополуччя (непрацевдатність, економічні негаразди, хвороба). Тому повинна бути ефективна державна політика щодо соціального забезпечення осіб, які потребують підтримки, а також зростає роль державних інвестицій в освіту, охорону здоров'я, розвиток інфраструктури.

2) *Консолідація влади, бізнесу та громадськості у вирішенні соціально-значущих питань; стимулювання розвитку корпоративної відповідальності, підвищення соціальної відповідальності бізнесу.*

В умовах економічної кризи, глибокого соціального розшарування, збройної агресії Російської Федерації, глобальних викликів ХХІ ст. та багатьох інших проблем держава не в змозі брати на себе повну соціальну відповідальність, а в межах принципу субсидіарності перекладає частину функцій на бізнес, інститути громадянського суспільства. На порядку денному стоїть питання залучення бізнесу як потенційно ефективного чинника формування соціальної держави в Україні. Водночас активно розвивається український волонтерський рух – один із інститутів громадянського суспільства, що слід вважати позитивною тенденцією для розвитку соціальної держави.

3) *Забезпечення ефективної демографічної політики; реформатування системи пенсійного забезпечення з урахуванням особливостей суспільної диференціації в Україні.*

Перед Україною постала серйозна проблема – «старіння нації». Це призводить до проблем пенсійного забезпечення, адже кількість працюючих значно менша і надходжень у Пенсійний фонд недостатньо. Щоб позбутися цього явища, слід проводити політику щодо підвищення рівня народжуваності.

4) *Актуалізація діяльності держави у сфері перерозподілу доходів, забезпечення формування чисельного «середнього класу», що є суттєвою ознакою громадянського суспільства, яке у свою чергу є рушійною силою здійснення результативної соціальної політики.*

Державна повинна здійснювати політику «перерозподілу доходів» між різними соціальними групами через встановлення прийнятної системи оподаткування, фінансування соціальних програм, заохочення благочинної діяльності тощо.

5) *Реалізація соціальної політики держави з урахуванням глобалізації та євроінтеграційних процесів.*

Так як процес глобалізації пов'язаний із «розмиванням» економічних кордонів, вільним переміщенням капіталів, товарів, робочої сили, то виникають проблеми у реалізації трудових і соціальних прав. Оскільки метою України на міжнародній арені є отримання безвізового режиму з ЄС, а в перспективі стати не лише асоційованим, а й повноправним членом ЄС, то ми повинні підготуватися до виникнення у зв'язку з цим певних соціальних проблем (наприклад, Прибалтика у 2011 році стикнулася з катастрофічною нестачею будівельників, бо ФРН відкрила ринок праці для вихідців зі Східної Європи з громадянством ЄС, що спричинило величезну хвилю міграції). Тож Україна, будуючи власну стратегію розвитку, повинна чітко усвідомлювати і свої можливості (особливо економічні), і зовнішні чинники впливу.

Таким чином, ознаками оновлення соціальної політики в Україні мають стати кардинальна зміна цінностей, настанов та поведінки людей, а також повинен бути присутній комплексний характер щодо ведення такої політики, який передбачає охоплення різноманітних сфер людської життєдіяльності, рівнів і складових державного та суспільного життя.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Куцупал С. В.

СЕКЦІЯ ТРУДОВОГО ПРАВА

*Гарлінська Вікторія Андріївна,
Полтавський юридичний інститут
НЮУ імені Ярослава Мудрого
Студентка 3 курсу, 34 група*

ІНДЕКСАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ У 2015 РОЦІ: ОBOB'ЯЗОК ЧИ ПРАВО РОБОТОДАВЦЯ?

На даному етапі возвитку нашої держави, в умовах нестабільної економічної ситуації, досить актуальним є питання індексації заробітної плати, як механізму компенсування подорожчання споживчих товарів та послуг. У червні 2015 року Міністерство фінансів України видало лист «Про індексацію грошових доходів населення», який деякою мірою став причиною неоднакового застосування законодавства роботодавцями та формування конкуруючих думок серед власників підприємств, установ, організацій щодо необхідності здійснення індексації заробітної плати. Відповідно до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» метою індексації, як однієї з соціальних гарантій, визначається підвищення грошових доходів населення, що дає можливість частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг. Отже, індексація є одним із способів забезпечення підвищення купівельної спроможності населення відповідно до нових цін і в перспективі не виплата індексації може призвести до негативних наслідків, а саме:

- зменшення купівельної спроможності населення;
- зменшення обсягу продажу товарів;
- недоотримання прибутку суб'єктами господарювання;
- зменшення податку на прибуток, перерахованого до бюджету (державного, місцевих, обласних).

Наведені вище наслідки в цілому призводять до падіння ВВП та зuboжіння населення, а в межах трудових правовідносин – до безперервних судових тяганин. Отже, постає резонне запитання «Чи правомірно здійснюється не виплата індексації, та індексації заробітної плати зокрема, на окремих підприємствах, установах, організаціях?». Перш ніж дати відповідь на це питання, слід звернутися до класифікації нормативно-правових актів і відповідно до цього визначити, яку юридичну силу мають листи Міністерства фінансів України.

За юридичною силою основне місце серед нормативно-правових актів посідає Конституція України, далі нормативно-правові акти можна поділити на дві групи: закони та підзаконні нормативно-правові акти. Під законом чинне законодавство має на увазі нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, що регулює найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил; прийнятий законодавчим органом в особливому порядку, або безпосередньо народом, а підзаконний нормативно-правовий акт – це нормативний акт, що приймається уповноваженими нормотворчими суб'єктами на основі і на виконання законів і не повинні суперечити їм.

Отже, виокремлюючи загальні ознаки закону та підзаконного нормативно-правового акта та співставляючи їх з ознаками листів Міністерства фінансів України ми можемо стверджувати, що відповідні листи не є актами законодавства, оскільки вони не встановлюють нових правових норм та не відповідають окремим ознакам ні закону, ні підзаконного нормативно-правового акта, отже вони мають лише роз'яснювальний та рекомендаційний характер. Лист Міністерства фінансів України «Про індексацію грошових доходів населення» від 24.06.2015 останнім часом став підґрунтям для затримання виплат індексації заробітної плати. Роботодавці, спираючись на вищезазначений лист, утримуються від виплат індексації, посилаючись на такі його положення:

1. «На сьогодні Міністерство соціальної політики розробляється проект постанови Кабінету Міністрів України "Про особливий порядок індексації грошових доходів населення у 2015 році та внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення»»;

2. «Проведення в поточному році індексації грошових доходів населення має здійснюватися після прийняття Урядом указаної постанови», то варто зазначити, що відповідна постанова, про яку йдеться в листі, не прийнята, але Закон України «Про індексацію грошових доходів населення» від 3 липня 1991 року та затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 року «Порядок

проведення індексації грошових доходів населення» не втратили чинність і, в першу чергу, роботодавці повинні керуватися саме цими нормативними актами. Не можна оминати увагою і той факт, що відповідно до частини п'ятої статті 95 Кодексу законів про працю України заробітна плата підлягає індексації у встановленому законодавством порядку, а відповідно до статті 18 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 року індексацію доходів населення віднесено до державних соціальних гарантій, що, згідно зі статтею 19 вищезгаданого Закону, є обов'язковими для всіх підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності. Наведені законодавчі акти теж є чинним на сьогоднішній день.

Тож, в підсумку можна ствержувати, що виплата індексації є обов'язком, а не правом роботодавця. Нормативним підґрунтям для цього є ряд вищезазначених законодавчих актів. Лист Міністерства фінансів України, який став доволі популярним засобом ухилення від таких виплат, має роз'яснювальний, рекомендаційний характер та не може застосовувались у зв'язку із наявними розбіжностями з чинним законодавством України, яке регулює порядок здійснення індексації доходів населення. І навіть, коли відповідна постанова Кабінету Міністрів України, про яку йдеться в листі Міністерства фінансів України, буде прийнята, це не зніме питання щодо застосування роботодавцями при врегулюванні деяких моментів, які виникають у сфері трудових відносин неналежних засобів. Єдиним виходом із даної ситуації, на нашу думку, є більш відповідальне ставлення роботодавців до своїх обов'язків, що включатиме в себе опрацювання ними нормативних актів, які регулюють трудові правовідносини, при прийнятті того чи іншого рішення, в першу чергу, керуватися чинним законодавством та в подальшому діяти виключно в його межах.

Науковий керівник: к.ю.н., старший викладач кафедри кримінального, адміністративного та трудового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сидоренко А.С.

*Лебединська Марина, студентка групи
ПІ-32 Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Актуальні проблеми сучасної ідеології трудового права України

Актуальність даної теми у першу чергу полягає у тому, що на сучасному етапі розвитку трудового права України виникає ряд суттєвих та проблемних питань що стосуються ідеології трудового права. Це і відсутність необхідних на сучасному етапі регулюючих норм щодо даного питання, або ж навпаки, значна надмірність подібних норм у чинних Кодексі законів про працю України та Конституції України, так і зосереджений стереотип у нашому суспільстві, що праця для людини має бути потребою, а не засобом. Дана проблема є особливо важливою і потребує особливого розгляду, адже людина вправі займатись будь-якою діяльністю і приносити собі дохід не виконуючи обов'язок перед суспільством займаючись тією чи іншою працею.

Перш ніж перейти до розгляду вище названих проблем ідеології сучасного трудового права України, варто коротко зупинитися на тому, що ж являє собою поняття «правова ідеологія» і надати визначення поняттю безпосередньо «ідеології трудового права».

Варто зазначити, що зазвичай, правову ідеологію прийнято вважати як певну складову правової свідомості, яка проявляється в першу чергу на теоретичному рівні так як є формою систематизованого та теоретичного знання.

Натомість мають місце визначення, які вбачають основний зміст та призначення правової ідеології не лише як відображення правової дійсності, а як, передусім, результат загального соціального консенсусу, суспільного компромісу, який досягнутий на засадах усталеного, цілісного бачення ролі права у державі та громадянському суспільстві, а також у визначенні основних цілей, методів та механізмів правового регулювання [8, с.11].

Якщо ж вести мову про «ідеологію трудового права», то необхідно звернути увагу на систему ідей та поглядів, які реалізуються в галузі права, що регулює трудові та тісно пов'язані з ними відносини, які складаються з приводу суспільної організації праці [4, с.134]. У цьому сенсі варто згадати В. М. Лебедева, на думку якого ідеологія трудового права визначається змістом нормативно-правових актів, їх преамбулами, результатами обговорення законів, виступами депутатів законодавчих органів, узагальненнями і висновками Верховного і Конституційного судів [5, с.248].

Отже, для того аби з'ясувати якою ж є ідеологія трудового права України на сучасному етапі свого розвитку необхідно першочергово звернутися до загальних положень нашого Основного закону. Так, у

ст. 43 Конституції України передбачено, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1, с.141]. Якщо ж звернутися до Кодексу законів про працю України, можемо спостерігати зовсім іншу, практично протилежну думку. Так, у ст. 1 Кодексу зазначається що даний Кодекс регулює трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва і піднесенню на цій основі матеріального і культурного рівня життя трудящих, зміцненню трудової дисципліни і поступовому перетворенню праці на благо суспільства в першу життєву потребу кожної працездатної людини. Законодавство про працю встановлює високий рівень умов праці, всемірну охорону трудових прав працівників [2, с.375].

З огляду на вищесказане, можна з впевненістю стверджувати, що дійсно норми вище наведених актів досить різняться за своїм змістом, адже норми Конституції України визначають людину як абсолютну вільну, людину яка може займатися будь-якою діяльністю на благо собі. Однак на практиці положення Кодексу законів про працю України залишаються більш привілюючими.

Варто зазначити, що трудове право України завжди і наразі особливо позитивно санкціонує (легітиміує) цінності наприклад ,свободу праці й безпеку умов праці і негативно санкціонує (делегітиміує) антицінності як приклад торгівлю людьми, що відповідають як аксіологічні антиподи різним цінностям та ціннісним ієрархіям [6, с.190], що є важливим, на мою думку, елементом сучасної ідеології трудового права в нашій державі.

Цікавою також є думка Стасіва О.В., який зазначає, що соціальна спрямованість трудового права проявляється у закріпленні та захисті усього комплексу соціально-економічних прав які для повної подальшої своєї реалізації потребують свого вдосконалення в умовах ринкового розвитку [3, с.179].

Варто зосередити свою увагу на одній з головних проблем українського законодавства, а саме - проблема надмірної урегульованості, метою якої є всемірний захист прав працівників. Однак на практиці вона, навпаки, спричиняє більше проблем. Так, не в змозі виконати всі законодавчі вимоги роботодавці вдаються до численних порушень, прагнучи захистити свої інтереси за рахунок інтересів працівників. Наприклад, доволі поширеною для України є практика написання заздалегідь заяв про звільнення за власним бажанням ще на стадії укладення трудового договору [7, с.108].

У даному випадку доцільним було б зорієнтувати сучасне трудове право не на детальну регламентацію прав і гарантій працівників, а на врегулювання власне самих трудових відносин. Тому, потрібно змінити погляд на працівника як певного засобу виробництва, звернути увагу на працівника як особистість, людину яка вступає у трудові відносини задля задоволення у першу чергу своїх особистих потреб.

Отже, з огляду на вище приведене, слід визнати, що дійсно ідеологія трудового права на сучасному етапі свого розвитку є важливою категорією трудового права України, від якої залежать перспективи й напрям розвитку цієї галузі. Тому, варто зосередити свою увагу на всіх вище вказаних у роботі проблемах і знайти оптимальні для цього шляхи вирішення як, наприклад, внести нове положення в чинний Кодекс законів про працю України чи оптимізувати ст.1 Кодексу щодо визначенні праці людини як основної її потреби, а не засобу, так як кожна людина має право і повинна займатись лише тією діяльністю яка буде її задовольняти та приносити відповідні духовні та матеріальні блага. Обов'язок ж перед суспільством при зайнятті тією чи іншою працею має відійти на другий план.

Науковий керівник – к.ю.н., старший викладач кафедри кримінального, адміністративного та трудового права Сидоренко Анна Сергіївна.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. - С.141 -144
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. // Відомості Верховної Ради України. -1971. - №50. - С.375-381
3. Стасів О.В. Соціальна сутність сучасного трудового права та її конституційні витоки // Університетські наукові записки. - 2009. - № 1. - С. 176-179
4. Щербина В. І. Сучасна ідеологія трудового права: постановка окремих проблем // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право. - 2011. - № 1. - С. 133-138
5. Современное трудовое право (Опыт трудового компаративизма) / Лебедев В.М., Воронкова Е.Р., Мельникова В.Г.; под ред. В.М. Лебедева. – М.: Статут, 2007. – Книга первая. – 301с.
6. Занфірова Т. Аксіологічні, онтологічні та гносеологічні засади норм трудового права: проблема взаємозв'язку // Вісник Академії правових наук України. - 2011. - № 3. - С. 187-196
7. Кисельова О.І., Семёнова А.В. Сучасна ідеологія трудового права України // Право і суспільство. - 2015. - № 3 - С.106-109
8. Недюха М.П. Правова ідеологія: класичні та модерні інтерпретації // Трипільська цивілізація. - 2012. - № 7. - С. 11-15

*Пустовойт Карина Віталіївна,
Студентка Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України НІОУ ім. Ярослава
Мудрого*

Юровська В.В.

Щодо впровадження електронних трудових книжок

Перспектива відмови від трудових книжок викликала жваве обговорення та палку дискусію в суспільстві. І не дивно, що дане питання є дуже актуальним на сьогодні, адже ми живемо в час технічного процесу, коли електронні технології охоплюють майже всі сторони життя людини, і тому заміна трудових книжок їх електронними аналогами, закономірна для XXI сторіччя.

Ініціатори реформи стверджують, що трудові книжки наразі не потрібні, оскільки всі питання можна вирішувати за допомогою електронних ресурсів. Ідея відмови від трудових книжок не нова і відповідає нормам трудових відносин у більшості розвинутих країн світу. Так, наприклад в Болгарії, трудові книжки на паперовому носії замінили обліком в електронному форматі. Роботодавець вносить дані нового працівника у Реєстр страхового стажу, а витяг з реєстру є основним документом для призначення пенсії. Натомість у США замість трудових книжок існує номер соціального страхування, наявність якого є необхідною умовою для працевлаштування, нарахування зарплати та відрахування податків.

Після проведення пенсійної реформи підхід до визначення трудового стажу змінився. Так, для здійснення пенсійних та соціальних виплат наразі потрібен страховий стаж. Відповідно до ст. 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», страховий стаж - період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок. Тобто, залежно від розміру сплачених до Пенсійного Фонду платежів, накопичуються дані про особу за весь час її роботи, визначається страховий стаж, що застосовується для обчислення розміру пенсії та інших виплат, а отже трудова книжка у даному випадку не відіграє провідної ролі.

У той же час, відповідно до ст. 48 Кодексу законів про працю України трудова книжка є основним документом про трудову діяльність працівника. До неї вносяться : відомості про роботу, переведення на іншу постійну роботу, звільнення; відомості про нагородження і заохочення; про нагородження державними нагородами України та відзнаками України, заохочення за успіх у роботі та інші заохочення відповідно до чинного законодавства України; відомості про відкриття, на які видані дипломи, про використані винаходи і раціоналізаторські пропозиції та про виплачені у зв'язку з цим винагороди. Також, вона подається працівником роботодавцеві при укладенні трудового договору. Даний документ є своєрідною «трудовою біографією людини», відіграє важливу роль для підтвердження досвіду роботи і містить відомості про трудову діяльність працівника, його трудовий стаж, який відіграє важливу роль при вирішенні різних питань у трудовому праві. Від тривалості трудового стажу залежить рівень заробітної плати, отриманих премій, винагород за кінцеві результати роботи підприємства за рік, різних нагород, кар'єрного просування. Наявність трудового стажу певної роботи і тривалості є кваліфікаційною умовою для призначення на посаду, також він враховується при отриманні основної та додаткових відпусток.

Замість трудових книжок, запропоновано внести зміни до деяких законодавчих актів, які передбачають, що:

а) при укладенні трудового договору громадянин зобов'язаний подати паспорт або інший документ, що посвідчує особу та заяву про прийняття на основне місце роботи. У даному випадку надання трудової книжки не вимагатиметься.

б) замість трудової книжки працівник подаватиме роботодавцю інформацію (резюме) про отримання спеціальних знань, досвід роботи за професією (посадою), наявність і застосування професійних навичок, виконувані роботи (надані послуги) у довільній формі, а також характеристики, рекомендації та інші документи, що характеризують попередню роботу.

в) облік трудової діяльності працівника здійснюється в електронній формі в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Зазначається, що дані зміни призведуть до таких позитивних наслідків:

По-перше, скасування трудових книжок дозволить підприємцям зекономити близько 500 млн.грн. на їх адмініструванні.

По-друге, переведення інформації з трудових книжок в електронний аналог зумовить зменшення паперового документообігу, що дозволить створити більш зручний, європейський механізм, ведення документації в електронному вигляді і відповідно кадровим службам не треба витратити час на заповнення та зберігання документів.

По-третє, з ліквідацією трудових книжок більше не буде ситуацій, коли після звільнення працівник ухилявся від отримання трудової книжки під розписку у книзі обліку руху трудових книжок і вкладишів до них, внаслідок чого роботодавець мав виплатити середній заробіток за весь час вимушеного прогулу. Це зробить більш легким та менш бюрократизованим процес звільнення працівників.

Однак, у ліквідації трудових книжок я вбачаю і певні недоліки:

До скасування трудових книжок потрібно удосконалити Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування, інформація з якого підтверджує страховий стаж роботи. Дана система працює тільки по регіонах, тобто щоб підтвердити страховий стаж особі яка працювала у декількох областях, доведеться відправляти запити в різні обласні центри, тому існує необхідність її централізації.

Також пропонується ввести у даний реєстр графу «посада» і це дозволить встановити де людина працювала, на яких посадах, які відрахування сплачувала. Проте я вважаю, що така база повністю не замінить собою трудову книжку. Ми не зможемо належним чином відтворити «шлях працівника до нового місця роботи», дізнатися все про трудову діяльність, відстежити його відзнаки, відомості про роботу, переведення на іншу постійну роботу, за якою статтею відбулося звільнення та інше.

Дійсно, замість трудової книжки при працевлаштуванні пропонується підтверджувати такі відомості довідками, рекомендаціями, резюме з попередніх місць роботи, однак, на мою думку це ускладнить процес працевлаштування. Дані документи можна легко підробити, а перевірка наданих у резюме відомостей потребуватиме багато часу. Або взагалі їх не можливо буде отримати якщо працівник працював тривалий час на підприємстві, яке на сьогодні вже не існує, тому отримати документи, що характеризують попередню роботу буде неможливо.

Замість того, щоб збирати різноманітні довідки про досвід роботи, характеристики, рекомендації, доцільніше буде створити відповідний електронний аналог трудової книжки у вигляді бази даних чи персоналізованого обліку, з якого можна буде отримати інформацію яку містить трудова книжка. У такій базі даних необхідно зробити для кожного працівника свій кабінет, де він міг би бачити всі свої робочі місця, посади, заробітну плату, заохочення та у разі необхідності надати таку інформацію роботодавцю – безперешкодно отримавши витяг з такої бази.

Тож можна дійти висновку, що в цілому система трудових книжок, що існує у нашій державі протягом тривалого часу, є звичною та зрозумілою для суспільства, проте вона не відповідає реаліям 21 століття, тож, незважаючи на те, що кожне нововведення супроводжується певними складнощами, з усуненням недоліків запропонованих змін, скасування трудової книжки та її заміна електронним аналогом буде ще одним кроком успішної інтеграції України до європейської спільноти.

Рибицька Олена Миколаївна, студентка 3-го курсу 1-ої групи Військово-юридичного факультету Національно юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК: ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЧИ ПРИВІЛЕГІЯ

Відповідно до ст. 24 Конституції не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи наданням оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Положення даної статті виражають ще один аспект принципу рівності: необхідність застосування однакових стандартів прав і обов'язків до всіх осіб без винятку. Кожний громадянин України має і може

користуватися на рівних підставах з іншими громадянами всім обсягом конституційних прав і свобод без дискримінації з боку держави або інших осіб .

Відповідно до міжнародної Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок 1979 р., стороною якої є Україна, дискримінація щодо жінок означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямоване на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їх сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини і основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій сфері.

Пункт 1 ч. 1 ст. 3 Закону України « Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків » вказує, що державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на утворення гендерної рівності. Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 1 цього ж закону гендерна рівність - рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Відповідно до ч. 1 ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується, а ч. 5 цієї ж статті забороняє використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах. Постає питання чи не суперечить дана норма вищезазначеним положенням, і чи не обмежує вона конституційні права жінок чи це все ж певні привілеї надані жінкам ?

Стаття 10 Закону України « Про охорону праці » містить спеціальні норми, якими регулюються питання охорони праці жінок, у т. ч. норми, які обмежують використання праці жінок у несприятливих умовах. Забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних або робіт, пов'язаних з санітарним і побутовим обслуговуванням), а також залучення жінок до підіймання та переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, згідно з переліком важких робіт і робіт із шкідливими та небезпечними умовами праці, граничних норм підіймання і переміщення важких речей, що затверджуються центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я.

Кодекс законів про працю України регулює питання щодо праці жінок у главі XII, а саме обмеження праці жінок на роботах у нічний час, переведення на легшу роботу вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною та інше. У ст. 174 КЗпП уточнюється, перелік важких робіт і робіт із шкідливими та небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, а також граничні норми підіймання та переміщення важких речей жінками затверджуються МОЗ за погодженням із Державним комітетом України по нагляду за охороною праці. Відзначимо, що Перелік важких робіт і робіт із шкідливими та небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, затверджений наказом МОЗ від 29.12.1993 р. № 256, є досить обширним і докладним.

Відповідно до п. 1 і п. 3 ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків » не вважаються дискримінацією за ознакою статі: спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини; особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я;

Отже, підсумовуючи все вище зазначене слід дійти висновку, що саме тому у ч. 3 ст. 24 Конституції перелічена досить велика кількість вимог, умов та пільг, які, на думку законодавця, мають допомагати жінкам реалізовувати та захищати свої права на працю. Щодо заборони застосування праці жінок на певних видах робіт, то ми вважаємо, що це теж своєрідний привілей, який закріплюється у ч. 5 ст. 43 Конституції, ст. 10 ЗУ «Про охорону праці » і також у ст. 174 КЗпП та інших нормативних актах. Таким чином держава здійснює захист своїх громадян від свавілля роботодавців та забороняє використання жіночої праці на роботах, котрі шкідливі та небезпечні для її здоров'я.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового права Яковлєва Галина Олександрівна.

*Я.С. Савенко, студентка 3 курсу, 34 групи
Полтавського юридичного інституту
Національного університету імені Ярослава
Мудрого*

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ВИДІВ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЯГНЕНЬ

Забезпечення трудової дисципліни працівників є дуже важливим питанням, адже від цього залежить ефективність роботи не тільки підприємства, установи чи організації, а й усїєї країни. Дисциплінарні стягнення за порушення норм трудового законодавства гарантують порядок і стабільність

у відносинах між працівником і роботодавцем, стимулюють до належного виконання ними своїх трудових обов'язків і виховують такі моральні якості як честь, воля, гідність, відповідальність, дисциплінованість тощо.

Можливість введення додаткових видів дисциплінарних стягнень досліджувало чимало вчених, серед яких можна виокремити О.А. Гритенка, М.О. Кабаченка, Л.М. Корнута, О.М. Лук'янчикова, М.О. Міщука, В.М. Пилипенка, Р.Т. Сардінова, В.В. Середу, С.О. Шатраву, В.І. Щербину.

Науковці й досі не досягли єдиної думки стосовно цього питання. Дискусії щодо того чи запроваджувати нові дисциплінарні стягнення, а якщо так, то які, точаться і по сьогоднішній день.

Така тенденція свідчить про недосконалість і недостатню ефективність статті 147 Кодексу законів про працю України, яка визначає, що за порушення трудової дисципліни до працівника (у випадку загальної дисциплінарної відповідальності) може бути застосовано тільки один з таких заходів стягнення як догана та звільнення.

У разі спеціальної дисциплінарної відповідальності законодавством, статутами і положеннями про дисципліну можуть бути передбачені для окремих категорій працівників й інші види дисциплінарних стягнень. Наприклад, відповідно до статті 9 Дисциплінарного статуту прокуратури, дисциплінарними стягненнями для прокурорів, окрім догани та звільнення, є: пониження в класному чині, пониження в посаді, позбавлення нагрудного знаку "Почесний працівник прокуратури України", звільнення з позбавленням класного чину.

Відповідно до пункту 22 Постанови Пленуму Верховного Суду України №9 від 06.11.1992 року «Про практику розгляду судами трудових спорів» при накладенні дисциплінарних стягнень слід з'ясувати, в чому конкретно проявилось порушення, що стало приводом до звільнення, чи додержані правила і порядок застосування дисциплінарних стягнень, зокрема, чи не закінчився встановлений для цього строк, чи застосовувалось вже за цей проступок дисциплінарне стягнення, чи враховувались при звільненні ступінь тяжкості вчиненого проступку і заподіяна ним шкода, обставини, за яких вчинено проступок і попередня робота працівника.

У зв'язку з цим, на нашу думку, є потреба в розширенні переліку дисциплінарних стягнень для більш об'єктивного їх призначення, диференційованого підходу до кожного конкретного випадку порушення трудової дисципліни задля ефективності їх застосування. Розглянемо деякі з них.

По-перше, слід звернути увагу на такий вид дисциплінарного стягнення як зауваження. В.І. Щербина і О.М. Лук'янчиков вважають, що не можна визнавати дисциплінарною санкцією, оскільки суттєво зауваження є нагадування роботодавцем працівникові про його трудові обов'язки та попередження про недопустимість порушень трудової дисципліни. На нашу думку, це є невинуватим, адже роботодавець повинен мати більший вибір засобів впливу в разі несумісності трудового правопорушення, яке не потягнуло шкідливих наслідків. До того ж, законодавець частиною 1 статті 362 проекту Трудового кодексу вже встановив зауваження як третій вид дисциплінарного стягнення.

По-друге, проаналізуємо наступний вид дисциплінарного стягнення - штраф. До переваг при покладенні на працівника можна віднести: 1) стимулювання працівників до належного виконання своїх трудових обов'язків, стримує від антигромадянської поведінки; 2) сприяння зміцненню і виконанню трудової дисципліни через страх працівника втратити кошти; 3) так як практика «підпільного» накладення штрафів є досить поширеною (роботодавці встановлюють цей вид стягнення на локальному рівні), буде більш доречним розробити законний механізм його застосування. До недоліків накладення цього виду стягнення слід віднести: 1) підстава накладення – адміністративний проступок, а не дисциплінарний, тому не може застосовуватися у трудових відносинах; 2) це не відповідає соціальній державі та гуманізації суспільства, так як заробітна плата в Україні не забезпечує достатнього життєвого рівня і більшість знаходиться на межі бідності; 3) встановлення більш суворого покарання, як показує, наприклад, практика запровадження смертної кари, не завжди веде до зменшення правопорушень. М.О. Кабаченко зазначає також, що штраф може стати «інструментом законного зловживання» правами працівника з боку роботодавця, але ця думка не розкрита і недоведена, тому, вважаємо, що дане положення не слід враховувати. Тобто, як бачимо, даний вид стягнення є найбільш суперечливим.

По-третє, слід звернути увагу на такий вид дисциплінарного стягнення як сувора догана. М.О. Міщук наголошує на тому, що догана не впливає на ефективність протидії правопорушенням з боку працівника, так як спрямована переважно на його моральні якості, а наслідки настають не в матеріальному еквіваленті. До того ж у разі необхідності вибору роботодавцем між доганою і звільненням з урахуванням обставин проступку, особи порушника, він не має альтернативного варіанту (наприклад, за прогул, у т. ч. відсутність на роботі більше трьох годин протягом робочого дня без поважних причин, тобто на підставі пункту 4 статті 40 Кодексу законів про працю України). Визнаємо сувору догану найдоречнішим в подібних випадках дисциплінарним стягненням.

Отже, існує необхідність у впровадженні нових видів дисциплінарних стягнень, оскільки роботодавець повинен мати більш широкий їх вибір для застосування до працівника, який порушив трудову дисципліну. Такий перелік має поповнитися зауваженням, штрафом (за умови детальної регламентації на законодавчому рівні, встановлення розмірів та меж нарахування) і суворою доганою.

Науковий керівник: Сидоренко Анна Сергіївна, старший викладач кафедри кримінального, адміністративного і трудового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СЕКЦІЯ ФІЛОСОФІЇ

*Івасишин Ірина Ярославівни,
студентка 4 курсу 8 групи, господарсько-
правового факультету НЮУ ім. Ярослава
Мудрого*

ЩО МАЄ ЛЮДИНА: ПРАВО НА ЖИТТЯ ЧИ ПРАВО НА СМЕРТЬ?

У ст. 27 Конституції України: «Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави — захищати життя людини». Мабуть, цю норму кожен з нас бачив дуже багато разів, однак чи замислювалися ми, який саме зміст в неї покладений? Безсумнівно, наступне положення презюмує право людини на життя, яке закріплене в численних нормативних актах: Цивільний Кодекс України, Конвенція про захист прав та основних свобод людини тощо, однак, питання, що саме в ньому мається на увазі, викликає численні дискусії протягом останніх десятиріч. У наступній роботі ми будемо намагатися з’ясувати, що ж, все таки, має людина: право на життя чи право на смерть, і, яким чином його забезпечити.

Найважливішим і найціннішим з-поміж особистих прав і свобод людини є право на життя. Універсальність цього права і його природний характер підкреслюється у міжнародно-правових документах, які визнані всіма цивілізованими державами світу. Тому абсолютно доречно зазначити, який зміст ми покладаємо у наступний термін. На думку професора П. М. Рабіновича, з якою ми не можемо не погодитися, життя — це стан людини, в якому вона перебуває від моменту автономізації стосовно організму матері під час фізіологічних пологів і до її біологічної смерті.

У цей момент абсолютно слушно відповісти на питання: а чи має людина реальне право на життя? У цілому, коли мова йде про будь-яке право, то говориться про реальну правомочність вчиняти певні конкретні дії, які чітко випливають із самого визначення права, так, «право на вільне вираження своєї думки», дає можливість без проблем зрозуміти зміст, закладений у нього. Однак у нашому випадку ситуація не зовсім така: людина не вирішує, коли їй народжуватися, і чи народжуватися їй взагалі. Отже, слушність найменувати дане право подібним чином можна поставити під питання.

Характеризуючи зміст права на життя, потрібно зауважити, що закон не визначає конкретних активних повноважень суб'єкта-володільця цього права. У цілому вбачається, що таких активних повноважень є два – це повноваження володіння життям як немайновим благом та повноваження розпоряджатися ним.

Право на життя в аспекті розпорядження ним можна розуміти як можливість піддавати себе небезпеці, вирішувати питання про зупинення свого життя (право на евтаназію). У нашій країні людині не залишають подібного вибору, залишаючи їх наодинці зі своєю бідою та примушуючи іноді переживати невимовні страждання. Випадки проведення будь-яких форм евтаназії в Україні вважаються протиправними і кваліфікуються як вбивство. Тому і розглядаються у суді за відповідними статтями Кримінального Кодексу. Чи можливо це назвати моральним? Звичайно, ні.

Відношення до цього питання зазвичай діляться на абсолютно протилежні думки: так, частина заперечує будь-яке заподіяння смерті, вважаючи життя – найвищою цінністю, інші ж переконані, що в певних випадках це єдиний гуманний вихід. Я вважаю, що іноді навіть заподіяння смерті – може виступати найлюдянішим способом допомоги, в той час, як підтримання життя сприймається як знущання. Але, де починається та грань, коли смерть стає необхідністю, в цілому, сказати дуже важко, і тому ми повинні розглядати кожен випадок окремо. І, перш за все, головним критерієм повинен бути не збереження морального обличчя суспільства, а життя та інтереси людини, яка просить реалізувати подібне право.

Отже, необхідно все ж таки внести ясність, що ми розуміємо під «правом на життя» та «правом на смерть». Як ми бачимо, й і те, й інше є обов’язковими елементами процесу життя, й одне право впливає з іншого. Тому, я вважаю, що ми повинні легалізувати евтаназію, оскільки перш за все, потрібно думати

про людей та їх потреби, а не використовувати популістські фрази та мислити застарілими стереотипами, заперечуючи те, що вже давно існує, хоча і не легально.

Науковий керівник: к.ф.н., доц. Трофименко В. А.

СЕКЦІЯ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

*Романов Олександр Ігорович,
юрист ТОВ «Романов та Партнери»
м. Кривий Ріг*

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ: ПІДСТАВИ ДЛЯ ВИЗНАННЯ ВАЛЮТНОГО КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ НЕДІЙСНИМ

Нестабільна фінансова ситуація у країні, внаслідок чого курс іноземних валют стрімко виріс, особливо "вдарила" по особам, які у свій час взяли кредити в іноземній валюті, як правило, на купівлю нерухомості. Непомірний тягар грошового зобов'язання змусив останніх шукати шляхи його зменшення.

Станом на сьогодні найпоширенішим із шляхів, які зустрічаються у судовій практиці, є визнання кредитного договору недійсним. Спробуємо розібратися, які є підстави для застосування цього способу захисту, і чому у разі явного порушення банками законодавства України такі позови не задовольняються судами.

Окрім того, банки користуючись незнанням позичальників деяких норм права і нічого не пояснюючи вносили в договір такі умови, які завідомо є несправедливими, не надавали необхідну інформацію щодо кредиту, видавали кредит без необхідної ліцензії, порушували предмет та ціну договору і та ін. І при всьому цьому станом на сьогодні банки, як правило, виграють судові спори – чому ж так сталося? Які є реальні підстави для визнання валютного кредиту недійсним?

Станом на сьогодні суди, як правило, не аналізують кредитний договір на відповідність вимогам законодавства або здійснюють це досить поверхово. Як наслідок, в основному для споживачів рішення є негативними. Враховуючи це, шансів виграти такий спір у споживача майже немає. Але надія захистити свої законні права вмирає останньою.

По-перше, шукаючи обґрунтування для свого позову про визнання валютного договору недійсним можна згадати про те що згідно ст. 99 Конституції України грошовою одиницею України є гривня, а також відповідно до ч. 1 ст. 524 ЦКУ, зобов'язання має бути виражене у грошовій одиниці України - гривні.

По-друге, відповідно до п. 2 ст. 13 "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" уповноважені банки, фінансові установи та національний оператор поштового зв'язку, які отримали від Національного банку України генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій, здійснюють контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці установи. Тобто, банк повинен був не допустити платежі в валюті іншій особі, якщо у нього не було індивідуальної ліцензії. Але на цей аргумент є безліч підзаконних нормативно-правових актів, які на жаль майже повністю нівелюють даний довід.

По-третє, вважаю, що досить перспективним напрямком є положення про істотні умови оспорюваного договору, зокрема це предмет та ціна. Наразі відбулося кінцеве здорожчання кредиту для позичальника та відповідно ціна договору значно виросла - реальні умови кредитування не відповідають зазначеними вимогам. Окрім того, важливо вказати що предметом кредитного договору можуть бути лише грошові кошти, але в жодному разі не речі. Хочу зазначити що грошові знаки також є речами, але не на всі з них закон поширює правовий режим грошей. Так, стаття 192 ЦК України поширює правовий режим грошей лише на грошову одиницю України – гривню. Іноземна ж валюта може використовуватися в Україні лише у окремих випадках, встановлених законом.

Окрім того, у деяких справах позивачі просили визнати договір недійсним у зв'язку з правом банку в односторонньому порядку змінювати розмір процентів, мотивуючи позов порушенням принципу свободи договору. Однак ВСГУ зазначив, що на час укладення кредитного договору законодавство не забороняло односторонню зміну розміру кредитної ставки, а отже, підстави для задоволення такого позову відсутні.

По-четверте, потрібно детально вивчити безпосередньо сам договір – скоріше за все там немає суттєвих умов або викладення цих умов порушує принцип рівності сторін (у договорі може не бути порядку зміни договору, права та обов'язки сторін, а також внесення змін та розірвання договору можуть бути викладені тільки враховуючи інтереси банку).

По-п'яте, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України "Про захист прав споживачів" перед укладенням договору про надання споживчого кредиту кредитодавець зобов'язаний повідомити

споживача у письмовій формі про кредитні умови, зокрема, про орієнтовну сукупну вартість кредиту в абсолютному та відносному значенні, вказати наявні форми кредитування з коротким описом відмінностей між ними, в тому числі між зобов'язаннями споживача, зазначити переваги та недоліки пропонуванних схем кредитування. Цього банками не робилося і, як правило, не робиться порушуючи при цьому рішення Конституційного Суду України від 10 листопада 2011 р.

Я не ставив собі за ціль розглядати ті підстави, які, як правило, не працюють, наприклад, вплив світової фінансової кризи, форс-мажор, зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин у порядку ст. 652 ЦКУ і т.ін., а так ті які працюють, але потребують спеціальних знань для використання – відсутність господарської компетенції (цивільної дієздатності сторін договору), ненадання згоди другого з подружжя, недодержання форми договору, і т.ін. Досить розповсюдженими стали справи щодо захисту справ споживачів та нечесної підприємницької діяльності банку у контексті Закону України “Про захист прав споживачів” – але їх досить складно довести.

Хочу зазначити, що при написанні даної статті бралися тільки ті підстави, які дійсно можуть спрацювати в європейській правовій державі, але, на жаль, судячи з судовою практики – поки що це не відноситься до України.

Отже, з точки зору закону, найбільш перспективними підставами для захисту прав споживача та визнання кредитного договору недійсним є:

- вираження зобов'язання не в національній грошовій одиниці – гривні;
- відсутність індивідуальної ліцензії на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу;
- порушено істотні умови договору – зокрема, його ціну та предмет;
- відсутність суттєвих умов в договорі, а також наявність умов які є несправедливими;
- непроведення банком переддоговірної роботи під час заключення договору, так і під час виконання договору;
- наявність ознак у діяльності банку нечесної підприємницької практики.

*Якимчук Аліна Володимирівна,
студентка IV курсу юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ СПАДЩИНИ, ОТРИМАНОЇ НЕРЕЗИДЕНТОМ АБО ВІД НЕРЕЗИДЕНТА

Актуальність теми дослідження обумовлена недосконалістю правового регулювання оподаткування спадщини в Україні, що має наслідком виникнення правових колізій в аспекті правильного визначення для цілей оподаткування розміру ставки податку на доходи фізичних осіб, коли у відносинах спадкування спадкодавець або спадкоємець є особою-нерезидентом.

Аналізу проблем формування ефективного механізму оподаткування спадщини присвячені наукові доробки таких вчених як І. І. Янжул, С.Ю. Вітте, Д. М. Львов, П. П. Гензель, С. В. Савченко, Т. В. Тучак, І. Г. Благун та ін. Натомість питання щодо специфіки впливу статусу нерезидента на розмір ставки податку при оподаткуванні доходу, отриманого у вигляді спадщини, на даний час залишаються недослідженими.

В Україні для відносин спадкування, в яких спадкодавець чи спадкоємець є особою-нерезидентом, оподаткування здійснюється за базовими ставками податку на доходи фізичних осіб, а саме – 15%, а у випадку, якщо сума оподатковуваного доходу перевищує десятиразовий обсяг мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року, до суми такого перевищення застосовується ставка 20% (підпункт 174.2.3 пункту 174.2 статті 174, пункт 167.1 статті 167 Податкового кодексу України).

Доцільно констатувати, що у пункті 174.2 статті 174 Податкового кодексу України простежується певна недосконалість формулювання деяких аспектів оподаткування спадщини. Зокрема це стосується підпунктів «а», «в» підпункту 174.2.1, а також підпункту 174.2.3 пункту 174.2 статті 174 Податкового кодексу України.

Так, теоретично особа у відносинах оподаткування може одночасно виступати і нерезидентом, і членом сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення. У такому випадку, є дві норми, які встановлюють різні ставки податку залежно від критерію: або ступінь споріднення, або резидентство. Відповідно, виникає правова колізія, а отже, постає питання, яке положення Податкового кодексу України доцільно застосувати.

Слід зазначити, що правова позиція Державної фіскальної служби (за матеріалами Інформаційно-довідкового департаменту Державної фіскальної служби) полягає у тому, що кваліфікуючою ознакою під час оподаткування доходу у вигляді спадщини є статус спадкодавця, який є нерезидентом, незалежно від його ступеня спорідненості зі спадкоємцем, а тому до даних правовідносин слід застосовувати ставки податку, встановлені для нерезидента – 15 (20)% (у той час, коли в силу положень підпункту «а» підпункту 174.2.1 пункту 174.2 статті 174 Податкового кодексу України, вартість власності, успадкованої членами сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення, оподатковується за ставкою 0 %).

Судова ж практика склалася таким чином: «до вартості будь-яких об'єктів спадщини, одержаних у звітному податковому році спадкоємцем від спадкодавця-нерезидента, незалежно від ступеня споріднення, застосовуються ставки податку, передбачені п. 167.1 ст. 167 Кодексу», тобто 15(20)% (Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду від 08.07.2014 р. у справі № 826/2112/14).

Аналогічна ситуація і з грошовими заощадженнями, поміщеними в установи Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР до 02.01.1992, а також у державні цінні папери та грошові заощадження громадян України, поміщені в установи Ощадного банку України та колишнього Укрдержстраху протягом 1992-1994 рр., погашення яких не відбулося. З огляду на підпункт «в» підпункту 174.2.1 пункту 174.2 статті 174 Податкового кодексу України, у цьому положенні наявне формулювання «за нульовою ставкою ..., що успадковується будь-яким спадкоємцем». Під дію критерію «будь-який спадкоємець», без сумніву, потрапляє і нерезидент. З огляду на це, доречно внести певні корективи до норми, адже позиція Державної фіскальної служби у цьому випадку така сама – визначальним є критерій резидентства, дохід оподатковуватиметься за ставками, встановленими для осіб-нерезидентів.

Системно аналізуючи позицію Державної фіскальної служби України та судів, можна дійти висновку, що при наданні переваги критерію резидентства Державною фіскальною службою України правомірно застосовано принцип недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації стосовно фізичних осіб-нерезидентів, згідно з яким встановлення будь-яких індивідуальних пільг у разі оподаткування заборонено.

У світлі останніх подій, пов'язаних з тимчасовою окупацією території України та проведенням антитерористичної операції, у контексті оподаткування спадщини також необхідно зауважити, що відповідно до пункту 5.3 статті 5 Закону України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» від 12.08.2014 р. № 1636-VII фізичні особи, які мають податкову адресу на території вільної економічної зони «Крим» (далі – ВЕЗ «Крим»), з метою оподаткування прирівнюються до нерезидентів. Отже, доходи у вигляді спадщини, отримані фізичною особою, яка має податкову адресу на території ВЕЗ «Крим», від фізичної особи резидента, або доходи у вигляді спадщини, отримані фізичною особою-резидентом від спадкодавця з ВЕЗ «Крим», оподатковуються за ставками передбаченими для нерезидентів, тобто – 15(20)%.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок про наявність у чинному податковому законодавстві прогалин щодо оподаткування доходів, отриманих у вигляді спадщини, які натомість урегульовуються судовою практикою та роз'ясненнями Державної фіскальної служби України. У свою чергу, без сумніву, зазначені правові колізії потребують регламентації на рівні Податкового кодексу України, так само як і норми, які стосуються особливостей справляння податків на території вільної економічної зони «Крим».

СЕКЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Вахрив Максим Миколайович,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого 2 факультет, 4 курс,
8 група*

Договір довічного утримання та особливості його розірвання

В умовах сучасної економічної нестабільності багато одиноких пенсіонерів опиняються у скрутному матеріальному становищі. Через мізерні пенсії та низький рівень соціального захисту, велика кількість літніх людей погоджуються на укладення договору довічного утримання. Законодавчо це питання врегульоване главою 57 Цивільного Кодексу України. За договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчувувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач

зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно. Попри всі ризики та складнощі розуміння, для пересічного пенсіонера цей варіант є досить прийнятним.

Даний договір укладається у письмовій формі та обов'язково підлягає нотаріальному посвідченню, а нерухоме майно, яке має перейти до набувача - обов'язковій державній реєстрації. Після належного оформлення, а конкретно з моменту нотаріального посвідчення договору, набувач стає власником майна відчужувача, але на відміну від договору дарування він жорстко обмежений в діях, спрямованих на розпорядження даним майном впродовж часу дії договору. Тобто набувач не може відчужувати це майно, передавати у заставу або обтяжувати його боргами аж до смерті відчужувача. Договір довічного утримання слід вважати одностороннім, так як після завершення процедури передачі майна, відчужувач не несе ніяких обов'язків перед набувачем і має право вимагати від останнього забезпечити йому довічний догляд. Слід зазначити, що набувач повинен утримувати відчужувача до його смерті, у зв'язку з цим строк дії договору не можливо визначити.

Предметом даного договору є насамперед майно, яке відчужувач передає набувачеві, а також форми і обсяг догляду, види матеріального забезпечення та допомоги, які обов'язково повинні мати грошову оцінку і підлягати індексації у встановленому законом порядку. Утримання (догляд) здійснюється у вигляді щомісячних грошових виплат та(або) наданні натуральної допомоги відчужувачеві: забезпечення продуктами харчування, одягом, медикаментами тощо. Всі види забезпечення повинні здійснюватись регулярно і мати систематичний характер. Також, відповідно до закону, на набувача покладається обов'язок поховання відчужувача в разі смерті останнього. Не рідко виникають ситуації коли вже після укладення договору відчужувач потребує додаткової допомоги з боку набувача, яка не була передбачена у договорі. В такому разі спір повинен бути вирішений відповідно до засад розумності та справедливості, що в деякій мірі позбавляє відчужувача можливості зловживання своїм становищем, але і не виключає можливості надання йому додаткових видів матеріального забезпечення.

За ЦК України договір довічного утримання може бути розірваний на підставі рішення суду, на вимогу відчужувача або третьої особи у разі невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків.

У виняткових випадках існує можливість подати позов не про припинення дії договору довічного утримання, а про застосування примусу до набувача щодо виконання обов'язків, взятих на себе, або про стягнення грошової компенсації всіх видів матеріального забезпечення, вказаних у договорі. Але у більшості випадків, якщо договір був розірваний внаслідок невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, останній повинен повернути майно відчужувачеві.

Набувач може розірвати договір довічного утримання через обставини, які від нього не залежать (інвалідність, зміна місця проживання, значне погіршення матеріального становища тощо). В такому випадку, посилаючись на тривалість утримання, набувач може отримати право власності на частину майна через суд.

Договір довічного утримання може бути розірваний за рішенням суду, в разі невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, незалежно від його вини (ст. 755 ЦКУ). Після чого він повинен повернути майно відчужувачеві у якого знову поновлюється право власності на речі які становили собою предмет договору. Крім цього, витрати, зроблені набувачем щодо утримання майна, йому не відшкодовуються, що у свою чергу стимулює останнього належним чином виконувати обов'язки, передбачені договором. Також випадкова втрата чи пошкодження майна, одержаного набувачем, не звільняє останнього від взятих на себе обов'язків.

Смерть набувача не є підставою для припинення договору довічного утримання. Права і обов'язки набувача за договором переходять до його спадкоємців, до яких перейшло право власності на майно, що було передане відчужувачем. При цьому, якщо спадкоємець за заповітом відмовляється від прийняття спадщини, правонаступниками можуть бути спадкоємці за законом. У разі відсутності спадкоємців або їх відмови від прийняття спадщини, майно повертається відчужувачеві, який знову набуває права власності на нього (ст. 757 ЦКУ).

Отже, в сучасних умовах, договір довічного утримання виступає надійним механізмом, який спрямований на можливість належного матеріального забезпечення одиноких літніх людей, які не мають змоги самостійно забезпечити своє існування. Чітка законодавча регламентація укладення, виконання та розірвання договору довічного утримання практично унеможливує махінації з майном відчужувачів, які здебільшого належать до незахищених категорій населення.

**Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права №1
Руденко Анастасія Валеріївна**

*Ємельянчик Сергій Олександрович,
канд. юрид. наук, асистент кафедри
цивільного права №2 НЮУ ім. Ярослава
Мудрого*

ПРАВОВИЙ СТАТУС СПОЖИВАЧА (АБОНЕНТА) В ДОГОВОРІ ІНТЕРНЕТ-ПРОВАЙДІНГУ

Всесвітня мережа Інтернет, є складним та багатofункціональним технічним засобом, який перетворився в масове соціальне явище. Виникають специфічні відносини між виробниками, споживачами та володільцями різноманітних ресурсів – серверів, сайтів, адрес електронної пошти, доменних імен тощо. Зміст цих відносин оформлюється договором надання послуг доступу в Інтернет (договором Інтернет-провайдингу). Договір Інтернет-провайдингу поки що мало досліджений з точки зору наукового визначення специфіки відносин, що виникають у зв'язку з його існуванням і практичним застосуванням. Останнє твердження стосується і правового статусу споживача (абонента) в договорі Інтернет-провайдингу.

Згідно з Законом України "Про телекомунікації" «абонентом є – споживач телекомунікаційних послуг, який отримує телекомунікаційні послуги на умовах договору, котрий передбачає підключення кінцевого обладнання, що перебуває в його власності або користуванні, до телекомунікаційної мережі». В свою чергу, споживачем виступає «юридична або фізична особа, яка потребує, замовляє та/або отримує телекомунікаційні послуги для власних потреб».

Таким чином, споживачем (абонентом) є фізична або юридична особа, яка безпосередньо користується послугами провайдера і оплачує їх у встановленому договором порядку. Абонентом може бути як окремих споживач, так і цілі підприємства, установи і т.п, що володіють власною локальною мережею (корпоративний абонент). Для підключення до мережі абонент повинен мати певні технічні можливості, а саме – обладнання, яке з'єднане з телекомунікаційною мережею з метою забезпечення доступу до певної конкретної послуги або послуг (кінцеве обладнання). Головною ознакою абонента (споживача) є отримання послуги, в нашому випадку з доступу до Інтернет, саме для власних потреб.

Остання риса не дивлячись на її стандартизовану форму, якою законодавець виключає можливість отримання прибутку від, так би мовити, посередницької діяльності з боку потенційного споживача, відіграє велике значення. Беззаперечним на сьогодні є факт, що не звертаючи увагу на бурхливий розвиток Інтернет-технологій в Україні, певна кількість бажаючих отримати доступ у всесвітню мережу не може зробити цього, навіть при наявності кінцевого обладнання. Це пов'язано, в першу чергу, з відсутністю рівноваги між попитом і пропозицією не на користь останньої (особливо в віддалених регіонах). Цим можуть скористатись деякі підприємливі споживачі Інтернету, які при наявності певних технічних знань, офіційно укладеного договору з оператором (провайдером) про надання доступу в Інтернет, пропонують іншим потенційним споживачам на підставі домовленості (зазвичай усної) надати доступ в Інтернет, звичайно, на умовах платності.

Таким чином, складається наступна ситуація - фактично послугу про надання доступу в Інтернет надає не провайдер, чи оператор, а споживач який уклав з ними договір Інтернет-провайдингу. Хоча з того моменту як цей споживач почне надавати у користування свою лінію іншим користувачам і отримувати за це прибуток, він, згідно закону перестає бути абонентом (споживачем), а точніше ним не являється. Тут постає цілий ряд проблем пов'язаних, в першу чергу, з захистом прав споживачів, порушуються і інтереси держави, так як особа фактично здійснює підприємницьку діяльність, не маючи на це відповідного дозволу, не сплачує податки і, взагалі, до неї неможна застосувати санкції передбаченні законодавством про телекомунікації. Вихід з цього положення лише один, чекати поки відбудеться насичення ринку Інтернет-комунікацій.

На практиці зустрічаються і інші визначення сторони в договорі Інтернет-провайдингу, саме з боку споживача. Наприклад, ряд Інтернет-провайдерів вживають у своїх локальних документах та зразках договорів, поряд із поняттям абонент (споживач), таке формулювання як «користувач» або «клієнт». Під останнім пропонується розуміти – «суб'єкта господарювання або фізичну особу, які виявили бажання вступити в договірні відносини з підприємством (Інтернет-провайдером), згідно правил, якими передбачається підключення до телекомунікаційної мережі кінцевого обладнання клієнта, що перебуває в його власності або користуванні, та надання послуг і додаткових сервісів». Більше того ці поняття переважно характерні для розгляду з позиції економічних відносин, а не правових і

вживаються як правило в міжнародних актах. Таке положення речей потребує нормативного врегулювання.

Як і випадку з провайдером (оператором) Інтернету, «Правила надання та отримання телекомунікаційних послуг» не відзначаються послідовністю в питанні визначення споживача телекомунікаційних послуг, саме щодо надання послуг доступу в Інтернет (хоча і наводиться визначення «послуги з доступу до Інтернет»). Знову ж таки, один з проектів Правил, на відмінну від діючих, містив поняття «споживача послуги доступу до Інтернет». Ним могла бути «юридична або фізична особа, яка потребує, замовляє та/або отримує послугу доступу до Інтернет».

Узагальнюючи сказане, слід зазначити, що не дивлячись на суттєві зрушення в законодавчій діяльності щодо правового регулювання сфери телекомунікацій в Україні, сьогодні багато питань залишилися не вирішеними, а інші навіть після прийняття Закону України "Про телекомунікації" не мають чіткої відповіді. Останнє в певній мірі стосується правового статусу споживача (абонента) в договорі Інтернет-провайдингу.

*Зінич Любомир Васильович,
Аспірант кафедри цивільного права
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет ім. Василя Стефаника»*

Ліцензійний договір як форма реалізації права на використання винаходу

Питання про реалізацію прав, у тому числі прав інтелектуальної власності, завжди були актуальними для юридичної науки. З огляду на те, що Україні необхідна модернізація виробництва, проблема реалізації права на використання винаходу викликає науковий інтерес.

На сьогодні найбільш ефективним та дієвим засобом реалізації прав, як власника патенту, так і осіб, які бажають використовувати винахід є цивільно-правовий договір. Адже, саме договір надає свободу сторонам, за їх узгодженою волею, визначати модель поведінки. Серед договорів передбачених цивільним законодавством важливе значення для реалізації прав має ліцензійний договір, який з однієї сторони є підставою виникнення відповідних правовідносин, а з іншої сторони виступає в якості засобу регулювання відносин між власником патенту та третіми особами.

Безперечно, що для реалізації будь-якого права необхідною умовою є законодавче закріплення такого права. Як відомо, патент надає його власнику виключне право використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів (ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Поряд з цим, правовою передумовою для укладення ліцензійного договору є норма ст. 464 Цивільного кодексу України та ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», які визначають, що одним із майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є виключне право дозволяти використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка (видавати ліцензії). Використання винаходу без дозволу власника патенту вважається порушення прав. Слід зазначити, що абсолютні права власника патенту можуть обмежуватися передбаченими у законодавстві винятками. Проте, навіть такі випадки використання винаходів, як обов'язкова та примусова ліцензія, на думку В.С. Дмитришина є різновидом ліцензій на використання права інтелектуальної власності.

Сьогодні ліцензійний договір є однією із найпоширеніших договірних конструкцій на використання об'єктів інтелектуальної власності. Законодавства більшості країн світу (США, Японії, Франції, Німеччини) закріпили ліцензійний договір, а світова практика накопичила значний досвід його застосування. Крім того, законодавство України пріоритетне значення надає ліцензійному договору перед іншими правовими формами використання винаходів. Відповідно до ст.28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» примусове відчуження прав на винаходи і корисні моделі можливе «у разі відмови власника прав від укладення ліцензійного договору».

Слід мати на увазі, що ліцензійний договір є одним з можливих видів реалізації досліджуваного права. Так, наприклад особа може реалізувати право на використання винаходу і в договорі на створення та використання об'єктів інтелектуальної власності та договорі комерційної концесії. Проте поширеність ліцензійного договору пояснюється, тим що з його допомогою можна отримати у використання як всі правомочності, так і їх частину, передбачити спосіб використання, обмежити територію та строк. Досліджувана форма переходу майнових прав захищає інтереси правоволодільця, і того до кого, дане право переходить.

Звичайно, у випадку укладення ліцензійного договору абсолютне правовідношення перетворюється у відносне, відповідно до якого особа має право вимагати виконання обов'язку не у

невизначеного кола осіб, а у конкретної особи пов'язаної із виконанням зобов'язання, що виникає на підставі ліцензійного договору.

Однак слід розуміти, що невід'ємною умовою реалізації права на використання винаходу є взаємне волевиявлення, що найкраще відображається у ліцензійному договорі. Згідно Цивільного кодексу України ст. 1109 за ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах визначених за взаємною згодою сторін.

Зазначимо, що важливу роль у реалізації права на використання винаходу відіграють саме особливості ліцензійного договору. Однією із особливостей ліцензійного договору є те, що він може бути укладений щодо об'єкта на який отримано патент та на строк, що не перевищує строків охорони даного об'єкта.

Як зазначає О.М. Мельник дуже важливо визначити зміст та основні умови, передусім, ліцензійного договору, який стає єдиним і основним документом, що регулюватиме права і обов'язки сторін у відносинах щодо використання об'єктів інтелектуальної власності.

У ліцензійному договорі зазначається вид ліцензії, сфера використання об'єкта права інтелектуальної власності, розмір, порядок і строки виплати винагороди за використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також інші умови, які сторони вважають за доцільне включити в договір. Якщо в ліцензійному договорі не зазначено виду ліцензії, то вважається, що надається невиключна ліцензія (ч.3 ст.1109 Цивільного кодексу України).

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна стверджувати, що реалізувати право на використання винаходу можна саме з допомогою ліцензійного договору. Це пояснюється, по-перше, тим що ліцензійний договір найбільше відповідає інтересам сторін, що виражається у їхньому взаємному волевиявленні при укладенні такого договору. По-друге, права сторін надійно захищені, накопичена значна судова практика із захисту прав, як ліцензіара, так і ліцензіата.

*Льющенкова Катерина Олегівна,
аспірантка Національної академії
прокуратури України*

ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ДОНОРСТВО

Особа здійснює свої права вільно, на власний розсуд (ч.1 ст.12 Цивільний кодекс України). Здійснення права на донорство багатогранне і його можна розглядати в різних аспектах залежно від суб'єкта. Відтак, вказане право включає в себе право донора та право реципієнта.

Реалізуючи право на донорство, суб'єкт повинен володіти необхідним обсягом правоздатності, дієздатності і дотримуватися всіх принципів реалізації суб'єктивного права. Змістом суб'єктивного права є юридичні можливості, що надані суб'єктові, які у своїй сукупності складають повноваження. [3;23]. Отже, суб'єктивне право донора і реципієнта включає в себе: 1) повноваження на власні дії – донор реалізує свої права вільно, на власний розсуд, надаючи згоду на використання його організму та його частин в лікувальних цілях; реципієнт, в свою чергу, надає згоду на лікування, використовуючи частини організму донора; 2) повноваження вимоги – донор, реципієнт або їх представники можуть вимагати від держави, медичного закладу чи інших суб'єктів не перешкоджати реалізації своїх прав, а також вимагати дотримання прав передбачених ст.ст. 21, 27, 28, 32, 49 Конституції України та законодавчими актами; 3) повноваження захисту – можливість самостійно або шляхом звернення до державних органів, міжнародних організацій для захисту їх прав, зокрема, усунення перешкод у реалізації свого права на розпорядження своїм організмом чи його частинами (використання їх з метою лікування), запобігання примусовому донорстві, позбавленню життя для використання тіла з метою донорства чи іншим кримінально каранним діями.

Аналізуючи написане виникає питання, чи буде дотримана ст.12 ЦКУ, якщо її розглядати як фундаментальну при здійсненні права на донорство, а саме розпорядження своїм організмом «вільно, на власний розсуд». Наприклад, вписати у заповіт право розпорядження тілом заповідача після смерті відповідному спадкоємцеві з метою донорства; чи надання згоди на використання криоконсервованих репродуктивних клітин чи ембріонів (де донором була померла особа) після смерті; чи трансплантацію конкретного органу конкретному суб'єкту, як в даному випадку трактувати такий заповіт - здійснення права заповідача чи надання згоди на трансплантацію після смерті?

Права реципієнта також є складовою права на донорство, проте реалізувати дане право без донора неможливо. Таким чином, в даному випадку, право на донорство реципієнта можна вважати способом реалізації права на життя та здоров'я.

Отже, держава та інші суб'єкти повинні забезпечити в силу своїх повноважень здійснення прав на донорство, а суб'єкти цих прав виконання покладених на них обов'язків. Таким чином, воно буде безперешкодним та методи лікування із застосуванням крові та її компонентів, органів, тканин та клітин буде виправданим, а право реципієнта на життя та здоров'я забезпеченим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 08.06.1996 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>.
3. Стефанчук Р.О. Цивільне право України: навчальний посібник. / Руслан Олексійович Стефанчук // - К.: Правова єдність, 2009. - 535 с.
4. Поспелова С.І. Донорство как одна из форм реализации конституционного права человека на жизнь в Российской Федерации: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право» / С.І. Поспелова // - Москва, 2006. - 21 с.

*Кожушний Кирило Сергійович
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
студент, Інститут підготовки кадрів
для органів прокуратури України
2 курс, 19 група*

Законність оприлюднення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно

На сьогоднішній день в нашій країні досить гостро стоїть питання щодо розголошення або оприлюднення певної інформації про особу (її приватне життя, майно тощо). Одним із законів України, який може бути негативно сприйнятий як такий, що суперечить праву особи на нерозголошення особистої інформації є Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 року (далі – ЗУ «Про реєстрацію»). Цей нормативно-правовий акт є об'єктом даної проблеми через те, що він містить положення про можливість отримати інформацію про нерухоме майно певної людини фізичною, юридичною особами або органами державної влади. Тож постає питання: чи є законним подібне публічне оприлюднення інформації про речові права особи на нерухоме майно? Саме на це дасть відповідь дана робота.

Почнемо з того, що за ст. 3 та ч.1 ст. 28 ЗУ «Про реєстрацію» державна реєстрація прав є обов'язковою, інформація про зареєстровані права та їх обтяження, що міститься у Державному реєстрі прав, є відкритою та загальнодоступною. Тобто всі без винятку особи повинні реєструвати своє нерухоме майно. Це означає, що ми маємо змогу дізнатися про майно будь-якої особи. І не завжди подібна інформація може використовуватись в корисних, нешкідливих цілях.

Для розв'язання даної проблеми потрібно звернутися до ст. 28 ЗУ «Про реєстрацію» та Постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2014 р. № 722 про «Деякі питання надання інформації про зареєстровані речові права на нерухоме майно та їх обтяження».

Розглянемо механізм надання інформації з Державного реєстру. Згідно ст. 28 ЗУ «Про реєстрацію» для фізичних та юридичних осіб інформація за об'єктом нерухомого майна надається в електронній формі через офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України, за умови ідентифікації такої особи (фізичної або юридичної) з використанням електронного цифрового підпису чи іншого альтернативного засобу ідентифікації особи, або в паперовому вигляді державним реєстратором чи нотаріусом; а для посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів, зазначених у Законі - за умови ідентифікації відповідної посадової особи за допомогою електронного цифрового підпису.

Тобто в будь-якому випадку особа, яка має намір отримати інформацію з державного реєстру повинна бути ідентифікована. На підставі цього можна казати про певну захищеність даної системи, так як стає можливим визначити особу, що «цікавиться» правами іншої. На посилення цієї позиції можна звернутися до ч.4 ст. 28 ЗУ «Про реєстрацію»: «За заявою власника чи іншого правоволодільця орган державної реєстрації прав надає інформацію у формі виписки про осіб, які отримали відомості про зареєстровані права та їх обтяження на нерухоме майно, що йому належить». Йдеться про те, що й сам власник знає про осіб, які отримували інформацію про його права.

Отже, існуючий механізм надання інформації з Державного реєстру є достатньо захищеним з боку несанкціонованого анонімного втручання.

Окрім всього вищесказаного, публічне оприлюднення прав на нерухоме майно має на меті окрім контролю, ще й протидію корупції. При загальній реєстрації такого майна механізм пошуку осіб, які явно заволоділи ним незаконним корупційним шляхом буде працювати набагато краще.

Підводячи підсумки, можна сказати, що загальнодоступність інформації про нерухоме майно певної людини, що встановлюється Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» є законною, так як існуючий механізм отримання такої інформації дає можливість визначити осіб, яким надана ця інформація. Це в свою чергу робить майже неможливим її незаконне використання проти власника даних прав.

*Кравченко Тетяна Сергіївна, студентка 5
курсу 10 групи ІПКОЮ НЮУ імені Ярослава
Мудрого*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ІНТЕРЕСУ», «ЗАКОННОГО ІНТЕРЕСУ» ТА «ОХОРОНЮВАНОВОГО ЗАКОНОМ ІНТЕРЕСУ»

Проаналізувавши правову доктрину, помітним стає, що науковці використовують ряд термінів (інтереси, законні інтереси, охоронювані законом інтереси, правові інтереси, незаконні інтереси), які в одних випадках вживаються як синоніми, а в інших, є засобами пояснення змісту чи визнаються складовими один одного. В свою чергу у ЦК України вживаються тільки поняття законних інтересів (ч. 2 ст. 424 ЦК), охоронюваних законом інтересів (інтересів, що охороняються законом) (п.2 ч. 2 ст. 25 ЦК) та інтересів (п. 5 ч. 1 ст. 3 ЦК, ч. 2 ст. 15 ЦК). Тож зважаючи на це, деякі автори, зокрема Сабікенов С. Н., пропонують розрізняти ці поняття, однак слід зазначити, що науковці та законодавець фактично не проводять розмежування між цими термінами за конкретно визначеними ознаками чи критеріями. Більш того Конституційний Суд у справі щодо офіційного тлумачення окремих положень ч. 1 ст. 4 ЦПК від 01.12.2004 року № 1-10/2004 лише констатує факт існування таких понять, не вказуючи на відмінність між цими категоріями. Саме тому необхідно дослідити зміст та сутність цих термінів та з'ясувати відмінності між цими поняттями, які б обґрунтовували доцільність чи, навпаки, – недоцільність, їх самостійного застосування у чинному цивільному законодавстві.

Тому почати слід з поняття інтересу, яке є узагальнюючим та своїм змістом охоплює і законні інтереси, і правові, і охоронювані законом. Тобто термін «інтерес» охоплює своїм змістом як інтереси, які прямо врегульовані правом, так і ті, які ним безпосередньо не регламентовані. В свою чергу незаконним інтересом визнається такий інтерес, що не захищається ні законом, ні правом, не повинен задовольнятися чи забезпечуватися ними, оскільки такий інтерес спрямований на ущемлення прав і свобод інших фізичних і юридичних осіб, обмежує захищені Конституцією та законами України інтереси суспільства, держави або не відповідає Конституції чи законам України, загальновизнаним принципам права.

Щодо розмежування решти термінів, а саме законних інтересів, охоронюваного законом інтересу та правового інтересу, - у доктрині та законодавстві склалася доволі суперечлива ситуація. Так, деякі автори, зокрема Е. П. Губин, акцентують увагу на тому, що законні інтереси і охоронювані законом інтереси – це різні поняття. Аргументуючи свою позицію наступним чином: законні інтереси – це інтереси, які не суперечать закону, а охоронювані інтереси – це інтереси, не опосередковані суб'єктивним правом. Протилежної думки дотримувались О. В. Малько та В. В. Субочев, які підкреслюють те, що законні та охоронювані законом інтереси – це тотожні поняття, з огляду на те, що, по-перше, не можна проводити відмінності через опосередкування чи не опосередкування інтересу суб'єктивним правом, а по-друге, законодавець не розрізняє ці категорії, вживаючи їх як синоніми. Натомість вони наполягали на розмежуванні законних інтересів та правових інтересів у зв'язку з тим, що не будь-який правовий інтерес потребує захисту, тобто може виступати як інтерес, що охороняється законом. Ключовою відмінністю цих понять є їх зміст та призначення. Так, категорія «правовий інтерес» з'явилася у зв'язку з необхідністю узгодження та врегулювання взаємодії осіб під час задоволення ними своїх інтересів. Таким чином, правовий інтерес означає лише правову форму для будь-якого правомірного інтересу. Такий інтерес охоплює лише більш-менш типові та однорідні інтереси, які виникають у різних осіб.

Натомість під законним інтересом прийнято розуміти своєрідний дозвіл, який безпосередньо закріплений в праві або випливає з його змісту та надає можливість суб'єктам права користуватися конкретними соціальними благами, звертатися за захистом до компетентних державних органів з метою задоволення своїх інтересів, які не суперечать суспільним. Зміст законних інтересів складають: 1) інтереси, реалізація яких врегульована нормами права (інтереси у вузькому значенні); 2) інтереси, які не

опосередковані правовими нормами (інтереси у широкому значенні). В останньому випадку мова йде про звичайні фактичні (соціально-економічні) інтереси, які не набули «правової оболонки» у вигляді норм права й виникаючих на їхній основі суб'єктивних прав та обов'язків. Слід відмітити, що інтереси у вузькому та у широкому значенні за юридичною силою є повністю однаковими. Тож як можна було помітити правові інтереси можна ототожнювати тільки з тими законними інтересами, реалізація яких безпосередньо урегульована нормами права, тобто інтересами, які мають «правову оболонку».

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що всі терміни (інтереси, законні інтереси, охоронювані законом інтереси, правові інтереси, незаконні інтереси) є взаємопов'язаними та взаємообумовлюються. Однак між ними не варто ставити знак рівності, оскільки: 1) деякі з них є узагальнюючими термінами (інтерес), в свою чергу решта термінів (охоронюваний законом інтерес, правовий інтерес, законний інтерес, незаконний інтерес) - складовими; 2) деякі терміни є антонімами (законний інтерес, правовий інтерес – незаконний інтерес), що вже не дозволяє їх ототожнювати; 3) певні поняття є ширшими за змістом, ніж інші (правові інтереси – законні інтереси). Нарешті, що стосується розмежування охоронюваних законом інтересів та законних інтересів, то слід погодитися з тими науковцями, які ставлять знак рівності між цими поняттями та не проводять між ними різниці, з огляду на те, що, по-перше, у законодавстві та доктрині не існує чітких критеріїв розмежування цих понять, а ті критерії, що пропонуються противниками такої позиції є оціночними (наприклад, соціальна значущість та соціальна корисність), що унеможлиблює їх однакове тлумачення і застосування, по-друге, у законодавстві та судочинстві ці терміни вживаються як синоніми, а намагання їх розмежувати створює умови для заплутування правозастосовної практики.

*Мандрікова Олександра Олександрівна,
студентка 3 курсу ШКОП
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ НА СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО

Актуальність теми дослідження обумовлена відсутністю чіткої регламентації відносин сурогатного материнства, що виникають при укладанні договору про надання таких послуг в Україні.

Насамперед слід зазначити, що сурогатне материнство є цілком законним явищем на території України. Але нормативно-правове регулювання цих відносин має певні прогалини та колізії.

У науці немає однозначної точки зору щодо правової природи договору про сурогатне материнство.

Предметом договору на практиці зазвичай є виношування дитини та її народження та подальша передача і подружжю, що викликає суперечливі питання. По-перше, деякі вчені говорять про те, що це може суперечити ст. 35 Конвенції про права дитини, де чітко встановлена заборона на торгівлю дітьми у будь-яких цілях і будь-якій формі. У цьому аспекті зазначають, що договір (угоду) про сурогатне материнство треба віднести до нікчемних правочинів, які порушують засади моралі та правопорядку і не можуть породжувати правових наслідків. Саме тому майже у багатьох країнах світу, укладення такого виду договору суворо заборонено.

По-друге потрібно врахувати й те, що може народитися двійня чи трійня, що в свою чергу може бути не охоплено предметом договору. Через те, що даний договір є непоіменованим і в законодавстві немає типових умов його укладання договорів й виникають непорозуміння, які можуть призвести до серйозних конфліктів між сторонами договору.

При віднесенні такого договору до цивільно-правового, виникає питання щодо його місця в системі цивільного права. Згідно ч. 1 ст.626 ЦК України договором вважається домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. У ст. 627 ЦК також передбачається свобода укладання договору, що створює умови для обрання сторонами договору на сурогатне материнство самостійно обирати правову модель поведінки. Більшість вчених характеризують договір на сурогатне материнство як такий що має характеристики договору про надання послуг, за яким одна сторона(виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором. Але не є коректним вважати договір на сурогатне материнство суто договором про надання послуг, адже замовник зацікавлений не тільки в якості наданих послуг(виношування дитини), а й в кінцевому результаті – здорова дитина,а це навіть створює підстави для характеристики його як договору підряду.

Проте з іншого необхідно враховувати і елементи сімейно правового характеру цього договору, так як він в подальшому направлений на виникнення сімейних правовідносин між батьками

(замовниками) та народженою дитиною. Власне кажучи, при його укладенні в майбутньому виникають ті правовідносини, які безпосередньо мають бути врегульованими сімейним законодавством : ч.2 ст. 7 СК, ч. 2 ст. 9СК, де вказано можливість укладання певних видів договорів, спрямованих на регулювання сімейних відносин. Також Сімейний кодекс визначає походження дитини, зачатої внаслідок застосування репродуктивних технологій, до яких власне і відноситься сурогатне материнство.

Отже, розглядаючи правову природу даного договору, можна дійти висновку, що він є змішаним договором, в якому укладення, права та обов'язки сторін регулюються нормами цивільного права, а сам факт імплантації зародка з метою появи нового суб'єкта сімейного права — дитини та визначення її походження регулюється сімейним правом. Таким чином, на нашу думку на сучасному етапі регулювання договірних відносин щодо сурогатного материнства є недосконалыми, адже вони передбачені різними правовими нормами, що може призвести до колізій. Необхідним є закріплення типових умов укладання договору на сургатне материнство, адже у такому разі, будуть передбачені його особливості, що дозволить зменшити кількість непорозумінь під час укладання цих договорів, а права та інтереси всіх сторін будуть захищені та гарантовані.

Такі типові умови повинні передбачати чітко визначений коло суб'єктів, предмет договору, права та обов'язки сторін. Також вважаємо за необхідним передбачити у таких умовах пункт щодо правових наслідків у разі виникнення непередбачених обставин (народження дитини з вадами, народження мертвої дитини, розірвання шлюбу генетичних батьків, смерть одного з генетичних батьків тощо). Обов'язковим також вважаємо включення до таких типових умов розділу про відповідальність сторін у разі невиконання або неналежного виконання своїх обов'язків та передбачити відповідальність за такі дії.

Науковий керівник к.ю.н., асистент кафедри цивільного права Філатова Н.Ю.

*Онищенко Олександр Сергійович,
здобувач кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ*

ВИНА ЯК СУБ'ЄКТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ І УМОВА ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Доктриною цивільного права, умови виникнення деліктного зобов'язання із відшкодування моральної шкоди, поділено на дві групи. Першу групу становлять умови, які є складовою частиною так званого генерального делікту і визначені ст. 1166 ЦК України. Це – протиправна поведінка, причинний зв'язок між протиправною поведінкою а завданою шкодою та вина заподіювача шкоди. Такі умови віднесені до категорії загальних, оскільки саме вони у сукупності обумовлюють виникнення деліктного зобов'язання в будь-якому випадку завдання шкоди, незалежно від наявності спеціальних законодавчих норм. Другу групу становлять спеціальні умови, наявність яких обумовлюється застосуванням правил про окремі (спеціальні) делікти. До таких умов належать наявність трудових відносин, спосіб завдання шкоди, правовий статус особи – заподіювача шкоди.

Науковці визнають, що питання про поняття вини в цивільному праві є одним з найдавніших і найбільш дискусійних [1, с. 130].

Вина визнавалася обов'язковою умовою виникнення обов'язку відшкодувати завдану шкоду ще за часів Стародавнього Риму. У подальшому принцип відповідальності за вину увійшов до правової доктрини всіх країн, правова система яких будувалася на основах римського приватного права. Однак з другої половини XIX ст.. у юридичній літературі чітко визначилась тенденція на користь певної відмови від принципу відповідальності за вину і заміни його принципом заподіяння [2, с. 120].

У радянській правовій доктрині прихильники принципу заподіяння пов'язували його із змістом ст. 403 ЦК УРСР 1922 р., відповідно до якої той, хто заподіяв шкоду особі або майну іншого, зобов'язаний відшкодувати заподіяну шкоду. Він звільняється від цього обов'язку, якщо доведе, що не зміг запобігти шкоді, або що був уповноважений на заподіяння шкоди, або шкода виникла внаслідок умислу або грубої необережності самого потерпілого. Вважалось, що за змістом вищевказаної статті той, хто заподіяв шкоду, не буде звільнений від відповідальності, навіть якщо доведе, що він не діяв навмисно або необережно. З іншого боку, в радянський період також відстоювався і протилежний принцип – принцип вини. Прихильники даного принципу вважали підставами цивільно-правової відповідальності крім об'єктивних обставин також винність правопорушника: тільки винна протиправна дія або бездіяльність заподіювача може бути визнана достатньою підставою його відповідальності [3, с. 76].

Зрештою правова доктрина, відзначає О.О. Отраднава, сприйняла саме принцип вини для визначення умов відшкодування шкоди [1, с. 132]. У чинному ЦК України 2003 року (ч. 2 ст. 1166)

закріплено правило, що особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини [4].

Отже, умовою виникнення обов'язку з відшкодування моральної шкоди в обсязі «генерального делікту» є вина, що має суб'єктивне значення. У цивільному праві вина відповідно до функції, яку вона виконує у структурі правопорушення, визначається як «психічне ставлення особи до вчиненої нею протиправної поведінки та можливих її наслідків». Науковці наголошують, що загальновідомим є те, що таке ставлення містить дві складові: усвідомлення особою негативного характеру своїх дій чи бездіяльності та передбачення шкідливих наслідків – інтелектуальний момент вини; ставлення до своїх дій чи бездіяльності і їхніх наслідків, а саме: бажання, щоб ці шкідливі наслідки настали, байдужого або легковажного до них ставлення – вольовий момент вини [5, с. 80].

У цивільному праві, на відміну від кримінального та адміністративного, діє принцип презумпції винуватості, тобто обов'язок доведення відсутності вини законодавством покладається на особу, яка спричинила моральну (немайнову) шкоду. Зокрема нормами ч. 2 ст. 1166 ЦК України передбачено, що особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.

Характерно, що при відшкодуванні моральної (немайнової) шкоди в деяких випадках враховується вина потерпілого. Але тільки тоді, коли вона виражена у формі умислу або грубої необережності, оскільки проста необережність потерпілого не впливає на відповідальність завдала шкоди або на її розмір. Наприклад, ст. 1193 ЦК України є загальною нормою, яка зазначає, що: шкода, завдана потерпілому внаслідок його умислу, не відшкодовується (ч. 1); якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого (а в разі вини особи, яка завдала шкоди, – також залежно від ступеня її вини) розмір відшкодування зменшується, якщо інше не встановлено законом (ч. 2) [4].

Водночас, за правилами ЦК України, вина потерпілого не враховується у разі відшкодування додаткових витрат (ст. 1195), у випадках відшкодування шкоди, завданої смертю годувальника (ст. 1200) та у разі відшкодування витрат на поховання (ст. 1201). У зазначених випадках, наголошує С.Н. Приступа, йдеться не про відшкодування витрат, причинно обумовлених протиправною та винною поведінкою особи, яка зазнала шкоди, а поведінкою особи, яка до цих витрат призвела [6, с. 742].

Особливістю цивільно-правової відповідальності також є те, що вона може настати і без вини, якщо це буде передбачено законом або договором (ч. 2 ст. 1167 ЦК України). Так, моральна шкода, яка виникла в разі ушкодження здоров'я (смерті) фізичної особи, відшкодовується незалежно від вини, якщо вона завдана: незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 1173 ЦК України); в результаті прийняття органом державної влади, органом влади АРК або органом місцевого самоврядування нормативно-правового акта, що був визнаний незаконним і скасований, відшкодовується державою, АРК або органом місцевого самоврядування незалежно від вини посадових і службових осіб цих органів (ст. 1175 ЦК України); внаслідок незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт (ст. 1176 ЦК України); джерелом підвищеної небезпеки (ст. 1187 ЦК України) та в інших випадках, встановлених законом. Зокрема ч. 2 ст. 612 ЦК України визначає, що боржник, який прострочив виконання зобов'язання, відповідає перед кредитором за завдані простроченням збитки і за неможливість виконання, що випадково (тобто за відсутності його вини) настала після прострочення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Отрадна О.О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань: монографія / О.О. Отрадна. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 328 с.
2. Кanzaфарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності: монографія / І.С. Кanzaфарова. – Одеса : Астропринт, 2006. – 264 с.
3. Матвеев Г.К. Основания гражданско-правовой ответственности. – М.: Юрид.лит. – 1970. – 168 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. – Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 356.
5. Паліюк В.П. Вина заподіювача моральної (немайнової) шкоди / В.П. Паліюк // Відшкодування моральної шкоди: коментар, законодавство, судова практика /за заг. ред.. М. К. Галянтича. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – С. 80 - 89.

6. Приступа С.Н. Підстави та умови виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди / С.Н. Приступа // Цивільне право: підручник: у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бегова [та ін.]; за ред.: В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фаїєвої, В.жЛ. Яроцького. – Х. : Право, 2011. – Т. 2. - 966 с.

Падун Є.В., здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

НАДАННЯ ДИТИНІ СТАТУСУ ДИТИНИ-СИРОТИ ЧИ ДИТИНИ, ПОЗБАВЛЕНОЇ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ – ГОЛОВНА УМОВА ПРИЙОМНОГО ВИХОВАННЯ

Відповідно до Законів України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» та «Про охорону дитинства», до категорії дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування віднесено дітей, єдиний або обидва із батьків якої: померли, невідомі, позбавлені батьківських прав, визнані в судовому порядку недієздатними, безвісно відсутніми чи оголошені померлими; дали згоду на усиновлення; понад шість місяців не проживають разом із дитиною та без поважних причини не беруть участі в її вихованні та утриманні, не виявляють щодо дитини батьківської уваги та турботи [1; 2].

В Україні діє державна система утримання, виховання, навчання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Для утримання дітей у віці до трьох років створені будинки дитини. Діти у віці від трьох до семи років перебувають дошкільних дитячих будинках, а вже до здобуття загальної середньої освіти перебувають в інтернатних закладах. Соціологічні дослідження свідчать, що навіть за гарних умов утримання та виховання у дитячих державних закладах, діти, що в них виховуються, істотно відрізняються від дітей, які зростають у сім'ї. Морально-психологічний клімат у таких закладах, наголошує О.Карпенко, не сприяє повноцінній соціалізації дитини та підготовці її до самостійного життя у суспільстві [3, с. 79].

Для того, щоб встановити опіку чи піклування над малолітніми, неповнолітніми дітьми, або ж передати їх на виховання до прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, на усиновлення, необхідно чітко встановити статус цієї дитини, адже не кожна така дитини потребує застосування щодо неї опіки та піклування, призначення опікуна (піклувальника). Від визначення правового статусу неповнолітніх, які залишилися без батьківського піклування (особливо, коли діти знайдені, підкинуті, не знають своїх батьків), нерідко залежить життєзабезпечення цих дітей, наголошується практичними працівниками органів прокуратури. Це закономірно, адже при встановленні опіки та піклування, передачі дітей на виховання іншим особам, на перший план висувається завдання виховання дітей в сімейних умовах, у зв'язку з чим важливо мати інформацію про біологічних батьків дитини. Таким чином, для встановлення опіки та піклування, передачі дитини на усиновлення, влаштування в сім'ю прийомних батьків, батьків-вихователів, необхідно, щоб дитина була визнана сиротою, чи такою, що позбавлена батьківського піклування.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», статус дитини-сироти – це визначене відповідно до законодавства становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг та яке підтверджується комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитини не має батьківського піклування.

Для надання дитині статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, служба у справах дітей за місцем походження дитини протягом двох місяців повинна зібрати необхідні документи (свідоцтво про народження дитини та документи, що засвідчують обставини, за яких дитина залишилась без батьківського піклування).

Рішення про надання статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, приймається районною, районною у м.Києві держадміністрацією, виконавчим органом міської чи районної у місті ради за місцем походження такої дитини за поданням служби у справах дітей.

У рішенні зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, дата народження дитини, обставини, за яких вона залишилась без батьківського піклування, документи, які підтверджують ці обставини, та форма влаштування дитини. Статус дитини-сироти надається дітям, у яких батьки померли або загинули, що підтверджується свідоцтвом про смерть кожного з них. Статус дитини, позбавленої батьківського піклування, надається дітям, батьки яких позбавлені батьківських прав, що підтверджується рішенням суду; які відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав, що підтверджується рішенням суду; батьки яких визнані безвісно відсутніми, що підтверджується рішенням суду; батьки яких оголошені

судом померлими, що підтверджується свідоцтвом про смерть, виданим органами реєстрації актів цивільного стану; батьки яких визнані недієздатними, що підтверджується рішенням суду; батьки яких, відбувають покарання в місцях позбавлення волі, що підтверджується вироком суду; батьки яких перебувають під вартою на час слідства, що підтверджується постановою суду; батьки яких знаходяться у розшуку органами внутрішніх справ, пов'язаному з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місце знаходження, що підтверджується ухвалою суду або довідкою органів внутрішніх справ про розшук батьків та відсутність відомостей про їх місцезнаходження; у зв'язку з тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, що підтверджується висновком медико-соціальної експертної комісії про наявність у батька, матері хвороби, що перешкоджає виконанню ними батьківських обов'язків, виданим у порядку, встановленому Міністерством охорони здоров'я; підкинутим, батьки яких невідомі, покинутим в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яких відмовилися забрати з цих закладів батьки, інші родичі, про що складено акт за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я та Міністерством внутрішніх справ. Якщо дитину виховувала одинока мати, то до документів необхідно додати довідку, видану органом реєстрації актів цивільного стану за місцем реєстрації народження дитини, про те, що відомості про батька внесені за вказівкою матері відповідно до ст.135 СК України [4].

Тимчасове влаштування дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, у межах своєї компетенції здійснюють служба у справах дітей за місцем виявлення дитини та кримінальна міліція у справах дітей органів внутрішніх справ. Дитина, яка залишилась без батьківського піклування, тимчасово може бути влаштована у притулок для дітей служби у справах дітей, центр соціально-психологічної реабілітації для дітей; соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко), заклад для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сім громадян. Дитина, у якої є родичі або інші особи, з якими у неї склалися близькі стосунки (сусіди, знайомі) і які бажають залишити її на виховання у своїй сім, може перебувати у їх сім'ї до прийняття рішення про влаштування дитини. Підставою для тимчасового перебування дитини в сім'ї родичів, інших осіб, з якими у неї склалися близькі стосунки, є заява цих осіб про згоду на тимчасове проживання дитини в їх сім'ї. Тимчасове влаштування підкинутої чи знайденої дитини, а також дитини з ознаками насилля або жорстокого поводження здійснюється після надання їй необхідної медичної допомоги, завершення медичного обстеження чи лікування. Після тимчасового влаштування такої дитини служба у справах дітей за місцем виявлення дитини та адміністрація притулку, центру вживають заходів щодо встановлення особи дитини, її родинних зв'язків тощо.

*Радько Олена Юрївна,
студентка військово-юридичного
факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого 3 курсу 1 групи*

ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ФІЗИЧНІЙ ОСОБІ

Стаття 3 Основного Закону зазначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Конституцією України, зокрема статтею 56, також передбачене право кожної людини на компенсацію за рахунок держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної їхніми незаконними рішеннями, діями або бездіяльністю, що є однією з головних правових гарантій дотримання прав і свобод людини.

Проблема компенсації моральної шкоди є однією з найбільш дискусійних у сучасній науці цивільного права.

Незважаючи на закріплену у чинному законодавстві України можливість відшкодування моральної шкоди, некоректним є вживання терміна «відшкодування» стосовно моральної шкоди, оскільки неможливо відшкодувати фізичні або моральні страждання. Поняття немайнової (моральної) шкоди припускає можливість її компенсації, навіть сатисфакції, але не відшкодування.

Звісно, оцінити вартість моральних страждань неможливо. А те, що не можна оцінити в грошовому еквіваленті, не може бути відшкодоване.

Відповідно до ст. 23 Цивільного кодексу (далі - ЦК України) розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних і

душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди.

Моральну шкоду не можна компенсувати в повному обсязі, оскільки немає і не може бути точних критеріїв майнового виразу душевного болю щодо переживань через приниження честі, гідності фізичної особи. Будь-яка компенсація моральної шкоди не може бути адекватна дійсним стражданям, тому будь-який її розмір може мати суто умовний вираз.

Тож, моральну шкоду слід характеризувати через наступні категорії, які суд повинен враховувати під час розміру відшкодування:

- характер та обсяг моральних страждань: душевних, психічних, фізичних які отримав позивач, а останні залежно від тяжкості uszkodження: легкі, середньої тяжкості, тяжкі;
- вид психічних страждань: занепокоєння, нервозність, сором, приниження, страх, відчай;
- короткочасність або тривалість дії негативних наслідків.

Для оцінки розміру компенсації моральної шкоди, людина (її цінності, погляди, психологічні особливості) повинні бути всебічно досліджені психологами-діагностами.

Слід зауважити, що у ЦК України законодавець не встановлює мінімальний і максимальний розміри компенсації за моральну шкоду. Звичайно, не може йтися про еквівалент відшкодування, оскільки виміряти розмір, глибину, силу людського болю неможливо. Але розмір такого відшкодування не має бути настільки незначним, щоб втрачати своє дійсне призначення, або ж настільки великим, щоб призводити до безпідставного збагачення потерпілої особи.

Внаслідок того, що цивільне законодавство не визначає розміри компенсації моральної шкоди – це призводить до різноманіття судової практики, значних диспропорцій розміру присуджених виплат.

За повідомленнями районних судів м. Києва, за 2002 рік розмір компенсації моральної шкоди становив:

Дарницький районний суд: нижча межа – 300 грн, вища – 10 тис грн.;

Оболонський районний суд: нижча межа – 5 тис. грн, вища – 100 тис грн;

Шевченківський районний суд: нижча межа – 1500 грн, вища – 20 тис грн.

Отже, слід розробити методики обчислення моральної шкоди для застосування їх у судовій практиці. Це полегшить роботу суддів під час визначення розмірів такої компенсації.

З огляду на вищезазначене, при вирішенні справ, пов'язаних із визначенням розміру моральної шкоди, судам слід спиратися на засади розумності та справедливості і призначати розмір відшкодування з урахуванням всіх особливостей справи.

Причина рекомендаційного характеру методик обчислення моральної шкоди полягає в тому, що ситуацій, пов'язаних зі спричиненням моральної шкоди доволі багато, що унеможлиблює повне врахування усіх випадків життя.

*Резніченко Лариса Вікторівна
пошукувачка кафедри цивільного права
та процесу Харківського національного
університету внутрішніх справ МВС України*

ВИЩА ОСВІТА – ХТО ПОВИНЕН ПЛАТИТИ?

Рівень освіти в державі є показником, що корелюється з економічним прогресом та забезпечує конкурентоздатність країни на світовому ринку. Динаміка розвитку освіти обумовлена багатьма факторами і потребує відповідної аналітики та прогнозування, вдосконалення правових норм, що покликані регулювати відносини в освітній сфері.

Коли мова заходить про реформування вищої освіти в Україні зазвичай це питання розглядається в контексті намагань інтегруватися в європейську освіту та використати в цих прагненнях модернізаційний досвід західних країн. Однак шукаючи кращі варіанти варто пам'ятати, що цей досвід не є ідеальним і власне, як американська, так і європейські освітні системи потребують свого подальшого вдосконалення. Все говорить про те, що сьогодні в світі вища школа знаходиться в пошуку і навряд чи існує універсальна модель для оздоровлення освітньої системи.

Для незалежної України пошук оптимальної моделі організації вищої школи відбувався під час переходу до ринкової економіки, а відтак головний тренд цієї перебудови полягав у роздержавленні та комерціалізації. Бо ринкова стратегія передбачає перетворення освіти на послугу, яка продається за гроші. Звісно якщо ринок, то безумовно треба платити, проте разом з незалежністю з'явилося соціальне розшарування українського суспільства, зубожіння більшості населення позбавила його можливості платити за навчання. А відтак платна освіта, в цих соціальних умовах, не є справедливою та стає

недосяжною для талановитих дітей незаможних верств населення. На наш погляд так питання взагалі не повинно ставитись, бо в державі, в якій відсутня справедливість (де індекс співвідношення доходів 20 % найбагатших громадян і 20 % найбідніших, що демонструє рівень соціальної справедливості, становить в Україні 40 до 1, на відміну від Японії, де цей показник складає 4 до 1, а в Гондурасі 38 до 1), ставити питання про створення справедливої системи освіти є утопією.

Світовий досвід теж по різному ставиться до фінансування освітньої галузі. У провідних країнах існує щонайменше три підходи до вирішення питання хто повинен платити. Перший, коли створення ВНЗ та їх функціонування відбувається за рахунок держави. Ця модель використовується в Німеччині та Великобританії. Другий передбачає фінансування виключно за рахунок приватних коштів. Цим шляхом пішла американська освіта, успішність цієї моделі демонструють університети «Ліги плюща». Однак приватне фінансування не виключає можливості отримувати державні гранти від штатів та федерального уряду. Й нарешті третій підхід передбачає, окрім приватного фінансування, використання громадських коштів, саме в такий спосіб отримують гроші більшість японських вишів [1, с. 44].

Різні підходи до фінансування обумовлюють сутність ВНЗ та віддзеркалюють соціальне середовище і економічну систему в яких вони існують. Успадкування радянської освіти обумовило безпосередню присутність держави в цій галузі. Проте закон «Про освіту» нової держави не тільки допустив на ринок приватні освітні установи, а й надав можливість вибудувати відносини між суб'єктами освітніх послуг на підставі цивільних договорів на платній основі.

Модернізація розпочалась з появи освітніх закладів нових типів і форм власності та просування їх в регіони. Позитивна динаміка цього процесу досягла свого піку в 2009 р., коли кількість ВНЗ двох вищих рівнів акредитації збільшилась майже в два з половиною рази (з 149 до 350), після чого їх чисельність почала скорочуватись [2, с. 418]. Зауважимо, що це зростання відбувалося на тлі економічної кризи та супроводжувалося зменшенням обсягів централізованого фінансування, проте скасування державної монополії та поява можливості заробити в цьому ринковому сегменті обумовили задоволення зростаючого попиту населення на освітні послуги. Так, крок за кроком, освіта України добирала комерційності, задовольняючи попит на університетські дипломи та втрачаючи якісну складову. Головним завданням реформаторів, на думку окремих науковців, стала заміна системи, яка давала освіту, на систему, яка буде надавати освітні послуги. Прикладом для цього слугувала європейська модель, що залучила вищу освіту до переліку послуг в межах Всесвітньої організації торгівлі GATS (General Agreement on Trade in Services).

Публічно-правові засади, що домінували в суспільстві, за радянські часи, почали поступатися приватно-правовим. Сам факт присутності на освітньому ринку ВНЗ різних форм власності вже слід вважати позитивним, бо по-перше це створює конкурентне середовище, а відтак можна сподіватися на покращення якості послуг, по-друге існує важлива можливість обирати. Проте під час цього екстенсивного розвитку і в супереч появи конкурентного середовища постраждала якість «кінцевого продукту».

Обираючи між класичними і ринковими цінностями слід враховувати, що зведення освітнього процесу до купівлі-продажу породжує банальне споживацтво і знищує у студентства прагнення до самореалізації та творчого самовираження. Нажаль сьогодні ринок все більше і більше проникає в структуру української освіти та визначає перспективу її модернізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Масатеру Б. Кто должен оплачивать высшее образование? Японский взгляд на проблему / Баба Масатеру // Высшее образование в Европе . – 2004. – N 1. – С. 42–47.
2. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Державна служба статистики України, ред. О. Г. Осауленко. – К, 2013. – 534 с.

Рибичька Олена Миколаївна, студентка 3-го курсу 1-ої групи Військово-юридичного факультету Національно юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПІДСТАВИ НЕДІЙСНОСТІ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Останнім часом в цивільному провадженні судами була порушена ціла низка справ про визнання договорів кредиту недійсним, на підставі того, що при укладанні договору кредит був виданий у іноземній валюті, а не в грошовій одиниці – гривні, що на думку позивачів є порушенням чинного цивільного законодавства України та підставою визнання недійсними договорів кредиту. У зв'язку з вищезазначеним дане питання є актуальним.

Відповідно до ч.1 ст. 1054 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти.

Основні підстави для визнання договорів кредиту, зокрема в іноземній валюті, недійсними є такі:

1. Згідно з ч. 1 ст. 99 Конституції України, грошовою одиницею України є гривня. Відповідно до абзацу 3 ч. 1 ст. 11 Закону України "Про захист прав споживачів" надання (отримання) споживчих кредитів у іноземній валюті на території України забороняється. У зв'язку із зазначеним суди повинні виходити з того, що договір, предметом якого є споживчий кредит в іноземній валюті, укладений після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг», за позовом заінтересованої особи може бути визнаний судом недійсним.

2. Відповідно до вимог п. в ч. 4 ст. 5 декрету КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» (далі – Декрет) індивідуальні ліцензії видаються резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції. Індивідуальні ліцензії потребують такі операції, як: надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті, якщо терміни і суми таких кредитів перевищують встановлені законодавством межі. А також ч.2 ст. 5 цього Декрету генеральні ліцензії видаються комерційним банкам та іншим фінансовим установам України, національному оператору поштового зв'язку на здійснення валютних операцій, що не потребують індивідуальної ліцензії, на весь період дії режиму валютного регулювання. Невиконання даних приписів законодавства веде до недійсності кредитного договору.

3. Відповідно до п. 3.8 Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту, затверджених постановою Національного банку України (далі – Правила) , у разі надання кредиту в іноземній валюті банки зобов'язані під час укладення кредитного договору попередити споживача про валютні ризики під час виконання зобов'язань за кредитним договором. Невиконання цієї вимоги є порушенням вимоги п. 4 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів» (далі – Закон № 1023-12) в частині надання повної та достовірної інформації стосовно банківського продукту і веде до визнання договору недійсним.

4. Невизначення в договорі кредиту типу відсоткової ставки – фіксованої чи/або змінної – свідчить про недосягнення позичальником і банком згоди щодо всіх істотних умов, а отже, про неукладення кредитного договору (п. 1 ст. 638 та ч. 1 ст. 1054 ЦК України), а це в свою чергу призводить до недійсності договору.

5. Не надання споживачу повної та достовірної інформації про сукупну вартість кредиту призводить до порушення правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту.

Ми вважаємо, що необхідно звернути увагу на те, що норми щодо захисту прав споживачів при отриманні споживчого кредиту містяться у ч. 5 ст. 11 Закону №1023-12, де, зокрема, визначено, що до договорів зі споживачами про надання споживчого кредиту застосовуються положення про добросовісність справедливих умов. Наслідком недодержання цього принципу є істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача, зокрема встановлення жорстких обов'язків споживача, тоді як надання послуги обумовлене лише власним розсудом виконавця. Ще однією підставою недійсності кредитного договору є непогодження умов кредитного договору із заставою спільного майна з одним із подружжя, а також порушенням прав дітей при укладенні договорів іпотеки.

Отже, в законодавстві України встановлений певний перелік підстав визнання кредитного договору в іноземній валюті недійсним, кожна з яких тягне за собою певні правові наслідки, так, наприклад, визнання комерційного кредитного договору в іноземній валюті недійсним своїм наслідком має двосторонню реституцію, передбачену ст. 216 ЦК України, тобто, у разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення – відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права №2 Рубан Олена Олександрівна.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ПЕРЕВЕЗЕННЯ У ДЕРЖАВАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

В економіці будь-якої країни важливе значення мають транспортні відносини. У той же час, правове регулювання у кожній державі має свою специфіку. Тому перспективним є проведення порівняльного дослідження законодавчих актів, що регулюють транспортні відносини. Особливо важливим є дослідження досвіду країн Східної Європи, оскільки їхні правові системи є досить близькими до вітчизняної.

У залежності від того, в якому акті законодавства закріплені положення щодо перевезення, можна виділити три групи держав: 1) в яких основні положення про перевезення встановлюються Цивільним кодексом; 2) держави, де базовим актом регулювання відносин перевезення є Комерційний кодекс; 3) держави, в яких норми щодо перевезення містяться водночас у Цивільному і Комерційному кодексах.

Так, у Цивільному кодексі Республіки Литва 2000 р. регулюванню перевезення присвячено Розділ XI Книги Шостої. Відповідно до ст. 6.807., предметом договору перевезення є перевезення вантажів, пасажирів і багажу. Згідно ст. 6.808., договір перевезення вантажів – це договір, за яким перевізник зобов'язується перевезти вантаж отриманий від вантажовідправника до пункту призначення і передати його особі, яка уповноважена отримувати такі товари (одержувач), а відправник (одержувач) зобов'язується оплатити певну плату за перевезення вантажу. Окремо закріплене визначення договору перевезення пасажирів як договору, за яким перевізник зобов'язується перевезти пасажирів до пункту призначення і, якщо пасажирів здали йому багаж, – перевезти багаж до пункту призначення і передати його особі, уповноваженій на отримання такого багажу; пасажирів зобов'язується сплатити встановлену плату за перевезення, і, у відповідних випадках, за перевезення їх багажу (ст. 6.809.).

У Цивільному кодексі Польщі 1975р. міститься Титул XXV «Договір перевезення». Відповідно до ст. 774, за договором перевезення перевізник зобов'язується відповідно до сфери діяльності своєї справи транспортувати за винагороду особу або вантажі. Положення цього Титулу застосовуються до перевезення у сфері певних видів транспорту лише якщо таке перевезення не врегульовано окремими положеннями. Положення щодо перевезення не застосовуються щодо безоплатного перевезення, а також перевезення з ввічливості.

У Цивільному кодексі Угорщини 2009 р. регулюванню перевезення присвячено Главу XXXVIII (секції 6:257 – 6:271). Відповідно до секції 6:257, за договором перевезення перевізник зобов'язується транспортувати вантаж до пункту призначення та видати його вантажоодержувачу, а вантажовідправник зобов'язується сплатити встановлену ціну. ЦК встановлює основні обов'язки перевізника і вантажовідправника (секції 6:258 – 6:259). Вантажовідправник може бути уповноваженим відмовитися від договору до початку перевезення. У разі, якщо є перешкоди до перевезення, перевізник зобов'язаний невідкладно повідомити вантажовідправника і запросити інструкцій, якщо це необхідно. Перевізник зобов'язаний невідкладно повідомити вантажоодержувача про прибуття вантажу. Після одержання повідомлення право на розпорядження вантажем переходить до вантажоодержувача.

Цивільний кодекс Республіки Молдова 2002 р. містить Главу XII «Перевезення». Відповідно до ст. 980, за договором перевезення одна сторона (перевізник) зобов'язується перед іншою стороною (пасажиром або відправником) перевезти пасажирів і багаж або вантаж до пункту призначення за обумовлену плату, відносно якої зобов'язується інша сторона. Положення Глави XII не розповсюджуються на безоплатне перевезення, за винятком перевезення у межах підприємницької діяльності, яка здійснюється особою, яка публічно надає транспортні послуги; при цьому на перевізника покладається лише обов'язок обачності та старанності.

У Чеській Республіці відносини перевезення регулює Цивільний кодекс 2014 р. Відповідно до § 2555 (Підрозділ 2 Розділу 1 Відділу 7) Цивільного кодексу Чеської Республіки 2014 р., за договором перевезення речі (предмету), перевізник зобов'язується перед відправником, що він перевезе річ в якості посылки з місця відправлення до місця призначення, а відправник зобов'язується сплатити перевізнику провізну плату.

Частиною XIV Комерційного кодексу Чеської Республіки 1991 р. також передбачено «договір перевезення речей». Відповідно до Секції 610, за цим договором перевізник бере на себе обов'язок доставити річ або речі («вантаж») з визначеного місця («місце відправлення») в інше визначене місце («місце призначення»), а відправник зобов'язується сплатити йому плату за перевезення. Таким чином, Комерційний кодекс на відміну від Цивільного регулює лише вантажні перевезення.

Досить схожим з точки зору правового регулювання відносин перевезення є законодавство Словаччини. Обумовлено це перш за все тим, що Комерційний кодекс 1991 р. приймався, коли Чехія та Словаччина були єдиною державою. Комерційний кодекс Словаччини 1991 р. містить §610 – §629 «Договір перевезення речей» Частини XIV Розділу II Титулу III. Договір перевезення речей визначається як договір, за яким перевізник зобов'язується перевезти об'єкт (вантаж) від відправника з визначеного місця (місця відправлення) до іншого місця (місця призначення), а відправник зобов'язується сплатити винагороду (провізну плату) перевізникові.

Відтак, для вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері перевезень корисним є подальше дослідження досвіду країн Східної Європи. Безумовно, ідеться не лише про залучення зарубіжних правових конструкцій, а й про врахування вітчизняних наукових розробок у цій сфері й практики правозастосування.

*Тиха Катерина Валеріївна,
викладач ЦК «соціально-гуманітарних
дисциплін» ОКЗ «Дніпропетровське медичне
училище»*

*Баранчіков Іван Іванович, студент
фельдшерського відділення ОКЗ
«Дніпропетровське медичне училище»*

ПРАВОВИЙ СТАТУС МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА В УКРАЇНІ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Лікар, фельдшер та медсестра - медичні працівники, що мають особливий правовий статус. Законодавство усіх європейських країн окремими правовими нормами врегульовує діяльність медичних працівників.

Професіоналізм медиків всього світу виражається у високому рівні фахових знань, толерантності, знанні та вмінні дотримуватись прав пацієнта, оперативності та витривалості, милосерді і ввічливості, доброзичливості і відповідальності за кожне слово, за кожен дію, тощо.

Робота медичних працівників безпосередньо пов'язана з реалізацією конституційного права людини і громадянина на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування. А охорона здоров'я є однією з найважливіших галузей соціальної сфери України та нараховує тисячі медичних установ.

Сукупність прав, обов'язків, свобод та відповідальності, які закріплені в чинному законодавстві України – саме так можна охарактеризувати правовий статус медичного працівника.

Конституція України, цивільне, трудове, адміністративне і кримінальне законодавство мають ряд норм і положень, що визначають правовий статус медичного працівника, регулюють його діяльність. Та чи достатньо цього для належного виконання лікарем, фельдшером чи медсестрою своїх посадових обов'язків? Яка відповідальність передбачена чинним законодавством за порушення норм цивільного законодавства? – Такі питання були актуальні ще за радянські часи. Здобувши незалежність Україна зробила великий правовий крок в медицині, але і сьогодні поставлені вище питання є актуальними.

Чинне сьогодні законодавство України — Цивільний кодекс України, Кодекс про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», тощо говорить: особи, винні у порушенні законодавства про охорону здоров'я, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством України.

Цивільно-правова відповідальність у сфері медичної діяльності - це варіант юридичної відповідальності, який виникає внаслідок порушення у галузі майнових або особистих немайнових благ громадян у сфері охорони здоров'я і який полягає переважно в необхідності відшкодування шкоди.

Навіть найдосвідченіші лікар, фельдшер чи медична сестра щоразу оперуючи, проводячи маніпуляції, даючи поради, призначаючи лікування тощо ризикують життям і здоров'ям свого пацієнта, а отже щоразу є можливість притягнення їх до юридичної відповідальності за шкоду, заподіяну внаслідок неправильних професійних дій.

Сучасне законодавство визначає такі умови настання цивільно-правової відповідальності у сфері медичної діяльності:

1. Протиправна поведінка медичного працівника. Важливо те, що протиправність може бути виражена як у дії так і у бездіяльності працівника лікарняної установи.
2. Заподіяння шкоди пацієнту.

3. Причинний зв'язок між протиправністю та настанням шкідливих наслідків.

4. Вина заподіяваної шкоди. Вона може носити як майновий (реальні втрати, не отримані доходи, витрати на харчування, лікування, догляд тощо) так і особистий немайновий (фізичні та моральні переживання пацієнта, який постраждав у результаті медичного обслуговування) характер.

Моральна шкода відшкодовується грiшми або iншим майном чи способом.

У будь-якому разі, якщо обидві сторони не дійшли спільної згоди рішення про міру відповідальності вирішуватиме суд.

Отже, на підставі вищесказаного, можна зробити висновок, що медичний працівник має особливий цивільно-правовий статус обумовлений його трудовими функціями.

На медичного працівника в Україні покладено велику відповідальність за якість надання медичних послуг, а ціна помилки найбільша – людське життя.

Вважаємо, що чинне законодавство достатньо широко та логічно врегулювало питання цивільно-правової відповідальності медичного працівника. Але для покращення правової культури у сфері медичного обслуговування не можна зупинитись. Законодавець повинен постійно удосконалювати нормативно-правові акти, вони повинні відповідати сучасності. Медичні працівники, на нашу думку, повинні постійно підвищувати свій рівень правових знань.

ТКАЧОВА ЄВГЕНІЯ ЮРІЇВНА

*студентка господарсько-правового
факультету Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ОРГАНИ ТА ІНШІ ТКАНИНИ ЛЮДИНИ

Трансплантація органів (тканин) людини є популярним напрямком у медицині в сучасному світі. До послуг пересадження анатомічних матеріалів звертається величезна кількість людей, оскільки саме така операція (процедура) може не тільки забезпечити нормальне функціонування організму людини, але й врятувати життя.

Цивільний кодекс регулює правовідносини з донорства на рівні особистих немайнових благ (ст. 290). Оскільки клітини (тканини, органи) є частиною людського організму, то виникає проблема вирішення питання стосовно *права власності* на такі об'єкти. Право власності як юридична категорія є всеохоплююче, виключне та абсолютне володіння речами, що виражає через відповідні суб'єктивні права прямий зв'язок (без посередників) людини з річчю або іншим благом. Для сучасної правової науки проблемним постає питання розмежування *об'єкту та суб'єкту* цих правовідносин.

Вбачається, що суб'єктом правовідносин завжди постає певна особа. На нашу думку, віднесення виключно фізичної особи до суб'єкта права власності тканин (інших матеріалів) людини є хибним, з огляду складності формування та розвитку таких відносин. Принциповим є те, що воля суб'єктів завжди спрямована на об'єкти. Суперечливою є думка про те, що анатомічні матеріали людини не можуть виступати об'єктом. Вчені (Іванов Д. М., Красновський Г.М), які притримуються цієї позиції стверджують, що оскільки людина *завжди* є суб'єктом у правовідносинах, тому її частини (клітини, тканини тощо) ніяк не можуть бути трансформовані в ті блага, з приводу яких може виникати такі правовідносини. Панує точка зору російських дослідників (Сафонова Є. Ю. Карпова Д. Ю.), що органи і тканини людини є особливим об'єктом права і не відносять останні до речей. На нашу думку, ця позиція є неоднозначною, оскільки речі також можуть бути обмеженими в обороті і статусу «особливості» це їм не надає. Не можна говорити про анатомічні матеріали людини як немайнові блага, а все ж таки віднести їх до майнових благ. Ця позиція обґрунтовується тим, що вони, хоча і не мають товарної цінності (заборона щодо отримання винагороди за такі операції, укладення різноманітних угод щодо цього), але їхня матеріальна цінність полягає в тому, що вони можуть зберігати корисні властивості після вилучення їх від однієї людини та передання до іншої. Фактично, *їх можна розглядати матеріальною базою немайнових благ*.

Так, необхідно визначити й оборотоздатність тканин та органів людини. Звісно, такі об'єкти цивільного права не можуть бути вільним в обороті, а лише обмеженими і використовуватися виключно на підставі актів законодавства.

Отже, анатомічні матеріали людини повинні визнаватися об'єктами права власності через наступні причини: 1) вони можуть бути відокремлені від тіла людини; 2) вони мають матеріалізовану форму; 3) вони мають як економічну, так і немайнову цінність; 4) людина як цілісний організм не розглядається як об'єкт, об'єктом виступає частина людського організму.

СУЧАСНИЙ ЕТАП СУДОВОЇ РЕФОРМИ: «НЕПОВАГА ДО СУДУ» ЯК ПЕРЕПОНА ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ДО СУДУ

В умовах сучасного реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів в Україні, актуальним залишається (першочерговим є) питання відновлення довіри до суду. Неможливо не погодитися, що запорукою відновлення довіри слугує (повинна бути) кропітка праця на шляху до демократичних змін судової гілки влади. Проте, якісні зміни ймовірно лише за появи усвідомлення правосуддя як соціальної цінності з боку суспільства. І хоча офіційна статистика твердить, що суспільна правосвідомість зростає, явище прояву неповаги до суду досі залишається поширеним (відкритим). Саме тому, як приклад до наслідування, необхідно розглянути зарубіжне (закордонне) законодавство з приводу категорії «неповага до суду».

Нормативно-правові акти в Україні не містять чіткого правового визначення терміну «неповага до суду», проте у Законі України «Про судоустрій та статус суддів» п.6 ч.4. ст.48 сказано, що незалежність судді забезпечується відповідальністю за неповагу до суду чи судді. А ч.5 ст. 48 цього закону містить те, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї [1]. У Кодексі України про адміністративні правопорушення міститься перелік протиправних дій, які розцінюються як прояв неповаги до суду, і відповідно передбачають адміністративну відповідальність – ст.185-3 (неповага до суду, що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в непідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил) [2]. Таким чином зазначене вище можна вважати продовженням-уточненням ст. 50 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» (прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, тягне за собою відповідальність, установлену законом) [1]. Отже, ми можемо прослідкувати те, що неповага до суду по-перше – розглядається лише в аспекті судового процесу і по-друге – вважається правопорушенням і таким чином не розцінюється як злочин проти правосуддя.

Країни англо-саксонської системи права мають більш жорсткі погляди на «неповагу до суду», оскільки правосуддя в Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії, Сполучених Штатах Америки підкріплюється багатовіковими авторитетом і громадською повагою. Звід законів США, а саме глава 21, розділ 18 передбачає покарання у вигляді штрафу або арешту, в залежності від ступеню зухвальства [3]. Федеральний закон містить покарання саме за прояв неповаги до суду, в той час як критика правосуддя залишається дозволеною в журналах, літературі під час досудового слідства [4]. Це пояснюється тим, що перша поправка до Конституції США, що гарантує свободу слова і преси [5]. Проте існують прецеденти, коли критика розцінюється як прояв неповаги – якщо публікація має найвищий ступінь загрози для здійснення правосуддя.

Закон Великобританії про неповагу до суду 1981 року, містить ще більш суворі покарання: тюремне ув'язнення, штрафи та різноманітні відшкодування. Проте особливістю британського законодавства є те, що воно розрізняє цивільну та кримінальну відповідальність за вчинення неповаги до суду. Цивільна відповідальність застосовується до осіб, що завадили дотриманню поведінки у суді, в той час як кримінальній відповідальності підлягають особи, які перешкоджають процедурі здійснення правосуддя, послаблюють функціонування судів або завдають кривди гідності судів та суддів [6].

Нині ми маємо реальну необхідність, слідуючи прикладу демократичних держав, створити закон, який регулюватиме усі питання пов'язані з довірою та повагою до суду, включатиме правове визначення категорії «неповага до суду», перелік дій, які вважатимуться проявом неповаги до суду, а також чітко визначене покарання за вчинення даного злочину проти правосуддя.

Отже, на мою думку реформування судової гілки влади, що стосується відновлення довіри до суду є неможливим без змін у питанні «неповаги до суду» і відповідальності за вчинення таких дій.

Література:

1. Законі України «Про судоустрій та статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI (з наступними змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х (з наступними змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

3. Зарубіжний досвід юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду та шляхи його запозичення для України. Ю.В. Калашник, 2012-4, Ф.П. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2012_4_70.pdf

4. Contempt of court rules are designed to avoid trial by media [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.theguardian.com/law/2011/jul/05/contempt-court-rules-trial-media>

5. Twenty-first Amendment - U.S. Constitution [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitution.findlaw.com/amendment21.html>

6. Contempt of Court Act 1981 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/49>

*Ткачук Олег Степанович,
кандидат юридичних наук, доцент,
Суддя Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У напрямках реалізації, тобто зовнішніх характеристиках, проявляється природа функції правосуддя. Як відомо, при вивченні державно-правових явищ дослідники послуговуються як юридичними категоріями та поняттями, так і понятійно-категоріальним апаратом інших наук і насамперед філософії. Це, зокрема, такі основоположні філософські категорії, як «сутність», «зміст», «форма», «функція», «структура», «система», «елемент», «компонент». На думку М.Н. Марченка, широке використання в юридичній літературі означених філософських категорій та понять зумовлене тим, що вони адекватно відображають усі якості матерії, усі існуючі явища, включно із такими складними, як держава та право [1, с. 12].

Поняття «функція» до наукового обігу ввів видатний німецький філософ, математик, фізик та історик Г. В. Лейбніц [2, с. 41]. Згодом ця категорія поширилася в усіх інших сферах науки.

Німецький поет, мислитель, природознавець Й. В. Гете говорив, що *функція – це існування, яке досягається нами в дії* [3, с. 46].

Досліджуючи питання напрямів реалізації функції правосуддя у контексті цивільного судочинства, можна пересвідчитись, що завдяки таким напрямам розкривається і зміст цивільного процесу. Також беззаперечним буде висновок, що за будь-якою зміною напрямів реалізації функції правосуддя наступають зміни в організації самої судової влади. Проте, такі процеси часто бувають результатом об'єктивної необхідності. Зокрема, упродовж історичного розвитку держави відбуваються зміни у функції правосуддя, які згодом переростають у принципово нові напрями її реалізації. Такі зміни в державно-правових інститутах на території України значним чином позначились на функціях судової влади. Так, серед основних напрямів реалізації функції правосуддя, таких як захист прав та свобод людини, виникла необхідність судового контролю за роботою органів і посадовців виконавчої та законодавчої гілок влади. Попри зазначене, змістовне наповнення функції правосуддя розширилось за рахунок необхідності правової регламентації сфери інтелектуальної власності, розвитку зовнішньоекономічних відносин, необхідності підвищення рівня обґрунтованості судових рішень і досягнення стабільності судової практики.

Окремо необхідно зазначити, що судова влада являє собою інституційну систему судових органів, здійснює функцію правосуддя та низку додаткових функцій, які допомагають створити необхідні кадрові, інформаційно-аналітичні, матеріально-технічні умови для відповідної діяльності судових органів.

Судова влада, згідно з Основним законом України, виконує провідну роль – реалізує функцію правосуддя, проте саме існування системи судових органів ще не говорить про існування судової влади як окремої гілки влади.

Тільки в разі наявності в суспільстві дієвого інструментарію захисту прав і свобод громадян, можна говорити про справжню, не декларативно проголошену, судову владу. На сьогодні до правових

інструментів можна віднести такі напрями реалізації функції правосуддя, як прямий та загальний нормоконтроль за змістом всіх нормативно-правових актів законодавчої та виконавчої влади.

Отже, до концептуальних напрямів реалізації функції правосуддя належать:

- нагляд законності й обґрунтованості судових рішень, зокрема в рамках перегляду судових рішень Верховним судом України, що сприяє зміцненню законності і правопорядку та є важливою гарантією надійного захисту прав і законних інтересів громадян та організацій, додержання демократичних принципів правосуддя;
- гарантія захисту прав і свобод особи;
- забезпечення співвідношення повноважень виконавчої, законодавчої та судової влади за гарантії стримування і противаг з одночасним забезпеченням принципу рівності судової влади з іншими гілками влади;
- запобігання під час здійснення правосуддя втручанням будь-яких органів чи окремих посадових осіб у дії органів судової влади, у рамках чого реалізується функціональне призначення судової влади – незалежність та неупередженість;
- посилення законності та організації інститутів громадянського суспільства і правової держави.

Ґрунтуючись на цілях, завданнях, функціях судової влади, можна визначити її зміст.

Судова влада є незалежною та самостійною гілкою державної влади, серед головних завдань якої є:

- вирішення соціально-правових конфліктів між суб'єктами спірних правовідносин;
- контроль за законністю рішень, актів, дій органів і службових осіб виконавчої та законодавчої влади;
- забезпечення функціонування дієвої системи взаємних стримувань і противаг;
- захист прав і законних інтересів громадян і організацій та держави загалом.

Вирішення зазначених завдань на практиці відбувається у рамках реалізації судом функції правосуддя.

Підсумовуючи наше дослідження, відмітимо, що правосуддя – це виключна (основна) функція суду, реалізація якої відбувається тільки у процесуальній формі. Такий підхід зумовлений передусім семантикою слова «функція», яке у перекладі з латини (*functio*) означає виконання, чинення і, на наш погляд, якнайточніше відповідає духу правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Марченко М.Н. Теория государства и права: Учебник. – М. : Юрид. лит., 1996. – 432 с.
2. Довгань А. О. Гносеологічний оптимізм: монада-субстанція Г.Лейбніца і відношення-істина Н.Мальбранша : монографія / А. О. Довгань. – Т. : Астон, 2009. – 272 с.
3. Гете И.В. Афоризмы и мысли / И. В. Гете ; сост. Ю. Г. Федоров. – Сумы : Университетская книга, 2003. – 109 с.

*Хоменко Максим Сергійович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого 2 факультет, 4 курс,
8 група*

ПРИТРИМАННЯ ЯК ВИД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

З розвитком ринкової економіки України та збільшенням кількості правочинів постає необхідність здійснення та підвищення захисту інтересів учасників цивільного обороту. Досить часто трапляються випадки невиконання чи неналежного виконання сторонами своїх зобов'язань. З метою забезпечення інтересів добросовісної сторони в статті 546 Цивільного кодексу України зазначені такі види забезпечення зобов'язання, як неустойка, порука, гарантія, застава, завдаток та притримання. Слід зазначити, що цей перелік не є вичерпним, оскільки договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання.

Інститут притримання бере свій початок з римського права. Під правом притримання розумілось право невиконання, можливість боржника у певних випадках утриматися від дій, що складають виконання його обов'язку.

У частині 1 статті 594 ЦК України зазначено, що кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк

зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредиторів пов'язаних з нею витрат та інших збитків має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання. Притриманням речі можуть забезпечуватись інші вимоги кредитора, якщо інше не встановлено договором або законом (ч.2 ст. 594 ЦК України). Право притримання виникає на підставі закону, оскільки не вимагається, щоб воно було передбачене договором.

Проаналізувавши дане визначення, можна зробити висновок, що право на притримання виникає за одночасної наявності таких умов:

1. об'єктом притримання виступає річ, що належить боржникові і перебуває у законному володінні кредитора;
2. має існувати зобов'язання, згідно з яким боржник має оплатити цю річ або відшкодувати кредиторів пов'язаних з нею витрати та інші збитки;
3. зобов'язання боржника не виконано в строк.

Притримання є одностороннім правочином, а його суб'єктом виступає кредитор або його законний представник. За кредитором закріплені такі права:

1. право притримувати річ;
2. право на отримання задоволення із вартості речі.

В той же час кредитор має певні обов'язки:

1. негайно повідомити боржника про притримання речі;
2. відповідає за втрату, псування або пошкодження речі, яку він притримує в себе, якщо втрата, псування або пошкодження сталися з його вини.
3. не має права користуватися річчю, яку він притримує у себе.

Необхідно зазначити те, що до кредитора, який притримує у себе річ боржника, не переходить право власності на неї. Право власності боржника не припиняється і він має право розпорядитися річчю, повідомивши набувача про притримання речі і права кредитора (стаття 596 ЦК України). При цьому, ретентор (особо, яка притримує річ) має правомірно володіти річчю. У разі незаконного володіння річчю, особа не має права її притримувати для забезпечення виконання боржником зобов'язання.

Притримуючи річ кредитор стимулює боржника до належного виконання зобов'язань за договором. Також кредитор має право задовольнити свої вимоги, звернувши стягнення на притриману річ в порядку, передбаченому для реалізації предмета застави.

Щодо об'єкта притримання, то ним виступає річ, власником якої є боржник. Відповідно до статті 179 ЦК України річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. З цього можна зробити висновок про те, що об'єктом притримання не можуть бути майнові права, послуги, роботи.

Однак, питання притримання нерухомих речей є проблемним. Відповідно до частини 1 статті 181 ЦК України до нерухомих речей належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації. У частині 1 статті 182 ЦК України зазначено, що право власності та інші речові права на нерухомі речі, обтяження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації.

Отже, у випадку коли нерухоме майно виступало б об'єктом притримання, то даний вид забезпечення виконання зобов'язань підлягатиме державній реєстрації. Це буде суперечити самій його суті, оскільки притримання ґрунтується на законі і не потребує спеціального оформлення.

Реєстрація притримання рухомого майна в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна є добровільною і здійснюється з метою надання пріоритету такому виду обтяження. Відповідно до статті 14 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» якщо право притримання не було зареєстроване, воно не має пріоритету над зареєстрованими обтяженнями, але має вищий пріоритет над незареєстрованими обтяженнями.

Таким чином, притримання речі як вид забезпечення виконання зобов'язання не тільки стимулює боржника до виконання своїх обов'язків, а й може забезпечити захист інтересів кредитора, якщо боржник не в змозі виконати свої обов'язки через неплатоспроможність. Враховуючи зручність та оперативність інституту притримання не виключено, що в майбутньому він стане більш поширеним.

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права №1 А. В. Руденко

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Господарсько – економічна система України зазнає сьогодні якісні зміни, будучи залучена в глобальні кризові процеси, що дестабілізують важливі сфери суспільних відносин. Стійкість соціально – економічного розвитку ставиться в пряму залежність від ефективності фінансових коштів управління економікою, однією з основних форм яких визнаються цінні папери. Для того, щоб цінні папери приносили певні фінансові результати, необхідне ефективне використання та управління ними. Відтак, на вітчизняному ринку цінних паперів укладаються різноманітні угоди пов'язані з ефективним використанням цінних паперів, серед яких і договір управління цінними паперами. Проте правове регулювання укладення договору управління цінними паперами залишається фрагментарним.

Тому метою даної доповіді є визначити основні ознаки договору управління цінними паперами.

Основними нормативно – правовими актами, що встановлюють основні вимоги до управління цінними паперами є Цивільний кодекс України, а також Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок».

У відповідності до статті 1045 Цивільного кодексу України, особливості управління цінними паперами встановлюються законом [2]. Виходячи з цієї норми і частини 1 статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку рішенням № 1449 від 12.12.2006 року затвердила Правила (умови) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами, якими варто керуватися при передачі цінних паперів в управління (надалі за текстом – Правила).

Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» у частині 5 статті 17 [3] надає визначення діяльності з управління цінними паперами.

Звертаємо увагу на те, що ні Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок», ні Цивільний кодекс України не містить визначення «договору управління цінними паперами». Лише в Правилах передбачено, що договір про управління цінними паперами - договір, за яким одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителю) на певний строк об'єкт (об'єкти) управління в інтересах установника управління або визначених ним третіх осіб за винагороду [4].

З наведеного визначення, можна стверджувати, що даний договір є двостороннім та реальним, тобто він вважається укладеним в момент передання власником (установником управління) управителю цінних паперів.

Договір управління цінними паперами є строковим, що впливає з вказаного визначення, та встановлюється у договорі, однак якщо у договорі строк не вказаний, він вважається укладеним на п'ять років.

Установник управління сплачує винагороду управителю за надані йому кваліфікаційні послуги, відтак з цього впливає, що договір є оплатним, оскільки наявне зустрічне еквівалентне надання матеріальних благ.

Договір управління цінними паперами є договором, що укладається на користь учасників договору, однак, виходячи зі статті 1029 та статті 1034 Цивільного кодексу України, даний договір може бути укладений на користь третіх осіб, що означає, що особа, яка не є стороною договору, має право вимагати виконання договору на свою користь.

Договір управління цінними паперами є алеаторним, оскільки при укладанні договору сторони не можуть чітко визначити межі виконання своїх обов'язків, а втрата чи збагачення однієї із сторін залежить від певних обставин та ситуації на ринку цінних паперів.

Деякі вчені також відносять вказаний договір до фідучіарних договорів, тобто таких, що укладаються на особливому довір'ї до сторони у договорі, з огляду на обсяг відповідальності управителя цінними паперами. Як зазначає професор Заїка Ю. О., у фідучіарному договорі довіритель вірить як у добрі наміри повіреного, так і в його компетентність [1]. Зокрема, стаття 1043 Цивільного кодексу України вказує на те, що управитель, який не виявив при управлінні майном належної турботливості про інтереси установника управління або вигодонабувача, зобов'язаний відшкодувати установникові управління завдані збитки, а вигодонабувачеві - упущену вигоду. Таким чином, як з наведеної норми встановити, коли настає відповідальність управителя, залишається незрозумілим, що потребує подальшого дослідження [2].

Отже, можна виділити наступні конститутивні ознаки договору управління цінними паперами:

1. є двостороннім;
2. є реальним;
3. є оплатним;
4. є алеаторним та фідучіарним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заїка Ю.О. Українське цивільне право. Навч. посіб. — К. Істина, 2005. — С. 258;
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
4. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку рішенням від 12.12.2006 року № 1449 «Про затвердження Правил (умов) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0052-07>.

УДК 340.12.001

ББК 67.0

П 78

ЗМІСТ:

Гончаренко В.Д. РЕГЛАМЕНТИ ВИЩИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД НЕП (1921-1929 рр.)	3
Андросова П.А. Особливості статусу «правозахисника» у Великобританії ХІХ ст.	4
Артеменко Д.С. Особливості суспільного ладу за Веймарською конституцією	5
Бабенкова А.О. Становлення права Візантійської держави	6
Баласанян Ельміра Релігійні канони, як право Арабського Халіфату	7
Баллоут Д.А. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ МУСУЛЬМАНСЬКОГО ПРАВА	8
Банги М.М. Кастовий поділ Стародавньої Індії	9
Безменська А.О. Особливості кримінально-процесуального кодексу Наполеона	9
Булгаков А.О. Становлення правової регламентації охорони земель в заповідниках і рекреаційних зонах	11
Білий А.О. ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНІВ МАНУ	12
Боровик С.С. ОСОБЛИВОСТІ РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ З БОКУ ДЕРЖАВИ ЗА ЗАКОНАМИ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ	14
Браженик В.О. ОСОБЛИВОСТІ “ВЕЛИКОЇ ДЕПРЕСІЇ”	15
Вайнер М.А. ОСОБЛИВОСТІ СТАЛІНСЬКОЇ КОНСТИТУЦІЇ	16
Вакуліч С.Г. «Особливості правового статусу яacobінського клубу»	17
Васильєв Д.А. «Особливості правового статусу чоловіка в Римі»	18
Васильєв Є.О. ЗМІНИ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ	19
Вербієць В.С. МУСУЛЬМАНСЬКА РЕЛІГІЯ ТА МУСУЛЬМАНСЬКЕ ПРАВО, ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ	20

Власенко С.И. ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПО ДОЛЖНОСТИ, ВЗЯТОЧНИЧЕСТВО В УКРАИНЕ (ПО МАТЕРИАЛАМ 20-Х ГОДОВ XX СТ.)	21
Воронова М.Ю. ПРАВОВІ ТЕКСТИ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ СКАНДИНАВІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ОМЕЛЯНА ПРИЦАКА	23
Гаража М.Г. Вплив «Білль про права» на Америку	24
Герасимова Г.В. ПЕРША «НЕПИСАНА» КОНСТИТУЦІЯ АНГЛІЇ	25
Глинська О.В. Особливості вирішення проблем в агропромисловому комплексі за «Новим курсом» Рузвельта	26
Деркач П.О. ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ІНСТИТУТУ “ПРАВОВАХИСНИКА” В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ	27
Димитрова Н.І. Особливості « Декларації незалежності США»	28
Дубина В.А. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА «НОВИМ КУРСОМ» Ф. РУЗВЕЛЬТА	29
Жеба Є.О. Цивільний процес у Стародавньому Римі	30
Зайва Ю.Р. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЖІНОК В РИМСЬКІЙ ІМПЕРІЇ	31
Захарченко Н.С. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕЙМАРСЬКОЇ КОНСТИТУЦІЇ	32
Касьяненко Д.І. ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ В КРАЇНАХ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ (ІНДІЯ, ЄГИПЕТ, КИТАЙ, ВАВИЛОН)	34
Курсанова М.Л. СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ ПАРИЗЬКОЇ КОМУНИ	35
Клименко К.В. «Особливості реформ Сервія Тулія»	36
Клюба Р.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОВІТІВ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ	36
Колеснік В.О. Особливості узуфрукту за Цивільним кодексом Наполеона	37
Копійка А.В. ОСОБЛИВОСТІ ГОМСТЕД-АКТУ	38

Коршун А.Г. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВИХ ЗМІН У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ ЗА «НОВИМ КУРСОМ» Ф.Д.РУЗВЕЛЬТА У США	39
Кохан А.С. Вплив буржуазної революції в Англії на суспільний лад в Шотландії	40
Коцаба Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМ СОЛОНА І КЛІСФЕНА	42
Кравцова Л.В. ПРЕТОРСЬКЕ ПРАВО ЯК ОДНА З ГОЛОВНИХ ГАЛУЗЕЙ РИМСЬКОГО ПРАВА	43
Крамной А.С. ОСОБЕННОСТИ АНГЛОСАКСОНСКОЙ СИТЕМЫ ПРАВА	44
Кривченко Т.В. Формування правосвідомості. Заборони і табу в первісному суспільстві	45
Лаликін Ю.О. «Арктика як фактор міжнародної політики кінця ХХ початку ХХІ ст.»	46
Левенець А.А. ПОСТАТЬ В ІСТОРІЇ. ВІНСТОН ЧЕРЧИЛЛЬ – ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ	47
Левицький П.П. ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН В ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ В НОВОМУ КУРСІ Ф. РУЗВЕЛЬТА	49
Лісогорова К.М. Страхування від вогню в УСРР у 1920-х рр.	50
Мамаєв І.О. ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ НАПОЛЕОНА	51
Мананкова І.В. ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОЇ СИСТЕМИ 1875 РОКУ В АНГЛІЇ	52
Малихіна А.І. ОСОБЛИВОСТІ САЛІЧНОЇ ПРАВДИ	53
Марокко Д.Ф. ОСОБЕННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ АМЕРИКАНСКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА В ПЕРИОД ПРЕЗИДЕНСТВА РОНАЛЬДА РЕЙГАНА	54
МАТВЄЄВА Т.О. БУНЧУКОВЕ ТОВАРИСТВО	55
Мельников А.О. ВЛИЯНИЕ «БИЛЛЯ О ПРАВАХ» НА СОВРЕМЕННУЮ АМЕРИКУ	56
Мисенко М.О. Правовий статус жінок у Стародавньому Вавилоні	57
Михалків І.М. Вплив «Празької весни» 1968р. на державний лад Чехословаччини	58
Молошної Ю.С.	

Порівняльний аналіз виборчої реформи 1832 – 1867 р. в Англії	59
Недашковська М.В. Боротьба Франкліна Рузвельта з нелегальним бізнесом	60
Ніконова А.А. Статус лорда-протектора	61
Ольгинский В.А. Билль про веротерпимость (1689): особенности	62
Ольховік М. В. ВПЛИВ ПОЛІТИКИ М. ТЕТЧЕР НА ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР ВЕЛИКОБРИТАНІЇ	63
Паромова О.О. ОСОБЛИВОСТІ МАЙНОВОГО ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ	64
Пастух О.В Особливості кримінального процесу за Салічною правдою	65
Перепелиця А.В. ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ЖАН-ЖАКА РУССО	66
Петрицька А.Р. Кримінальний процес за законами царя Хамурапі	67
Петрова В.О. ОСОБЛИВОСТІ ЯКОБІНСЬКОЇ ДИКТАТУРИ	68
Подольская А.А. Брачно-семейные отношения по Законам 12-ти таблиц	69
Путря В.О. «Особливості державно-правових ідей Вольтера»	71
Раєвська В.П. ЗВІД ЗАКОНІВ ЮСТИНІАНА ТА ЙОГО ВТІЛЕННЯ У СУЧАСНОМУ ПРАВІ	72
Реброва Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ НАПОЛЕОНА	73
Романік Д.О. Особливості громадянської війни в США у промисловому секторі	75
Росада В.В. Права та обов'язки громадян за конституцією Японії 1889 року	76
Русінка А.В. Виникнення держави франків	77
Рябова Ю.В. Громадянська війна 1861-1865 рр. у США	78
Самініна М.О. СИСТЕМА ПРОПАГАНДИ У ФАШИСТСЬКІЙ ДИКТАТУРИ	79
Сытый Р.В. Византия: брачно-семейные отношения и наследственное право	80

(565–1453 гг.)	72
Сінявін В.В. СТАНДАРТИ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ	81
Скиба С.С. Розвиток банківських відносин у «Новому курсі» Франкліна Рузвельта	83
Сластьяникова К.І. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНОГО ЛАДУ СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ	84
Смирнова Д.И. Влияние Акта об устройении (или престолонаследии) 1701 года на государственный строй Англии	85
Солодовнік А.І. ОСОБЛИВОСТІ РЕСТАВРАЦІЇ МОНАРХІЇ БУРБОНІВ	86
Солонский Е.В. ВЛИЯНИЕ “БИЛЛЯ О ПРАВАХ” НА СОВРЕМЕННЫЕ США	87
Степанюк Д. Р. ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ПЛОТІВ СПАРТИ	88
Стовбчата Ю.О. САЛІЧНА ПРАВДА - ПАМ'ЯТКА РАННЬОФЕОДАЛЬНОГО ПРАВА ФРАНКІВ	89
Сухопар А.А. Статус президента США за конституцією	90
Танашикіна Марина СТАТУС, ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН ЗА ФРАНЦУЗЬКОЮ КОНСТИТУЦІЄЮ 1958 РОКУ	91
Ткач К.О. Національно-визвольний рух в Індії під проводом Махатми Ганді	92
Товкач А.О. Вплив конфуціанства як релігійно-філософської течії на суспільний лад Стародавнього Китаю	93
Товстопят Г.В. Особливості виборів Президента США	94
Толюпа В.В. Особливості приходу Адольфа Гітлера до влади	95
Фартушина Д.К. СПІВВІДНОШЕННЯ ІНКВІЗИЦІЙНОГО ТА ОБВИНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСІВ У «КАРОЛІНІ» 1532 РОКУ	97
Федіна А.О. ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ МІСТ-ДЕРЖАВ МАЙЯ	98
Федоров С.І. Зміни до конституції Японії після другої світової війни	99

Харасик Н.О. СТАН БЕЗРОБІТТЯ В УСРР НА ПОЧАКУ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	100
Чащина Д.А. Особенности принятия Конституции США 1787 года	101
Чередниченко К.Ю. Перші політичні кроки Лінкольна	102
Чопик Артур ОСОБЛИВИЙ СТАТУС ПЛЕБЕІВ	103
Шевчук Я.С. ОСОБЛИВОСТІ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДОГОВОРІВ ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ	104
Яловий О.О. Вплив римського права на сучасні правові системи Європи	105
Яценко М.В. Особливості статусу патриціїв у Римі	106
Мовчан Ірина ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ	107
Берега Ю.М. ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ У ПРОТИДІЇ ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ	108
Кутерга М.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ ПРЕВЕНТИВНО-ПРИМУСОВОГО ХАРАКТЕРУ	110
Чишко К.О. СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	111
ГУДЗЬ Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ САМОЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ	112
Кедик Т.В. ДО ПИТАННЯ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ – ПІДПРИЄМЦЯ	114
Мардус О.О. Розголошення комерційної таємниці як прояв недобросовісної конкуренції	115
Матвійчук В.В. ГУМАНІЗАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	116
Мух Антуан ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	117
Чекараміт Т.О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УКЛАДАННЯ ТА ВИКОНАННЯ УГОД ЗЛИТТІВ ТА ПОГЛИНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	119

Швидка Т.І. ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК НАПРЯМ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ	120
Шенгелія І.Г. The Challenges of Global Legislative Policy on Transnational Corporations	121
Черненко В.В. ЗУПИНЕННЯ ДІЇ АКТИВ ТА ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	122
Афоніна О.В. ЩОДО ПИТАННЯ САМОВІЛЬНОГО ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН	124
Васильчук Д.М. ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ	125
ГУДЗЬ Ю.В. ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	126
ЗЕЛІНСЬКА І.А. «ЗЕЛЕНИЙ» ТАРИФ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЮ З ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ: НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	127
Казанська Р.Т. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГМО ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	128
Ковтун К.В. Судово-екологічна експертиза: теоретичні аспекти	129
Комісарова К.А. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИДОБУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ БУРШТИНУ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	130
Корчагін Д.С. Проблеми міжнародного екологічного права	132
Костів М.Т. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ	133
Лисенко А.В. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ	134
Мельничук С.В. ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ – ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА	135
Павленко В.О. Проблеми екологічної безпеки України	136
Петер Г.Г. ВИКОРИСТАННЯ ПІДЗЕМНИХ ВОД СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ	137
Пономарьова К.І. Державне управління водними ресурсами в Україні	139

РУДЕНКО А.М. ЩОДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В МІСЦЯХ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ	140
Салтиков С.М. ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ПЕРСПЕКТИВА СТВОРЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО КОДЕКСУ	141
Хохленко А.А. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ В ЛІСАХ	142
Аджиєва А.С. ЩОДО ПИТАНЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	144
БАБЕНКО А.В. ЩОДО ПРОБЛЕМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	145
Косінова К. С. Правове регулювання діяльності агрохолдингів як суб'єктів аграрного права	146
Косінова Д. С. Перспективи систематизації аграрного законодавства України	147
Лотоцька М.І. Правове забезпечення функціонування оптових ринків в аграрному секторі економіки	148
Приймак Є.П. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ	149
Тарнопольський Д.Р. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕХОДУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ ПРИ ВІДЧУЖЕННІ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД	150
Берченко Г.В. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ УСТАНОВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	152
Добрєва О.Р. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ	153
Желобницький Я.С. Гарантії місцевого самоврядування	154
Левченко В.В. РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	155
Малишкіна Н.О. КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРАСИГНАЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ З КАБІНЕТОМ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ	156
Овчар А.С. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В ЧАСТИНІ ПРАВОСУДДЯ	157

Петер Г.Г. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕФЕКТІВ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ	159
Підберезна О.О. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ВИБОРЧІЙ СИСТЕМІ ТА ВИБОРЧОМУ ПРАВІ В УКРАЇНІ	160
Спільна А.І. ОСНОВНІ СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ	161
Тітов А.О. Референдум як безпосереднє здійснення влади народом в Україні: актуальність історичного надбання у сьогодні	162
Ткаченко Ю.В. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	163
Салтиков С.М. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ НЕВЕРБАЛЬНИХ СПОСОБІВ БРЕХНІ ПІД ЧАС ДОПИТУ	165
Соколова Я.А. Способи приховування злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю	166
Хоменко М.С. ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ	167
Амарян М.Х. ОПОРА ДЛЯ ПРЕЗИДЕНТА, ИЛИ НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ДЕЛИГИРОВАНИЯ ВЛАСНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ	168
Вишневська І.А. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ВБИВСТВА В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ	170
Ю. І. Дем'яненко Про необхідність врахування змін законодавчого визначення інформації при теоретичному дослідженні кримінально-правової охорони приватного життя	171
Зубаков П.Н. РОЛЬ СПЕЦІАЛІСТА В ОСМОТРЕ МЕСТА ПРОИСШЕСТВИЯ	172
Ковальчук К.С. ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА	173
Коростильов М.В. НОВЕЛИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРАНТІЙ ЗАКОННОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ	175
Нестеренко К.О. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УКРАЇНІ	176

Ніколаєнко М.В. ПРОПАГАНДА ВІЙНИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОМ	177
Павліченко Є.В. ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕГО ЗАКОНОДАВСТВА	178
Пономаренко Є.С. ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПОЧАТКОВОГО МОМЕНТУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ	179
Покліпач А. А. Щодо удосконалення кримінальної відповідальності за невиконання рішень Європейського суду з прав людини	181
Самарська Ю.В. Щодо питань законодавчого вирішення проблем катування в Україні	182
Філіпенко В.Р. ПЕРЕХІД НА БІК ВОРОГА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ	183
Легка І.В. Адвокат-медіатор в кримінальному провадженні за чинним законодавством України	184
Сорока М.М. ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СЛІДЧИМ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	185
Шрамченко В.Д. MONEY LAUNDERING. HARM OR BENEFIT IN TERMS OF FINANCIAL EFFECT AND MORAL PANIC	187
Клімутін В.О. ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОЛЕНИХ	188
Петер Г.Г. ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВИ І ПРАВА НАРОДІВ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ	189
Романов О.І. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ФРІЛАНСУ ТА ЙОГО ОПЛАТИ В УКРАЇНІ У ПОРІВНЯННІ З ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС	190
Сіваш О.М. ОДНОСТОРОННІ АКТИ ДЕРЖАВ ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	192
Кечеджі О.Б. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	192
Гарлінська В.А. ІНДЕКСАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ У 2015 РОЦІ: ОБОВ'ЯЗОК ЧИ ПРАВО РОБОТОДАВЦЯ?	194
Лебединська Марина Актуальні проблеми сучасної ідеології трудового права України	195

Пустовойт К.В., Юровська В.В. Щодо впровадження електронних трудових книжок	197
Рибицька О.М. ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК: ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЧИ ПРИВІЛЕГІЯ	198
Я.С. Савенко ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ВИДІВ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЯГНЕНЬ	199
Івасишин І.Я. ЩО МАЄ ЛЮДИНА: ПРАВО НА ЖИТТЯ ЧИ ПРАВО НА СМЕРТЬ?	201
Романов О.І. ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ: ПІДСТАВИ ДЛЯ ВИЗНАННЯ ВАЛЮТНОГО КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ НЕДІЙСНИМ	202
Якимчук А.В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ СПАДЩИНИ, ОТРИМАНОЇ НЕРЕЗИДЕНТОМ АБО ВІД НЕРЕЗИДЕНТА	203
Вахрів М.М. Договір довічного утримання та особливості його розірвання	204
Ємельянчик С.О. ПРАВОВИЙ СТАТУС СПОЖИВАЧА (АБОНЕНТА) В ДОГОВОРІ ІНТЕРНЕТ-ПРОВАЙДИНГУ	206
Зінич Л.В. Ліцензійний договір як форма реалізації права на використання винаходу	207
Льющенкова К.О. ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ДОНОРСТВО	208
Кравченко Т.С. СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ІНТЕРЕСУ», «ЗАКОННОГО ІНТЕРЕСУ» ТА «ОХОРОНЮВАНОВОГО ЗАКОНОМ ІНТЕРЕСУ»	209
Кожушний К.С. Законність оприлюднення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно	210
Мандрікова О.О. ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ НА СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО	211
Онищенко О.С. ВИНА ЯК СУБ'ЄКТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ І УМОВА ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ	212
Падун Є.В. НАДАННЯ ДИТИНИ СТАТУСУ ДИТИНИ-СИРОТИ ЧИ ДИТИНИ, ПОЗБАВЛЕНОЇ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ – ГОЛОВНА УМОВА ПРИЙОМНОГО ВИХОВАННЯ	214
Радько О.Ю. ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ФІЗИЧНІЙ ОСОБІ	215
Резніченко Л.В. ВИЩА ОСВІТА – ХТО ПОВИНЕН ПЛАТИТИ?	216

Рибицька О.М. ПІДСТАВИ НЕДІЙНОСТІ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ	217
Таш'ян Р.І. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ПЕРЕВЕЗЕННЯ У ДЕРЖАВАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ	219
Тиха К.В., Баранчіков І.І. ПРАВОВИЙ СТАТУС МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА В УКРАЇНІ ТА ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА	220
ТКАЧОВА Є.Ю. ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ОРГАНИ ТА ІНШІ ТКАНИНИ ЛЮДИНИ	221
Ткачук В.О. СУЧАСНИЙ ЕТАП СУДОВОЇ РЕФОРМИ: «НЕПОВАГА ДО СУДУ» ЯК ПЕРЕПОНА ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ДО СУДУ	222
Ткачук О.С. КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	223
Хоменко М.С. ПРИТРИМАННЯ ЯК ВИД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	224
Цицюрська Ю.К. ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ	226